

Recenzent:

prof. PhDr. Blanka Říchová, Csc.

Stav údajů k:

Kapitola 2 a 3: 31. ledna 2010
Kapitola 4: 31. března 2010

O autorech:

JUDr. PhDr. Robert Zbíral (1980)- kapitoly 2, 3, 5

Vedoucí Katedry politologie a společenských Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, odborný asistent tamtéž. Autor tří monografií a několika desítek článků, zajímá se zejména o institucionální otázky v EU a ústavní úroveň vztahů mezi členskými státy a EU.

Mgr. Lucie Tunkrová, PhD. – kapitoly 1, 4

Asistentka na Fatih University, Istanbul, a výzkumná pracovnice na Katedře společenských věd a politologie na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se rozšiřování EU, europeizaci ve střední Evropě a Turecku, rozhodovacím procesům EU a severským zemím v EU.

Publikace byla podpořena Ministerstvem školství, tělovýchovy a sportu v rámci projektu *Česká republika v Evropské unii: Postavení a prosazování národních zájmů* (Národní plán výzkumu II, č. projektu 2D06016).

Obsah

1	ÚVOD	5
2	IRSKO	8
2.1	Základní charakteristika státu	8
2.2	Politický a stranický systém	11
2.3	Irsko a Evropská unie	14
2.3.1	<i>Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci</i>	14
2.3.2	<i>Vnitrostátní institucionální rámec</i>	18
2.4	Životní prostředí	20
2.4.1	<i>Analýza situace</i>	20
2.4.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	21
2.4.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	22
2.5	Věda, výzkum, vzdělávání	22
2.5.1	<i>Analýza situace</i>	22
2.5.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	23
2.5.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	24
2.6	Daně	24
2.6.1	<i>Analýza situace</i>	24
2.6.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	26
2.6.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	27
2.7	Zaměstnanost	27
2.7.1	<i>Analýza situace</i>	27
2.7.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	29
2.7.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	30
2.8	Zemědělství	30
2.8.1	<i>Analýza situace</i>	30
2.8.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	32
2.8.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	33
2.9	Doprava	34
2.9.1	<i>Analýza situace</i>	34
2.9.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	34
2.9.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	35
2.10	Vnitro a justice	36
2.10.1	<i>Analýza situace</i>	36
2.10.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	38
2.10.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	38
2.11	Energetika	39
2.11.1	<i>Analýza situace</i>	39
2.11.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	41
2.11.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	42
2.12	Závěr	42
3	SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ	44
3.1	Základní charakteristika státu	44

3.2	Politický a stranický systém.....	47
3.3	Spojené království a Evropská unie	51
3.3.1	<i>Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci.....</i>	51
3.3.2	<i>Vnitrostátní institucionální rámec .....</i>	56
3.4	Životní prostředí.....	60
3.4.1	<i>Analýza situace .....</i>	60
3.4.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	61
3.4.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	62
3.5	Věda, výzkum, vzdělávání.....	63
3.5.1	<i>Analýza situace .....</i>	63
3.5.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	65
3.5.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	65
3.6	Daně	66
3.6.1	<i>Analýza situace .....</i>	66
3.6.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	68
3.6.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	69
3.7	Zaměstnanost.....	69
3.7.1	<i>Analýza situace .....</i>	69
3.7.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	71
3.7.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	72
3.8	Zemědělství.....	72
3.8.1	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	75
3.8.2	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	75
3.9	Doprava	76
3.9.1	<i>Aktuální situace.....</i>	76
3.9.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	78
3.9.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	79
3.10	Vnitro a justice	79
3.10.1	<i>Analýza situace .....</i>	79
3.10.2	<i>Dlouhodobé cíle .....</i>	81
3.10.3	<i>Hlavní domácí aktéři .....</i>	82
3.11	Energetika	83
3.11.1	<i>Analýza situace .....</i>	83
3.11.2	<i>Dlouhodobé cíle .....</i>	85
3.11.3	<i>Hlavní domácí aktéři .....</i>	86
3.12	Závěr.....	87
4	DÁNSKÉ KRÁLOVSTVÍ.....	89
4.1	Základní charakteristika státu	89
4.2	Politický a stranický systém.....	91
4.3	Dánsko v Evropské unii.....	94
4.3.1	<i>Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci.....</i>	94
4.3.2	<i>Vnitrostátní institucionální rámec .....</i>	96
4.4	Zemědělská politika.....	98
4.4.1	<i>Analýza situace .....</i>	98
4.4.2	<i>Dlouhodobé cíle.....</i>	100
4.4.3	<i>Hlavní domácí aktéři.....</i>	100
4.5	Dopravní politika	101
4.5.1	<i>Analýza situace .....</i>	101

4.5.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	102
4.5.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	103
4.6	Životní prostředí	103
4.6.1	<i>Analýza situace</i>	103
4.6.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	104
4.6.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	105
4.7	Energetická politika	105
4.7.1	<i>Analýza situace</i>	105
4.7.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	107
4.7.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	108
4.8	Vnitro a justice	109
4.8.1	<i>Analýza situace</i>	109
4.8.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	111
4.8.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	112
4.9	Věda, výzkum a vzdělání	112
4.9.1	<i>Analýza situace</i>	112
4.9.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	114
4.9.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	114
4.10	Daňová politika	114
4.10.1	<i>Analýza situace</i>	114
4.10.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	116
4.10.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	116
4.11	Zaměstnanost	116
4.11.1	<i>Analýza situace</i>	116
4.11.2	<i>Dlouhodobé cíle</i>	118
4.11.3	<i>Hlavní domácí aktéři</i>	119
4.12	Závěr	120
5	ZÁVĚR	121
6	CITOVANÁ LITERATURA	123

1 ÚVOD

Předkládaná publikace je jednou ze sedmi svazků, které řeší stav a základní priority všech dvaceti sedmi členských zemí Evropské unie. Jako taková je prvním pokusem v české odborné literatuře porovnat všech dvacet sedm členských států na základě shodné metodologie, takový záměr není ostatně běžný ani v zahraničí. Naše publikace se zaměřuje na zhodnocení stavu, priorit a hlavních aktérů v osmi vybraných politikách Evropské unie. Nejprve se jedná především o takzvané sektorové politiky, mezi něž se řadí ty, které se soustředí na hlavní odvětví hospodářství členských zemí, tedy průmysl, výzkum, energetika, zemědělství, doprava a životní prostředí. V případě energetiky, dopravy, zemědělství a ochrany životního prostředí se jedná o tzv. společné politiky EU. Některé z nich se datují k samotnému vzniku projektu evropské integrace jako energetika skrze EURATOM či zemědělská politika, jiné – například politika ochrany životního prostředí - vznikaly v reakci na potřeby ekonomiky Společenství a členských států a byly též odezvou na sociální tlaky a požadavky veřejného mínění. Až postupem času dostaly závaznou podobu a staly se součástí legislativního rámce a nakonec i primárního práva EU.

Mimo tyto sektorové politiky jsme do seznamu zařadili i politiku zaměstnanosti, vnitra a justice, a daňovou politiku, neboť tyto jsou úzce spojeny s fungováním evropského a národního trhu a významnou měrou určují výkon hospodářství dané země, ale i Evropské unie jako celku. Ani jedna z těchto tří politik není společnou politikou a není tedy harmonizována, podobně jako je tomu do velké míry u vědy, výzkumu a vzdělání. Jejich podoba se liší stát od státu a přes dohodu o tom, že je potřeba je více sladit pro potřeby správného fungování jednotného trhu i nadále převažují výrazné rozdíly mezi národními systémy a harmonizace probíhá jen velmi pomalu – s výjimkou těch složek daných politik, které jsou nutné pro fungování jednotného trhu, jako je daň z přidané hodnoty u daňové politiky či schengenský prostor u většiny členských zemí v rámci vnitra a justice. Vysoká politická, sociální a ekonomická citlivost těchto politik značně ztěžuje možnost do budoucna připravit společnou platformu přijatelnou pro všechny členské země, ale s tlaky mezinárodní konkurence, potřebou podporovat ekonomický rozvoj a sílu Společenství lze očekávat, že se postupně národní priority začnou přibližovat a hledání společného základu se tak usnadní.

Rozdílné cesty vývoje vedly k tomu, že politiky se odlišují mírou integrace a zapojení jednotlivých členských států. Národní zájmy, postoj veřejnosti k integraci, historie členství a další faktory určují, jak každá členská země k politice přistupuje, jak dobře probíhá implementace, jaké jsou národní priority. Významným prvkem je vliv domácího systému a to jak na formulaci zájmů na evropské úrovni, tak na proces vyjednávání a následnou implementaci. Podstatným faktorem zde nejsou jen národní vlády, ale také národní veřejná správa, zapojení národního parlamentu do celého procesu, důležitá je role nevládních aktérů jako například nátlakových skupin.

Každá kapitola se soustředí na jednu členskou zemi, kde se nejprve autoři věnují charakteristice státu, jeho stručné historii a ekonomické struktuře. Následuje popis politického systému, jeho hlavních rysů včetně stranického systému a témat posledních voleb. V další podkapitole se zaměřujeme na historii vztahů s ES/EU, na hlavní priority dané země v EU, její základní zájmy, orientaci a aktivity. Neopominutelným je také postoj veřejnosti v zemi k EU. V závěru této části autoři řeší administrativní strukturu působení země v EU, míru koordinace mezi jednotlivými body vstupu, míru jejich institucionalizace a postoj politických stran k evropské integraci.

V další sekci se každá kapitola soustředí na jednotlivé výše uvedené politiky, tedy životní prostředí; věda, výzkum, vzdělání; daňová politika; zaměstnanost; zemědělství; doprava; vnitra a

justice; a energetika. Každá politika je rozdělena na tři sekce, analýza situace v zemi, její dlouhodobé cíle a hlavní aktéři. Vše je zaměřeno zejména na období po roce 2004, tedy po tzv. východním nebo také „velkém“ rozšíření, aby byla zdůrazněna aktuálnost publikace a brán byl ohled především na změnu stavu po vstupu deseti a následně dalších dvou zemí.

Z důvodu obsáhlosti celé publikace jsme ji rozdělili na sedm částí. Předkládaný svazek spojuje země prvního rozšíření, Dánsko, Irsko a Spojené království. S prvním rozšířením se pojí závazek prohloubit integraci jako reakce na obavu především ze Spojeného království, které mělo pověst konzervativního zastávce mezivládní metody vládnutí. Toto prohloubení se dotklo hlavně zemědělské politiky, podoby a funkce Evropského parlamentu a rostoucího tlaku na zavedení hlasování kvalifikovanou většinou ve vybraných ekonomických politikách ES/EU. Postupně se v této době začínají objevovat základy politik, které až později získají institucionalizovanou podobu jako například politika životního prostředí, kde Dánsko patřilo spolu s Německem a Nizozemím mezi hlavní obhájce jejího prosazení na evropské úrovni. Spojené království se v prvních letech nejvíce projevilo v jednáních o zemědělské politice v rámci velkých výdajů na evropský rozpočet, což bylo vyřešeno až v roce 1984 tzv. britským rabatem.

Zatímco Irsko první desetiletí členství zaostávalo v ekonomickém rozvoji za ostatními, postupně díky domácím reformám i tlaku a strukturální pomoci z ES/EU zažilo robustní ekonomický růst, který výrazněji narušila až nedávná finanční krize, ze které se země pomalu dostává, i když podle některých expertů i nadále ohrožuje její pozici v eurozóně. Spojené království i Dánsko mají pověst euroskeptických zemí, které se brání jakýmkoliv krokům vedoucím k politické unii, ale také silným zastáncům ekonomické integrace. Negativní většinový postoj domácích voličů k evropské integraci byl primárním důvodem, proč se obě země neúčastní některých politik EU, ale na druhou stranu v některých oblastech můžeme hovořit o jejich snaze prosazovat evropskou rovinu vládnutí. Jak tato publikace indikuje, u všech tří zemí se tyto faktory promítají do typů národních zájmů a metod jejich prosazování na evropské úrovni.

Předkládaná publikace byla připravena v rámci realizace šestiletého rozsáhlého projektu *Česká republika v Evropské unii: Postavení a prosazování národních zájmů*.¹ V této konečné fázi projektu představuje první ze tří plánovaných stupňů výstupů. Po identifikaci zájmů jednotlivých členských zemí ve vybraných osmi politikách EU, které zde zachycujeme, bude následovat analýza každé zmíněné politiky a ve třetí, konečné, etapě budou výsledky a zjištění shrnuty do publikace zhodnocující a zpracovávající národní zájmy České republiky v těchto oblastech s

---

¹ Výzkum je financován Ministerstvem školství, tělovýchovy a sportu v rámci projektu Národní plán výzkumu II, č. projektu 2D06016 (řešitelé Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc., a Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.).

ohledem na strukturu každé politiky a zájmy všech ostatních členských zemí. Mimo akademickou veřejnost tak bude sloužit jako významný pomocník pro odborníky ve státní sféře, kteří formulují a prosazují české národní zájmy v Evropské unii.

2 IRSKO

2.1 Základní charakteristika státu

Irská republika je malý stát s rozlohou 84421 km², který se nachází na severozápadě Evropy na ostrově nazývaném se také Irsko. Kromě severní hranice, kde sousedí se Severním Irskem, které je částí Spojeného království, je obklopeno Atlantickým oceánem. Země má téměř 4,5 milionu obyvatel, zhruba třetina z nich je situována v hlavním městě Dublinu a jeho okolí. Dalšími většími městy jsou Cork a Limerick, zbytek země je osídlen řídcy. Irsko je parlamentní republikou, z ekonomického hlediska patří i přes nyní probíhající krizi k nejvyspělejší zemím světa.

Historie Irska je pevně spjata se svým významnějším sousedem, Velkou Británií. Ta s větší či menší pravidelností ovládala Irsko už od 12. století, v roce 1801 byla vytvořena unie mezi oběma subjekty. V praxi měla daleko větší slovo Velká Británie a Irsko bylo ve skutečnosti spíše kolonií. Známým se stal například hladomor ve 40. letech 19. století, při kterém údajně zahynul jeden milion osob a další milion emigroval. S britským přístupem se většina obyvatelstva nesmířila a proti britské nadvládě protestovala, což vyvrcholilo Velikonočním povstáním v roce 1916. To bylo potlačeno, ale nepokoje neustaly a mezi lety 1919 a 1921 probíhala občanská válka, ukončená až dohodou ve stejném roce, která Irsko rozdělila na dvě části. Ta jižní se stala v roce 1922 dominiem, v roce 1937 byla přijata nová ústava a deklarována úplná suverenita Irska. Nakonec se v roce 1949 Irsko stalo republikou a opustilo Commonwealth (k historii Irska Moody a Martin 2003).

Situace v Irsku byla dlouhodobě ovlivňována náboženskými spory mezi katolíky a protestanty. Druhá skupina (unionisté) vždy podporovala sepětí s Velkou Británií, katolická většina byla perzekuována a chtěla nezávislost. Rozdělení na nezávislou katolickou Irskou republiku a většinově protestantské Severní Irsko, které zůstalo v unii s Velkou Británií, tak bylo přirozeným vyústěním vývoje. Ani dané řešení však nepřineslo klid, politický vývoj na ostrově byl konfliktem nadále determinován. Zvláště v Severním Irsku probíhala od 70. let regulérní občanská válka, teroristické útoky byly na denním pořádku. Částečné uklidnění přinesla až tzv. Velkopáteční dohoda z roku 1998 podepsaná do té doby nepřátelskými severoirskými skupinami, na dohodě se podíleli rovněž zástupci Irska a Velké Británie.

Irská republika je unitárním státem. Ačkoliv je správně rozdělena na nižší jednotky ve formě hrabství a statutárních měst, tyto úrovně nemají téměř žádné pravomoci s výjimkou bezprostředních úkolů, jako je odpadové hospodářství, místní doprava, částečně i školství. Rozpočty místních samospráv jsou nízké a i tak téměř všechny příjmy poskytuje centrální vláda.

V zahraniční politice má Irsko dvě priority a lze říci i kotvy. Vztahy se Spojeným královstvím, které jsou dány tradicí, především ale nutností řešit situaci v Severním Irsku. Druhým faktorem je členství v Evropské unii. Irsko od počátku prosazuje politiku neutrality, není členem NATO a nezapojilo se do žádných otevřených konfliktů. Mezinárodní situace v posledních desetiletích ne zcela usnadňuje udržení úplné neutrality, Irsko se proto zapojilo do projektů, jako je Partnerství pro mír i iniciativ zahraniční a bezpečnostní politiky EU (viz dále), vždy je zde ale pojistka, každý takový krok vyžaduje souhlas parlamentu a vlády.

Z hospodářského hlediska Irsko dlouhodobě patřilo k nejzaostalejším státům Evropy, v jeho ekonomice dominovalo zemědělství, ale ani to nedokázalo uživit obyvatelstvo, což vedlo k nepřetržité rozsáhlé emigraci. Získání nezávislosti nepřineslo žádný velký posun, vláda se spoléhala na protekcionistickou politiku, která ale růst nepřinesla a emigrace pokračovala. Například v 50. letech opustila Irsko sedmina populace. Bylo zřejmé, že ochránářský přístup

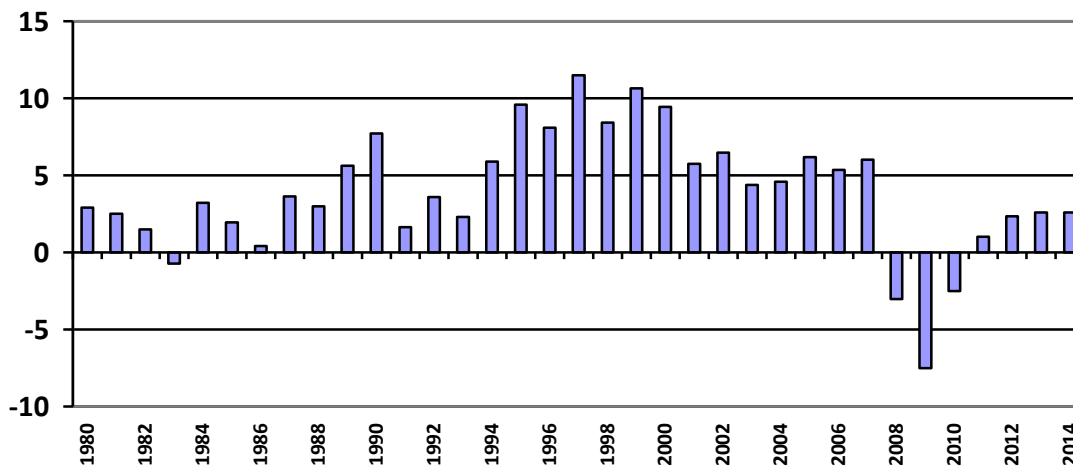
nepovede k rozvoji. V roce 1958 vláda publikovala zprávu o ekonomickém rozvoji (tzv. Whitakerova zpráva), v níž prosazovala otevření irského trhu a příliv zahraničních investic, byla provedena reforma daní i sociální politiky. Bezprostřední výsledky ale změna kurzu nepřinesla, ekonomika se měnila jen pomalu. Mezi lety 1910 a 1970 mělo Irsko nejnižší růst v Evropě. Vstup Irska do ES v roce 1973 přinesl impuls zejména pro irské zemědělství díky dotacím ze společné zemědělské politiky a postupně přibývalo i množství prostředků z evropských fondů. 70. a 80. léta však stále byla charakterizována stagnací a Irsko zůstávalo chudou zemí s vysokou nezaměstnaností, rostoucími deficity veřejných financí a státním dluhem přesahujícím 100 % HDP. V roce 1987 nová vláda vedená stranou Fianna Fáil vyhlásila další program ekonomické restrukturalizace, který měl přinést Irsku prosperitu (k hospodářskému vývoji Irska před počátkem růstu Garvin 2004).

Realizace záměru byla nad očekávání úspěšná. Od počátku 90. let Irsko zažilo bezprecedentní hospodářský růst, který v letech 1994 až 2007 přesahoval v průměru 8 % ročně (viz graf 1). Irsko se během tohoto období z nejhudšího státu EU stalo po Lucembursku druhým nejbohatším v HDP na obyvatele. Irský hospodářský zázrak, díky kterému bylo Irsko označováno za „keltského tygra“, přinesl mnohé pozitivní důsledky. Zaměstnanost se zdvojnásobila, naopak nezaměstnanost téměř vymizela, tradiční emigrace také a místo toho do Irska přicházelo pracovat množství lidí ze zahraničí. Veřejné finance se staly přebytkovými, státní dluh výrazně klesl. V konečném důsledku se zvýšilo bohatství Irska a životní úroveň obyvatel tak, že se země zařadila mezi nejvyspělejší státy světa.

Důvody pro hospodářský růst jsou vícefaktorové a mezi odborníky nepanuje zcela shoda, které z nich byly nejdůležitější a jaký byl jejich dopad. Většina analýz se shoduje na následujících impulsech (obecně k irskému hospodářskému zázraku Nolan a kol. 2000, Smith 2005, Fahey a kol. 2007):

- Vládní politika: Vláda se svou politikou snažila zmenšit veřejný sektor, zároveň se snižovaly daně a podporoval export. Veřejné finance byly stabilizovány, další hospodářský růst tlak na ně ještě snižoval.
- Zahraniční investice: Prorůstová politika vlády, nízké daně a další faktory (viz dále) přilákaly řadu zahraničních firem, zejména ze Spojených států v sektorech, jako jsou počítačové technologie nebo farmaceutika.
- Pracovní trh: Irský pracovní trh se vyznačoval pružností a skýtal nevyužitý potenciál pracovní síly, která byla navíc poměrně vzdělaná, chtěla pracovat a hovořila anglicky. Toho využily právě zahraniční firmy.
- Měnová politika: Především na počátku 90. let pomohla hospodářství devalvace irské libry, která zvýšila konkurenceschopnost ekonomiky. Připojení k euru zase poskytlo potřebnou stabilitu pro exportéry.
- Geografická poloha: Irsko je zeměpisně nejbližší částí EU pro americké firmy, přitom je samozřejmě součástí vnitřního trhu. Podceňovat nelze ani historicko-kulturní propojení na Spojené státy, kde žije mnoho obyvatel irského původu.
- Pomoc od EU: Irsko bylo v poměru na obyvatele největším příjemcem pomoci ze strukturálních fondů EU, další dotace proudily v rámci společné zemědělské politiky (viz dále). Země dokázala prostředky efektivně investovat a podpořit růst.
- Sociální konkordáty: Vláda od konce 80. let vyjednávala se zaměstnanci a zaměstnavateli dlouhodobé dohody, které určovaly růst mezd a jiné sociální výhody. Firmy tak získaly pevný rámec garantovaný státem, který zajistil sociální smír za poměrně nízkých nákladů.

Graf 1: Změny HDP v % (1980-2014).

Zdroj: Autor, data získána z databáze Mezinárodního měnového fondu. Údaje 2009-2014 jsou odhady.

Irský hospodářský zázrak nemá téměř ve světové ekonomice srovnání, což platí tím spíše o zemích EU. Irsko bylo proto mnoha ekonomy dáváno za vzor jiným státům, jak provádět ekonomickou transformaci, v neposlední řadě se o irský model hluboce zajímaly postkomunistické země. Až do roku 2007 to vypadalo, že irský růst nikdy neskončí, byly vydávány další optimistické prognózy, vláda uvažovala o zvýšení výdajů do sociálních programů a životní úroveň měla dále stoupat.

Světová finanční a následná hospodářská krize započatá v roce 2008 vrátila Irsko zpět do reality. Již předtím se však objevily náznaky, že hospodářský růst zhruba od roku 2003 vychází z jiných základů než v 90. letech. Jeho „palivem“ byla především domácí poptávka spojená s rostoucími cenami nemovitostí a rozmachem stavebního sektoru. Irové, poprvé si užívající bohatství, si stále více půjčovali na spotřebu, to samé činily i firmy. Irské banky praktikovaly expanzivní finanční politiku a levné úvěry poskytovaly, klienti většinou ručili nemovitostmi. Schéma vyšších půjček zajištěných dražšími nemovitostmi mohlo fungovat pouze do té doby, dokud ceny rostly (k poslednímu ekonomickému vývoji v Irsku Concagh 2009, OECD 2009b).

Již na konci roku 2007 se ukazovalo, že irský trh s nemovitostmi je přehřátý a bublina začala splaskávat. K tomu začala pomalu působit světová finanční krize. S klesajícími cenami nemovitostí a nedostatkem likvidity na mezinárodním mezibankovním trhu se banky dostaly do velkých problémů, na jejich záchranu musela zasáhnout vláda. Zaprvé zavedla pojištění všech vkladů v bankách do 100 % objemu, za druhé poskytla bankám kapitál a zaručila se za jejich závazky. Ve většině bank vláda získala preferenční akcie, třetí největší irská banka Anglo Irish Bank musela být dokonce v lednu 2009 znárodněna. K vyřešení situace se vláda rozhodla založit Agenturu pro řízení národních hodnot (NAMA), která má postupně převzít od bank problematické půjčky (tzv. toxická aktiva) a banky tak očistit.

Finanční krize se v Irsku okamžitě projevila také v krizi ekonomické. Prudce klesající výdaje spotřebitelů a firem a pád exportu znamenaly téměř zastavení výroby, HDP se snížil již v roce 2008, v roce 2009 byla krize nehlubší a HDP se propadl o dalších téměř 8 %. Nezaměstnanost prudce stoupla na hodnoty po 15 let v Irsku nevídané, propouštěly všechny sektory, zastavil se růst platů, naopak mnohde mzdy šly opačným směrem. Krize měla katastrofální dopad na veřejné finance. Nutnost zajištění bankovního sektoru a stimulů pro podporu ekonomiky, nižší výběr daní a proti tomu vyšší výdaje na sociální zabezpečení, to vše zvýšilo schodek státního rozpočtu na 7,4 % HDP v roce 2008 a 12 % v roce 2009, podobný schodek se přes řadu fiskálních

opatření očekává rovněž v roce 2010. Výsledkem je raketově rostoucí veřejný dluh a obavy ze stability veřejných financí jako celku, mluví se dokonce o možném státním bankrotu.

Irsko si za svou relativně krátkou historii nezávislého státu prošlo nejdříve dlouhým obdobím hospodářské stagnace, následované necelými dvěma desetiletími prudkého růstu, který zemi zařadil k nejbohatším na světě, aby v posledních dvou letech ekonomika prudce ochladila. Ačkoliv současné poklesy mohou vypadat hrozivě, je jisté, že pozice Irska jako vyspělé země není ohrožena, podle některých názorů jde dokonce o prospěšný návrat k rovnovážnému vývoji. Předpovědi to do značné míry potvrzují, rok 2010 ještě bude svízelný, ale v dalších letech by mělo přijít hospodářské oživení, byť jen opatrné. Aby byl tento cíl dosažen, je nutné stabilizovat finanční sektor, navrátit veřejné finance do rovnováhy a samozřejmě musí dojít rovněž k oživení světového hospodářství, na kterém je otevřená irská ekonomika bytostně závislá.

2.2 Politický a stranický systém

Irsko je od roku 1949 parlamentní republikou, politický systém má ale základy starší, vymezuje je psaná ústava z roku 1937 (*Bunreacht na Éireann*). Ústavu je možné měnit pouze se souhlasem občanů v referendu. Ačkoliv Irsko vzniklo v přímém boji proti Velké Británii, v mnoha ohledech je její vliv patrný i na irských institucích. V posledních desetiletích je politický systém poměrně stabilní. Irsko formálně rozeznává klasickou dělbu moci, byť legislativa a exekutiva (vláda) jsou úzce propojeny (k politickému systému a institucím více Adshead a Tonge 2009: 9-72; Šlosarčík 2007: 55-104).

Legislativu tvoří dvoukomorový parlament (Oireachtas), který se skládá ze Sněmovny (Dáil) a Senátu (Seanad). Hlavní legislativní komorou je Dáil, který je přímo volený každých pět let ve 43 obvodech, ve kterých se rozděluje 165 mandátů podle složitého proporčního volebního systému jednoho přenositelného hlasu (STV). Volit mohou všichni občané Irska a v Irsku trvale usazení občané Spojeného království. Poslanců (*Teachta Dála*- TD) má však Dáil 166, nezávislý mluvčí komory získává mandát automaticky. Dáil má prakticky monopol na přijímání legislativy včetně rozpočtu, jen jemu je odpovědná vláda, které může vyslovit nedůvěru. Stejně jako v britské Dolní sněmovně je důležitější plénum než výbory, jejichž počet je v současnosti na třech stálých a 13 kontrolních. V praxi v Dáilu funguje přísná stranická disciplína.

Senát má 60 členů, kteří jsou voleni nepřímou po volbách do Dáilu. 11 členů nominuje Taoiseach (premiér), šest absolventů dvou nejstarších irských univerzit. Zbýlý počet je vybírán voliteli, mezi které patří všichni členové předchozího Senátu, právě zvolení poslanci a přes 800 členů rad hrabství a statutárních měst. Funkce Senátu kopíruje britskou Sněmovnu lordů a je především poradní, ačkoliv posuzuje návrhy schválené Dáilem, může jejich přijetí pouze pozdržet, nikoliv vetovat. V praxi je Senát díky možnosti Taoiseacha nominovat své senátory vládě příznivě nakloněn.

Exekutiva se skládá z prezidenta a vlády. Nejvyšší funkci ve státě formálně zastává prezident, který je volen v přímých volbách na funkční období sedmi let. Volit mohou pouze irští občané. Kandidáty navrhuje nejméně 20 členů Oireachtas nebo rady čtyř hrabství či statutárních měst, osoba, která již zastávala funkci prezidenta nebo ve funkci právě končí, je oprávněna navrhnout se sama. Jestliže je navržen pouze jeden kandidát, volby se nekonají a kandidát je považován za zvoleného. Přes přímý mandát má funkce prezidenta ponejvíce formální charakter, podle ústavy sice jmenuje a odvolává vládu, podepisuje zákony nebo zastupuje stát v zahraničních záležitostech, ve všech případech ale jen potvrzuje vůli vlády. Prezident má právo předložit podle něj důležitý návrh zákona lidu v referendu, jestliže ho o to požádá většina Senátu nebo Sněmovny, stejně tak může návrh zákona předložit Nejvyššímu soudu k posouzení ústavnosti. Současnou prezidentkou je Mary McAlleeseová, která v roce 2004 jako jediná kandidátka, tedy bez voleb, započala druhé volební období.

Nejmocnějším orgánem nejen v rámci exekutivy je vláda (kabinet). V jejím čele stojí Taoiseach, kterým je nominován po volbách Dáilem, obvykle to je předseda nejsilnější strany. Taoiseach navrhuje svého zástupce (Tánaiste) a zbytek vlády. Podle ústavy může mít vláda včetně premiéra a jeho zástupce sedm až dvanáct ministrů. Dle britské tradice musí být všichni členy Oireachtas, přitom pouze dva ze Senátu, zbytek z Dáilu. Vláda má široké pravomoci, podobně jako ve Spojeném království tak legislativa není konkurentem exekutivy, ale spíše vykonavatelem jeho vůle. Proti svému většímu sousedu je zde však jeden podstatný rozdíl. Následkem aplikace poměrného volebního systému není žádná ze stran schopna vytvořit jednostranickou vládu, takže je nutné vytvářet koalice. Dynamika uvnitř nich způsobuje, že dominance vlády je alespoň částečně moderována.

Irská ústava předvídá třístupňový soudní systém. Nejnížší úrovní je místní soud (*District Court*), který má 23 poboček a řeší občanskoprávní spory o nižší částky (do zhruba €7 tisíc) a trestní kauzy se sazbu do jednoho roku. Rozhodují samosoudci. Krajský soud (*Circuit Court*) má osm poboček a je také prvoinstanční, projednává občanskoprávní záležitosti do €40 tisíc (samosoudce) a závažnější trestní věci (soudce a porota). Druhou úrovní je vyšší soud (*High Court*), který rozhoduje o odvoláních proti místním a krajským soudům a zároveň řeší prvoinstančně skutečně závažné případy v občanskoprávní i trestní rovině (pak se nazývá Ústřední trestní soud). Nejvyšší soud (Supreme Court) se skládá z předsedy soudu, předsedy Vyššího soudu a pěti soudců a rozhoduje o všech odvoláních proti rozhodnutím Vyššího soudu. Zároveň plní funkci soudu ústavního, může posuzovat ústavnost každého zákona přijatého Oireachtas, pokud obdrží příslušný návrh.

Stranický systém je poměrně roztržštěný, ale hlavní roli a parlamentní zastoupení v něm má pouze několik stran (k stranickému systému Adshead a Tonge 2009: 88-101; Šlosarčík 2007: 135-160). S ohledem na katolickou morálku, vlastní irskému národu, strany stojí většinou od středu. Nejsilnější z nich je tradičně Fianna Fáil. Byla založena již ve 20. letech minulého století a vždy zastávala republikánské postoje s co největším odstupem od Velké Británie. Svým programem je středopráva, je architektem ekonomických reforem, zároveň však prosazovala vysoké sociální výdaje. Fianna Fáil má voliče mezi všemi vrstvami obyvatel, jde o klasickou catch-all party. V posledních desetiletích byla Fianna Fáil v koalici se stranou Progresivních demokratů, jejichž program byl více liberální, mezi priority strany patřily hlavně nižší daně. Ve volbách v roce 2007 ale strana neuspěla a v listopadu 2008 ukončila svou činnost.

Druhou nejvýznamnější irskou stranou je Fine Gael, která má své kořeny ve 30. letech minulého století. Vystupovala smířlivěji vůči Velké Británii. Také ona je středová s pravicovými prvky, ideologicky není zcela ukotvená, v některých obdobích byl její program liberální, v jiných se blížil sociálnědemokratickému pojetí. Přes podobné umístění v politickém spektru vždy fungovala jako hlavní protivník Fianna Fáil. Historicky se se stranou identifikovaly horní vrstvy obyvatelstva, v současnosti se ale i Fine Gael transformovala v catch-all party.

Levicové voliče zastupuje v Irsku Labour Party, která vznikla již v roce 1912 jako součást odborů. Strana má klasický sociálnědemokratický program, i přes její dominantní pozici na levé straně spektra není schopna prorazit mocenské pozice dvou nejsilnějších stran. Tradičně lépe spolupracuje s Fine Gael, v posledních letech se však snaží vystupovat nezávisleji a nabídnout vlastní platformu pro případné získání moci.

Malé strany reprezentují Sinn Féin a Strana zelených. První z nich je uskupením založeným na počátku 20. století, jeho hlavním programem bylo sjednocení Irska pod hlavičkou republiky a katolicismu. Funguje rovněž v Severním Irsku, dlouho byla strana vnímána jako politické křídlo nelegální Irské republikánské armády. Po uzavření Velkopáteční dohody se Sinn Féin zapojila do běžného politického života a její popularita narostla, byť to platí zvláště pro Severní Irsko. Stejně jako v západní Evropě byla v Irsku v 80. letech založena Strana zelených nabízející klasický program zdůrazňující ochranu životního prostředí, strana ale musela vždy bojovat s nezájmem

Irů o tuto problematiku. Naopak příznivě na ni dopadá volební systém jednoho přenositelného hlasu, neboť získává mnoho přenesených hlasů od ostatních stran. Její podpora je nejvyšší v Dublinu. Irský volební systém umožňuje rovněž získání mandátu v Dáilu pro nezávislé, čehož výrazné osobnosti dosti využívají.

Prakticky od vzniku státu dominovala irským vládám Fianna Fáil, kterou pouze na několik období vystřídala ve vedení země koalice Fine Gael a Labour Party, naposledy v letech 1994-1997. Od voleb v roce 1997 byla u moci koalice Fianna Fáil a Progresivních demokratů, funkci Taoiseacha zastával Bertie Ahern. S ohledem na hospodářský růst a zlepšující se životní úroveň měla vláda velkou podporu veřejnosti, k čemuž přispíval také velmi populární Ahern, jehož vynikající vyjednávací schopnosti se uplatňovaly na domácí i mezinárodní scéně.

Zatím poslední volby do Dáilu se konaly v květnu 2007 v době, kdy se začaly objevovat první náznaky ekonomického ochlazení. Volbám předcházela velmi silná kampaň, ve které Fine Gael a Labour Party vytvořily tzv. Alianci pro změnu, jejímž ústředním bodem byl program nazvaný Smlouva pro lepší Irsko. Do poslední chvíle nebylo jasné, jak volby dopadnou, průzkumy nevyklučovaly ani vítězství opozice. Výsledky nakonec přinesly posílení Fine Gael, ale většinu hlasů si přes drobné ztráty překvapivě udržela Fianna Fáil (viz tabulka 1). Povolební rozhovory vyústily ve vytvoření koaliční vlády vedené Fianna Fáil, jejímiž partnery se stali Zelení a Progresivní demokraté (tzv. duhová koalice). Vládu podpořili také čtyři nezávislí.

Tabulka 1: Výsledky voleb do 30. Dáilu (květen 2007)

Strana	Hlasů (první preferenční)	Hlasů v %	Změna v % (vůči 2002)	Křesel	Změna (vůči 2002)
Fianna Fáil	858565	41,56	+ 0,1	77	-4
Fine Gael	564428	27,32	+ 4,8	51	+ 20
Labour Party	209175	10,13	- 0,7	20	0
Zelení	96936	4,69	+ 0,9	6	0
Sinn Féin	143410	6,94	+ 0,4	4	-1
Progresivní demokraté	56,396	1,2	- 1,3	2	-6

Zdroj: Electionsireland 2010a.

Vývoj politické situace po roce 2007 ovlivňují dva faktory: skandál související s obviněním Bertie Aherna z příjmu darů od spřátelených podnikatelů a nastupující hospodářská krize. V prvním případě byl Ahern nejprve schopen tlaku odolávat, postupně se ale jeho vysvětlení stávala nevěrohodnými a ztrácel podporu veřejnosti. Vyšetřování stále více narušovalo práci vlády, v srpnu 2007 sice opozice neuspěla při vyslovení nedůvěry, ale pozice Taoiseacha se stávala neudržitelnou a v květnu 2008 nakonec Ahern rezignoval. Jeho funkci převzal tehdejší ministr financí Brian Cowen, vláda pokračuje na stejném koaličním půdorysu. Cowen začal působit v úřadě v době, kdy vstoupil do hry druhý faktor, tedy ekonomická deprese. Prakticky veškeré síly nového Taoiseacha i jeho vlády se soustředí na její řešení, mnoho kroků je činěno ad-hoc v reakci na překotný vývoj situace. Podle názoru irské veřejnosti je ale politika vlády neúspěšná a popularita premiéra i vládních stran je na nejnižší úrovni za mnoho let. V září 2009 vládu podle průzkumů veřejného mínění kladně hodnotilo pouze 11 % občanů, Taoiseacha 15 %, podpora Fianna Fáil klesla na rekordně nízkých 17 %, zatímco Fine Gael měla 34 % a Labour Party 24 % (Collins 2009). Ačkoliv je do voleb daleko (nejzazší termín je 2012), jejich již nyní očekávaným výsledkem je porážka Fianna Fáil a vytvoření koaliční vlády Fine Gael spolu s Labour Party.

2.3 Irsko a Evropská unie

2.3.1 Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci

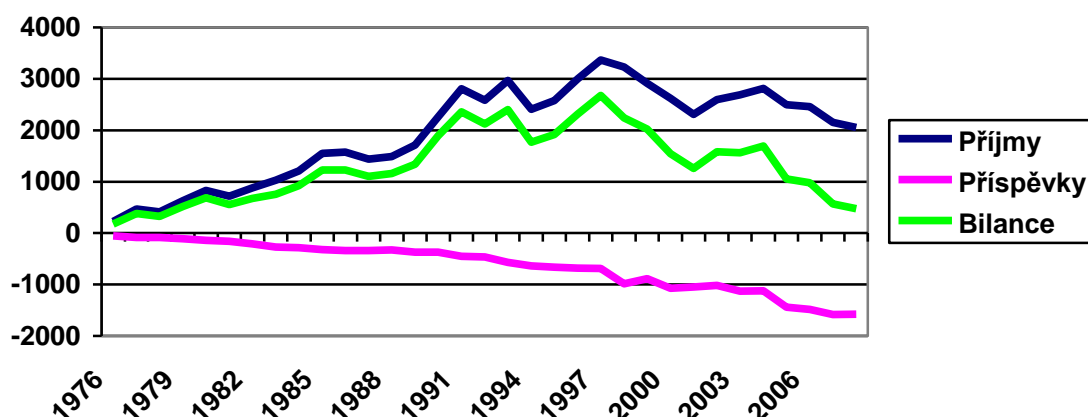
Vzhledem k tradičním ekonomickým vazbám na Spojené království, které bylo hlavním odběratelem produktů zejména irského zemědělství, byl osud Irska jako součásti evropské integrace pevně spojen s postoji jeho významnějšího souseda. Irsko žádalo o vstup již v 60. letech, ale veta Charlese de Gaulla znamenala vždy i stažení irských přihlášek. Země se stala součástí ES v rámci prvního rozšíření v roce 1973. Hlavní důvod pro vstup již byl zmíněn, stát si nemohl dovolit zůstat mimo, pokud se stal součástí vnitřního trhu jeho největší partner. Zároveň však bylo členství vnímáno i jako příležitost pro emancipaci vůči Spojenému království prostřednictvím posílení své pozice na mezinárodním poli a také nalezením nových trhů v západní Evropě. Nezanedbatelné výhody si slibovalo irské zemědělství, v té době jeden z nejdůležitějších sektorů irské ekonomiky.

První desetiletí členství však nepřinesly posun, který od vstupu očekávali politici i veřejnost. Implementace evropské legislativy znamenala pozitivní dopad na sociální oblast, zvláště se zrychlilo odstraňování diskriminace na pracovním trhu a vůbec obecné postavení žen ve společnosti. Dotace v rámci společné zemědělské politiky zvýšily příjmy zemědělců, postupně narůstala podpora ze strukturálních fondů. Na druhou stranu však irské firmy čelily vysoké konkurenci společností z jiných zemí a nepříznivá byla vnější situace, ropné šoky a další negativní jevy proměnily 70. léta v období hospodářské stagnace. Pozice Irska v ES byla slabá, země byla vnímána jako chudý, nerozvinutý stát na periferii, který bere členství pouze jako příležitost k získání dotací. Pravda je taková, že stejně pohlíželi na ES sami Irové, i pro ně to byl především zdroj dodatečných příjmů.

Od poloviny 80. let docházelo k akceleraci pozitivních dopadů členství. Předchozí výhody byly zachovány, reforma regionální politiky v roce 1988 přinesla zásadní zvýšení dostupných prostředků do strukturálních fondů, ze kterých Irsko získávalo nezanedbatelnou část. Odhaduje se, že příjmy z regionální politiky dosahovaly mezi lety 1989-2000 2,6 % HDP a zvýšily růst HDP ročně zhruba o 2 % (Finnegan 2006: 154). Financovány byly hlavně velké projekty v oblasti rozvoje infrastruktury a ochrany životního prostředí. Ještě větší přínos pro Irsko však znamenalo dokončení jednotného trhu. Příliv investic firem, které chtěly těžit ze snadného přístupu na trhy jiných členských zemí, spolu se zvyšujícím se exportem znamenaly až 9% příspěvek k HDP (Laffan a O'Mahony 2008: 43).

Předchozí faktory jednoznačně přispěly k nastartování a následnému udržení již diskutované hospodářské renesance Irska. Ekonomický růst změnil postavení země v Evropě i mentalitu obyvatel. Irsko již nebylo bráno za chudého příbuzného, veřejnost i politici se stali sebevědomějšími, což mohlo přispět například i k negativnímu výsledku referenda ke Smlouvě z Nice (viz dále). Novou pozici Irska naznačil také projekt společné měny, ke které Irsko přistoupilo i přes opačný postoj Spojeného království, zároveň bylo jednou z mála zemí, která ve své době plnila všechna Maastrichtská kritéria. Bohatnutí státu naopak znamenalo, že již byla neudržitelná vysoká podpora ze strukturálních fondů. Irsko se snažilo financování udržet, dokonce rozdělilo uměle zemi na dva regiony, z nichž ten severozápadní měl nižší HDP a tedy větší šanci na získání dotací, celkový objem dostupných prostředků ale od rozpočtového období 2000-2006 klesal. V současné době je Irsko jen mírným příjemcem z rozpočtu EU, většinu prostředků získává ve formě zemědělských dotací. Lze očekávat, že do budoucna se stane čistým přispěvatelem (pro celkové příjmy a příspěvky Irska do rozpočtu ES/EU viz graf 2).

Graf 2: Příjmy a příspěvky Irska do rozpočtu ES/EU v miliónech eur (1976-2008)

Zdroj: European Commission 2009c: 93-105.

Politicky se Irsko v EU příliš neprojevovalo, což bylo odrazem malé velikosti i ekonomické slabosti země. Mezi priority patřilo co největší zajištění příjmů z evropské úrovně, ať již to bylo v rámci společné zemědělské politiky, nebo strukturálních fondů. Zájmům v konkrétních oblastech se věnují příslušné podkapitoly v druhé části textu. Z obecných témat stojí za podrobnější analýzu ještě tři záležitosti.

Jednou z nich je zahraniční politika. Irsko se díky členství v EU může zapojovat do mezinárodního dění aktivněji, než by odpovídalo jeho velikosti. Zároveň se ale mnohé činnosti EU v dané oblasti střetávají s irskou tradicí vojenské neutrality. Zpočátku zde nebyl velký problém, protože společná bezpečnostní politika vlastně neexistovala, první třecí plochou se stala válka o Falklandy (Malvíny) v roce 1982, kdy Irsko odmítlo v rámci ES společné vymáhání sankcí vůči Argentině, neboť je považovalo za jeden z nástrojů samotné války. V širším měřítku se věc zkomplikovala až s přijetím Jednotného evropského aktu, který prohluboval Evropskou politickou spolupráci. Přijetí této změny primárního práva vyžadovalo úpravy irské ústavy, vláda zároveň vydala prohlášení, podle kterého irská neutralita není dotčena. Od té doby je pozice země poněkud rozdvojená (Rees 2005b). Irsko se účastní Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a dokonce i Evropské bezpečnostní a obranné politiky, konkrétně například přispívá do evropských sil rychlé reakce a vysílá pracovníky do politických orgánů odpovědných za implementaci a řízení obou politik. Na druhou stranu jak u Smlouvy z Nice, tak i u Lisabonské smlouvy byly přijaty členskými státy deklarace, podle kterých se tyto dokumenty nedotýkají vojenské neutrality státu. Podobné prohlášení přijalo jednostranně rovněž Irsko.

Dalším důležitým bodem pro Irsko je ochrana tradičních hodnot, spojených povětšinou s křesťanskými základy. Již byl zmíněn výrazný vliv legislativy EU na posun v chápání role muže a ženy, včetně zaměstnaneckých vztahů. Daleko spornější záležitostí byl zákaz potratů, který je zakotven v irské ústavě. V 80. letech irské soudy zakázaly reklamu nabízející možnost provedení daného zákroku v jiné členské zemi, aktivisté podporující právo ženy na potrat naopak argumentovali volným pohybem služeb. Soudní dvůr v roce 1991 rozhodl šalamounsky tak, že inzerce sice možná je, ale je jen věcí členských států, jaký postoj k potratům zaujmou (Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. října 1991, C-159/90, ECR [1991] I-04685). Další hrozbu v tomto směru měla představovat Listina základních práv EU, jež se nakonec stala součástí primárního práva spolu s Lisabonskou smlouvou. Zde se navíc přidala obava z narušení modelu tradiční rodiny, neboť podle některých názorů Listina zavazuje členské státy k uznání partnerství osob stejného pohlaví. Stejně jako u neutrality i zde záruky Irsku přijaté rozhodnutím hlav států a

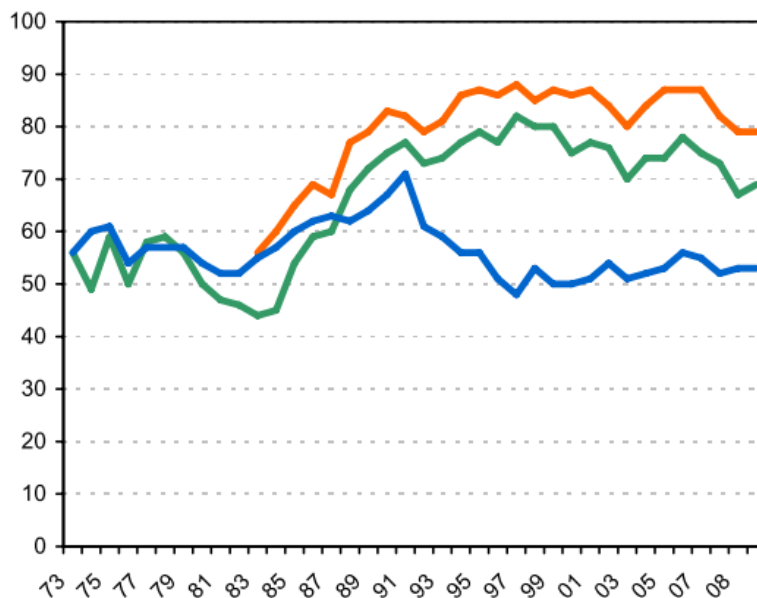
předsedů vlád v prosinci 2008 garantují, že se příslušné dokumenty nijak nedotýkají ochrany práva na život a ochrany rodiny tak, jak jsou vymezeny irskou ústavou.

Konečně poslední zde diskutovanou prioritou Irsko v EU je snaha o zachování vlivu malých států, mezi které země samozřejmě patří. Žárlivě je střežena možnost v důležitých otázkách rozhodovat jednomyslně, v případě Irsko zvláště u daní. Velmi aktivně Irsko podporuje posilování Komise, která je chápána jako ochránce menších zemí. Tento přístup je zvýrazněn také tím, že Irsko má tradičně velmi dobré vztahy se svými komisaři, ti jsou mnohdy chápáni jako obhájci irských zájmů spíše než nezávislé osoby v duchu předvídaném zřizovacími smlouvami. I proto si Irsko vynutilo neuplatnění ustanovení Lisabonské smlouvy o omezení počtu komisařů, i do budoucna bude platit pravidlo jeden komisař = jeden členský stát.

■

Irská veřejnost měla zpočátku spíše rezervovaný postoj k evropské integraci, tento stav se ale od počátku 80. let prudce změnil a Irové se stali jedněmi z nejnadšenějších podporovatelů integrace v EU. Dle průzkumů Eurobarometru jsou Irové dlouhodobě na prvních příčkách jak u odpovědi na otázku, jestli je členství pro Irsko dobrá věc, tak také u dotazu, zda Irsko členstvím získalo (viz graf 3). Podpora je značná ve všech vrstvách populace, nejvyšší u osob s vysokoškolským vzděláním. Důvody pro pozitivní přístup Irů lze hledat ve spojení členství s rostoucí prosperitou země, případně v přímé pomoci z fondů EU. Je také pravda, že většina Irů nepovažuje integraci za proces ohrožující irskou nezávislost či suverenitu. Probíhající hospodářská recese podporu Irů o něco snížila, ve srovnání s ostatními členskými státy je však stále nadprůměrně vysoká. Nadšení pro členství je paradoxně doprovázeno nízkou mírou znalostí evropských záležitostí ze strany irské veřejnosti. Pouze 40 % Irů se domnívá, že rozumí fungování EU, což řadí zemi k pěti nejhorším státům EU (European Commission 2009b: 24-25). Je zajímavé, že změnu v tomto stavu nepřinášejí ani častá referenda, spojená s vysvětlovacími kampaněmi (viz dále, více k postoji irské veřejnosti k EU Kennedy a Sinnot 2007).

Graf 3: Podpora Irů evropské integraci (v %, odpovědi ano)

Oranžová linka: Irsko členstvím v EU získalo.

Zelená linka: Členství je pro Irsko dobrá věc.

Modrá linka: Členství je dobrá věc (průměr EU).

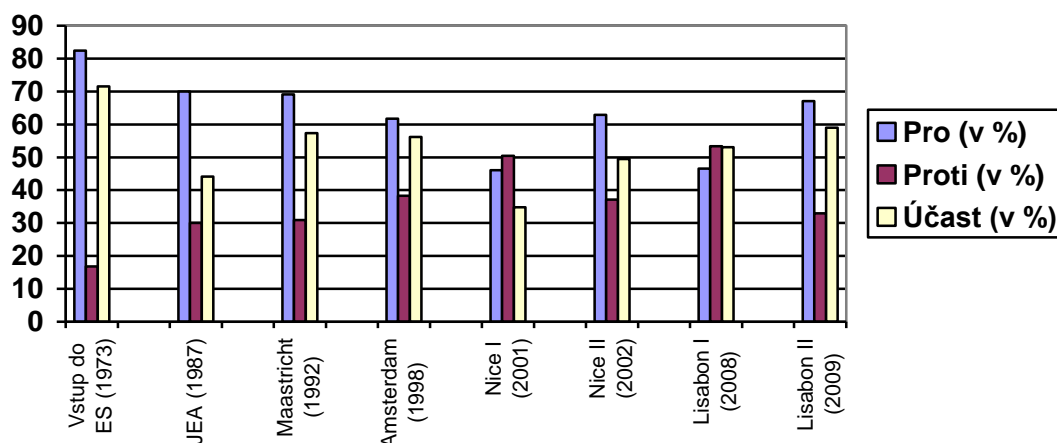
Zdroj: European Commission 2009b: 14.

Irsko má mezi členskými státy primát v počtu konaných referend, které se týkaly evropských záležitostí, od roku 1973 se jich doposud konalo osm. První referendum bylo spojené se vstupem země do ES, další s každou změnou primárního práva. V roce 1987 totiž Nejvyšší soud rozhodl, že k přijetí Jednotného evropského aktu je nutné změnit irskou ústavu, což vyžaduje referendum. Irští politikové se rozhodnutí podřídili a dohodli se, že pro „jistotu“ bude každá novelizace zřizovacích smluv spojená se změnou ústavy a tím pádem i referendem, přestože podle některých právních výkladů to není vždy povinné, neboť nikoliv každá změna primárního práva přináší ohrožení irské suverenity (Šlosarčík 2009).

Silná podpora integraci u veřejnosti se zpočátku odrážela ve výsledcích referend a valná většina voličů souhlasila s přijetím příslušných změn. K tomu jistě pomohl i konsenzus téměř všech politických sil, které obyvatelstvu doporučovaly hlasovat pro. Vláda dokonce využívala veřejných prostředků k financování přesvědčovacích kampaní. Tuto praxi však Nejvyšší soud v roce 1995 zakázal, následně došlo k založení nezávislé Referendové komise, jejímž úkolem je nestranně informovat veřejnost o dopadech předmětného rozhodnutí. Referendum o Amsterodamské smlouvě přes tuto změnu skončilo úspěšně. Naopak šokem pro celou Evropu bylo referendum ke Smlouvě z Nice v červnu 2001, kdy se těsnou většinou Irové vyslovili pro odmítnutí dokumentu (k výsledkům referend viz graf 4). Pro politiky i veřejnost z jiných členských států bylo nepochopitelné, proč se prointegračně naladěni Irové, kteří navíc zažívali i díky EU nejvyšší hospodářský růst v historii, zachovali tímto způsobem. Důvodů pro odmítnutí bylo identifikováno více, tím nejdůležitějším byla obecně malá znalost obsahu smlouvy a z toho plynoucí obava obyvatel z neexistujících hrozeb, jako je možnost zákazu potratů nebo povinnost uzákonit partnerství osob stejného pohlaví. Vláda na výsledek reagovala osvětovou kampaní a založením Národního fóra o Evropě, jehož cílem bylo pomocí informačních materiálů, veřejných diskuzí a dalších kroků informovat veřejnost o dopadech smlouvy a její důležitosti (O'Brennan 2005). Na evropské úrovni irská vláda vyjednala deklarace týkající se zejména irské neutrality. Snaha dopadla na úrodnou půdu a v říjnu 2002 bylo konáno druhé referendum, které za daleko vyšší účasti pohodlně Smlouvu z Nice schválilo (k evropským referendům v Irsku Garry a kol. 2005, Hobolt 2009, O'Mahony 2009).

Ačkoliv se historie údajně nikdy neopakuje, v případě Irska to platí pouze částečně, protože velmi podobná situace jako u smlouvy z Nice nastala u schvalování Lisabonské smlouvy. I v tomto případě irská vláda jako jediná v Evropě uspořádala referendum a i v červnu 2008 se poměrně těsně Irové vyslovili proti textu smlouvy. Na rozdíl od Nice I ale nejde říci, že by to byl výsledek zcela neočekávaný. Přestože většina politických sil podporovala přijetí dokumentu, tentokrát se zformoval rovněž velmi silný tábor odpůrců, vedený Declanem Ganleym a jeho hnutím Libertas. Zároveň se projevila nastupující ekonomická krize a problémy na politické scéně, jen měsíc před referendem nahradil dlouholetého Taoiseacha Bertie Aherna v čele vlády Brian Cowen. Podobně jako u Smlouvy z Nice se irská vláda, nikoliv s nemalým přispěním tlaku ostatních členských zemí i evropských institucí, rozhodla pro zopakování referenda. Opět byly na úrovni hlav států a vlád vyjednány deklarace pro Irsko poskytující vysvětlení některých bodů Lisabonské smlouvy a zaručující Irsku pro něj důležité skutečnosti. Úspěšná byla také vnitrostátní přesvědčovací kampaň. Všechna opatření vyústila v říjnu 2009 ve zvrácení předchozího odmítnutí a za vysoké účasti irští voliči přesvědčivě Lisabonskou smlouvu schválili (více k referendům o Lisabonu Tonra 2009, Quinlan 2009).

Graf 4: Výsledky irských referend o evropských záležitostech

Zdroj: Euractiv 2008; Electionsireland 2010b.

2.3.2 Vnitrostátní institucionální rámec

Irský administrativní systém s ohledem na velikost státu není možné srovnávat s aparátem středních či dokonce velkých členských států, daný handicap se projevuje rovněž v evropských záležitostech. Irsko vstoupilo do ES s velmi slabě připravenou administrativou, takže byl nutný poměrně bolestivý proces adaptace, který byl zakončen předsednictvím v roce 1975. Vedoucí role byla přisouzena Ministerstvu zahraničí, prakticky nedošlo k zakládání nových institucionálních struktur, spíše se vymezovala odpovědnost v rámci fungujícího systému. Od konce 80. let se spolu s rozšiřujícím množstvím oblastí, kterých se dotýkala evropská integrace, a zároveň prohlubováním spolupráce zvyšovaly nároky na irskou administrativu, což vedlo k zapojování nových subjektů a rozšiřování zdrojů těch stávajících.

Ačkoliv v současnosti téměř všechny složky administrativy musejí řešit do určité míry evropské záležitosti, některé z nich jsou logicky zapojeny více. Nejzaměstnanější jsou již zmíněné ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo financí a úřad Taoiseacha. První z nich je v centru dění již od přistoupení, kdy získal odpovědnost za koordinaci politiky státu vůči ES. K tomu byly posíleny stavy na ministerstvu a zřízena nová oddělení, oddělení pro EU má na starosti přístup Irska k obecnému prosazování svých zájmů, politické oddělení účast země ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice. Formálně je součástí ministerstva též Stálé zastoupení v Bruselu. Pozice ministerstva financí postupně posilovala s realizací projektů, jako je dokončení vnitřního trhu, rozvojem strukturální politiky a samozřejmě měnovou unií. Rozhodující je jeho role v pro Irsko tak důležitých vyjednáváních o daních. Úřad premiéra má pouze málo zaměstnanců, to ale vyvažuje politickou důležitostí. Soustředí se nikoliv na jednotlivosti, ale spíše poskytuje strategické vedení a řeší spory mezi ministerstvy. Činnost uvedených tří subjektů se více doplňuje, než překrývá, úřad premiéra a ministerstvo zahraničí se orientuje na obecné věci, ministerstvo financí na hospodářské záležitosti.

V další linii důležitosti jsou sektorová ministerstva s vysokým podílem činností ovlivněných evropskou integrací. Primárně jde o ministerstvo zemědělství, rybolovu a potravin, které je klíčovým hráčem od přistoupení, což s ohledem na důležitost zemědělství pro Irsko a dopady společné zemědělské politiky není překvapivé. Ministerstvo průmyslu, obchodu a zaměstnanosti má široký okruh zájmů, zasahující od cel, sociálních záležitostí až po ochranu spotřebitele. Podobně různorodé je zapojení u Ministerstva spravedlnosti, rovnosti a právní reformy, které musí čelit komplikované pozici Irska v otázkách soudní a policejní spolupráce či ochraně hranic. V neposlední řadě se politika EU silně dotýká ministerstva životního prostředí, národního dědictví a místních záležitostí (více k těmto ministerstvům viz příslušné podkapitoly). Všechna

uvedená ministerstva mají zvláštní oddělení pro evropské záležitosti a jejich úředníci tvoří významnou část Stálého zastoupení. Zbývá ministerstva ovlivňují činnost EU méně a soustředí se na domácí úroveň tvorby politiky, i v jejich případě ale nemohou ignorovat vývoj na evropské scéně, včetně snahy jej ovlivňovat.

Stálé zastoupení v Bruselu je nezbytným článkem irské evropské politiky. Původně bylo velmi malé, postupem doby se rozrůstalo a své zástupce do něj vysílalo stále více ministerstev, v současnosti v něm působí kolem stovky zaměstnanců z celkem 17 domácích subjektů (Úřad pro úřední tisky 2010). Počet úředníků se výrazně zvyšuje před a v době předsednictví. Zastoupení plní stejné úkoly jako u jiných zemí, zastupuje zájmy Irska v evropských institucích, především Radě, a poskytuje domácím aktérům důležité informace a servis při jejich úkolech v Bruselu (ke stálému zastoupení Laffan 2001).

Irsko na rozdíl od jiných členských států nemělo v minulosti stabilní institucionalizovaný systém koordinace, což se změnilo až po neúspěšném referendu o Smlouvě z Nice. Formálně je ústředním orgánem kabinet, v jeho rámci to znamená především kabinetní podvýbor pro evropské záležitosti. Jeho členy jsou ministři z „evropských“ ministerstev, poradci a vysocí úředníci, v případě potřeby vede jednání podvýboru Taoiseach. Pod podvýborem funguje meziministerský koordinační výbor pro evropské záležitosti, ve kterém zasedají úředníci ze všech ministerstev a Stálého zastoupení, v čele stojí náměstek ministra pro evropské záležitosti. Úkolem koordinačního výboru je řešit problematiku či více subjektů se dotýkající otázky.

Oireachtas byl podobně jako parlamenty jiných členských států dlouho z evropských záležitostí prakticky vyloučen s výjimkou potvrzování změn primárního práva. Od přistoupení existoval sice výbor pro evropské záležitosti, místo kontrolní činnosti ale více informoval poslance o vývoji v EU. V souvislosti s neúspěšným referendem o Nice ale byla tato situace shledána za neudržitelnou, proto byl v roce 2002 zřízen společný podvýbor obou komor pro kontrolu legislativy EU, v roce 2007 se změnil na stálý výbor. Ke každému návrhu legislativy jsou příslušná ministerstva povinna připravit vysvětlení, která posuzuje výbor. Jestliže některý návrh považuje za důležitý, předá ho obsahově příslušnému parlamentnímu výboru, nebo ho zkoumá dál sám. Výbory o daných věcech jednají a výsledek předkládají Oireachtas. Postoj výborů k návrhu není pro vládu při jednání v Radě závazný, ministr by k nim ale měl přihlížet, což se také většinou děje. V období říjen 2007 až prosinec 2008 výbor posuzoval 833 dokumentů (746 z nich bylo legislativních návrhů), 63 z nich bylo označeno za velmi důležité a dále zkoumáno (Houses of the Oireachtas 2009).

Praktické fungování irské administrativy v evropských záležitostech je ovlivněno charakteristickými rysy systému, především jeho velikostí a značnou autonomií jednotlivých subjektů. V Irsku neexistuje závazná směrnice, jak přistupovat k projednávání a konzultaci návrhů přicházejících z EU, je to na odpovědnosti příslušných ministerstev. Nepřipravují se ani oficiální pozice, byť některá ministerstva s velkým rozsahem evropské agendy (viz výše) tak činí. Koordinace probíhá často neformálně, úředníci z různých úřadů se osobně znají a většina problémů je jednoduše vyřešena po telefonu. Naopak distribuce návrhů Komise a dalších důležitých dokumentů je centralizovaná, z Bruselu proudí přes ministerstvo zahraničí, které je zasílá na odpovědná místa. Přes zmiňovanou autonomii subjektů je uplatňována strategie co nejširšího sdílení informací. Je zajímavé, že až na několik specializovaných pozic v irské administrativě prakticky neexistuje celoživotní specializace na EU, většina úředníků musí být připravena zastávat jakoukoliv pozici. Nejvíce odborníků na evropskou úroveň se nachází v již zmiňovaných ministerstvech s evropskou agendou (více k institucionálnímu rámci Irska ve věcech EU Laffan 2005, Laffan a O'Mahony 2007).

Významné irské politické strany jsou obecně všechny proevropské a v jejich postojích jsou jen nepatrné rozdíly. Fine Gael je vůči EU asi nejoptimističtější, Fianna Fáil o něco méně, hodně zdůrazňuje nutnost zachování práv malých států a obhajuje nedotknutelnost irské neutrality.

Labour Party byla proti vstupu do ES, ale poté začala podporovat členství, zejména na úrovni vedení strany, členská základna je opatrnější. Všechny uvedené strany žádaly své stoupence, aby v důležitých referendech o evropských záležitostech hlasovali ano. Jedinými důležitějšími subjekty na politické scéně, které mají rezervovaný vztah k EU, jsou tak Zelení a Sinn Féin. V obou případech se ale jedná pouze o mírný euroskepticismus, protestují proti určitým tendencím v EU nebo v konkrétních případech (Laffan a O'Mahony 2008: 83-90).

Volby do Evropského parlamentu jsou v Irsku vnímány jako skutečně druhořadé, k čemuž přispívají rovněž malé rozdíly mezi stranami ve vztahu k EU, které znemožňují soutěž o evropských otázkách. Volby jsou tak nejčastěji o domácích tématech a bodují v nich strany, které jsou momentálně v opozici. Poslední volby v červnu 2009 předpoklady potvrdily, zvítězila Fine Gael s 29,1 %, druhá byla Fianna Fáil s 24,1 %, třetí Labour Party s 13,9 %. Mandáty byly podle použitého volebního systému, který je stejný jako pro národní volby, rozděleny v poměru 4:3:3, zbylé dva získali po jednom socialisté a nezávislí. Výsledky odrážely nespokojenost občanů se současnou vládou. Účast byla poměrně vysoká, 58,6 % (European Parliament 2009).

2.4 Životní prostředí

2.4.1 Analýza situace

Irsko v minulosti nekladlo žádný větší důraz na životní prostředí, potvrzovalo tak dobře známou zkušenost, že obyvatelstvo i úřady nerozvinutých států se soustředí na jiné priority. Zásadní změnou pro přístup k problematice bylo přistoupení k EU, kdy bylo Irsko přinuceno zvláště v 80. letech k implementaci některých směrnic s dopadem na životní prostředí. Významným formálním krokem vpřed bylo zřízení nezávislé Agentury na ochranu životního prostředí v roce 1993. Další pozitivní posun přinesl hospodářský růst, v jehož důsledku přeci jen bylo do environmentálního sektoru investováno větší množství prostředků. V roce 2003 byl přijat zákon o ochraně životního prostředí (*Protection of Environment Act*), který posílil regulaci aktivit škodlivých pro životní prostředí a dále rozšířil rozsah povolených řízení v rámci integrované prevence a kontroly znečištění (IPCC). V posledním desetiletí se navýšila kapacita centrálních orgánů odpovědných za řízení a kontrolu ochrany životního prostředí (Connaughton 2005).

Obecně lze prohlásit, že kvalita životního prostředí v Irsku je dobrá, to zapříčiňuje tradičně nízký podíl těžkého průmyslu. Čistota vzduchu je na nadstandardní úrovni, emise škodlivých látek mezi lety 2000 a 2008 významně poklesly, u oxidu siřičitého o 61 %, u těkavých organických látek o 17 % (OECD 2009a: 8-11, pro statistiky o životním prostředí také CSO 2008: 66-70). Podobné výsledky byly dosaženy u částic prachu nebo oxidu uhelnatého. Důvodem pro pozitivní vývoj je přechod k výrobě elektřiny ze zemního plynu, snižující se obsah síry v palivech či klesající užívání rašeliny a uhlí pro domácí vytápění. Ovzduší ve městech rovněž zaznamenalo zlepšení, zvláště to platí pro Dublin. Naopak podobně jako v jiných zemích EU se nedaří snižovat emise oxidů dusíku, hlavním viníkem je expanze silniční dopravy.

Kvalita vod vykazuje stejné pozitivní parametry jako u vzduchu, zvláště díky mohutným investicím do čističek odpadních vod. Míra dodržování směrnice o městských odpadových vodách se zvýšila z 25 % v roce 2000 na dnešních 92 %, stejně tak jsou plněny všechny dosavadní cíle rámcové směrnice o vodě. Velkým problémem je však obsah dusíku v řekách a jezerech, příčinou je přílišné používání hnojiv při zemědělské produkci. Otázku již dlouho řeší EU ve své nitrátové směrnici, kvůli vlivu farmářské lobby ale irské úřady neměly vůli směrnici implementovat. Po dlouhých sporech došlo k určitému posunu až po odsouzení Irska Soudním dvorem v roce 2004, ovšem i poté je pokrok pouze mírný a u dusíku nelze očekávat dosažení cílů rámcové směrnice o vodě pro rok 2015 (OECD 2009a: 11).

Zacházení s odpadem rovněž patřilo dlouhodobě k irským slabým místům, naprostá většina se ukládala na skládkách. Hospodářský rozvoj přinesl výrazný nárůst produkce odpadů. Vláda

přijala legislativní i praktická opatření s cílem zlepšit recyklaci, zabránit ilegálnímu zbavování se odpadů a koordinovat sběr odpadu, zvláště z domácností. Většina iniciativ byla zaměřena správným směrem, přesto je celkový posun malý. Problémy jsou s nebezpečnými odpady, hodně odpadu je „likvidováno“ přesunem do zahraničí a stále se ukládá vysoký podíl odpadu na skládky, Irsko proto nebude moci splnit cíl odklonit alespoň 50 % odpadů z domácností mimo skládky (OECD 2009a: 12).

Územní ochrana přírody není příliš rozvinutá, což je způsobeno zejména nevelkou biologickou rozmanitostí irské krajiny. V současnosti je v Irsku šest národních parků, nacházejí se zejména na západní straně země. Nižší míru ochrany mají místa národního dědictví (NHAs), těch je zhruba kolem 150 s celkovou rozlohou 60 tisíc hektarů. Tezi o omezené rozmanitosti potvrzuje, že valná většina z těchto chráněných míst jsou rašeliniště (NPWS 2009). K rozvoji ochrany území přispělo plnění podmínek v rámci sítě Natura 2000. Do konce roku 2009 mělo být dokončeno určování evropsky významných lokalit (SACs), počítá se s celkem 420 lokalitami. Součástí sítě jsou také ptačí oblasti (SPAs), těch bylo doposud zřízeno 132, několik dalších stovek je navrženo. V úhrnu by síť Natura 2000 měla v Irsku pokrývat 11644 čtverečních kilometrů (z toho 2300 čtverečních kilometrů jsou mořská území), což čítá zhruba 11 % rozlohy státu (NPWS nedatováno: 1-6).

Ochrana území je regulována v zákoně o ochraně přírody (*Wildlife Act 1976*), který byl novelizován v roce 2001. O rok později byl publikován Národní plán pro biodiverzitu, ten definuje celkem 91 cílů v této oblasti na pětileté období, prozatím je k dispozici pouze mezitímní zhodnocení z roku 2005, které bylo povětšinou kladné (DEHLG 2005). Přesto zhodnocení OECD z roku 2008 poukázalo na množství problémů. Místní orgány, stejně jako Správa národních parků, nemají dostatek zdrojů ani motivaci důkladně monitorovat a vynucovat chování na chráněných územích. Mnoho cenných oblastí je stále pouze ve stádiu návržení na zařazení do systému ochrany. Při územním plánování není biodiverzita stále brána jako skutečná priorita (OECD 2009: 14).

2.4.2 Dlouhodobé cíle

Přes určité posuny směrem k větší ochraně a zlepšení přístupu k životnímu prostředí patří tato oblast v Irsku stále mezi upozaděné. Výzkum z počátku tisíciletí zařadil Irsko jako opožděnce mezi státy EU, podle výsledků není aktivní v podávání vlastních návrhů a spíše se snaží celou politiku zbrzdit (Börzel 2003). Celkový přístup se tak dá označit za reaktivní, Irsko se snaží provést opatření, která po něm požaduje EU, ale vlastní agenda mu chybí (více Flynn 2007). Bohužel ani implementace legislativy EU není v sektoru životního prostředí dobrá. Některé konkrétní problémy již byly zmíněny, celkově má Irsko jeden z nejhorších výsledků implementace této legislativy. Na konci roku 2009 vedla Komise vůči Irsku 39 řízení za porušení Smlouvy, což byl třetí nejhorší výsledek v EU. Ani tato řízení ukončená rozsudkem Soudního dvora ale v mnoha případech nevedou k nápravě, Komise je proto nucena započít další fázi řízení spolu s návrhem sankcí. Ke konci roku 2009 bylo s Irskem vedeno 14 takových sporů, což je bezkonkurenčně nejvíce ze všech států EU (European Commission 2010). Tato čísla se v čase nezlepšují, dokonce platí přesný opak.

Bezprostřední cíle ministerstva na léta 2008-2010 jsou definovány v jeho plánu priorit, za hlavní byly určeny boj s klimatickými změnami, čistota vod (zvláště obsah dusíku) a boj s narůstajícím množstvím odpadu (Ha: 6-8). Stejně priority jsou zdůrazněny také v Národním rozvojovém plánu na léta 2007-2013. Celkem by v jeho rámci mělo být investováno na projekty s environmentálním dopadem kolem €25 miliard, z toho na čistotu vod €4,7 miliardy a €753 milionů na odpady (Government of Ireland 2006: 115-120). Je otázkou, jaký dopad na plnění cílů bude mít hospodářská krize. Na jednu stranu to může vést k potížím s financováním některých projektů, na druhou ekonomický pokles sníží nároky na životní prostředí a situaci je možné

využít jako příležitost prosadit udržitelný rozvoj Irska, který by vylepšil jeho dosavadní nepříliš lichotivou bilanci v sektoru.

2.4.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo životního prostředí, národního dědictví a místních záležitostí: Jeho historie sahá do roku 1977, bylo ale několikrát přejmenováno a měněna jeho působnost, zejména co se týká odpovědnosti za sektor dopravy. Jak již název napovídá, mezi jeho povinnosti patří i jiné záležitosti jen volně související s životním prostředím. Zdroje ministerstva zvolna narůstají, v roce 2007 mělo 1395 zaměstnanců, patří tak mezi větší centrální úřady (DEHLG 2008b: 36). Obecně ale toto ministerstvo nepatří mezi nejprestižnější, což plyne z pozice životního prostředí v Irsku.

Agentura na ochranu životního prostředí: Založena byla v roce 1993, od té doby se neustále rozšiřuje. Jde o nezávislý správní orgán s velkým množstvím cílů. Mezi hlavní z nich patří kontrola a povolování provozu subjektů přinášejících hrozbu životnímu prostředí (sklárky, velcí znečišťovatelé), kontroluje dodržování podmínek ochrany, včetně chráněných území, shromažďuje informace o životním prostředí, podílí se na vzdělávání veřejnosti. Celkem má agentura v současnosti 340 zaměstnanců, ročně provede kolem dvou tisíc auditů (EPA 2008).

Nevládní organizace: Již bylo zmíněno, že irské obyvatelstvo neřadí životní prostředí mezi nejvýznamnější priority, což se podepisuje nutně na podpoře nevládních organizací. Příkladem to potvrzujícím je Greenpeace, která se před lety z Irska stáhla. Většinu organizací zastřešuje Irská síť pro životní prostředí (IEN), která má několik desítek členů. Přestože dostává tato síť určité dotace od státu, jednotlivé organizace neustále bojují s nedostatkem finančních prostředků (IEN nedatováno). Ačkoliv se nevládní organizace snaží vládní politiku posunout směrem k větší ochraně životního prostředí, jejich vliv na rozhodování je obecně malý (Flynn 2007: 15). Ve své podstatě se soustředí na monitoring a poukazují na problémy, je například zajímavé, že irské nevládní organizace patří k nejaktivnějším stěžovatelům ke Komisi v EU, kolem 10 % stížností týkajících se životního prostředí, které Komise dostane, pochází právě z Irska (Laffan a O'Mahony 2008: 169). Spoléhání se na vnější nástroje opět potvrzuje jejich omezený dopad na domácí politiku. Úspěchy si nevládní organizace připisují alespoň v menších lokálních kampaních.

Ostatní skupiny: Silnou pozicí a lobbingem se projevují v oblasti životního prostředí farmářské organizace (více k nim v podkapitole o zemědělství). Zemědělství má silný dopad na životní prostředí (podrobněji OECD 2008: 346-352), již byly diskutovány dopady přílišného hnojení, zejména na obsah dusíku v půdě a vodě. Zemědělský sektor byl jedním ze zásadních odpůrců implementace nitrátové směrnice, zemědělci došli v protestech dokonce tak daleko, že se odmítli zapojit do vyjednávání posledního sociálního konkordátu v roce 2006 (Laffan a O'Mahony 2008: 170). Síla farmářských lobby je v přímém protikladu ke slabosti nevládních environmentálních organizací.

2.5 Věda, výzkum, vzdělávání

2.5.1 Analýza situace

Irsko historicky nepatřilo ke státům, které by se mohly chlubit vyspělým vzdělávacím systémem. V době nadvlády Velké Británie nebyl z její strany zájem na vzdělanosti, ještě významnějším faktorem ale bylo působení protikatolické politiky, hlavně vyšší školství bylo pouze pro protestanty a katolíci museli získávat své vzdělání mimo Irsko nebo Velkou Británii (Šlosarčík 2007: 131-132). Po získání nezávislosti se situace obrátila a katolická církev až do druhé poloviny

20. století de facto zajišťovala veškeré vzdělávací aktivity, její vliv je patrný i v současnosti. Od 60. let se v rámci snahy o modernizaci Irska do vzdělávání stále více zapojoval stát a zvyšovaly se rovněž výdaje, zejména pak v souvislosti s hospodářským růstem v posledních dekádách. V současnosti je vzdělávací systém v Irsku na velmi vysoké úrovni, celkově na něj bylo v roce 2004 vydáváno 4,7 % HDP, což je však pod průměrem EU (veškeré statistiky v podkapitole, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z CSO 2008: 47-52).

Irské školství je stejně jako v jiných zemích možné dělit do tří stupňů. Primární stupeň musí absolvovat všichni, povinná školní docházka je od šesti do šestnácti let, mladí lidé musí zároveň absolvovat alespoň tři roky sekundárního stupně. Primárnímu školství dominují tzv. národní školy, které si obvykle uchovávají formální příslušnost ke katolické církvi. Stále populárnější jsou školy, kde se vyučuje v irštině a zároveň jsou mimo církevní hierarchii (*Gaelscoileanna*). Celkem v primárním stupni studuje 471 tisíc dětí, je zajímavé, že Irsko zde má nejvyšší počet studentů na třídu ze všech států EU.

Sekundární vzdělávání je rozdělené do dvou fází, mezi které se v poslední době vkládá tzv. přechodový rok, orientovaný většinou na tvůrčí činnosti. Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou (*Leaving Certificate Examination*), ke které se dostane kolem 18. roku věku 90 % studujících. V sekundárním stupni studuje 330 tisíc studentů, jejich počet se postupně snižuje. Oproti primárnímu stupni jsou zde naopak velikosti tříd jedny z nejmenších v EU. Dříve všichni žáci zakončující sekundární stupeň vzdělávání museli absolvovat zkoušku z irštiny, v 70. letech byl požadavek zrušen, irština se ale stále povinně vyučuje na školách, které jsou placeny z veřejných rozpočtů.

Terciární vzdělávání poskytuje 38 institucí, z toho sedm univerzit, nejvýznamnější z nich je Dublínská univerzita (Trinity College). Většina z univerzit nabízí otevřený systém studia (tzv. omnibus), ve kterém si studenti volí své zaměření až po prvním roce bakalářského stupně. Školné na vysokých školách bylo zrušeno v polovině 90. let, existuje ale tzv. studentský administrativní poplatek, který má pokrývat náklady spojené se zápisem, zkouškami a dalšími službami, v poslední době byl výrazně navýšen a pro školní rok 2009/2010 je horní limit tohoto poplatku €1500. Studium na třetím stupni je v Irsku velice populární, počet studentů v něm se zvýšil za poslední dekádu o 32,5 % (na současných 140 tisíc), což v konečném důsledku znamená, že v Irsku má nyní v populačním rozpětí 25-34 let vysokoškolské vzdělání 41,3 % obyvatel, což je po Kypru druhý nejvyšší údaj v EU.

Oblast vědy a výzkumu je úzce propojena s hospodářským úspěchem Irska. Výdaje na výzkum a vývoj v absolutních číslech stoupaly, pořád ale zůstávají s 1,32 % HDP hluboko pod průměrem ostatních vyspělých zemí. Navíc téměř dvě třetiny výdajů obsáhnou soukromé společnosti, zejména ty zahraniční. Bohužel pro Irsko i tyto firmy z oblastí, jako jsou informační technologie nebo farmaceutika, většinu výzkumu umísťují ve svých domovských zemích. V počtu výzkumníků, publikací a patentů se Irsko nachází na průměru EU (OECD 2008b: 128-129).

2.5.2 Dlouhodobé cíle

Irské vzdělávání se v posledních dekádách výrazně proměnilo k lepšímu, vzdělané obyvatelstvo je jedním z faktorů, který přispěl k hospodářskému zázraku. Přesto přetrvávají některé problematické body spjaté s historickými kořeny systému, který byl ponejvíce zaměřen na elity. Jednou ze zásadních připomínek je nerovnost ve financování. Ačkoliv v posledních letech mohutně rostly výdaje na primární a sekundární školství, náklady na studenta v těchto stupních patří stále k nejnižším v EU. Naopak na vysoké školství jsou náklady na studenta přes stagnaci nejvyšší v EU. Výsledkem je, že „stát vydává více na vzdělávání mladých lidí z lepšího prostředí, kteří obvykle zůstávají v systému déle, než na mladé lidi z chudých rodin, kteří systém opouštějí často dříve“ (Kirby 2007: 61, citováno dle Adshead a Tonge 2009: 205).

Priority vlády v oblasti vzdělávání v dlouhodobé perspektivě mají uvedené nerovnosti odstranit, zároveň se zdůrazňují cíle, jako je zvýšit množství osob studujících přírodní vědy a inženýrství nebo zlepšit znalosti matematiky (Government of Ireland 2006b: 31-32), k čemuž mají napomoci i investice kolem €10 miliard v rámci Národního rozvojového plánu na léta 2007-2013 (Government of Ireland 2006a: 196-202). V souvislosti s hospodářskou krizí a snižujícím se množstvím prostředků pro univerzity se ozývají hlasy, že by bylo vhodné znovu zavést na vysokých školách školné. V roce 2008 to ministr vzdělávání nevyloučil (Irish Times 2008: 1), zavedení doporučují rovněž mezinárodní organizace (OECD 2009a: 8), debata ale nebyla doposud dokončena a v nejbližší době se zavedení školného s největší pravděpodobností nechystá. Obdobě je doporučováno, aby se zvýšil počet studentů ve třídách sekundárního stupně (tamtéž).

V oblasti vědy a výzkumu určuje cíle vlády Strategie pro vědu, technologie a inovace pro léta 2006-2013. Strategie zdůrazňuje důležitost těchto aktivit pro irskou ekonomiku, soustředí se na investice do vzdělávacího systému, vymezuje výzkumnou agendu veřejného sektoru, či navrhuje cesty ke spolupráci se soukromým sektorem. Jedním z konkrétních cílů je například zdvojnásobit počet studentů doktorského studia do roku 2013 (Government of Ireland 2006c). Finanční krytí strategie je obsaženo v Národním rozvojovém plánu, celkem by na vědu a výzkum mělo jít přes €8 miliard, vláda navíc po roce 2006 navýšila nepřímou podporu, mezi kterou lze řadit zvláště daňové úlevy (OECD 2008b: 128). Jako odezvu na hospodářskou krizi vláda v roce 2009 dále úlevy zvýšila, je však otázkou, nakolik se jedná o efektivní opatření. Podle některých názorů by daňové úlevy neměly být uplatňovány plošně, ale spíše formou přímé podpory výzkumu několika vybraných center schopných konkurovat na světové úrovni (OECD 2009b: 11).

2.5.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo vzdělávání a vědy: Jedná se o hlavní orgán zodpovědný za kvalitu vzdělávání v Irsku, včetně regulace a určování agendy v sektoru. V roce 2009 disponovalo rozpočtem €9,5 miliardy a spadalo pod něj zhruba 95 tisíc státních zaměstnanců, samozřejmě zejména učitelů. Na samotném ministerstvu a v navazující státní správě působí kolem 2000 úředníků (DES 2009).

Ministerstvo průmyslu, obchodu a zaměstnanosti: Část ministerstva zabývající se technologiemi a inovacemi je zodpovědná za realizaci Strategie pro vědu, technologie a inovace. Realizace je vykonávána autonomně, oblast má příslušného náměstka, zároveň je zde ale úzká spolupráce jak s ministerstvem vzdělávání a vědy, tak s průmyslem a vysokým školstvím. Obecně k ministerstvu viz podkapitola o zaměstnanosti.

2.6 Daně

2.6.1 Analýza situace

Irsko je dlouhodobě známo pro svůj specifický daňový systém upřednostňující nižší daňovou zátěž, zvláště patrné to je u daní z příjmu právnických osob (firem), která patří k nejnižším v Evropě a je mnohými považována za základ irského ekonomického pokroku. To však není zcela dokazatelné, Irsko mělo historicky velmi nízké daně již od 60. let minulého století, aniž by to mělo na hospodářský růst větší vliv. Nižší daně byly také dlouhodobě vyvažovány omezenými výdaji státu s dopadem na kvalitu a rozsah veřejných služeb, proti čemuž část obyvatelstva protestovala (Walsh 2003).

Daňové příjmy v Irsku tvořily v roce 2007 pouze 31,2 % HDP, což je pátý nejnižší údaj v EU (všechny statistiky a data v této podkapitole, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z European Commission 2009: 175-177). I přes nízkou daňovou kvótu hospodářský růst doprovázený limitovanými náklady státu umožnil, že státní rozpočet byl dlouhodobě přebytkový a zadlužení

veřejných rozpočtů od 80. let setrvale klesalo. Současná ekonomická krize tento trend výrazně obrátila, již bylo zmíněno, že roční deficity přesahují 10 % HDP a celkový dluh výrazně stoupá tak, že je ohrožena stabilita veřejných financí.

Ze souhrnného daňového inkasa přímé daně tvoří 41 %, nepřímé 43,1 % a sociální pojištění 15,9 %. To je velmi odlišné složení od většiny zemí EU, ve kterých každá z položek přináší zhruba třetinu příjmů. Ze států EU mají podobnou strukturu Spojené království a Malta, zjevně jde tedy o vyjádření jakéhosi „anglosaského“ modelu zdanění. Irsko je zajímavé také z hlediska úrovně, kde jsou jednotlivé daně vybírány. Patří fiskálně k nejcentralizovanějším státům EU, ústřední vláda zodpovídá za téměř 84 % výběru daní, naopak místní samospráva vybírá jen něco přes dvě procenta (místní daně víceméně neexistují), zbytek připadá na fond sociálního zabezpečení. Tabulka 2 přináší přehled procentuálního podílu jednotlivých druhů daní a pojištění.

Tabulka 2: Struktura daňových příjmů v Irsku v % HDP a absolutně (2007)

	v % HDP	v miliardách eur
Přímé daně	12,8	24,4
Daň z příjmu fyzických osob	7,3	14
Daň z příjmu právnických osob	3,4	6,4
Ostatní	2,1	4
Nepřímé daně	13,5	25,7
DPH	7,6	14,4
Spotřební daně	2,4	4,5
Jiné daně na spotřebu	2,6	5
Jiné daně na produkci	0,9	1,8
Sociální pojištění	4,9	9,4
Zaměstnavatelé	3,0	5,8
Zaměstnanci	1,7	3,2
Osoby samostatně výdělečně činné	0,2	0,4

Zdroj: European Commission 2009: 174.

Daně z příjmu fyzických osob se dlouhodobě snižovaly, vláda se zavazovala k této politice v sociálních konkordátech výměnou za souhlas zaměstnanců (odborů) s malým růstem mezd (Walsh 2003: 218). Uplatňuje se progresivní přístup, standardní sazba je 20 %, pro příjmy nad hranici €36400 ročně (u jednotlivce) se použije vyšší, 41% sazba. Existuje společné zdanění manželů, které je na dvojnásobku příjmů jednotlivce. Samozřejmostí je široká škála daňových odpočtů, základní pro jednotlivce je €1830 ročně, například u rodin s dětmi či důchodců jsou úlevy daleko vyšší. Poplatníci si mohou odpočítat rovněž výdaje, jako jsou náklady spojené se zdravím, důchodovým a zdravotním pojištěním nebo za vzdělání. Hospodářský pokles přinutil vládu dále zdanit vyšší příjmové skupiny (viz dále).

Jak již bylo řečeno, nejznámějším prvkem irského daňového systému je velmi nízká daň z příjmu právnických osob. Ta má kořeny v hluboké historii, již v roce 1956 bylo zavedeno opatření, které dovolovalo firmám neplatit daně ze zisku z exportovaného zboží. Po vstupu do ES ostatní členské státy, podpořené Komisí, považovaly tento přístup za diskriminační a poškozující trh, proto Irsko výhodu mezi lety 1981 a 1990 postupně odbouralo a nahradilo jednotnou preferenční sazbou 10 % na výrobu a mezinárodně obchodované služby. O preferenční sazbu se jednalo proto, že firemní zisky z jiných aktivit než dvou uvedených skupin byly zdaněny vyšší standardní sazbou (až 50 % v 80. letech). V praxi tuto daň platily hlavně místní banky. Uvedený dvoukolejný přístup byl opět shledán nepřijatelným v EU, Irsko následně

dosáhlo kompromisu s Komisí, podle kterého budou obě sazby postupně sjednocovány (Walsh 2003: 221-222). Výsledkem dané dohody je sazba 12,5 %, která bude od roku 2010 uplatňována na všechny právnické osoby.

U nepřímých daní dominuje DPH, jejíž standardní sazba je po nedávném zvýšení stanovena na 21,5 %, snížená 13,5% sazba se uplatňuje zvláště na služby náročné na pracovní činnost (restaurace, stavitelství) či energie spotřebované v domácnostech, nulová sazba je platná pro jídlo, knihy, vzdělávací služby nebo dětské oblečení. Spotřební daně jsou u alkoholu a tabáku poměrně vysoké. Darovací a dědické daně dosahují vyšších sazeb (základ 25 %), zároveň je ale možnost získat široké spektrum výjimek, například pro dědění mezi příbuznými nebo první majitele nemovitostí, do určitých částek se daň neplatí vůbec.

Oproti jiným státům zatím není příliš rozvinuto ekologické zdanění, s postupem doby se dokonce v relativních číslech snižuje. Spotřební daně na paliva i jiné energie jsou mezi nejnižšími v EU. O něco vyšší je zdanění dopravy, zde se navíc uplatňují pobídky směřující k větší ochraně životního prostředí, neboť nově je poplatek za registraci vozidla a roční silniční daň vypočítáván podle emisí daného vozidla (OECD 2009a: 12). Zajímavostí je v roce 2002 zavedený poplatek z igelitových tašek, obchody musí zaplatit 22 centů za každou větší igelitovou tašku a tyto náklady jsou povinny přenést na zákazníky.

Jak již bylo zmíněno, sociální pojištění je ve srovnání s jinými státy zanedbatelné. Zaměstnavatelé platí 10,75 % z platu zaměstnance, u zaměstnanců s nižšími příjmy to je pouze 8,5 %. Zaměstnanci mají sazbu určenou na 4 % z platu, přičemž málo vydělávající (pod €352 týdně) neplatí nic, strop je určen na €75036 ročně. Osoby samostatně výdělečně činné platí příspěvek 3 % z příjmů. Všechny vydělávající osoby navíc platí 2 % z příjmů na zdravotní pojištění.

2.6.2 Dlouhodobé cíle

Hospodářský propad přinutil irskou vládu k mimořádným zásahům do daňového systému, které jsou nesrovnatelné s předchozím víceméně poklidným vývojem. Hlavním cílem vlády bylo vybrat více prostředků a tím se pokusit stabilizovat narušené veřejné rozpočty. Od 1. ledna 2009 se začal vybírat tzv. poplatek z příjmu, původně nejvýše 3%, od 1. května téhož roku byl ale zdvojnásoben a také byla posunuta pásma, takže z ročního příjmu pod €75036 se platí 2 %, pod €99944 4 % a z částky nad tuto hranici 6 %. Osoby s příjmy pod €15028 ročně mají výjimku. V praxi se jedná o navýšení daně z příjmu. Zaměstnanci státního sektoru platí vyšší důchodové pojištění. Standardní sazba DPH byla v prosinci 2008 navýšena z 21 na 21,5 %. Na druhou stranu snaha o podporu některých sektorů ekonomiky vyústila v rozšíření daňových úlev v oblasti výzkumu a snížena byla rovněž daň z převodu nemovitostí (European Commission 2009: 176).

Zmiňované úpravy nelze pokládat za konečné, naopak vláda hledá další zdroje příjmů ke snížení deficitu veřejných financí. Směr, kterým se může další vývoj ubírat, měla naznačit Komise o daních, nezávislý odborný poradní orgán zřízený vládou, jejímž cílem bylo komplexně zhodnotit současný daňový systém a navrhnout možné změny. Její 550 stran dlouhá zpráva byla zveřejněna v září 2009 a přinesla více než 230 doporučení, které obecně navyšují daňovou zátěž. Mezi nové daně lze řadit návrh na zavedení daně z majetku ve výši 0,3 % ročně, poplatků za spotřebu vody, která je v Irsku nadprůměrná, či placení uhlíkové daně. Posuny byly navrženy také ve stávajícím systému daní, především ve směru vyššího zdanění bohatých. Oproti tomu zvýhodněno by mělo být spoření na důchod (Commission on Taxation 2009).

Každá změna ve smyslu zvýšení daní ale zároveň může podkopat hospodářské oživení, proto je nutné posuzovat věci komplexně. Je v tomto směru zajímavé, že vláda ani v nynější krizi neuvažuje o byť minimálním navýšení daně z příjmů právnických osob, ta je pokládána všemi aktéry za neměnný bod irského daňového systému (Commission on Taxation 2009: 179). Se závěry Komise o daních do značné míry souhlasí mezinárodní experti, podle OECD je v Irsku

stále prostor pro rozšíření daňové základny, zdroje lze získat omezením rozbujelé a neefektivní soustavy daňových úlev. Naopak u nepřímých daní je potenciál pro růst malý (OECD 2009b: 10).

2.6.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo financí: Stejně jako v jiných státech se jedná o možná nejdůležitější ministerstvo, které je zodpovědné za „řízení a obecné záležitosti spojené s veřejnými financemi Irska, má všechny pravomoci, povinnosti a funkce spojené s tímto úkolem, zvláště pak výběr a výdaj všech příjmů Irska z jakýchkoliv zdrojů.“ Úřad se dělí do čtyř oddělení, patří pod něj Úřad příjmových komisařů, který zaměstnává více než 7000 úředníků (Department of Finance nedatováno).

Zahraníční společnosti: V 80. a 90. letech v Irsku mohutně investovaly nadnárodní společnosti ponejvíce ze Spojených států, především z oblastí jako je informatika (Microsoft, Intel) nebo farmaceutický průmysl (Pfizer). Ačkoliv jejich jedinou motivací nebyly nízké firemní daně, rozhodně to byl v jejich rozhodování zde investovat významný faktor. Nadnárodní firmy se snaží nízkých daní využít a co nejvíce aktivit danit v Irsku, často s tím důsledkem, že uměle snižují hodnotu dovážených komponentů a nadhodnocují cenu vyvážených výrobků, aniž reálné zhodnocení v Irsku proběhne (příklad viz Sweeney 1999: 51). Je logické, že primárním zájmem těchto subjektů je zachování nízké daně z příjmu fyzických osob. Stejně zájmy mají i zahraniční společnosti ve službách (banky, investiční společnosti), které často sídlí v bývalých rozvojových zónách, jako je například International Financial Services Center nebo letiště Shannon. Všechny tyto firmy tvoří páteř irské ekonomiky a z toho důvodu mají významný vliv na irskou vládu.

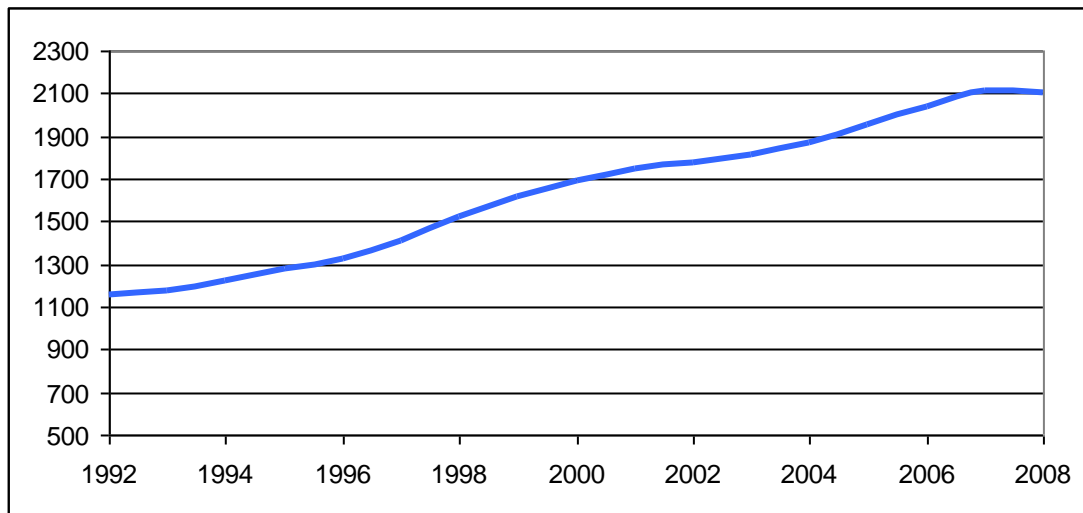
2.7 Zaměstnanost

2.7.1 Analýza situace

Z historického hlediska byla zaměstnanost v Irsku ovlivňována špatnou ekonomickou situací. Panovala vysoká nezaměstnanost, kterou množství Irů řešilo emigrací. Situace se příliš nelepšila až do 80. let minulého století. Nerozvinutá zůstávala rovněž sociální politika zaměřená na pomoc nezaměstnaným, v tomto případě se projevoval vliv katolické církve, která nepojímala nerovnost jako problém. Vstup do ES znamenal vylepšení alespoň v této oblasti, neboť Irsko muselo implementovat antidiskriminační legislativu a zlepšit pracovní podmínky zaměstnanců.

Hospodářský zázrak trh práce zcela změnil. Od začátku 90. let výrazně stoupala zaměstnanost, z 1,1 miliónu osob se téměř zdvojnásobila (viz graf 5). Do práce se zapojovaly nové skupiny obyvatel jako mladí lidé či ženy. Rostoucí ekonomika téměř vymýtila nezaměstnanost, která se pohybovala pouze kolem 4 % a patřila k nejnižším v Evropě (viz graf 6). Poptávka po pracovní síle byla obrovská a Irsko samotné by ji nebylo schopno řešit bez mohutné imigrace. Tu tvořili v prvních fázích zejména ze zahraničí navrátilivší se Irové, postupně se jednalo o občany jiných členských států EU, zvláště po roce 2004 o pracovníky z nových členských zemí.

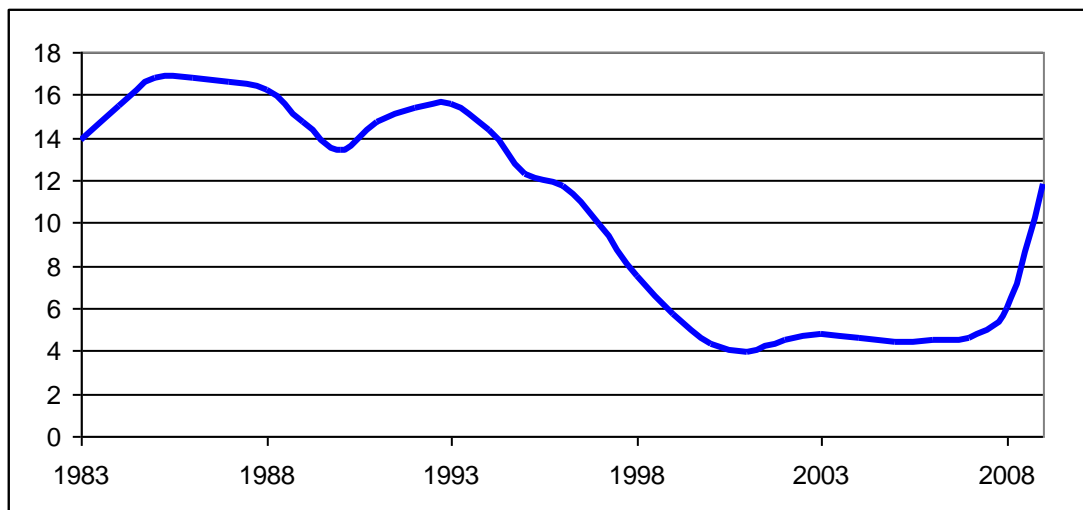
Graf 5: Vývoj zaměstnanosti v Irsku (v tisících osob, 1992-2008)

Zdroj: Autor, vytvořeno z databáze Eurostatu.

Jedním z faktorů, který přispěl k nastartování hospodářského růstu, je zcela unikátní systém sociálního partnerství garantovaný státem. Ten byl poprvé uveden v život v roce 1987 jako Program národní obnovy a spočíval v dohodě (konkordátu) mezi zaměstnavateli, odbory a vládou o výši platů v soukromé i veřejné sféře na tříleté období. Kromě centralizovaného vyjednávání mezd dokument obsahoval také zásady daňové reformy, rozvoje sociálního systému a zdravotnictví (O'Donnell 1998: 11-12). Od té doby jsou podobné dohody uzavírány pravidelně, doposud jich bylo přijato dalších šest, poslední nazvaná Směrem k 2016 (Towards 2016) v roce 2006 (více k jednotlivým konkordátům Adshead a Tonge 2009: 186-188).

Graf 6: Vývoj nezaměstnanosti v Irsku (v %, 1983-2009)

Zdroj: Autor, vytvořeno z databáze Eurostatu.

Katolická morálka a historické zkušenosti odráží přístup Irů k práci, která je brána jako jediná cesta z chudoby. V praxi je naplňována tato strategie snahou zapojit co nejvíce lidí do zaměstnání. Populárním termínem je aktivace, což je soubor opatření, které finančně motivují k získání práce a naopak sankcionují ty, kteří nejsou ochotni pracovat. Tak například osamělé matky s dětmi staršími osmi let jsou pod hrozbou snížení dávek nuceny aktivně hledat

zaměstnání. Kroky mají i symbolický ráz, v roce 2006 byly dávky v nezaměstnanosti přejmenovány na dávky pro uchazeče o zaměstnání (Murphy 2008).

I vlivem EU mají irští zaměstnanci práva podobná těm v ostatních evropských zemích, byť katolické tradice se stále nedaří zcela vymýtiti a například reálná rovnost žen a mužů v odměňování není zdaleka dosažena. Od roku 2000 je uzákoněna minimální hodinová mzda, která v současnosti činí €8,65, a patří tak k nejvyšším v EU. Průměrné mzdy jsou však vyšší, v soukromém sektoru to je €19,27 za hodinu, ve veřejném €29,92 za hodinu práce. Zákonem je maximální týdenní pracovní doba stanovena na 48 hodin, ve skutečnosti se pohybuje kolem 33 hodin týdně (CSO 2009a).

Sdružování zaměstnanců v odborech se začalo objevovat na počátku 20. století, zprvu v úzké souvislosti s aktivitami britských odborářů. I po získání samostatnosti ale z důvodu slabé výkonnosti ekonomiky nebyly odbory příliš silné. Právo sdružovat se v odborech je zaručeno ústavou. Největšího vlivu dosáhly odbory v 80. letech, kdy jejich členy bylo nejvíce pracovníků, od té doby počet odborářů stagnuje. V relativních číslech ovšem s ohledem na geometricky rostoucí zaměstnanost podíl odborářů mezi zaměstnanci rapidně klesá až na dnešních 31 % (viz tabulka 3). Trend je viditelný zvláště u soukromých společností, například v pobočkách čtených zahraničních firem v Irsku odbory nepůsobí vůbec. Většina odborářů se tak rekrutuje z veřejného sektoru.

Pravomoci odborů posilovaly zákony přijaté na počátku tisíciletí, podle kterých pokud společnost nevyjednávala s odbory, ty mohly podat žalobu k pracovnímu soudu, který by pak nezávisle rozhodoval o výši platů a pracovních podmínkách. Proti tomuto opatření se postavila letecká společnost Ryanair a napadla ho u soudu. Po dlouhé bitvě irský Nejvyšší soud v roce 2004 rozhodl ve prospěch Ryanairu a příslušná legislativa se nadále neuplatňuje, což dále oslabilo roli odborů (Sheehan 2007).

Tabulka 3: Členství v odborech

Rok	Členů odborů	Celkem pracujících	Poměr v %
1980	527960	852924	61,9
1985	485050	791272	61,3
1990	474590	831115	57,1
1995	504450	950000	53,1
1999	561800	1262471	44,5
2007	550600	1747936	31,5

Zdroj: Dobbins 2001 (1980-2007), Dobbins 2009: 4 (2007).

2.7.2 Dlouhodobé cíle

Dominantním prvkem irského pracovního trhu v posledních dekadách byl výrazný růst zaměstnanosti, který umožnila výjimečná elasticita pracovní nabídky. Jen zapojení mladých lidí, žen, zahraničních pracovníků a dalších nových skupin na trh práce umožnilo, aby byl udržen hospodářský růst bez vysokého nárůstu platů (Adshead a Tonge 2009: 178). Dalším moderujícím prvkem jsou sociální konkordáty, které mnozí považují za nový druh konsenzuálního vládnutí, „unikátní soubor institucionálních inovací ... pro sociální a hospodářský rozvoj“ (House a McGrath 2004: 55). Na druhou stranu sociální partnerství v konkordátech není bez kritiků. Někteří odborníci poukazují na s ním spojenou snižující se ochranu pracovníků nebo oslabující roli odborů, které se „kompromitují“ spoluprací s vládou a zaměstnavateli (Allen 2000).

Recese posledních dvou let měla katastrofální dopady na irský pracovní trh. Od prosince 2007 ztratilo práci přes 170 tisíc lidí a nezaměstnanost stoupla přes 12,5 %. Propouštěly všechny

sektory ekonomiky, více než 50 % ztracených míst připadá na stavebnictví, postiženy jsou zejména dočasné pozice, částečné úvazky a hůře placená zaměstnání. Ztráta míst se dotkla ve výrazné míře zahraničních pracovníků, velká část z nich se vrátila do svých domovských států (Concagh 2009: 6). Do budoucna se nedá očekávat výrazné zlepšení situace, přitom je ale velmi důležité, aby se osoby ztrativší místa znovu rychle zapojily do pracovního procesu, jinak hrozí dlouhodobá nezaměstnanost a ztráta pracovních návyků. Vláda sice navyšuje kapacitu služeb usnadňujících hledání práce a podporuje možnost vzdělávání a rekvalifikací, nárůst veřejných prostředků pro dané aktivity je ale malý (OECD 2009b).

Z institucionálního hlediska byla v září 2008 uzavřena tzv. Prozatímní dohoda, která je součástí konkordátu Směrem k 2016 a ve které se vláda a sociální partneři dohodli na dalších podmínkách na trhu práce. Mezi ně patřil zejména růst platů na dalších 21 měsíců, který je daleko nižší než v předchozích obdobích a u zaměstnanců veřejného sektoru byly dokonce platy na určitou dobu zmrazeny. Kromě toho byly do dohody včleněny i další opatření zvyšující práva zaměstnanců (Government of Ireland 2008).

2.7.3 Hlavní domácí aktéři

Odbory: Zastřešující organizací je Irský odborový kongres (ICTU), který sdružuje odboráře z celého Irska, včetně britské severní části. Celkem je členem 55 odborových svazů, z toho 43 v Irsku. Podle svých stránek má ICTU 602035 členů, což je vyšší číslo než počet odborářů uvedený výše, množství vykazovaných členů není aktivních (ICTU 2009). ICTU je jediným zástupcem Irska v Evropské odborové organizaci (ETUC). V Irsku jsou aktivní rovněž pobočky britských odborů, například UNITE.

Zaměstnavatelé: Zaměstnavatelé se sdružují do několika zastřešujících organizací, nejvlivnější z nich je v roce 1993 vzniklá Irská konfederace obchodu a zaměstnavatelů (IBEC), jejímž členem je přes 7500 společností (IBEC 2010). Další významným subjektem je Federace stavebního průmyslu (CIF), která má kolem 3000 členů (CIF 2010). Obě uskupení jsou protiváhou ICTU i jejím partnerem při kolektivním vyjednávání.

Ministerstvo průmyslu, obchodu a zaměstnanosti: Je odpovědné za velké množství oblastí, jejich zájmy spolu ne vždy úplně ladí (například průmysl versus zaměstnanost). Rozdělení úřadu reflektuje tyto rozdíly, kromě vrchního ministra na něm působí tři náměstci: pro vědu a technologie, obchod a pracovní záležitosti. Administrativně se ministerstvo dělí do sedmi útvarů, působí pod ním dále větší množství správních úřadů a nezávislých agentur. Celkově má úřad přes tisíc zaměstnanců (DETE 2009).

2.8 Zemědělství

2.8.1 Analýza situace

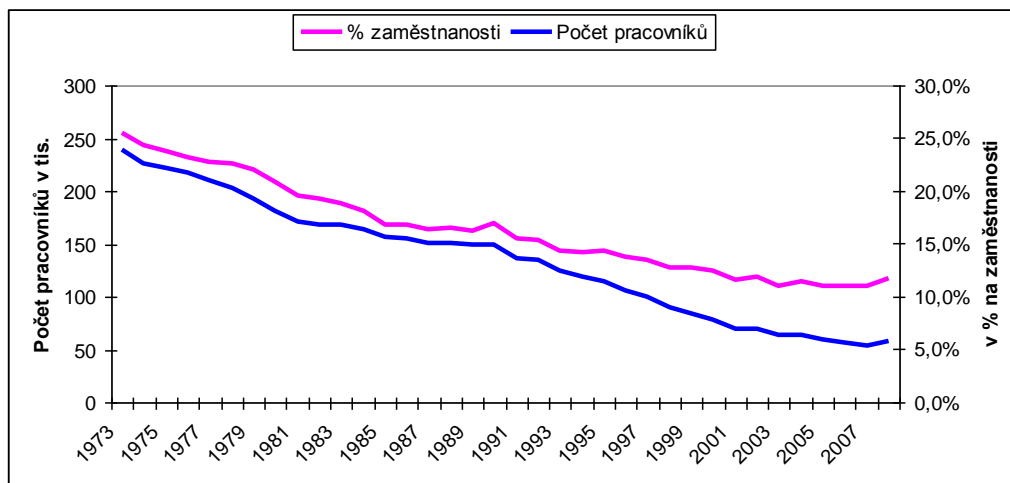
Z historického hlediska bylo Irsko vždy typicky zemědělskou oblastí. Nedostatek přírodních surovin i politika Velké Británie během koloniální nadvlády vedly k tomu, že průmysl se prakticky nerozvinul, v době získání samostatnosti více než polovina lidí pracovala v zemědělství (Sweeney 1999: 26-29). Přes souvislý pokles zaměstnanosti v zemědělském sektoru i v dalších dekádách význam zemědělství zůstal vysoký, například v již zmíněné Whitakerově zprávě z roku 1958 bylo zemědělství věnováno 80 z 200 stran (Conway 1991: 46). Vláda však měla velké obtíže s pokrytím dotací, a proto mezi ní a zemědělci docházelo k častým sporům.

Zlomem pro zemědělství byl vstup Irska do EU. Ač byl původně zemědělci ze strachu z konkurence odmítán, skupina se rychle stala hlavním příjemcem výhod z členství. Přispěl k tomu především nárůst objemu dotací v rámci společné zemědělské politiky (SZP). Ačkoliv

nepanuje úplná shoda na přesném vyčíslení dotací, podle kvalifikovaných odhadů příjmy v rámci SZP činily v 70. a 80. letech 5-10 % irského HDP. Kromě dotací sektor těžil také z toho, že mohl volně exportovat komodity i výrobky na evropský trh chráněný před světovou konkurencí, zemědělci se tak zbavili své dřívější závislosti na Spojeném království. Výsledkem nové situace byl vysoký nárůst produkce zvláště mléka a ovcí, rostoucí ceny výrobků a samozřejmě také zvyšující se příjmy zemědělců (Conway 1991: 48-54).

Reformy SZP přijaté na počátku 90. let z velké části odstranily vazbu mezi dotacemi a produkcí, celkový objem dotací do zemědělství se v Irsku ale nesnížil a země výrazně více prostředků ze SZP dostává, než přispívá. Ani přísun dotací však neodvrátil trend, který je patrný v celé Evropě, totiž snižující se podíl zemědělství na HDP i zaměstnanosti. Zatímco v roce 1973 pracovalo v sektoru 250 tisíc lidí, dnes je to zhruba polovina. Ještě výraznější pokles zaznamenáme u relativního podílu na celkové zaměstnanosti, který poklesl z 22 % na 5 % (viz graf 7). Příspěvek sektoru k HDP je v současnosti zhruba 2%.

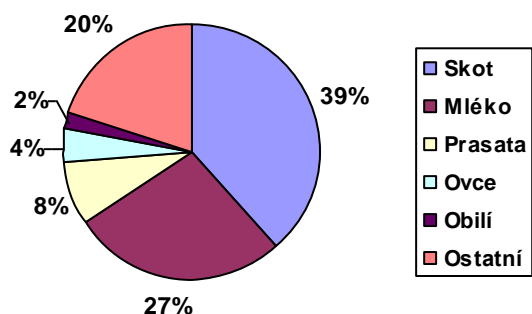
Graf 7: Celkový počet pracovníků v zemědělství a jejich podíl na celkové zaměstnanosti (1973-2008)

Zdroj: Autor, založeno na statistikách z DAFF 2009a.

S ohledem na přírodní podmínky se produkce irského zemědělství zaměřuje na chov skotu a na to navazující produkci mléka, které obsáhnou téměř 70 % všech výstupů, naopak rostlinná výroba je zcela zanedbatelná (viz graf 8). Produkci některých komodit v minulosti výrazně ovlivňovala aktuální výše podpory v SZP. Tak například počet ovcí vzrostl ze tří milionů v roce 1980 na devět o deset let později, aby k dnešku klesl zpět na původní úroveň (OECD 2008c: 344). Produktivita se mírně zvětšuje, neboť hodnota produkce stoupá, byť se hospodáří na menším množství půdy. Irsko je soběstačné ve většině potravin, které produkuje, dokonce je jedním z největších exportérů potravin v EU, v roce 2008 vyvezlo surovin a potravinářských výrobků za €8,9 miliardy. Pro zemědělství je využíváno 6,9 milionu hektarů (zhruba 80 % území), čtyři pětiny z toho na pěstectví. Průměrná velikost farmy je spíše menší, kolem 33 hektarů, 45 % z nich má pod 20 hektarů. Průměrný příjem na jednu farmu (domácnost) dosahuje kolem €50 tisíc (celostátní průměr příjmů domácnosti je €59 tisíc), 40 % zemědělců pracuje v sektoru pouze na částečný úvazek (DAFF 2009d).

Graf 8: Podíl jednotlivých komodit na zemědělské produkci v roce 2009

Zdroj: Autor, založeno na statistice z DAFF 2009d.

Irské zemědělství spojené s nadprodukcí negativně ovlivňuje životní prostředí. V posledních desetiletích probíhají snahy tento trend zvrátit, o což se ostatně pokouší i opatření v rámci SZP. V Irsku byl plán udržitelného zemědělství uveden v roce 1994 a nazývá se Schéma ochrany venkovského prostředí (REPS). Účast v REPS je dobrovolná, zemědělci podílející se na něm jsou však povinni plnit určité podmínky, za což získávají dodatečné dotace. Celkem se REPS účastní zhruba 40 % zemědělců hospodařících na stejném podílu půdy, náklady na REPS dosahují €300 milionů. Součástí REPS je podpora biozemědělství, tento sektor je navíc součástí dalšího podpůrného programu Pomoc na rozvoj biozemědělství (OECD 2008c: 345).

Zemědělství je dlouhodobou prioritou irské vlády, v čemž ji samozřejmě podporují zemědělské kruhy, reprezentované hlavně Asociací irských zemědělců (IFA, viz dále). Zvláště po vstupu země do ES dřívější spory mezi vládou a zemědělci vymizely a oba subjekty se naopak staly partnery, jejichž hlavním společným cílem bylo získat co největší podíl na dotacích v rámci SZP. Vytvořil se unikátní konsenzuální uzavřený systém, ve kterém není prostor pro prosazování menšinových zemědělských zájmů. IFA je jednou z důležitých stran výše diskutovaného sociálního partnerství, zároveň mají zemědělci úzké neformální vztahy s ministerstvem zemědělství. Pozice Irska v otázkách SZP je tak determinována jednotou všech důležitých aktérů zemědělské politiky v zemi (Adshead 1996).

2.8.2 Dlouhodobé cíle

Irské zemědělství zaznamenalo po vstupu země do ES významný úspěch, který ale nevedl k potřebným strukturálním změnám. Naopak se ukazuje, že závislost na dotacích je vysoká, množství osob sektor opustilo a tento trend může pokračovat i v budoucnu, z dlouhodobého hlediska se odhaduje, že jen jedna třetina farem může být ekonomicky zisková. Vláda se snaží situaci změnit, v roce 2006 vydala strategii vývoje zemědělství do roku 2015, pokud si ji ale pozorný čtenář projde, zjistí, že žádné zásadní posuny nelze očekávat (DAFF 2006). I v současnosti dosahují národní výdaje do zemědělství téměř €2,5 miliard, k tomu je nutné připočít €1,4 miliardy ze SZP (DAFF 2009d). Vláda považuje zemědělství za prioritu a považuje ho za klíčový faktor ekonomického oživení, stejně jako udržitelnosti venkovských a pobřežních oblastí.

Kromě obecně problematické situace v zemědělství, která je ostatně podobná ve všech zemích EU, přetrvávají negativní dopady irského zemědělství na životní prostředí. Opatření jako REPS sice tlak na něj oslabují, stále je ale v některých částech země přetěžována půda s hrozbou eroze a obavy panují zvláště z přehnaného hnojení a jeho následků pro obsah dusíku ve vodě a půdě. Sektor odpovídá za 98 % emisí amoniaku v Irsku, o negativním přístupu zemědělců k implementaci nitrátové směrnice již byla zmínka. Zanedbatelný rozhodně není ani čtvrtinový podíl zemědělství na celkových emisích skleníkových plynů, což padá na vrub chovu dobytka

(OECD 2008c). Vláda se snaží problémy řešit, promítá se to například v Národním rozvojovém plánu na léta 2007-2013, ve kterém je na projekty spojující zemědělství a životní prostředí vyčleněno více než €6 miliard, zvláště je cílem prohlubovat dosavadní úspěch REPS (Government of Ireland 2006a: 115, 125).

Klíčovou otázkou pro budoucnost irského zemědělství je podoba SZP po roce 2013. V Irsku je diskuze o tomto tématu teprve v počátcích, zájmy Irska jsou však do značné míry předvídatelné. Potvrdil je i konzultační dokument vydaný ministerstvem zemědělství, podle kterého Irsko věří v nutnost rozvíjení rozsáhlé zemědělské produkce v EU, k čemuž je potřeba udržení současné šíře a objemu SZP. Z hlediska financování požaduje zachování výše prostředků v prvním pilíři (přímé platby) a možnost států vybírat si model k financování svých farem, Irsko upřednostňuje současně řešení jednotné platby na plochu odvozené od historických ukazatelů (SAPS) (DAFF 2009c). Ministerstvo tímto dokumentem započalo konzultační proces, v němž nejdůležitějším příspěvkem byl pohled IFA. Organizace odmítá snižování současné výše dotací a upřednostňuje model jednotné platby na plochu, stručně řečeno, je proti jakýmkoliv reformám SZP či přesunu prostředků do nově přistoupivších států (IFA 2009). Jak je zřejmé, postoje vlády a zemědělců jsou (nikoliv překvapivě) zcela shodné.

2.83 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo zemědělství, rybolovu a potravin: Jedná se tradičně o jedno z nejvýznamnějších irských ministerstev s velkým vlivem. O důležitosti ministerstva svědčí i jeho zdroje, na konci roku 2008 mělo 4162 zaměstnanců (DAFF 2009b: 6). Stejně jako v jiných zemích vzniklo v Irsku několik nezávislých subjektů, jako je například Úřad pro bezpečnost potravin, založený v roce 1998. Je zajímavé, že pravomoci úřadu a jeho struktura byly zvoleny natolik efektivně, že sloužily jako vzor při budování Evropské agentury pro bezpečnost potravin. Počet agentur však v Irsku není vysoký, stejně tak otázky spojené se zemědělstvím nejsou roztrženy pod působnost jiných ministerstev, takže DAFF zůstává jádrem vládní zemědělské politiky (Greer 2005: 37). Vybrané záležitosti s celonárodním dopadem jsou diskutovány na úrovni kabinetních výborů vedených Taoiseachem, příkladem byla reforma SZP.

Nátlakové skupiny: Dominantní organizací je v 50. letech 20. století založená Asociace irských zemědělců (IFA). Ta je historicky jednou „z nejvlivnějších a nejhlasitějších nátlakových skupin v zemi“ (Chubb 1992: 113, citováno dle Greer 2005: 50). O přetrvávajícím vlivu IFA již bylo pojednáno výše, ostatně IFA vydává v současnosti více než polovinu svého nezanedbatelného rozpočtu za lobbing na národní i evropské úrovni (Laffan a O'Mahony 2008: 164). Druhou skupinou s jistým vlivem je Asociace irských dodavatelů mléka (ICMSA), zastupující menší a střední chovatele skotu ze západního pobřeží. Vystupuje navenek jako konkurent IFA, v praxi ale v důležitých otázkách dosahují shody a spolupracují na prosazení svých priorit s vládou. Kromě těchto dvou organizací v Irsku existují i radikálnější subjekty. Příkladem je Asociace spojených farmářů (UFA), jejímž programem je odpor proti SZP a zemědělství orientovanému na produkci. Podobné skupiny jsou však marginální a nemají velké šance prosadit své zájmy oproti dominantní IFA, která dokáže sladit často rozdílné postoje různých zemědělských sektorů. Zemědělci nemají vlastní politickou stranu, majitelé velkých farem ale tradičně podporují Fine Gael, drobnější zemědělci stranu Fianna Fáil (Greer 2005: 50-51, 59). Vliv zemědělských lobby je částečně spojen také s podobou volebního systému a rozdělením volebních obvodů, strany si nemohou dovolit zemědělce ignorovat (Laffan a O'Mahony 2008: 164).

2.9 Doprava

2.9.1 Analýza situace

Situace v irské dopravě je determinována jeho nevýhodnou geografickou polohou. Umístění na ostrově znamená, že kromě spojení se severním Irskem je zde závislost na lodní dopravě pro export a import zboží a letecké dopravě pro osobní cestování ze země. U vnitrostátní dopravy je geografické hledisko rovněž patrné, obyvatelstvo i většina hospodářské produkce jsou situovány v několika centrech, hustota zalidnění zbytku země je pouze průměrná. Na ostrově nejsou významnější řeky ani jiné vodní cesty.

Uvedené skutečnosti přispívají k tomu, že ve vnitrostátní dopravě je jednoznačně dominantním druhem dopravy ta silniční. V Irsku se tradičně jezdí vlevo, nachází se zde 5433 kilometrů tzv. státních silnic, délka dálnic je 423 kilometrů, většina z nich byla postavena v posledních čtyřech letech (data v podkapitole pocházejí z CSO 2009b, Eurostat 2010). Celkový počet registrovaných vozidel přesahuje 2,5 milionu, což je oproti roku 1998 65% nárůst. Soukromá automobilová doprava pokrývá 76 % objemu veškeré osobní přepravy. Ještě větší závislost na silnici je u nákladní dopravy, která obsáhne 98,5 % přepravovaného zboží, což je po Maltě a Kypru nejvíce v EU. Od roku 1998 do roku 2008 narostla nákladní doprava po silnici o 73 %. Irským dopravcům velmi prospělo uvolnění kabotáže v rámci EU, neboť již nemusejí při delších cestách v EU jezdit naprázdno, naopak průnik firem z jiných států na irský trh je z důvodu odlehlosti státu nepravděpodobný.

Železniční doprava je na neustálém ústupu. První železnice byla v Irsku otevřena v roce 1834, v roce 1920 fungovalo v Irsku 5600 km železnic, dnes je to zhruba třetina. Železnice není prakticky využívána pro nákladní dopravu (viz výše), ostatně ani tak důležité body, jako je dublinský přístav, vůbec nemají železniční přípojku. U osobní přepravy vlaky zajišťují kolem 5 % objemu. Páteří veřejné dopravy jsou tak autobusy s podílem přesahujícím 20 %. V absolutních číslech dálkové vlaky přepravily v roce 2008 45 milionů osob, dálkové autobusy 94 milionů. Velmi rozvinutá je veřejná doprava v Dublinu, kde autobusy využilo 143 milionů lidí, 28 milionů obyvatel města cestovalo tramvají.

Jak již bylo řečeno, pokud nepočítáme severní Irsko, spojení se zahraničím zajišťují lodě a letadla. Irskými letišti prošlo v roce 2008 31,3 milionu pasažérů, tři čtvrtiny z nich dublinským letištěm. Vnitrostátní letecká doprava není významná. Lodní námořní přeprava je s výjimkou omezeného transportu cenného a rychle se kazícího zboží letadly jediným spojením pro irský import a export, přes přístavy ve stejném roce prošlo 51 milionů tun výrobků a komodit, 71 % z toho připadá na import, 29 % na export.

2.9.2 Dlouhodobé cíle

Doprava je pro Irsko klíčová jak vnitrostátně, tak s ohledem na jeho polohu především pro spojení se světem. V posledních letech byly realizovány významné investice do dopravní infrastruktury, nikoliv nezanedbatelně spolufinancovanými z fondů EU či půjčkami z Evropské investiční banky. Rozvoj infrastruktury však pouze reagoval na ještě výraznější nárůst dopravy, zejména té silniční. Ta se za posledních deset let skoro zdvojnásobila, což má logicky negativní důsledky jak pro zatížení silnic nebo bezpečnost, tak zvláště pro životní prostředí a vyšší emisí (viz příslušné podkapitoly).

Hospodářská krize si vybrala svou daň též v oblasti dopravy, je však nutné přiznat, že pokud budeme uvažovat o jejím dopadu z hlediska udržitelnosti dopravy, je její vliv spíše pozitivní. Mezi lety 2007 a 2008 se zvýšilo využívání veřejné dopravy obyvatelstvem. Ještě výraznější změny zaznamenala nákladní silniční doprava, ta meziročně poklesla o 18 %. Zatímco na leteckou dopravu neměla recese překvapivě větší vliv, u lodní tomu tak nebylo a přes irské přístavy bylo přepraveno o necelých 6 % nákladu méně.

Rozvoj infrastruktury patří k jednoznačným prioritám irské vlády. Jejím vyjádřením je program Doprava 21 (*Transport 21*), což je plán uzavřený pro léta 2006-2015, jehož cílem je zlepšit přístupnost území pro občany, zabezpečit udržitelnost dopravy, pozdvihnout její kvalitu a zvýšit kapacitu. Doprava 21 se skládá ze dvou programů, jeden je zaměřený na Dublin a jeho okolí, druhý na celostátní úroveň. Plán obsahuje projekty, jako je stavba nových dopravních silničních i železničních tras, budování dublinského metra a nové tramvajové linky či tunely. Zaměřuje se především na velké investice, množství prostředků, které jsou na něj v Národním rozvojovém plánu 2007-2013 vyčleněny, dosahuje €33 miliard, z toho €17,6 miliardy na silniční dopravu, €13 miliard na veřejnou dopravu nebo €1,9 miliardy na leteckou dopravu (Government of Ireland 2006a: 130-134).

Kromě důrazu na výstavbu a obnovu infrastruktury je pozornost věnována rovněž obecným cílům dopravní politiky, zvláště z hlediska její udržitelnosti. V roce 2009 vydalo ministerstvo dopravy dokument, ve kterém načrtlo podobu dopravní politiky až do roku 2020. Přiznává se, že současné směřování sektoru je problematické a je nutné učinit mnoho kroků k vylepšení situace. Celkově bylo navrženo 49 opatření pokrývajících všechny aspekty dopravní politiky, celkové náklady na jejich implementaci v daném období by měly dosáhnout €4,5 miliardy. Jako hlavní cíle, které by měly být do roku 2020 dosaženy, byly definovány:

- Snížit poměr osob dojíždějících do práce autem z 65 % na 45 %, což v absolutních číslech znamená 600 tisíc osob. Naopak se zvýší počty dojíždějících využívajících veřejnou dopravu, chůzi, jízdní kolo, sdílení osobních aut (*car sharing*) či práci z domova.
- Celkový počet kilometrů ujetých osobními auty v roce 2020 se významně nezvýší oproti současnému stavu.
- Silniční nákladní doprava bude energeticky úspornější, tím se dosáhne i snížení emisí.
- Doprava by měla významně přispět k celkovému závazku Irska snižovat emise skleníkových plynů. Ačkoliv není dosud z důvodu mnoha neznámých proměnných v celkové klimatické politice možné určit přesné cíle, snížení by se mělo pohybovat mezi 4 až 8 megatunami (Mts) ekvivalentu CO₂ (Department of Transport 2009a: 28-29).

2.93 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo dopravy: V současné podobě vzniklo v roce 2002, předtím fungovalo jako ministerstvo veřejných služeb a zodpovídalo například i za energie. Ministerstvo je zodpovědné za realizaci dopravní politiky v Irsku a řídí i kvalitu a dostupnost veřejné dopravy (viz dále *Córas Iompair Éireann*), kromě toho patří pod jeho působnost rovněž letiště, přístavy a námořní bezpečnost. Na konci roku 2008 na ministerstvu pracovalo 560 úředníků (Department of Transport 2009b: 50).

Córas Iompair Éireann: Jedná se o subjekt založený zákonem v roce 1986, který je zodpovědný za provozování veřejné dopravy v Irsku. Formálně zastřešuje tři společnosti: Irské autobusy (*Bus Éireann*), Irské železnice (*Iarnród Éireann*) a Dublinské autobusy (*Bus Átha Cliath*). Je plně kontrolován státem a jeho řídicím orgánem je ministerstvo dopravy. V roce 2008 měl holding od zákazníků příjmy ve výši €789 milionů, státní dotace na pokrytí ztrát činily €321 milionů (CIE 2009:28). Vláda chce společnost rozdělit a osamostatnit její jednotlivé složky, zároveň bude zřízen zvláštní subjekt, který má spravovat všechnu veřejnou dopravu v Dublinu a jeho okolí.

2.10 Vnitro a justice

2.10.1 Analýza situace

Definice kategorie vnitra a justice je obsahově vymezena spíše svou evropskou dimenzí než domácí, můžeme sem počítat záležitosti spojené s azylovou politikou, přechodem vnějších hranic, imigrací, soudní spoluprací v civilních a trestních záležitostech a celní a policejní spoluprací. Jak je zřejmé, jedná se o velmi roztržštěnou a různorodě zaměřenou oblast, která je ostatně na evropské úrovni právně různě zajištěna, byť Lisabonská smlouva učinila velký pokrok v sjednocení legislativní základny.

Pozice Irska v uvedených věcech je ovlivněna jeho zvláštními podmínkami. Primární roli hraje periferní poloha země, kdy jedinou pozemní hranici má se Severním Irskem, i v další geografické návaznosti je nejbližším partnerem Spojené království. S tím od 50. let tvoří Společný cestovní prostor, který umožňuje přechod mezi oběma zeměmi bez hraničních kontrol. Po rozhodnutí Spojeného království nezúčastnit se Schengenských dohod Irsko upřednostnilo zachování společného prostoru před připojením se k Schengenu a v protokolu k Amsterdamské smlouvě si také vyjednalo příslušnou výjimku. Stejně tak má Irsko vyjednanou obecnou výjimku v otázkách víz, imigrace a azylu, kde ale může u jednotlivých opatření oznámit svůj úmysl účastnit se na nich. V neposlední řadě si Irsko při vyjednávání Lisabonské smlouvy prosadilo výjimku v sektoru policejní a soudní spolupráce ve věcech trestních.

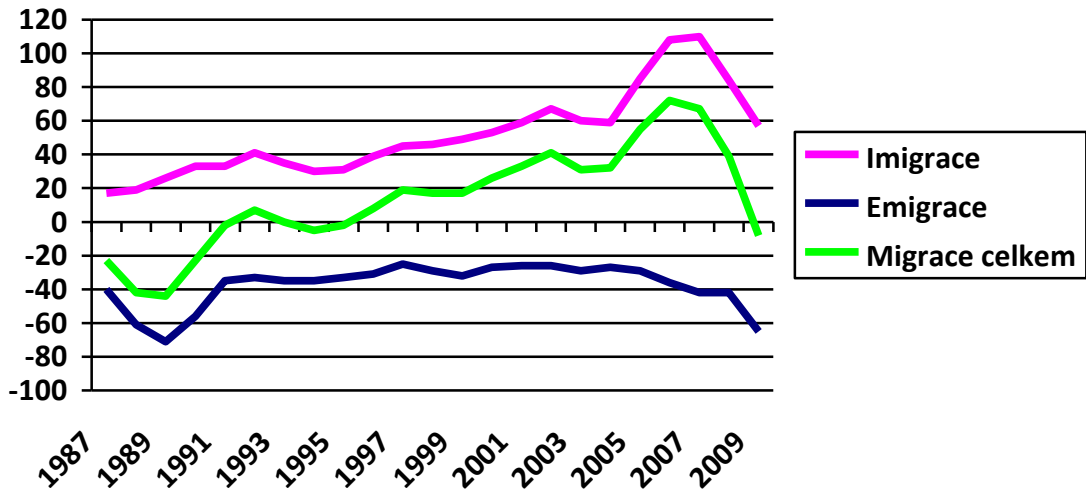
V praxi irská vláda obratně vyvažuje možnost výjimek a práva připojit se ke konkrétním projektům. Účastní se téměř všeho, co se týká spolupráce v civilních věcech, otevřená je rovněž azylové legislativě a té týkající se nelegální migrace. Naopak u víz, hraničních kontrol a legální migrace uplatňuje výjimky z účasti, důvodem je logicky nekompatibilita těchto opatření s prioritou zachovat Společný cestovní prostor (Laffan a O'Mahony 2008: 172-174).

Irsko bylo historicky známé svou obrovskou emigrací, zvláště do USA, kde ostatně dodnes Američané irského původu tvoří významnou část obyvatelstva. Trend výrazné emigrace pokračoval až do počátku 80. let, současně s počátkem hospodářského zázraku však došlo ke změně a imigrace začala převažovat nad emigrací s tím, jak Irové měli stále menší potřebu odcházet za prací a naopak se zvyšovala poptávka po pracovní síle ze zahraničí. Vrcholu v přílivu cizích občanů bylo dosaženo po roce 2004, kdy skoro polovinu všech nově příchozích tvořili pracovníci z nových členských států (EU- 10), kteří mohli žádat o práci bez omezení za stejných podmínek jako občané starých členských zemí (pro vývoj viz graf 9).

Podle sčítání obyvatelstva v roce 2006 žilo v Irsku 420 tisíc cizinců ze 188 zemí. Nejpočetnější skupinou jsou stále občané Spojeného království (112 tisíc), většina z nich se přistěhovala v 90. letech, na dalších místech jsou Poláci, Američané, Lotyšci nebo Litevci (CSO 2009d: 8-11). Pro Rumunsko a Bulharsko po jejich vstupu již irská vláda výjimku z volného pohybu pracovníků uplatnila. V roce 2007 byl změněn také systém pracovní migrace pro osoby z nečlenských států EU. Uvedl zelenou kartu pro jakákoliv místa s ročním platem nad €60 tisíc nebo pro místa s platem €30-60 tisíc v předem určených profesích s nedostatkem pracovních míst. Zelená karta je automaticky spojena s povolením k pobytu na dva roky. S ohledem na to, že počet těchto pracovníků není příliš vysoký, nemělo opatření výraznější dopad (OECD 2009d).

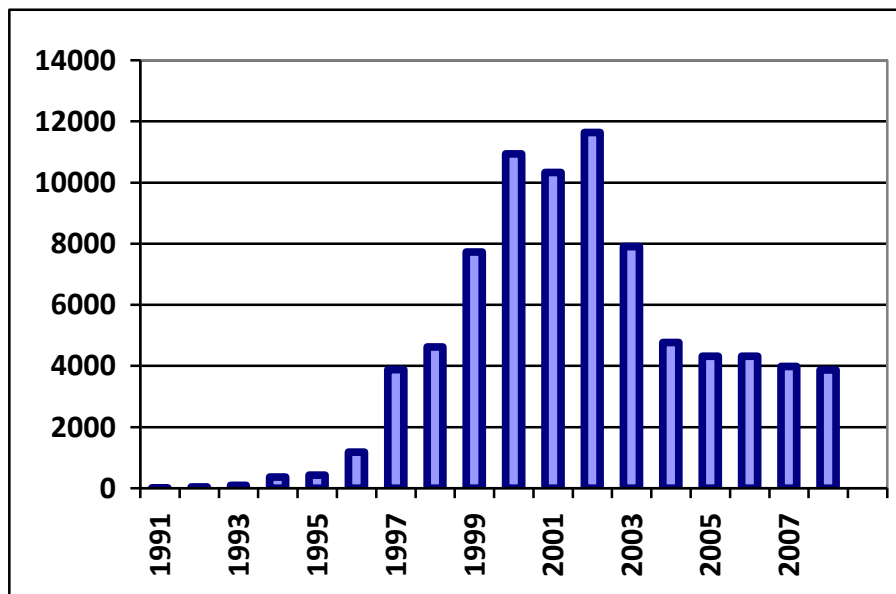
Graf 9: Migrace v Irsku (1987-2009).

Zdroj: CSO 2009c.

Irsko nepatří mezi zeměmi EU k nejpřirozenějším cílům zájemců o azyl. Na začátku 90. let se počet žadatelů pohyboval v desítkách ročně, spolu s hospodářským růstem objem narůstal až do svého vrcholu na přelomu tisíciletí, kdy počet žádostí přesahoval deset tisíc za rok. Zpřísnění podmínek v roce 2003, například vytvoření seznamu bezpečných zemí nebo zrušení automatického udělení občanství dětem narozeným na irské půdě (viz dále), boom opět utlumilo, tento trend dále prohloubila hospodářská krize, v současnosti se počet azylantů snížil k čtyřem tisícům za rok (viz graf 10). Naprostá většina z nich je z Afriky, především z Nigérie, významnou pozici zastávají Pákistán a Irák. Podle statistických dat je dlouhodobě úspěšných pouze 6 % žádostí o azyl (RIA 2009).

Graf 10: Počet žádostí o azyl v Irsku (1991-2008)

Zdroj: RIA 2009: 2.

Přístup k občanství byl v Irsku vždy velkorysý, uplatňovala se zásada *ius soli*, tedy že každá osoba narozená na irské půdě mohla požádat o irské občanství. To ovšem bylo postupně hlavně azylanty a nelegálními imigranty zneužíváno, neboť rodiče dítěte mohli poté automaticky požádat o pobyt na základě občanství svého dítěte. V roce 2004 proběhlo referendum a následná změna ústavy, podle které má dítě na občanství nárok jen tehdy, jestliže jeden z jeho rodičů měl v Irsku zákonný pobyt alespoň po tři roky (Ruhs 2009).

2.10.2 Dlouhodobé cíle

Geografická vazba na Spojené království, především pozemní hranice se Severním Irskem a zvláštní povaha právního systému založeného na *common law* způsobují, že Irsko přistupuje k rozvoji politiky justice a vnitra na úrovni EU s jistým odstupem. Kritickou otázkou pro budoucnost je členství Irska v Schengenském systému. Kvůli zpřísnování hraničních kontrol ve Spojeném království zůstává Společný cestovní prostor spíše na papíře a jeho jediným skutečným obsahem je volný pohyb mezi Irskem a Severním Irskem. Objevují se proto úvahy, že by byl možný vstup Irska do Schengenu s tím, že by Severní Irsko mělo stejný režim a pouze Velká Británie by zůstala mimo (Walsh 2009). Irská vláda prozatím o této komplikované proceduře ale neuvažuje.

Ekonomická recese změnila dosavadní trend přílivu cizinců do Irska. Od dubna 2008 do dubna 2009 počet osob opouštějících Irsko stoupl o 40 % na 65 100, z toho jednoznačně nejvýznamnější podíl (téměř 50 %) tvořili občané nových členských zemí. Také imigrace se snížila z 83 na 57 tisíc, opět nové členské státy zaznamenaly největší úbytek. Poprvé od roku 1995 tak Irsko zažilo převahu emigrace nad imigrací (CSO 2009c). Krize se podepsala rovněž na míře kriminality, například počet loupeží stoupl mezi lety 2008 a 2009 o 23 % (CSO 2010).

Zvyšující se nezaměstnanost vedla vládu v červnu 2009 ke zpřísnění podmínek přístupu na pracovní trh u osob mimo EU (Rumunsko a Bulharsko také). Zaměstnavatelé musí volná místa nabízet déle, povolení pro místa s platem pod €30 tisíc ročně nejsou vydávána vůbec a velké množství profesí bylo odstraněno ze seznamu nedostatkových (pro pásmo €30-60 tisíc ročně). Manželé držitelů pracovního povolení nově sami musejí žádat o povolení, pokud chtějí pracovat (OECD 2009d).

Vláda se chystá zcela přepracovat imigrační a azylový systém, k čemuž má napomoci nový zákon o imigraci, pobytu a ochraně, který nahradí dosavadní poněkud roztržštěný soubor předpisů. Poprvé v historii například právně upraví trvalý pobyt, který bude udělen osobám po pěti letech pobytu a který jim zaručí právo využívat sociální služby stejně jako irským občanům. Zákon také nově označuje za cizí občany pouze osoby ze zemí mimo EU. Součástí reformy jsou i institucionální změny, v roce 2007 bylo zřízeno oddělení pro integraci jako součást ministerstva spravedlnosti, rovnosti a právní reformy (viz dále) (Ruhs 2009).

2.10.3 Hlavní domácí aktéři

Soudní soustava: viz výše podkapitola o politickém systému Irska.

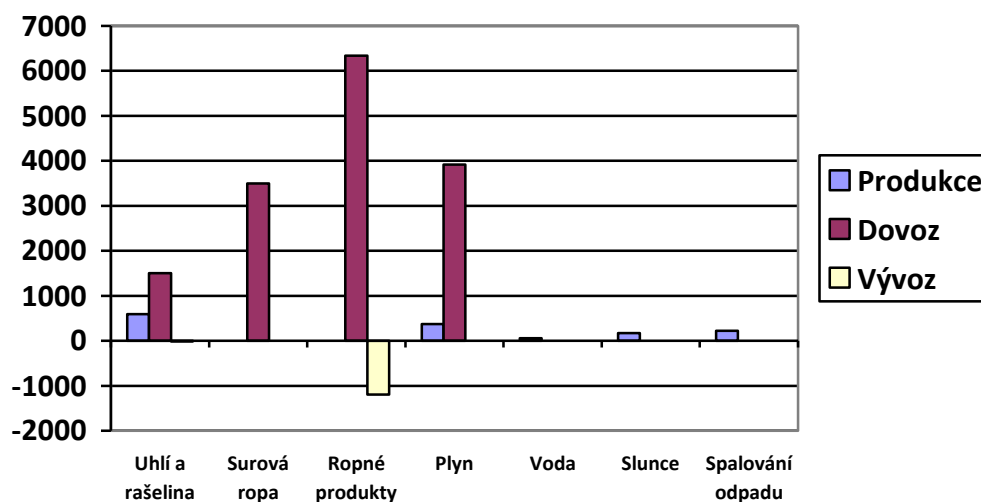
Ministerstvo spravedlnosti, rovnosti a právní reformy: Úřad s velmi širokou působností, která zahrnuje veškeré záležitosti související s bezpečností a spravedlností. Konkrétně se jedná o boj s kriminalitou, zachování rovnosti mezi občany, řízení imigrace a azylu či poskytování administrativní podpory soudům. Pod ministerstvo, které se dělí do 11 sekcí, spadá několik významných subjektů, například Agentura pro přijetí a integraci (RIA), vězeňská a probační služba nebo policie (*An Garda Síochána*). Celkem ve všech složkách spadajících pod ministerstvo pracuje 23500 osob, přímo ministerstvo zaměstnává 900 úředníků (DJERL 2009).

2.11 Energetika

2.11.1 Analýza situace

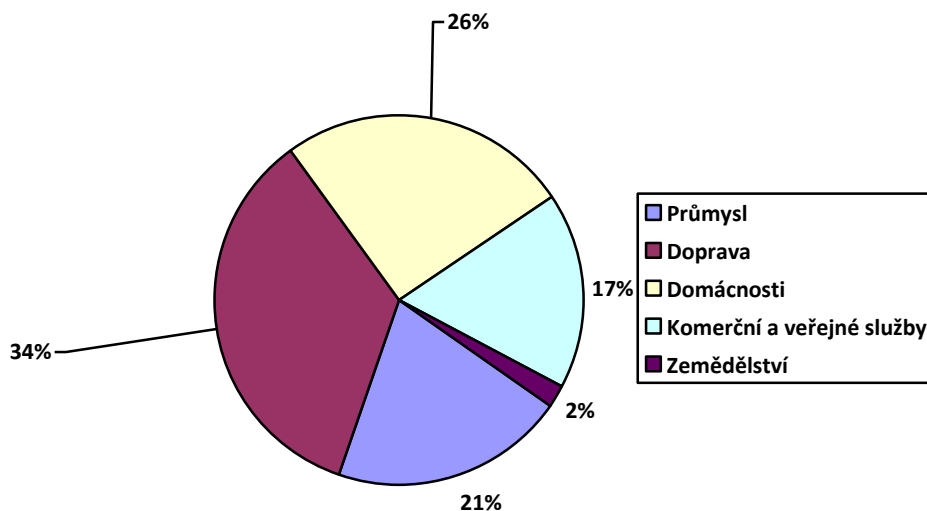
V energetickém sektoru Irsko vždy trpělo nedostatkem přírodních zdrojů, který ovšem nebyl v minulosti natolik akutní kvůli velmi nízké spotřebě, ke které přispívala celková zaostalost země, ale rovněž mírné podnebí s takřka neznámými mrazy. Situace se rychle změnila následkem rychlého hospodářského růstu od počátku 90. let. Od té doby se spotřeba energií zvýšila více než o dvě třetiny, zejména rostla poptávka po ropě a zemním plynu kvůli rozmachu dopravního sektoru (veškeré údaje v podkapitole pocházejí z IEA 2007a, Howley a kol. 2009). Nyní Irsko nemá žádné větší zásoby surovin, ropa ani uhlí se netěží vůbec, domácí produkci zastupuje plyn a rašelina, těžba však pokrývá pouze minimální množství potřeb (viz graf 11). Zvyšující se spotřeba spojená s nedostatkem vlastních zdrojů vede k tomu, že Irsko je vysoce závislé na dovozu energetických zdrojů. Zemní plyn a ropa jsou dováženy zvláště ze Spojeného království. Za spotřebu energií je nejvíce odpovědná doprava, následují domácnosti a průmysl (viz graf 12).

Graf 11: Produkce, import a export energií (v tisících tun ekvivalentu ropy- ktoe, 2007)

Zdroj: IEA 2007b.

Graf 12: Spotřeba energie dle sektoru (v %, 2008)

Zdroj: Howley a kol. 2009: 14.

Trh s elektřinou je svým objemem malý, její spotřeba ale rostla v poslední době velmi rychle spolu se stoupající ekonomikou a počtem obyvatel. Z celkové instalované výrobní kapacity 7000 MW se nejvíce elektřiny vyrobí z plynu (45 %), na dalších místech se ocitá uhlí a ropa po zhruba 15 %, přičemž podíl plynu se od poloviny 90. let výrazně navyšoval. Trh je kontrolován do značné míry jednou společností, státem vlastněnou ESB (viz dále). Irský trh je uzavřený, je sice propojen se Severním Irskem a přes něj s Velkou Británií, ale výměna je využívána sporadicky, export úplně chybí, import nepřesahuje 10 % spotřeby. Přesto byl v roce 2007 dokončen projekt vytvoření jednotného trhu s elektřinou se Severním Irskem, který by měl přinést větší konkurenci. Ta je skutečně potřeba, neboť irské ceny elektřiny jsou přes nízké zdanění jedny z nejvyšších v EU.

Irsko je jedním ze států, který zákonem (přijatým v roce 1999) zakazuje rozvoj jaderné energie. Verbálně jsou hlavní důvody ideologicko-environmentální, poukazuje se na nejasnost dopadů dlouhodobého ukládání odpadu, vysokou náročnost likvidace elektráren po ukončení jejich životnosti nebo hrozbu teroristického útoku. Reálně je diskuzi o jaderné energetice ulehčeno ekonomickými faktory. Na malém a nepropojeném trhu by bylo téměř nemožné jadernou elektrárnu užívat, nehledě na to, že její výkon lze jen obtížně regulovat s ohledem na momentální spotřebu.

Obnovitelné zdroje energie mají značný potenciál, který je u větrné energie nejvyšší v celé EU, jejich využití se však rozmáhá až v posledních letech. Obnovitelné zdroje činily v roce 2008 3,6 % energetické bilance, což je 246% nárůst proti roku 1990. Nejvyšší podíl je u výroby elektřiny, kde větrné elektrárny pokrývají 9 % produkce (2006). Naopak dostupnost biomasy je s ohledem na omezenou rozlohu lesů malá, přírodní podmínky nejsou příznivé pro stavbu vodních elektráren ani sluneční energii. Výroba elektřiny z obnovitelných zdrojů je podporována pomocí zaručených výkupních cen (schéma REFIT), které jsou ale nižší než ve většině ostatních evropských zemí.

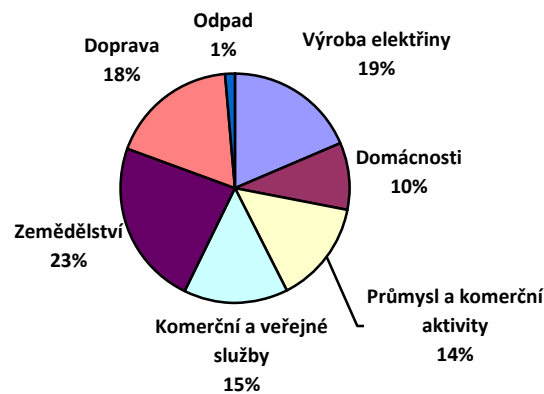
Závislost na dovozech energií a zvyšující se spotřeba přímo vyzývají k snižování energetické náročnosti, což také Irsko činí. Mezi lety 1990 a 2004 se zvýšil HDP o 140 %, zatímco spotřeba energie pouze o 63 %, spotřeba energie na jednotku HDP se ve výsledku snížila o 41 %, největších úspor bylo dosaženo ve výrobě elektřiny, nejmenších v dopravě. Energetická

náročnost irské ekonomiky je nejnižší v EU, to však reflektuje nejen úsporná opatření, ale také její složení s nízkým podílem těžkého průmyslu.

Produkce energií má významný dopad na životní prostředí, Irsko nevyjímaje. Energetické úspory nevyvážily raketový růst spotřeby a emise skleníkových plynů, zvláště CO₂, stouply od roku 1990 o 24 % z 55 MtCO₂ ekv. na 67 MtCO₂ ekv. v roce 2007. Největším viníkem emisí jsou zemědělství, doprava a výroba elektřiny (viz graf 13). Ačkoliv v poměru k HDP emise poklesly o 44 %, na obyvatele stouply. Především je důležité, že Irsko neplní svůj závazek zvýšit emise skleníkových plynů ve srovnání s rokem 2013 pouze o 13 %, je vysoce nepravděpodobné, že by Irsko cíl splnilo, činěny jsou ale kroky, aby byly emise dále minimalizovány (viz dále). Irsko se samozřejmě zapojilo do evropského systému obchodu s emisemi (EU-ETS), celkem se týká 109 zařízení pokrývajících asi 33 % produkce emisí.

Graf 13: Emise skleníkových plynů dle sektoru (v %, 2008)

Zdroj: EPA 2010: 6.

2.11.2 Dlouhodobé cíle

Energetická politika Irska musí reagovat na nepříznivý vývoj spojený s dvěma negativními jevy: rostoucí spotřebou a proti tomu jdoucím vyčerpáváním omezených zdrojů energie. Země je nyní zcela závislá na dovozu energií. V roce 2007 vláda publikovala Bílou knihu o udržitelné energetické budoucnosti pro Irsko, ve které načrtla rámec vývoje energetické politiky až do roku 2020 a která měla na uvedené výzvy reagovat.

Bílá kniha se spoléhá na širokou škálu opatření. Prvním z nich je využití dostupných zdrojů, do kterých patří zejména rozvoj obnovitelné energie. I při úspěšné realizaci to ale zdaleka nebude stačit na pokrytí spotřeby, proto je zde snaha o co největší diverzifikaci zdrojů. Plánována jsou další propojení s Velkou Británií či záměr vybudovat terminál na dovoz zkapalněného plynu. Vláda silně podporuje integraci mezinárodních energetických trhů. Externí dimenze je doplňována interními kroky, které také mají zvýšit konkurenceschopnost domácího trhu v současnosti ovládaného několika monopoly. V plánu je prohloubení celoirského trhu s elektřinou, uvažuje se o vybudování jednotného trhu pro celé britské ostrovy. Přenosové sítě by měly do budoucna být zcela odděleny od ESB. Zákaz nukleární energie se do budoucna nebude měnit. Celkem Bílá kniha předvídá více než 200 opatření (DCENR 2007).

Irsko má velmi ambiciózní cíle u zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie, jsou definovány včetně příslušné podpory v Národním akčním plánu pro bionergii, který byl přijat spolu s Bílou knihou. Do roku 2020 by měl jejich podíl na energetickém mixu stoupnout na 11 %, u výroby elektřiny dokonce na 30 %. Hlavním zdrojem mají být větrné elektrárny, u kterých se

plánuje rovněž budování mořských větrných parků. V roce 2006 vláda přijala energetickou strategii využití oceánů, která se zaměřuje na výzkum možností získání elektřiny z vln a přílivu. Podle odhadů by tyto zdroje mohly pokrýt v budoucnu až 60 % spotřeby Irska, první praktické výsledky však lze čekat nejdříve po roce 2016. (DCENR 2007)

U redukce emisí Irsko přijalo od roku 1997 několik plánů, které mají zaručit splnění podmínek Kjótského protokolu. Zatím posledním z nich je revidovaná Národní strategie pro klimatické změny z roku 2007 upravující postupy pro období 2007-2012. Strategie si klade za cíl zvrátit dosavadní nepříznivý vývoj a zaručit splnění závazků Irska. Pomocí různorodých opatření, z nichž k hlavním patří částečná reforma zemědělství, znovuzalesnění či obnovitelné zdroje energie, se má dosáhnout úspor ve výši 8,66 MtCO₂ ekv. (DEHLG 2007: 16). Spíše než tato opatření může napomoci dosažení cíle hospodářské ochlazení, projekce sahající za rok 2012 však očekávají další růst emisí.

2.11.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo spojů, energetiky a přírodních zdrojů (DCENR): V současné podobě vzniklo po volbách v roce 2007. Má rozsáhlou a přitom různorodou působnost, dělí se proto do tří na sobě nezávislých oddělení: telekomunikace a vysílání, energetika a přírodní zdroje. Odpovídá za kvalitu i kvantitu nabídky energií či průzkum a využívání nerostného bohatství země. Ministerstvo má kolem 300 zaměstnanců a roční rozpočet €500 milionů. Přímo či nepřímo mu podléhá 27 komerčních, nekomerčních a regulačních subjektů (DCENR 2009: 12-13).

Ministerstvo životního prostředí, národního dědictví a místních záležitostí: Je zodpovědné za environmentální politiku, včetně snížení emisí a jadernou bezpečnost. Více k ministerstvu viz podkapitola o životním prostředí.

Společnost pro dodávky elektřiny (ESB): Státem vlastněná ESB je dominantním subjektem na trhu s elektřinou. Pokrývá 66 % produkce elektřiny a v praxi určuje ceny na trhu. Ačkoliv maloobchodní trh je otevřen soukromým společnostem, i zde jsou nejsilnějšími hráči se 70% podílem dodavatelé kontrolovaní ESB, jejich převaha se však postupně snižuje. ESB je rovněž vlastníkem přenosové soustavy, ale operátorem přenosové sítě s licenci je společnost EirGrid, také vlastněná státem a řízena DCENR.

Společnost irský plyn (BGE): Podobně jako ESB na trhu s elektřinou je u plynu rozhodující role státem ovládané BGE, která kontroluje přes 90 % trhu se zemním plynem. Provozuje a vlastní distribuční síť a byla i operátorem přenosového systému, byť to se v roce 2007 právním rozdělením změnilo. Dalším subjektem s podobným zaměřením je Bord na Móna, v jejíž působnosti je těžba rašeliny. Vzhledem ke snižujícím se zásobám této suroviny hledá společnost do budoucna nové zaměření, stále více zdrojů investuje do rozvoje produkce elektřiny z biomasy.

Komise pro regulaci energií: Je nezávislým orgánem zřízeným v roce 1991, který částečně reguluje výši cen plynu a elektřiny, rozhoduje o přístupu a licencování distribučních sítí a v konečném důsledku se snaží chránit zákazníky před energetickými monopoly (ECB, BGE). V posledních letech získává další pravomoci, ve svém konání je nezávislá, zodpovídá se pouze výboru Parlamentu.

2.12 Závěr

Irsko v posledních desetiletích prošlo překotným hospodářským vývojem, který z chudé země závislé na zemědělství a dotacích z EU učinil jeden z nejbohatších států Evropy. Spolu

s tím se i irská společnost, dříve trpící syndromem méněcennosti a hledající úspěch v zahraničí, proměnila v sebevědomou skupinu, která se nebojí vzepřít tlaku zvnějšku, jak nejlépe ukázala neúspěšná referenda o Nicejské a Lisabonské smlouvě. V současnosti je Irsko jednou ze zemí nejvíce zasažených finanční a hospodářskou krizí, což s sebou přináší hospodářský pokles, zvyšování nezaměstnanosti, především však se dostaly do povážlivého deficitu veřejné finance. Vláda se snaží různorodými opatřeními situaci řešit, většina ekonomů odhaduje, že byť již irská ekonomika nedosáhne v budoucnu růstu zaznamenávaného na přelomu tisíciletí, mohlo by v příštích letech nastat jisté oživení.

Vztahy s EU ovlivňuje velikost země, která se projevuje přímo v rozsahu příslušné administrativy a nepřímo v důležitosti státu v rámci EU. Znamená to, že Irsko není schopno vystupovat ke všem otázkám řešeným na evropské úrovni, ale je nuceno si pečlivě vybírat své priority. Těmi byly tradičně zájem o co nejvyšší příjem prostředků ze strukturálních fondů a SZP a ochrana irské neutrality, ty zůstávají, nově se k nim zařazují otázky, jako je výše zdanění, energetická bezpečnost nebo ochrana tradičních hodnot. Politikou země je vyvažovat své omezené administrativní i mocenské zdroje jednotným přístupem, u naprosté většiny priorit existuje shoda mezi jednotlivými složkami politického systému, zájmovými skupinami a obvykle i veřejností. Irsko tak je schopno na evropské úrovni postupovat soudržně. Irsko je evropskými partnery oceňováno za svůj přístup k řešení složitých problémů, výborná hodnocení si například vysloužila obě poslední irská předsednictví v letech 1997 a 2004, v druhém případě je nutné zmínit mimo jiné dokončení problematické mezivládní konference k Smlouvě o ústavě (k hodnocení irských předsednictví Quaglia a Moxon-Browne 2006, Rees 2005a).

Irské vystupování v EU je rovněž ovlivněno geografickou polohou. Odlehlost způsobuje, že nemá žádné přirozené partnery, se kterými by mohla vytvořit zájmový blok, podobně jako to činí například severské státy. Společný postup s jinými členy je tak tvořen spíše v linii jednotlivých témat, irští zástupci se spojují s podobně smýšlejícími zeměmi v dané otázce. Tudíž jiné spojení se uzavře při jednání o budoucnosti zemědělské politiky a jiné při diskuzi o harmonizaci přímých daní. Zvláštní místo mají tradičně vztahy se Spojeným královstvím, již kvůli Severnímu Irsku a Společnému cestovnímu prostoru, v mnoha otázkách jsou ale zájmy obou zemí naprosto odlišné (zemědělství, euro, zahraniční a bezpečnostní politika), takže široká bližší spolupráce není pravděpodobná.

Irsko se za uplynulých téměř 50. let členství zařadilo k tradičním a respektovaným členským státům EU. Jeho obyvatelstvo i politická reprezentace jsou nadšeně proevropské, stát je dáván za příklad pro úspěšný vliv evropské integrace na hospodářský rozvoj. V posledním desetiletí na sebe země upozorňuje především v souvislosti s dvěma problematickými výsledky referend ke změnám primárního práva, na druhou stranu politické vedení v obou případech bylo ochotno riskovat vypsání nových referend, která již skončila pro evropský integrační proces pozitivně. Z priorit státu je možné odvodit, že takový nekonfliktní přístup bude zachován i v budoucnu.

3 SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ

3.1 Základní charakteristika státu

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (dále jen Spojené království, termín Velká Británie je používán pouze pro popis části země bez Severního Irska) je ostrovní stát s rozlohou 243610 km², nacházející se na severozápadě Evropy na dvou ostrovech, větší z nich se nazývá Velká Británie, menší Irsko, z něhož státu patří severní část. Pozemní hranici má země pouze s Irskem, jinak ji obklopuje Atlantický oceán (Irské moře) a Severní moře. Přes kanál La Manche je kontinentální Evropa vzdálená pouze 35 kilometrů, Spojené království je propojeno s Francií rovněž podmořským tunelem. Země má přes 62 milionů obyvatel a patří k populačně nejsilnějším evropským zemím, většina obyvatel žije ve městech, největšími jsou Londýn (8,5 milionu obyvatel), Manchester (2,3 milionu), Birmingham (2,3 milionu) a Glasgow (1,2 milionu). S výjimkou severu je většina území velmi hustě zalidněna. Spojené království se skládá se čtyř zemí: Anglie, Skotska, Walesu a Severního Irska a ústavně je konstituční monarchií. Jako jeden z mála států světa disponuje nepsanou ústavou, tu tvoří několik důležitých dokumentů, ale rovněž obyčejů a tradic.

Historicky země patří k nejdůležitějším mocnostem, která byla vždy jedním z rozhodujících hybatelů evropských a světových dějin. Od 17. století se prudce hospodářsky rozvíjela, s čímž byla spojena obchodní a koloniální expanze, postupně Spojené království vybudovalo nejrozsáhlejší světovou říši, sahající na všechny kontinenty a stalo se hospodářsky i vojensky nejsilnějším státem. První světová válka znamenala počátek úpadku dřívější slávy, jednotlivá závislá území získávala formální či úplnou nezávislost, tento trend dále akceleroval po druhé světové válce, ve které sice Spojené království patřilo mezi vítězné mocnosti, zároveň ale náklady na válku vedly k oslabení země a jejímu sestupu do kategorie „ostatních mocností“. Politici ani veřejnost tuto novou roli zprvu nechťeli přijmout a snažili se dále obhajovat výjimečnou pozici země, především ve smyslu jejího „zvláštního postavení“ vůči zbytku západní Evropy. Tento přístup se však stal neudržitelným a v roce 1973 po jistých peripetiích vstoupilo Spojené království do ES (Evropské společenství) a byť se zdaleka nedá označit za bezproblémového člena, jeho osud je pevně spjat s vývojem ostatních evropských zemí (k historii Spojeného království Morgan 1999).

Spojené království vzniklo postupným spojením Anglie a Walesu nejdříve se Skotskem a následně s Irskem, jehož jižní část se ve 20. letech minulého století osamostatnila. Přes tento konglomerát několika území země vždy byla unitárním celkem, míra centralizace dokonce byla jedna z nejvyšších v Evropě. Změnu přinesla labouristická vláda, která na konci 90. let naplnila svůj slib a provedla proces tzv. devoluce, což je označení pro předání vymezeného okruhu pravomocí nově zřízeným politickým orgánům Skotska, Walesu a Severního Irska. Míra devoluce je pro každou zemi jiná, Skotsko má nejvyšší míru autonomie, po něm následuje Severní Irsko, nejméně vlastních pravomocí obdržel Wales. Největší ze zemí, Anglie, paradoxně do devoluce zahrnuta nebyla a je tedy stále reprezentována pouze přes centrální politické subjekty. To jsou ovšem i zbývající země, takže z tohoto hlediska vzniká ústavně nerovnovážná situace. Ačkoliv devoluce prozatím neznamená federalizaci státu a ústřední orgány si zachovávají klíčové rozhodovací pravomoci, proces má výrazné dopady na tvorbu politiky v mnoha oblastech, především ve Skotsku (k devoluci Deacon a Sandry 2007).

Systém regionální a místní samosprávy je komplikovaný, byť se v posledních letech projevují snahy jej zjednodušit a dát mu jednotný ráz. Pro Anglii existovaly plány, které by ji rozdělily do několika oblastí, které by plnily podobnou roli jako devolované administrativy. Záměr se

podávalo naplnit pouze v Londýně, který má od roku 2000 přímo voleného starostu a shromáždění. Na nižší úrovni se Anglie dělí do hrabství, oblastí, metropolitních částí a samosprávných subjektů, reálný vliv všech stupňů je však přes přímou volbu zástupců v nich nízký, podílí se na správě školství, vybraných sociálních služeb a zajištění provozu veřejných míst (osvětlení, odpady, úklid). Ve Walesu, Skotsku a Severním Irsku existují vlastní systémy místní samosprávy, rozsah pravomocí je podobný. Složitá podoba systémů správy a samosprávy, spolu s omezeným dopadem činnosti místních subjektů se odrážejí v nezájmu veřejnosti o volby do zastupitelstev, průměrná účast kolem 40 % je nejnižší v západní Evropě, v mnoha oblastech se pohybuje pouze kolem 10 % (Copus 2007).

Zahraničněpolitická orientace je ovlivňována pozicí země jako jedné z evropských a světových velmocí. Spojené království je stálým členem Rady bezpečnosti OSN, zakládajícím členem a důležitou součástí NATO, patří k členům skupiny G7/G8. Tradičně se považuje za velmi blízkého spojence Spojených států, s nimiž jej pojí „zvláštní vztahy“, naopak bezpečnostní vazby s evropskými státy byly spíše volnější. I proto bylo Spojené království častokrát obviňováno, především politiky z Francie a Německa, ze snahy upřednostňovat americké zájmy před těmi evropskými. V poslední dekádě vláda pokračuje v podpoře americké politiky, například v boji proti terorismu či zásazích v Iráku a Afghánistánu, a to mnohdy i proti většinové vůli obyvatelstva. Historicky stojí země (a její hlava, tedy královna) v čele uskupení nazvaného Commonwealth, které sdružuje bývalé britské kolonie. Tato mezivládní organizace má dnes již spíše symbolický charakter a její reálný vliv je malý. Spojené království velmi aktivně vystupuje při formování společné zahraniční a bezpečnostní politiky a evropské obranné a bezpečnostní politiky, odmítá však, aby nové struktury ohrožovaly akceschopnost NATO, případně spolupráci se Spojenými státy (více Williams 2006).

Spojené království je všeobecně považováno za kolébkou moderního hospodářství. Bylo první zemí, ve které se feudální společnost transformovala v uskupení svobodných občanů, kteří mohli plně uplatnit své schopnosti. Od počátku 19. století se začaly rozvíjet nové technologie a nastal proces industrializace, obyvatelé získávali práci v nových továrnách a stěhovali se do měst. Hospodářská převaha státu se odrazila v prosazování volného obchodu, ze kterého země dále těžila, a také v budování koloniální říše. V druhé polovině 19. století se Spojené království stalo světovou hospodářskou supervelmocí. Po roce 1900 musel však britský průmysl čelit stále větší konkurenci nově industrializovaných zemí, jako byly Spojené státy a Německo, mnohé státy navíc začaly praktikovat protekcionismus. Na domácí půdě vzrůstaly požadavky nižších vrstev na vyšší politická a sociální práva. První světová válka vedla k dalšímu narušení obchodních vazeb, k tomu se masivně zvýšilo zadlužení Spojeného království. Meziválečné období poznamenané světovou krizí znamenalo stále větší zásahy státu do ekonomiky, což jen završila druhá světová válka.

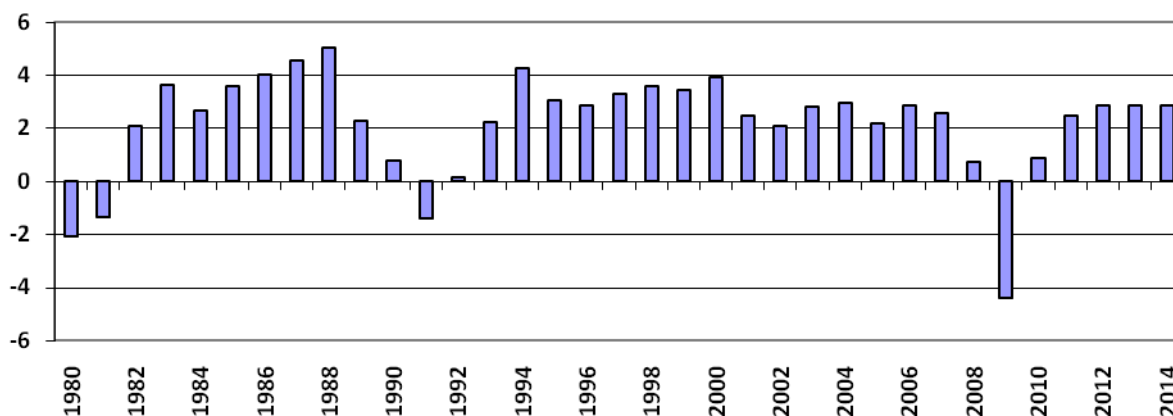
První poválečná vláda vytvořená labouristy pokračovala v keynesiánské politice vysoké účasti státu v ekonomice, nejdůležitější odvětví průmyslu a služeb byla znárodněna, na druhou stranu nebylo přistoupeno k nějakému celonárodnímu plánování. Výrazně rozšířeny byly sociální programy, zaveden byl systém bezplatného zdravotnictví. S tímto rámcem obecně souhlasily i konzervativní vlády a nastalo období tzv. „sociálně demokratického konsenzu“. Přes stoupající ekonomiku se ukazovalo, že růst nedosahuje hodnot v ostatních vyspělých státech a britské hospodářství stále více zaostávalo a pohybovalo se v cyklech krátkých vzestupů a poklesů, ropné šoky a hospodářská krize na počátku 70. let minulého století situaci dále zhoršily, přes stále aktivnější zásahy vlády byla výsledkem recese, vysoká inflace i nezaměstnanost a neustálé sociální nepokoje.

Podpora konzervativců pod vedením Margaret Thatcherové byla reakcí na předchozí události a byla charakterizována zcela odlišnými koncepty. Nová premiérka podporovala malý a výkonný veřejný aparát s nízkými výdaji, omezené zásahy státu do ekonomiky, nižší vliv odborů, zavedení tržních principů do většiny odvětví a privatizaci dříve zestátněných podniků. Tato politika

postupně přinesla plody ve výrazném hospodářském oživení v polovině 80. let. Bohužel růst nevydržel dlouho a byl na přelomu 80. a 90. let vystřídán dlouhou recesí, která přispěla ke konci Thatcherové. Její nástupce John Major zvýšil vládní výdaje, spolu s oživením světové ekonomiky se Spojené království vrátilo ke slušnému růstu (viz graf 13).

Labouristická vláda zvolená v roce 1997 do značné míry přejala předchozí přístupy konzervativců v hospodářské oblasti. Vláda zvolila novou monetární politiku, která dala britské centrální bance (Bank of England) autonomii k určování úrokových měr. Pokračující rozvoj umožnil navyšování výdajů státu do prioritních oblastí (vzdělávání, zdravotnictví) bez nutnosti zvyšovat daně nebo zadlužení. Restriktivní fiskální rámec byl založen na dvou pilířích: tzv. zlatém pravidle, podle kterého si vláda v době růstu může půjčovat pouze na investice a běžné výdaje musí být pokryty z daní, a pravidle udržitelných investic, určujícím, aby veřejný dluh byl držen pod 40 % HDP. Období vlád Tonyho Blaira jsou považována za zlatý věk britské ekonomiky, jejíž výkon dlouhodobě překonával výsledky ostatních zemí západní Evropy. Hospodářství těžilo z pozice Spojeného království jako centra služeb, zejména finančního sektoru. Nezaměstnanost a inflace byly na dlouhodobých minimech, země nabízela příležitost množství pracovníků ze zahraničí, veřejný dluh zůstával nízký. Spojené království se z hospodářsky churavějící mocnosti vyšvihlo v jednu z nejkonzervativnějších ekonomik Evropy (k hospodářskému vývoji a politice Budge a kol. 2007: 28-71; Grant 2002).

Graf 13: Změny HDP v % (1980-2014).

Zdroj: Autor, data získána z databáze IMF. Údaje 2009-2014 jsou pouze odhady.

Světová finanční a hospodářská krize v roce 2008 zasáhla i s ohledem na předchozí růst a strukturu ekonomiky Spojené království mohutněji než jiné státy. Předtím neregulovaný a rozpínající se finanční sektor stál před zhroucením, neboť jednak se podílel na řadě nezajištěných operací po celém světě, jednak se zhroutil nemovitostní bublina, přitom právě nemovitostmi mnoho lidí a společností ručilo za své úvěry. Vláda byla již v únoru 2008 nucena znárodnit hypoteční banku Northern Rock, potenciální náklady pro státní pokladnu v nejhorším případě mohou dosáhnout £90 miliard (BBC 2008a). Jen o pár měsíců později administrativně poskytla kapitál ve výši £37 miliard řadě dalších bank jako Royal Bank of Scotland, Lloyds či HBOS, i zde se velká část preferenčních akcií dostala do veřejného vlastnictví, nešlo ale o znárodnění (BBC 2008b). Finanční krize však brzy přerostla v krizi hospodářskou, již v roce 2008 činil růst HDP necelé 1 %, o rok později v době nejhlubší krize je dokonce odhadován pokles -4,3 %. S krizí se samozřejmě pojí návazné negativní jevy, jako jsou stoupající nezaměstnanost (viz podkapitola o zaměstnanosti), oslabující libra a nižší export.

Vláda přijala řadu opatření, která mají krizi zmírnit, jsou zaměřená především na podporu soukromé spotřeby a jejím nahrazení veřejnými investicemi. Byl přijat balíček na stimulaci ekonomiky ve výši 1,6 % HDP, který se skládal většinou ze snížení některých daní. Ačkoliv jiné daně byly naopak navýšeny (viz podkapitola o daních), prorůstové zásahy vlády, pomoc finančnímu sektoru a klesající výběr daní způsobují téměř rozvrat veřejných financí. Zmíněná pravidla finančně restriktivní politiky byla pozastavena již v roce 2008, v tentýž rok dosáhl deficit -5 % HDP, o rok později katastrofálních -12 % a na rok 2010 je plánován schodek ještě o něco vyšší. S takovým tempem zadlužování není překvapením, že celková výše veřejného dluhu se z dříve prosazovaných 40 % HDP zvýší v nejbližší budoucnosti na více než dvojnásobek. Stav veřejných financí je natolik špatný, že Komise i jiné mezinárodní orgány vydaly varování před neudržitelností tohoto vývoje, ratingové agentury uvažují o snížení hodnocení britského dluhu. Vláda tlaku odolává a argumentuje, že utlumení výdajů by mohlo ohrozit obnovení hospodářského růstu, sama plánuje návrat ke zlatému pravidlu v roce 2017, veřejný dluh vůči HDP by se měl začít snižovat po roce 2015. Ve fiskální rovině tedy výhled do budoucnosti není příznivý, pomalé hospodářské oživení by mělo nastat již v roce 2010, nezaměstnanost však i nadále zůstane velmi vysoká (k dopadu krize na Spojené království OECD 2009e, Baker a Hawksworth 2009).

3.2 Politický a stranický systém

Spojené království není pouze kolébkou moderní struktury hospodářství, ale patří rovněž ke státům, které uvedly v život mnohé prvky demokratických politických systémů. Zřízením je země konstituční monarchií se silným postavením parlamentu. Jelikož Spojené království nemá psanou ústavu, je právně celý systém založen na souboru nikde přesně neurčeného souboru psaných zákonů, obyčejů, soudních rozhodnutí či závazků z mezinárodních smluv (k vymezení britské ústavy Bradley a Ewing 2006: 12-34). Z nepsaného a neurčitého charakteru ústavy plyne, že není nijak chráněna proti změnám zvýšenou rigiditou, lze ji upravovat stejnými mechanismy jako jakékoliv jiné právní normy.

Hlavou státu je dědičný král/královna (k základním rysům britského politického systému a jednotlivým institucím Říchová 2008, Jones a kol. 2007: 354-628). Tato funkce představuje také tzv. suveréna a teoreticky je od něj odvozena veškerá legislativní (Koruna v Parlamentu), výkonná (Vláda jejího Veličenstva, Státní správa jejího Veličenstva) a soudní moc (soudci jejího Veličenstva). V praxi je role monarchy čistě ceremoniální a jeho suverénní pravomoci jsou delegovány obyčejí či zákonem na jiné osoby, nejčastěji premiéra a ministry. Dobře to dokumentuje nejdůležitější úkon, královna jmenuje premiéra, podle zvyklosti je ale jmenován vždy předseda vítězné strany. Podobně drží monarcha nominálně tzv. královské prerogativy, patří mezi ně například uzavírání mezinárodních smluv, rozpuštění Dolní sněmovny, vyhlášení války, odvolání ministrů nebo udělování titulů, ve všech těchto případech je však míra jeho uvážení nulová a jen projevuje vůli premiéra a kabinetu. Tzv. královský souhlas je vyžadován k dokončení legislativního procesu, jde opět pouze o formalitu. Od roku 1952 zastává funkci královny Alžběta II.

V reálné rovině je nejdůležitější částí moci legislativa, neboť základní zásadou britského politického systému je suverenita parlamentu, který, jak slavně již v 17. století prohlásil Lord Pembroke, „může učinit cokoli, kromě změny muže v ženu a ženy v muže“. Legislativu tvoří dvoukomorový parlament, jehož daleko významnější částí je Dolní sněmovna. Její členové jsou voleni přímo v 650 (od roku 2010) jednomandátových obvodech, použitý volební systém je jednokolový většinový, křeslo získává kandidát s největším počtem hlasů. Volit mohou kromě britských občanů také ve Spojeném království trvale usazení občané Irska a Commonwealthu. Délka volebního období je určena maximálně na pět let, termín voleb v praxi určuje ministerský předseda. Dolní sněmovna má faktický monopol na přijímání veškeré důležité legislativy včetně

rozpočtu, jen jí je odpovědná vláda. Svým charakterem se jedná o klasický diskusní parlament, centrem dění je plénum, kde se střetává v debatách vláda a opozice. V posledních dekádách však narůstá také význam výborů, v současnosti funguje několik desítek výborů, které se dělí na obecné (stálé) a kontrolní. Chování poslanců a klubů se podřizuje přísné stranické disciplíně.

Druhou (horní) komorou je Sněmovna lordů. Původně měla široké pravomoci, od reforem z počátku 20. století ale její vliv oslaboval. Dnes posuzuje legislativu přijatou Dolní sněmovnou, je oprávněna podávat návrhy na změny, není však schopna zákony vetovat, pouze pozdržet jejich platnost na nejvýše jeden rok, a to ještě nikoliv u zákonů, které mají finanční povahu (rozpočet). V dřívějších dobách dominovali Sněmovně lordů nevolení zástupci dědické šlechty, postupně jejich počet klesal ve prospěch členů jmenovaných za určité zásluhy na doživotí. Labour Party před volbami v roce 1997 slibovala rozsáhlé reformy horní komory, první stupeň byl přijat v roce 1999 a znamenal omezení dědičných míst na 92 křesel, tudíž převahu získali jmenovaní členové (v roce 2009 měla komora celkem 733 členů). Členy jsou také zástupci duchovního stavu (Lords Spiritual). Charakter Sněmovny lordů je daleko méně konfrontační než u Dolní sněmovny, většina členů sice podporuje určitou politickou stranu, disciplína je však nízká a ani není vynucována. Také horní komora má systém výborů, často s vysokým odborným potenciálem. Změny ve struktuře Dolní sněmovny přijaté v roce 1999 neměly být v žádném případě konečné, v současné dekádě probíhá neustálá diskuze o dalších reformách, labouristé podporují horní komoru formovanou na základě přímých voleb, konzervativci i samotná Sněmovna lordů upřednostňují zachování současného stavu. Zatím posledním návrhem byla Bílá kniha z roku 2008, která navrhuje komoru volenou z 80-100 %, přičemž členové by byli voleni na 12-15 let, třetina z nich by se měnila v rok voleb do Dolní sněmovny (k návrhům reformy Maer 2009). Prozatím o dalším postupu nebylo nijak rozhodnuto.

Výkonná moc je v rukou vlády a především jejího předsedy, kterým je předseda vítězné politické strany ve volbách. Premiér si vybírá z členů parlamentu, zvláště Dolní sněmovny, své ministry. Užší soubor důležitých ministrů tvoří kabinet, vláda v širším smyslu má kolem 100 členů a působí v nich i méně důležití ministři, kteří zhruba odpovídají funkci náměstků. Premiérovi ani vládě se po volbách nevyslovuje důvěra, předpokládá se, že po jmenování mají podporu Dolní sněmovny. Politickou vůli vlády vykonává státní správa (Civil Service), která je neutrální, a proto není ani na vyšších místech dotčena politickými změnami. Po změnách v 80. a 90. letech je velká část veřejných služeb vykonávána nezávislými polostátními agenturami.

Praktické fungování politického systému ve Spojeném království je charakterizováno tradicemi a dopadem většinového volebního systému, (s tím souvisejícím) omezeným počtem relevantních stran. Ve volbách do Dolní sněmovny je vítězná strana schopná získat většinu mandátů i přes nemajoritní procentní zisk a může vytvořit jednostranickou vládu. Výše uvedená suverenita parlamentu tak získává nový rozměr, neboť parlament a vláda jsou ovládány jednou stranou a dochází k jejich úzkému sepětí, které reálně zcela zastíňuje tradiční dělbu moci dle Montesquiea. V jiných zemích nevídaná vazba exekutivy a legislativy je hlavním poznávacím znamením britského systému a slovy známého právníka 19. století Waltera Bagehota také „tajemstvím jeho výkonnosti“ (Bagehot 1873: 48). Premiér a vláda zcela ovládají situaci v Dolní sněmovně prostřednictvím pevné stranické disciplíny, prakticky veškeré návrhy vlády jsou většinově schvalovány, ta rovněž určuje, o čem a kdy se bude jednat. Premiér je dominantní silou ve vládě, například libovolně odvolává a jmenuje ministry. Předseda vlády ztrácí svou pozici pouze tehdy, jestliže ztratí důvěru své strany. Opozici tvoří především druhá největší politická strana, její faktická moc se ale omezuje na verbální kritiku politiky vlády v parlamentu (Dolní sněmovně) a médiích, nemá až na výjimečné situace pravomoci ani sílu ovlivnit politiku nebo dokonce vyslovit vládě (premiérovi) nedůvěru.

Již výše bylo poukázáno na skutečnost, že od roku 1999 je dříve unitární systém narušen procesem devoluce, který přinesl vytvoření samostatných orgánů ve Skotsku, Walesu a Severním

Irsku. V každé z částí fungují přímo volené jednokomorové parlamenty, volební systémy jsou však rozdílné a berou ohledy na místní podmínky a zájmy. Obecně ale tendují k poměrnému rozdělení křesel, chybí tak dominance jedné strany známá z centrální úrovně a vlády je potřeba tvořit na koaličním základě, případně se spolehnout na menšinové. Devoluce vyžaduje jistou míru koordinace a spolupráce v činnosti centrálních a devolvovaných orgánů, ty první jsou ve svých aktivitách do jisté míry omezeny, je ale důležité podotknout, že v teoretické rovině se devoluce v žádném případě nedotkla doktríny suverenity parlamentu, pokud by se tento orgán rozhodl vrátit k předchozímu uspořádání a devoluci zrušit, nemůže mu v tom nikdo zabránit.

Z důvodu odlišných právních systémů v jednotlivých částech Spojeného království jsou rozdílné rovněž soudní soustavy. V Anglii a Walesu jsou méně důležité občanskoprávní záležitosti rozhodovány 218 soudy hrabství, složitější řeší Vrchní soud, který se dělí do tří divízi (Královský soud, Soud Lorda kancléře, Rodinný soud), každá z nich se zabývá svým vymezeným okruhem věcí. Vrchní soud je také odvolacím soudem pro případy od soudů hrabství. Závažné případy rozhodnuté v prvním stupni Vrchním soudem přezkoumává občanské kolegium Odvolacího soudu v čele s předsedou (Master of the Rolls). Trestní kauzy spadající pod nižší sazby projednávají nižší soudy, většinou formou tzv. smírčích soudců, kteří nemají právnické vzdělání a za svou funkci nepobírají plat. Závažnější případy spadají pod Korunní soud, otázku provinění a trestu posuzuje porota a profesionální soudci. I proti jejich výrokům je dovoleno odvolání, a to k trestnímu kolegiu Odvolacího soudu, které vede předseda (Lord Chief Justice). Ve Skotsku trestní i občanskoprávní případy posuzuje nejprve jeden ze 49 šerifských soudů, závažnější občanskoprávní věci v první instanci Vnější senát Nejvyššího civilního soudu, odvolání Interní senát téhož tělesa. Odvolací trestní soud se nazývá Vrchní soud. Vlastní systém soudů má také Severní Irsko.

Nad všemi výše uvedenými soudy s výjimkou skotského Vrchního soudu tradičně čněl Odvolací výbor Sněmovny lordů, kde dvanáct jmenovaných lordů práva mělo právo rozhodovat o odvoláních ve všech věcech. Podmínkou bylo, aby daná záležitost měla zásadní společenský dopad, což bylo posuzováno buď samotným výborem, nebo Odvolacím soudem. Řešení, kdy nejvyšší stupeň soudní soustavy byl (byť oddělenou) součástí legislativy, sice nebylo z hlediska fungování nijak problematické, nebylo však příliš přehledné pro veřejnost, proto po dlouhé diskuzi byly v roce 2005 přijaty ústavní změny, které ustanovily nový 12členný Nejvyšší soud. Ten převzal působnost Odvolacího výboru, přisouzeny mu byly k tomu pravomoci rozhodovat o kompetenčních sporech souvisejících s devolucí. Nejvyšší soud začal fungovat v říjnu 2009, jako soudci pokračují v práci dřívější členové Odvolacího výboru. Z důvodu krátkého působení Nejvyššího soudu není možné reformy prozatím posoudit, nečekají se ale výrazné reálné změny, jedná se spíše o formální posun.

Britský stranický systém je formován většinovým volebním systémem, ten totiž v dlouhodobé perspektivě vede k silné pozici dvou politických stran, které tvoří alternativu pro voliče a střídají se u vlády podle aktuální podpory. Až do 20. let minulého století probíhal ve Spojeném království tento souboj mezi Konzervativní a Liberální stranou, tu poté nahradila Labour Party. Jiní odborníci britskou situaci za dvoustranickou nepovažují a nabízejí odlišnou terminologii sahající až k pluralismu, není ale pochyb o tom, že výše uvedené strany měly a mají dominantní vliv na politiku v zemi (k jednotlivým stranám obecně Říchová 2008: 138-153; Kavanagh 2007).

Nejtradičnějším uskupením je Konzervativní strana (toryové), jejíž kořeny sahají do 17. století, v moderní podobě funguje od poloviny 19. století. Jak již název napovídá, jedná se o středopravicovou stranu, kterou podporují tradičně střední a vyšší vrstvy, geograficky má nejsilnější podporu ve venkovských oblastech a v Anglii. Vždy byla silně centralizovaná a prosazovala spíše udržení statu quo ve společnosti. Největším konkurentem konzervativců je levicově zaměřená Labour Party, založená roku 1900. Na rozdíl od konzervativců nevznikla v parlamentu, ale mezi pracující veřejností, měla silné vazby na odbory. S ohledem na to nejenže

měla daleko rozvolněnější strukturu, ale zejména její program byl radikálnější, prosazovala socialistickou ideologii s vládními intervencemi v hospodářství, znárodněním, výraznější redistribucí a bezplatným zdravotnictvím či školstvím. Po jistém útlumu v 80. letech minulého století se Labour Party zmodernizovala a posunula více do středu (tzv. program třetí cesty). I tak mezi voliče strany patří především pracující a nižší vrstvy, z územního hlediska se jedná o velké městské aglomerace, silnou pozici drží rovněž ve Skotsku a Walesu.

Přes rozhodující roli předchozích dvou stran existuje řada dalších subjektů. Třetí nejvýznamnější britskou stranou jsou Liberální demokraté. Ti svůj původ odvozují od již zmíněné Liberální strany (whigové), v současné podobě však strana vznikla až v roce 1988 spojením se Sociálně demokratickou stranou. Jedná se o středové až středolevé uskupení hlásající sociální liberalismus, podporuje osobní svobody, ale zároveň sociální stát i za cenu vyšších daní. Další celostátní strany jsou již marginální, zmínit lze Stranu za nezávislé Spojené království (UKIP) prosazující vystoupení země z EU nebo Respect, silně levicový subjekt profilující se na odporu proti válce v Iráku.

Všechny předchozí politické strany působí na celém území Velké Británie, v jednotlivých částech Spojeného království mimo Anglii ale mají silné zastoupení také regionální strany. Severní Irsko má zcela samostatný stranický systém, který se štěpí dle náboženských linií. Demokratická unionistická strana a Sociálně demokratická a dělnická strana reprezentují probritské a protestantské zájmy, Sinn Féin katolíky požadující připojení Severního Irska k Irsku. Ve Walesu má stabilní roli na místní úrovni strana Plaid Cymru, ještě silnější je ve Skotsku Skotská národní strana (SNP), která opatrně podporuje nezávislost Skotska a po regionálních volbách v roce 2007 se dokonce stala nejsilnější skotskou stranou a utvořila menšinovou vládu. Plaid Cymru a SNP na centrální úrovni spolupracují a v Dolní sněmovně tvoří jeden klub.

Po většinu 20. století vládla Spojenému království Konzervativní strana, kterou v určitých obdobích nahrazovali labouristé. Za zlaté období konzervativců lze považovat éru Margaret Thatcherové, která dominovala britské politice v 80. letech a prosazovala program, který je dodnes pro mnohé světové politiky považován za vzor konzervativního myšlení. Přes odchod Thatcherové v roce 1990 její strana pod vedením Johna Majora překvapivě vyhrála také volby v roce 1992, k čemuž přispěly zejména vnitřní spory v Labour Party. Další funkční období se naopak vyznačovalo spory mezi konzervativci (viz dále) a sjednocením modernizovaných labouristů pod vedením Tonyho Blaira. Únava z dlouhé konzervativní vlády a lákavá nabídka reformy a nových přístupů od labouristů vyústily v jejich drtivé vítězství v roce 1997. Vláda Tonyho Blaira skutečně přistoupila k transformaci britské politiky a zavedla řadu inovativních opatření, volby v roce 2001 vyhrála Labour Party opět velmi výrazně.

Následující volební období již nebylo tolik úspěšné, hospodářství stále rostlo, ale Tony Blair čelil kritice především za nepopulární podporu zásahu USA v Iráku, docházelo také ke stále viditelnějším rozporům uvnitř strany. To vše se projevilo ve volbách do Dolní sněmovny v roce 2005, kdy sice labouristé získali nejvíce hlasů i mandátů, ale oproti předchozímu období zaznamenali výrazné ztráty (viz tabulka 4). Posílila naopak Konzervativní strana a Liberální demokraté, z tabulky je patrný vliv volebního systému, který vítězi voleb zaručuje přes těsný náskok v počtu hlasů výraznou většinu mandátů.

Tabulka 4: Výsledky voleb do Dolní sněmovny v roce 2005

Strana	Hlasů (v tis.)	Hlasů v %	Změna v % (vůči 2001)	Křesel	Změna (vůči 2001)
Labour Party	9784,9	35,2	- 5,5	355	- 47
Konzervativní strana	9552,4	32,4	+ 0,7	198	+ 33
Liberální demokraté	5985,5	22,0	+ 3,8	62	+ 11

Skotská národní strana	412,3	1,5	- 0,3	6	+ 2
Demokratická unionistická strana	241,9	0,9	+ 0,2	9	+ 4
Plaid Cymru	174,8	0,6	+ 0,1	3	- 1
Sinn Féin	174,5	0,6	- 0,1	5	+ 1
Sociální demokratická a dělnická strana	125,6	0,5	- 0,1	3	+ 1

Zdroj: Mellows-Facer 2005.

Novou vládu znovu vytvořil Tony Blair, ale jeho potenciál u veřejnosti se již vyčerpал a strana tlačila na jeho rezignaci a nahrazení dlouhodobým mužem číslo 2, ministrem financí Gordonem Brownem. Blair nakonec rezignoval v červnu 2007 a Brown se stal předsedou Labour Party i vlády. Zpočátku byl tento krok veřejností přijímán příznivě, nový premiér představil množství nových zásadních záměrů, které do značné míry měnily dosavadní politiku labouristů (přehled viz BBC 2007). Bohužel pro něj se veškeré jeho síly brzy musely zaměřit na řešení finanční a hospodářské krize, kde ani rázná opatření vlády nepřináší rychlé řešení. Politická scéna a zvláště Labour Party byly zasaženy skandálem s neoprávněným účtováním výdajů poslanci a dalšími nepříjemnými kauzami. Brown se snažil situaci zvrátit například ustavením vyšetřovací komise k událostem souvisejícím se zásahem v Iráku, popularita labouristů však neustále klesá, k čemuž napomáhá také obnovující se síla Konzervativní strany pod vedením mladého charismatického Davida Camerona. Labour Party prohrála v květnu 2008 drtivě místní volby, stejně pro ni dopadly i volby do Evropského parlamentu v červnu 2009 a neuspěla ani v několika doplňujících volbách do Dolní sněmovny.

Situace je pro Labour Party o to vážnější, že na pozdní jaro 2010 jsou plánovány volby do Dolní sněmovny. Mnoho členů Labour Party viní z výsledků přímo Browna, kterého považují za nevýrazného a svým způsobem vyhořelého, objevily se dokonce vnitrostranické snahy o jeho odstranění z funkcí. Brown svou pozici obhájil, podařilo se mu dokonce v druhé polovině roku 2009 popularitu své strany zlepšit, zatímco v květnu 2009 by ji volilo 25 % obyvatel (Konzervativní stranu 44 %), v prosinci téhož roku 31 % (konzervativce 40 %) (Allen a kol. 2009). Až tato kapitola vyjde, bude samozřejmě již jasné, jak volby dopadnou, na počátku roku 2010 je únava z 13leté vlády Labour Party hmatatelná a lze předvídat vítězství konzervativců, na druhou stranu jsou takové odhady vždy ošidné a již mnohokrát se (i v britské) historii téměř jisté předpovědi nenaplnily.

3.3 Spojené království a Evropská unie

3.3.1 Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci

Vztah Spojeného království k evropské integraci je jedním z nejdiskutovanějších témat v oboru evropských studií a byly k němu publikovány stovky studií (za všechny rámcově Kaiser a Elvert 2004, Goněc 2002: 49-142, podrobně Young 1999, Gowland a kol. 2009), proto se na následujících řádcích soustředíme jen na základní fakta. Britské postoje se vždy odvozovaly od aktuálního charakteru předmětné organizace, přičemž mezivládní směřování bylo upřednostňováno před nadnárodním, a také od vývoje ve vnitrostátní a zahraniční politice.

Mezi válkami působilo ve Spojeném království silné federální hnutí, to ale rozhodně neznamená, že by se stejné myšlenky promítly i do praktické politiky. Po ukončení druhé světové války sice země byla ustavujícím členem bezpečnostních organizací jako Bruselský pakt a NATO, u politických uskupení však tvrdě prosazovala mezivládní přístup a zachování národní suverenity (tak těžce obhájené ve válce), což se nejlépe projevilo při rozhodování o podobě Rady Evropy.

Britští politici podporovali rovněž vznik Evropského společenství uhlí a oceli a Evropského obranného společenství, přistoupit k nim ale odmítli. Hlavním důvodem tohoto postoje byl již výše zmíněný pocit, že Spojené království jako mocnost má globální závazky a nemělo by se vázat na kontinentu, u ESÚO hrály roli také například zájmy labouristů, kteří nechtěli ztratit kontrolu nad zestátněným těžkým průmyslem a obávali se zvýšení nezaměstnanosti.

Jiná situace nastala při představení plánů na vybudování společného trhu, podpořeného společnými institucemi s nadnárodními prvky. Spojené království, upřednostňující vybudování celosvětové zóny volného obchodu, nejenže se rozhodlo zůstat mimo, ale v průběhu jednání vystupovalo otevřeně proti dané myšlence. Když záměr vše zastavit nevyšel a Římské smlouvy byly uzavřeny, reagovala britská reprezentace zřízením mezivládního Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), do kterého pozvala většinu kapitalistických států, které nebyly členy ES. Bohužel pro Spojené království se ukazovalo, že dané sdružení nemůže mít ambici být konkurentem ES, britský obchod s Commonwealthem rovněž slábl, zatímco výměna se členy ES se stávala čím dál důležitější. Za této situace premiér Harold Macmillan v roce 1961 podal přihlášku do ES, přičemž se domníval, že půjde o propojení dvou rovnocenných partnerů, čemuž měly odpovídat i podmínky. To byl ovšem názor mylný, jen se potvrdil, když francouzský prezident Charles de Gaulle vstup vetoval. Stejně dopadla přihláška Spojeného království podaná premiérem Haroldem Wilsonem v roce 1967.

Hospodářské zaostávání Spojeného království oproti ES i stále větší závislost na obchodu s ním učinily z účasti země na evropské integraci nutnost. Konzervativní premiér Edward Heath, sám příznivec jednotné Evropy, si uvědomoval, že členství bude znamenat jisté nezanedbatelné ústupky (zemědělství, rozpočet), a napnul veškeré síly k určenému cíli. Oslabil vazby na USA a přiblížil se Francii, k čemuž mu pomohlo i nahrazení de Gaulla daleko probritštějším Georgem Pompidou. Rozhovory byly úspěšně ukončeny v roce 1972, kdy přístupovou smlouvu schválila Dolní sněmovna. Pro hlasovali nejen konzervativci, ale přes odpor svého vedení také významná skupina labouristických poslanců.

Vstupem započala další fáze komplikovaného vztahu mezi Spojeným královstvím a ES, vztahu, který byl navíc nyní plně internalizován. Představitelé země se hned v prvních letech členství snažili znovuvyjednat podmínky účasti v ES, tento proces byl zakončen referendem, ve kterém britská veřejnost podpořila setrvání státu v ES (viz dále). Po zbytek 70. let vnitrostátní spory o přístup k integraci kompromitovaly Spojené království u ostatních členských států, země neměla jasně definované priority, vše se řešilo ad-hoc dle aktuální převahy na domácí scéně. Je také nutné přiznat, že díky celosvětové ekonomické recesi se nenaplnilo očekávání hospodářského zotavení, které bylo s členstvím spojeno.

Nástup Margaret Thatcherové znamenal výraznou změnu v britském přístupu k ES. Na rozdíl od labouristů neviděla alternativu k členství v něm, svou silnou domácí pozici však otevřeně využívala k prosazení národních zájmů na evropské úrovni. První střet se odehrál o britský podíl na rozpočtu ES, kdy Thatcherová hrozila zablokováním integrace, pokud se nesníží příspěvek Spojeného království. V roce 1984 byl spor ukončen dohodou, která zajistila zemi vrácení určitého množství prostředků (britská vratka). Poté se již mohla pozornost členských zemí soustředit na dobudování jednotného trhu, projekt, jenž Thatcherová podporovala, naopak mnohem skeptičtější byla k doprovodným plánům na další prohloubení integrace a zvýraznění nadnárodních prvků v institucích ES. Pokus zastavit daný trend jakýmikoliv prostředky byl jednou z příčin jejího pádu v roce 1990.

Odstoupení Thatcherové ve prospěch Johna Majora přineslo uklidnění situace, nikoliv ale posun britských postojů. Při vyjednávání Maastrichtské smlouvy si Spojené království vymohlo množství výjimek, ani to ale neuspokojilo vlivné euroskeptické kruhy v Konzervativní straně, které odmítaly ratifikaci smlouvy. Nakonec byl dokument ratifikován v Dolní sněmovně pouze pod Majorovou pohružkou, že neúspěch bude brán jako vyslovení nedůvěry vládě. Přijetí

Smlouvy o EU nijak nevylepšilo pozici Spojeného království u partnerů v EU, naopak vztahy se dále zhoršovaly na pozadí sporů o řešení občanské války v Jugoslávii či nemoci šílených krav (BSE). Konzervativní strana se kvůli evropským otázkám téměř rozštěpila, což přispělo k její porážce ve volbách v roce 1997 (viz dále).

Labouristé v kampani nabízeli optimističtější pohled na EU, ostatní členské státy si proto od nástupu Tonyho Blaira slibovaly oteplení vztahů. To skutečně nastalo, Blair například okamžitě zrušil britskou výjimku v oblasti sociální politiky nebo souhlasil se vznikem evropské obranné a bezpečnostní politiky, brzy se ale nadšení vyčerpalo, zvláště díky neochotě připojit se k projektu společné měny. Období labouristické vlády oproti éře konzervativců v obecné rovině přineslo jistou normalizaci pozice Spojeného království v evropském integračním procesu, Blairovi se však nepovedlo naplnit cíl zařadit zemi k hlavním hybatelům vývoje. Je otázkou, zda Blairův nástupce Gordon Brown si vůbec takové ambice klade, prosadil sice ratifikace Lisabonské smlouvy, ale v mnoha ohledech je k evropskému projektu skeptičtější.

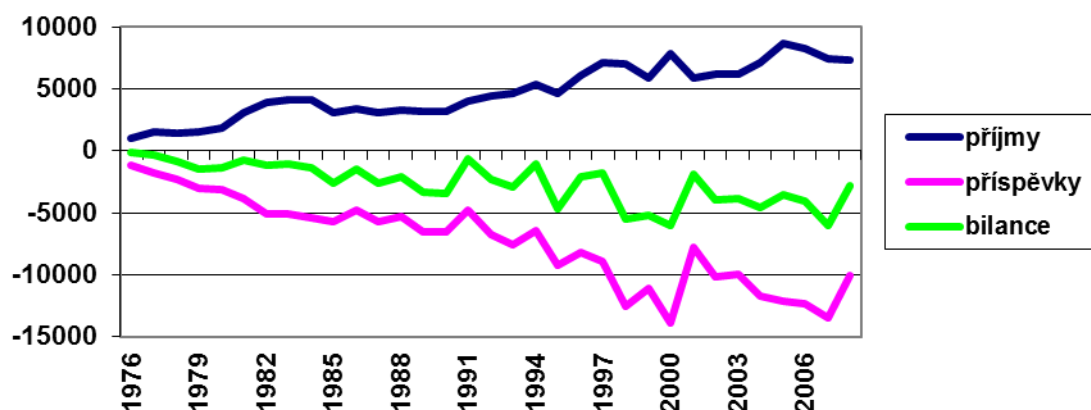
Spojené království patří přes výše uvedená specifika k nejdůležitějším aktérům unijní politiky, vyjadřuje se k téměř všem projednávaným otázkám a rozhodně obhájí své národní zájmy. Jejich obsah u konkrétních politik je diskutován dále v příslušných podkapitolách, dále bude poskytnut stručný přehled priorit u nejdůležitějších obecných otázek, mezi které byly zvoleny přístup Spojeného království ke společné měně, unijnímu rozpočtu a zahraniční a bezpečnostní politice.

Pravděpodobně nejspornějším prvkem britské evropské politiky je účast na projektu společné měny. Jak již bylo řečeno, Majorova konzervativní vláda vyjednala pro zemi z Hospodářské a měnové unie výjimku, argumentovala přitom hrozbou ztráty suverenity i ekonomickými důvody, zvláště odlišným hospodářským cyklem. Labouristé v kampani před volbami v roce 1997 neodmítali přistoupení k euru, podmiňovali to však souhlasem vlády, parlamentu i občanů v referendu. Tehdejší ministr financí Brown navíc ihned po nástupu do funkce definoval pět obecných ekonomických kritérií, jejichž naplnění je nezbytným východiskem podpory přistoupení vládou. V roce 2003 ze zhodnocení kritérií vyplynulo, že splněno je pouze jedno z nich, analýza ale poukázala na kladné trendy. Podpora pro vstup však v té době již takřka neexistovala. Britská ekonomika v novém tisíciletí rostla rychleji než eurozóna, proti euru vystupovaly stále výrazněji síly uvnitř Labour Party, Konzervativní strana byla vždy ostře proti, stejně jako veřejnost. Ekonomická krize sice přinesla oslabení libry oproti euru a objevily se názory, že vstup do měnové unie by mohl poskytnout zemi potřebnou stabilitu, na druhou stranu vlastní měna a monetární politika mohou přispět k oživení hospodářství (k členství Spojeného království v eurozóně Baimbridge a Whyman 2009). Za současné situace je vysoce nepravděpodobné, že by Spojené království v blízké budoucnosti vstoupilo do eurozóny, neboť tento krok nepodporuje žádný významný politický subjekt ani veřejnost. Premiér Gordon Brown, který ostatně nikdy nepatřil k zastáncům přijetí eura, v prosinci 2008 prohlásil, že otázka není na pořadu „tohoto roku, příštího roku, ani nikdy poté“ (Winnett 2008). Zároveň je třeba dodat, že s ohledem na současný stav britských veřejných financí je jakákoliv diskuze o členství akademická, neboť Spojené království nebude objektivně schopné po mnoho let plnit Maastrichtská kritéria.

Historický přehled již zmínil zásadní význam problematiky rozpočtu EU pro Spojené království, obecně jsou zde dva rozměry dané věci. Zaprvé to je požadavek, aby společný rozpočet byl co nejnižší, což souvisí s upřednostňováním mezivládního přístupu k integraci. Zadruhé, zástupci země se soustavně snaží řešit pozici Spojeného království jako jednoho z největších čistých přispěvatelů. V 70. letech díky významné obchodní výměně se státy mimo EU země odváděla do rozpočtu ES množství prostředků z cel, aniž by měla z důvodu malého zemědělského sektoru možnost odpovídajícím způsobem čerpat. To vše v době, kdy patřila k nejhudším členům ES. Řešení zajistila zmíněná vratka, která nad rámec obecných pravidel část prostředků z rozpočtu poukázala zpět Spojenému království. Vratka fungovala od poloviny 80.

let, ani ona ale nezměnila skutečnost, že země do rozpočtu daleko více přispívala, než získávala (viz graf 14). Při vyjednávání rozpočtového rámce na léta 2007-2013 řada států i Komise požadovaly zrušení vratky, neboť ji považovaly za přežitek minulých dob, Spojené království hrozilo vetováním jednání. Hrozící nedohoda byla odvrácena na poslední chvíli při britském předsednictví v prosinci 2005, vratka byla zachována, ale Tony Blair souhlasil s jejím mírným snížením. Vratka by neměla být ohrožena ani po roce 2013, britští zástupci naznačují, že jsou ochotni se jí vzdát pouze v případě rozsáhlých reforem výdajů EU, především v oblasti společné zemědělské politiky (Ferrer 2007).

Graf 14: Příjmy a příspěvky Spojeného království do rozpočtu ES/EU v miliónech eur (1976-2008)

Zdroj: Autor, založeno na datech z European Commission 2009d: 93-105.

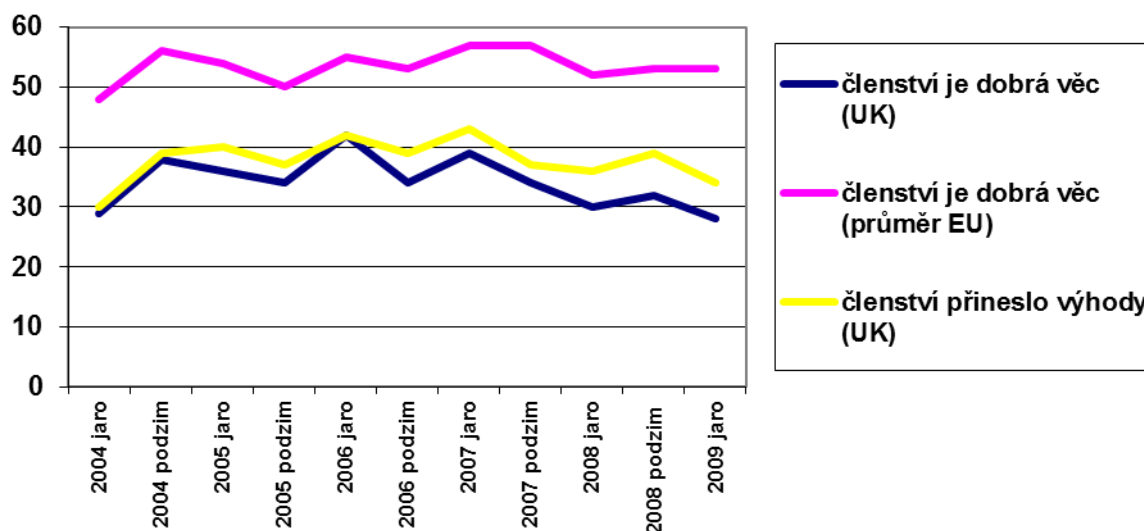
Jestliže u eura či rozpočtu Spojené království svými zájmy stojí v protipólu proti většině členských států, u zahraniční a bezpečnostní politiky patří k hlavním zastáncům společného postupu. Pro toto postavení je ostatně předurčeno svojí vojenskou silou i vlivem na mezinárodní scéně. Země stála u zrodu nejen příslušných politik, ale rovněž jednotlivých je naplňujících projektů, jako byl například vznik evropských sil rychlé reakce nebo bezpečnostní operace pod vedením EU. Jakékoliv aktivity v této oblasti ale musí naplňovat dvě podmínky: zaprvé fungovat na přísně mezivládním přístupu, zadruhé nesmí ohrožovat spolupráci s NATO a zvláštní vztahy Spojeného království se Spojenými státy. Právě v této rovině dochází ke střetům se státy typu Francie, které upřednostňují rozvoj autonomnějšího postupu EU (Ware a Wright 2004). Neshody se samozřejmě objevují také v konkrétních zahraničněpolitických otázkách, nejviditelnější z nich byl v minulých letech rozkol v EU kvůli zásahu v Iráku. V celé kauze hrálo Spojené království jednu z rozhodujících rolí, ukázalo se, že přes otevřenou podporu evropské dimenze zahraniční politiky není ochotno ohrozit své tradiční vazby na Spojené státy.

■

Britská veřejnost je všeobecně známá svým skeptickým pohledem na evropskou integraci, historicky však docházelo k nemalým výkyvům v míře podpory. První vrchol přišel v souvislosti s referendem v roce 1975, kdy setrvání v ES podpořila široká koalice důležitých politiků a médií (viz níže), stejně tak měla na veřejné mínění dopad snaha vlády vysvětlit výhody dokončení jednotného trhu na konci 80. let. Naopak 90. léta byla spíše obdobím ústupu podpory, důvodem byla problematická ratifikace Maastrichtské smlouvy, měnová krize a skandál s BSE, rozpory v Konzervativní straně a s tím vším spojená stále větší kritika médií. Ani v novém tisíciletí

nedošlo zásadní změně situace. Jak je zřejmé z grafu 15, podpora integraci ve Spojeném království kolísala ve stejných směrech jako v EU, je zhruba 20 procentních bodů pod průměrem. Tento výsledek řadí Spojené království dlouhodobě na poslední místo ze všech členských států. Jako obvykle je podpora nejnižší u málo vzdělaných vrstev.

Graf 15: Podpora veřejnosti členství v EU (2004-2009)

Zdroj: European Commission 2009e: 2.

Příčiny negativního vnímání EU jsou mnohovrstevné a nelze je jednoduše rozklíčovat. Ve většině britských občanů přetrvává pocit, že jejich země se odlišuje od zbytku kontinentu, který je v extrémním případě vnímám jako nepřítel, v lepším alespoň jako část, která nedosahuje výjimečnosti Spojeného království. Toto vidění světa potvrzují výzkumy Eurobarometru ohledně identity, ve kterých 62 % Britů odpovídá, že uznávají pouze národní identitu (nejvíce v EU, průměr EU 41 %), a jen 27 % společnou identitu národní a evropskou (nejméně v EU, průměr EU 46 %) (European Commission 2008). Výzkumy přitom dosvědčují přímo korelaci mezi silnou národní identitou a nízkou podporou integraci, která je považována za ohrožení stávajících pořádků (Carey 2002).

Významně ovlivňuje postoje veřejnosti přístup britských médií. Ty jsou většinou k EU velmi kritická, hrají na nacionalistickou notu, a zatímco nikdy neopomenou informovat o negativních zprávách, o přínosech integrace mlčí. Tento dojem není pouze laický, potvrzují ho vědecké analýzy (Gavin 2001). Ze seriózních tiskovin patří ke skeptickým periodikům konzervativní *The Times* a *The Daily Telegraph*, nejvíce však ovlivňují veřejné mínění lidovější *The Daily Mail* a především bulvární *The Sun* vlastněný impériem Roberta Murdocha. Snaha o vyhovění náladám čtenářů je v jeho případě zjevná, příkladem je situace při zavedení eura v lednu 2002. Zatímco irský *The Irish Sun* vyšel s velkým titulkem „Úsvit nového věku“ („Dawn of a new Era“), *The Sun* nazval text „Úsvit nové chyby“ („Dawn of a new Error“), pozitivní tón irského článku byl v přímém protikladu s všeobecnou kritikou eura v britské verzi (Black 2002). *The Sun* se pravidelně pokouší přímo ovlivnit rozhodování vlády v evropských záležitostech, například organizoval petiční akce, které vládu vyzývaly ke konání referenda k Lisabonské smlouvě. Noviny se nevyhýbají ani zavádějícím informacím či přímé manipulaci, situace dokonce přinutila

zastoupení Komise k zřízení speciální stránky, na které jsou vysvětlovány euromýty zveřejněné britskými médii (European Commission 2009g).

Smýšlení Britů o EU naznačily i výsledky výzkumu, který respondentům dával prostor propojit vnímání organizace s určitými negativními a pozitivními jevy. Zatímco u první skupiny dosáhli téměř u všech možností britští účastníci nejnižších hodnot ze všech (například: EU jako prostor svobodného cestování průměr EU 42 %, Spojené království 25 %), u kritických bodů tomu bylo naopak (vyhazování peněz: EU průměr 20 %, Spojené království 29 %) (European Commission 2009d: 87). Snadné ovlivnění veřejnosti ze strany médií a formování zjednodušených závěrů je možné i proto, že Britové podle všech průzkumů patří k národům s nejnižšími znalostmi o evropské integraci, podle Eurobarometru 57 % dotázaných netuší, jak EU funguje, což řadí Spojené království na poslední místo ze všech členských států (European Commission 2009a: 3). Navíc se ukazuje, že u většiny obyvatel ani není snaha informace získat, zprávy týkající se EU pravidelně nesledují a už vůbec aktivně nevyhledávají. Jak na závěr pádne podotkla jedna z analýz britského veřejného mínění: „Nevím’, ‚nerozumím’ a ‚nedůvěřuji’ jsou jako mantra při přístupu k EU“ (Geddes 2004: 224).

Zásada suverenity parlamentu byla hlavním důvodem, proč při vstupu země do ES nebyla veřejnost požádána o souhlas v referendu. Již o dva roky později (1975) se ale tehdejší labouristická vláda pokusila překonat své vnitřní problémy organizací referenda, ve kterém se občané měli vyjádřit k setrvání v ES. Sama vláda většinou podporovala členství, stejně jako konzervativci a média. Tábor odpůrců byl roztržštěný a neměl finance na propracovanou kampaň, proto není překvapením, že ve výsledku 67,2 % zúčastněných hlasovalo pro setrvání Spojeného království v ES, a to při poměrně vysoké účasti (64,5 %). Největší podpora členství byla ve Skotsku a Walesu, naopak Severní Irsko bylo jedinou částí státu, která si přála vystoupit (k referendu Irving 1976). Byla to jediná příležitost, kdy britští občané měli reálnou možnost skutečně ukázat své mínění o evropské integraci. Bývalý premiér Blair slíbil vypsání referenda ke Smlouvě o ústavě, k tomu ale s ohledem na výsledky referend ve Francii a Nizozemí nedošlo. Konzervativní strana požadovala konání referenda rovněž k Lisabonské smlouvě, labouristé to odmítli a prosadili parlamentní ratifikaci. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost padla i varianta, že by konzervativci realizovali svůj plán na uspořádání referenda po svém případném vítězství ve všeobecných volbách v roce 2010.

3.3.2 Vnitrostátní institucionální rámec

Spojené království jako jeden z největších členských států disponuje mimořádně rozsáhlým politickým i správním aparátem. Oproti jiným státům byl navíc obecně velmi výkonný již před vstupem země do ES, což spolu s ohledem na dlouhé předchozí vztahy s ES znamenalo, že po vstupu nebylo třeba rozsáhlé adaptace. Byť v posledních 40 letech došlo k jistým změnám oproti původní struktuře, jednalo se pouze o postupné úpravy reagující na změnu vnějších okolností (obecně k vnitrostátnímu institucionálnímu rámci Kassim 2000, Allen 2005: 131-135).

Dominantní pozice jedné strany ve vládě a premiéra jako jejího lídra determinuje politický vliv na formování pozic vůči EU. Hlavní slovo má předseda vlády, je však pravda, že to platí pouze o nejdůležitějších otázkách, jako je přístup země k zásadním změnám primárního práva a rozpočtovým záležitostem, případně v době krize, typickým příkladem bylo období rozmachu nemoci šílených krav. Klíčová je rovněž mocenská pozice premiéra a jeho vůle se unijními záležitostmi zabývat. Názory Thatcherové byly u konce její vlády zmírňovány vůči ES pozitivněji naladěnými ministry zahraničí a financí, Major se raději evropské úrovni dotýkal co nejméně. U Blaira platil opak, ale ani on nebyl absolutním vládcem, například u postoje ke společné měně byl pod silným vlivem ministra financí Browna. Ten se jako premiér raději drží na evropské úrovni zpátky.

Koordinace britské evropské politiky se odehrává v několika centrech. Nejdůležitějším z nich je Sekretariát pro evropské a globální záležitosti, nacházející se v Úřadu vlády (kabinetu). Jedná se o malý a velmi kompaktní subjekt čítající zhruba dvě desítky vysokých úředníků, vede je osobní poradce premiéra pro evropské záležitosti. Tato osoba má velmi dobrý přístup k předsedovi vlády, kterého pravidelně informuje a konzultuje s ním strategický vývoj v EU. Sekretariát dohlíží na veškeré záležitosti, které se v EU v dané chvíli řeší a zodpovídají za ně příslušná ministerstva. Pokud se objeví rozpory ve formování pozice, snaží se spory mezi ministerstvy urovnat, a to neformálně i při pravidelných pátečních týdenních schůzích, na kterých se schází důležití úředníci z hlavních úřadů. Sekretariát vytváří postoje Spojeného království k horizontálním tématům a zajišťuje, aby ministerstva plnila své povinnosti v informační a konzultační rovině vůči parlamentu.

Dalším centrem je ministerstvo zahraničí, které ale nemá obecnou koordinační úlohu jako v mnoha ostatních členských státech. Disponuje však několika vnitřními specializovanými odbory, včetně náměstka pro evropské záležitosti. Ten zodpovídá například za britská předsednictví, podílí se na obecných otázkách typu mezivládních konferencí nebo institucionálních reforem. Především se ale ministerstvo zahraničí soustředí na koordinaci priorit ve svých oblastech zájmu, totiž v zahraniční a bezpečnostní politice a politice rozšiřování. Aparát ministerstva je využíván pro komunikaci a spolupráci s evropskými partnery, ministr doprovází premiéra na zasedání Evropské rady. Mocenská pozice ministerstva zahraničí, orientujícího se tradičně na vztahy s bývalými koloniemi, s rozvojem evropského rozměru britské politiky poklesla ve prospěch premiéra a zmíněného sekretariátu. V poslední době se však původně přezíravý postoj začíná transformovat a evropská politika se posouvá do jádra zájmu subjektu (k pozici ministerstva zahraničí v unijní politice Allen 2003).

Součástí ministerstva zahraničí je další koordinační orgán, tentokrát s externí dimenzí, totiž stálé zastoupení země v Bruselu. To plní podobné funkce jako stejná zastoupení jiných členských států, oproti nim je ale ještě více zapojeno do interakce s vnitrostátní administrativou. Členy britského zastoupení jsou úředníci z ministerstev, kteří jsou motivováni sdělovat a konzultovat co největší objem informací s mateřskými subjekty, pravidelně se účastní porad tamtéž. Zároveň se zastoupení přímo podílí na vytváření pozic země ke všem důležitým otázkám. Velvyslanec se pravidelně účastní již zmíněných pátečních schůzek na Sekretariátu pro evropské a globální záležitosti, toto pravidelné zajištění do metropole je výjimkou v celé EU. Britské stálé zastoupení patří také k největším, má 11 oddělení a hodně přes 100 zaměstnanců. Obecně je práce Stálého zastoupení v britské domácí politice hodnocena velmi dobře, považuje se za kvalitního obhájce národních zájmů (k britskému stálému zastoupení Kassim 2001).

Kromě výše uvedených koordinačních orgánů řeší samozřejmě evropské záležitosti i ostatní ministerstva. Ač je v současnosti zasažena unijním rozměrem činnost všech, některá z nich jsou zapojena daleko více. Platí to zejména o Ministerstvu životního prostředí, potravin a venkovských záležitostí (DEFRA, viz dále), které řeší kromě jiných otázky společné zemědělské politiky. Podobně rozsáhlou agendu mělo na starosti dřívější Ministerstvo obchodu a průmyslu (DTI), především v oblastech obchodní politiky a vnitřního trhu, po transformaci ministerstva přebralo jeho roli Ministerstvo obchodu, inovací a dovedností (BIS, viz dále). V posledních desetiletích je evropská úroveň stále významnější pro ministerstva vnitra a spravedlnosti. V neposlední řadě nelze nezmínit pozici ministerstva financí. To má silný vliv na věci spojené s rozpočtem EU a částečně i přijetím eura, ovlivňuje ale i postoje ostatních ministerstev, protože povoluje výdaje spojené s evropskými projekty. Přístup je takový, že o každý takový výdaj bude zkrácen rozpočet daného ministerstva, což logicky přináší opatrný přístup úředníků obávajících se o zkrácení vlastních zdrojů.

Podobně jako v jiných členských státech se britský parlament hůře adaptoval na členství než administrativní aparát, vláda se však od počátku snažila legislativně vyhovět a přinejmenším ji

informovat o svých krocích, neformálně platí dohoda, že vláda nebude souhlasit v Radě s žádnou evropskou legislativou, která nebude předtím projednána v parlamentu. Centrem přezkumu je Evropský kontrolní výbor Dolní sněmovny, kterému jsou zasílány nejen veškeré návrhy unijní legislativy, ale rovněž ostatní důležité dokumenty nelegislativní povahy. Ke každé položce příslušné odpovědné ministerstvo vypracuje vysvětlující memorandum. Výbor rozhoduje, zda jde o důležitou otázku, pokud ano, přisuzuje ji k diskuzi do jednoho ze tří evropských podvýborů, zřídka dokonce do pléna Dolní sněmovny. Dokud diskuze neproběhne či výbor neprojeví souhlas se dokumentem zabývat (je nedůležitý), nemohou ministři s danou věcí souhlasit. Evropský kontrolní výbor posuzuje ročně kolem 1100 položek, a byť zasedá každý týden, reálně prozkoumat každý návrh není objektivně možné. Navíc většina poslanců nemá zásadní zájem o často velmi technické záležitosti. Je také otázkou, nakolik vzhledem k dominanci vlády nad parlamentem je Dolní sněmovna v případě nesouhlasu vlastně schopna chování vlády ovlivnit. Přesto panuje s fungováním systému většinově spokojenost. Kontrolní funkci v evropských tématech plní také Sněmovna lordů se svým Kontrolním výborem o Evropské unii a jeho sedmi podvýbory. Ty neposuzují každý dokument, ale soustředí se podrobně pouze na nejdůležitější problémy, o svých šetřeních publikuje výbor rozsáhlé zprávy, které patří k obsahově nejbohatším zdrojům o událostech v EU (k působení britského parlamentu v evropských záležitostech Baines 2004).

Devoluce výrazně ovlivnila také vnitrostátní koordinaci a působení vůči EU. Vztahy s touto organizací jsou jako pravomoc sice stále přisouzeny centrální úrovni, je však nutné řešit množství případů, kdy konkrétní otázka řešená v EU spadá na domácí scéně do pravomocí devolvovaných administrativ. V takových oblastech vznikají složité dohody (konkordáty), které zajistí vytvoření jednotné britské pozice a zamezí sporům či fragmentaci zájmů. Někdy se dokonce stává, že Spojené království na jednáních v EU zastupují zástupci skotské vlády či ostatních oblastí (k dopadům devoluce na unijní politiku země Wright 2004, Gowland a kol. 2009: 186-204). Přes uvedené snahy zapojit devolvované vlády do formování britské evropské politiky se prohlubuje zájem o autonomní vztahy s evropskou úrovní. Zvláště u Skotska je tento záměr patrný, již dlouhodobě má tento subjekt vlastní velmi aktivní zastoupení v Bruselu, po příchodu skotských nacionalistů do vlády dokonce byla zveřejněna strategie, jejímž naplněním má být „nezávislé Skotsko jako pevný člen Evropské unie“ (Scottish Government 2009).

Ačkoliv to může působit paradoxně s ohledem na ne zrovna nejšťastnější pověst země při prohlubování integrace, z hodnocení akademiků (Bailer 2004) i praktiků (Bal 2004) plyne, že britský administrativní aparát je považován ve vztahu k EU za dlouhodobě nejefektivnější ze všech členských států. Za hlavní příčinu jmenovaného stavu lze pokládat jednotnost domácí scény při formování pozic. Jednostranné vlády kontrolující veškeré činnosti státu, spolu s neutrálním výkonným úřednictvem jsou ingrediencemi, které nedovolují vzniknout závažnějším sporům a zajistí kolektivní obhajobu přijatého rozhodnutí. Všechny složky struktury mají snahu koordinovat své kroky, sdílet informace a v případě obtíží konzultovat možná řešení. Původcem jednotnosti ale není jen charakteristika politického systému, ale rovněž pocit sounáležitosti vůči kontinentální Evropě (potažmo EU) ve smyslu zachování tradičních hodnot, které je třeba hájit proti sjednocovacím tendencím. V praktické rovině je třeba přiznat, že britští vyjednávači jsou obvykle velmi znalí své problematiky, dokážou uplatnit své schopnosti a nebojí se obhájit svůj názor.

Britský administrativní systém a jeho podoba však přinášejí při vyjednávání v EU i několik nevýhod. Úředníci jsou zvyklí na neutralitu v politicky velmi soutěživém prostředí, proto se necítí zcela přirozeně v bruselském prostředí plném vzájemného vyhovění si a hledání konsenzu. Zároveň své zájmy prosazují v čistě utilitaristickém duchu, nejsou ochotni se podřizovat evropským zájmům či nějaké „vyšší myšlence“. Výše zmíněné pozitivum, totiž jednotnost pozice všech domácích aktérů k určité otázce, se také může rychle zvrátit v opak v důsledku nedostatku

flexibility. Britští vyjednávači se často ocitají v situaci, kdy pečlivě připravená předchozí pozice díky rychlému vývoji vyjednávání zastará, případně není možné vzít do úvahy nabídky na výměnu budoucích zájmů (logrolling). V takových případech může platit, že výkonnost aparátu nemusí nutně znamenat prosazení národních zájmů, ale izolaci. Tyto námitky však nemění nic na tom, že se jedná o výjimky a v praxi převažují pozitiva diskutovaná v předchozím odstavci.

Na rozdíl od dopadu na většinu britské veřejnosti rezonuje u politických stran tematika evropské integrace často velmi silně. Hodnocení stran na škále podpora/nepodpora integrace se neliší pouze mezi stranami, ale v jednotlivých tělesech se mění v čase či podle momentálního rozložení sil. Příkladem jsou dvě nejsilnější strany. Za konzervativní vlády sice vstoupila země do ES, od 80. let ale stranou stále více otrásaly spory mezi dvěma křídly, z nichž to radikální požadovalo ostrý bojkot jakéhokoli prohlubování integrace, druhá část vnímala situaci v ostatních členských zemích a odmítala posunout Spojené království zcela mimo tvorbu evropské politiky. Rozbroje ve straně nabývaly na intenzitě a zvláště v období premiéra Johna Majora ovlivňovaly veškerou činnost strany, navíc si jich všimla média a veřejnost. Konflikty o přístup k EU nakonec Konzervativní stranu téměř rozdělily a patřily k hlavním příčinám její porážky v roce 1997. V opozici konzervativci vystupovali nejprve radikálně protievropsky, což platilo zvláště za vedení Iana Duncana Smitha (2001-2003). I když se poté postoje zmírnily, strana rozhodně odmítala například Smlouvu o ústavě (více ke vztahu Konzervativní strany k integraci Crowson 2006). Stejnou linii vůči EU drží strana víceméně dodnes, ani Davida Camerona nelze považovat za euroentuziastu.

Labour Party ve své historii zažila ještě výraznější obraty v postojích k EU než její oponent. Její premiér Harold Wilson v 60. letech podal přihlášku do ES, strana však rozhodně byla proti konzervativci vyjednaným podmínkám vstupu, nicméně část jejích poslanců přistoupení podpořila. V 70. letech probíhaly ve straně kvůli členství výrazné konflikty, ke zklidnění situace vypsal druhá Wilsonova vláda již zmiňované referendum o setrvání v ES. Radikalizace labouristů v 80. letech se projevila požadavkem na vystoupení z ES, což byl i program strany před volbami v roce 1983, včetně tehdy poprvé kandidujícího Tonyho Blaira. Nicméně modernizace pod jeho vedením přinesla posun ve vnímání evropské integrace ve směru opatrné podpory. Tato linie byla alespoň v symbolické rovině držena i po nástupu Labour Party k moci v roce 1997, v praxi byl u většiny opatření zhodnocován jejich konkrétní dopad na Spojené království a podle toho byla zvolena politika země. Ačkoliv se tedy strana formálně hlásí v Evropě k sociálnědemokratické rodině, její vztahy se stranickými sestrami příbuznosti příliš nenasvědčují (více ke vztahu labouristů k integraci Broad 2001). Obecně však lze prohlásit, že přístup labouristů k EU je pragmatičtější a méně radikální než u Konzervativní strany. U obou stran je také nutné rozlišovat mezi postoji běžných členů a poslanců v Dolní sněmovně, tyto skupiny mohou v určité chvíli zastávat zcela rozdílné pozice (o názorech poslanců na integraci Aspinwall 2003).

Zbývající politické strany paradoxně nabízejí daleko čitelnější přístup k evropské integraci než dvě již diskutovaná největší uskupení. Liberální demokratická strana má dlouhodobě nejpozitivnější přístup, vidí v EU prostor, který může potenciálně narušit britské tradiční struktury, zejména pro ni značně nevýhodný jednokolový většinový volební systém. Liberálové podporují vstup země do eurozóny a přejí si plné a aktivní zapojení země do evropského projektu. Eurooptimisticky naladěny jsou vůči EU rovněž regionální strany, hlavně Skotská národní strana. Ta se svým heslem „Nezávislost v Evropě“ podobně jako liberálové vidí v integraci spojence. Zaprvé ve smyslu oslabení dominance národního státu ve prospěch víceúrovňového vládnutí s významnou rolí regionů, zadruhé EU může sloužit jako uskupení poskytující platformu pro společné prosazení zájmů i u tak malých států, jako by bylo případně Skotsko (více k tomu Jolly 2007: 121-124). Naopak politickou silou jednoznačně vystupující proti EU je UKIP, lze ji považovat za typicky jednotematickou stranu. Prioritou strany je vystoupení

Spojeného království z EU, má velmi blízké vztahy s určitými skupinami v Konzervativní straně, ze které pochází i mnoho jejích významných členů.

Volby do Evropského parlamentu byly ve Spojeném království konány podle tradičního většinového systému, od roku 1999 se však používá poměrný systém, byť je Velká Británie stále rozdělena do 12 volebních obvodů, což proporcionalitu oslabuje. Ani nový systém nepřinesl zvýšený zájem veřejnosti o volby, oproti jiným zemím je ale skutečností, že důležitým tématem v kampani jsou evropská témata, byť většinově v jednoduchém schématu „odpor k integraci a členství“. Poslední volby v červnu 2009 kvůli kombinaci nízké účasti (pouze 33 %) a znechucení veřejnosti z výkonů politické scény, zvláště skandálu poslaneckých výdajů, přinesly překvapivé výsledky. Volby vyhráli konzervativci s 29 % (26 mandátů), což byla minimální změna oproti předchozím volbám, Labour Party kvůli nepopularitě vlády dosáhla s 15 % hlasů (13 mandátů) jednoho z nejhorších výsledků v historii a ztratila pět mandátů, pozice liberálních demokratů se také příliš nezměnila. Naopak vítězi se staly menší strany mimo hlavní proud. UKIP posílila o jednoho europoslance a stala se druhou nejsilnější stranou, v počtu hlasů nejvíce posílili zelení, byť se to díky volebnímu systému neprojevilo v počtu mandátů. Největším překvapením voleb byl však dvoumandátový výsledek Britské národní strany (BNP), což je extremistická pravicová strana s programem zaměřeným proti menšinám a imigrantům. Ostatní britské strany ji odmítají uznat a její úspěch označily za „smutný den pro britskou politiku“ (BBC 2009c).

3.4 Životní prostředí

3.4.1 Analýza situace

Brzká industrializace přinesla zhoršenou kvalitu životního prostředí do oblastí s těžbou uhlí a ocelářským průmyslem (střední Anglie, tzv. „černý kraj“) již v 19. století, tato situace ale byla brána jako nezbytná daň za ekonomický rozvoj. Tento stav převažoval s jistými protiopatřeními až do 70. let minulého století, kdy ostatně následky kyselých dešťů ve Skandinávii, způsobených emisemi z britských elektráren, stály u zrodu celosvětového zájmu o problematiku životního prostředí. Éra Margaret Thatcherové dále upřednostňovala trh před regulačními zásahy a Spojené království patřilo i v rámci ES ke státům stavějícím se skepticky k zavádění a implementaci environmentálních opatření, což zemi přineslo nelichotivou přezdívku „špinavý kout Evropy“.

Zhoršující se stav životního prostředí a nátlak veřejnosti přiměly konzervativní vládu na počátku 90. let k několika krokům. Základním bylo přijetí zákona o ochraně životního prostředí v roce 1990, zřízeno bylo několik specializovaných agentur a v roce 1994 byla publikována první britská strategie udržitelného rozvoje. Nástup labouristů zájem o oblast dále prohloubil a životní prostředí bylo zařazeno mezi politické priority. Proces devoluce ale environmentální politiku zkomplikoval, neboť byla zařazena k devolvovaným odvětvím, a proto je nutné většinu opatření koordinovat mezi centrální, zemskou a místní úrovní. Přesto vláda publikovala v roce 2005 novou strategii udržitelného rozvoje, která poprvé v britské historii uznala, že environmentální otázky jsou nezbytným předpokladem efektivního hospodářského rozvoje. Zároveň bylo vymezeno několik obecných priorit, mezi které patří například ochrana přírodních zdrojů, změny klimatu a energetika (HM Government 2005).

Obecná kvalita životního prostředí ve Spojeném království je srovnatelná s ostatními vyspělými zeměmi, v posledních dekádách došlo k výraznému zlepšení situace, byť existují velké místní rozdíly. Znatelný posun byl zaznamenán v čistotě ovzduší. Od roku 1980 se snížily emise pevných částic o 59 %, oxidu siřičitého o 84 % a oxidů dusíku o 42 %, čímž jsou plněny veškeré závazky státu plynoucí z evropské legislativy a mezinárodních úmluv (pokud není uvedeno jinak, pocházejí údaje v podkapitole z DEFRA 2009f a OECD 2002). Důvodem pro pozitivní vývoj je přechod od uhlí k zemnímu plynu při výrobě elektřiny, na to navázané snížení obsahu síry v palivech či klesající využívání fosilních paliv pro domácí vytápění. Ovzduší ve městech rovněž

zaznamenalo zlepšení, existují však části, kde koncentrace pravidelně překračují určené limity. Na celostátní úrovni se zvyšují hladiny ozónu a podobně jako v jiných zemích EU zůstávají vysoké emise ze silniční dopravy.

Investice dosahující £6 miliard do čističek odpadních vod, ke kterým zemi donutily směrnice ES, přispěly ke zlepšení kvality povrchových vod. Mezi lety 1990 a 2008 se podíl řek s dobrou biologickou čistotou zvýšil v Anglii z 55 na 72 %, ve Skotsku a Walesu nyní dosahuje téměř 90 %. Stejně pokroky byly dosaženy v kvalitě pitné vody. U pobřežních vod užívaných k rekreaci v roce 2008 pouze 14 z 587 kontrolovaných míst nesplňovalo standardy určené směrnicí o jakosti vod pro koupání. Přes úspěchy zůstává řada problematických bodů. Stále vysoký je obsah nitrátů v povrchových vodách kvůli zemědělské činnosti, týká se to hlavně východní Anglie a stát tak má obtíže úspěšně plnit cíle nitrátové směrnice. Kritika směřuje k nedostatečnému propojení vodního hospodářství a ochrany krajiny, což má velmi negativní důsledky v posledních letech, kdy se zvyšuje výskyt povodní a častěji dochází k ohrožení lidí a majetku.

Odpadové hospodářství je v pravomoci místních orgánů a patří k hlavním výzvám v environmentální oblasti, neboť se doposud nepodařilo oddělit produkci odpadů od ekonomického vývoje. Nejvíce odpadů vyprodukuje průmysl a ostatní komerční aktivity, zde vláda zavedla finanční mechanismy motivující společnosti k nižšímu vytváření odpadů či jejich dalšímu využívání. U domácností je cílem snížit podíl odpadu ukládaného na skládky a podpořit recyklaci, zatímco v roce 1998 se recyklovalo pouze 8 % odpadu, o deset let později to bylo již 37 %, snižuje se i celková produkce odpadů z domácností. Přesto je na skládky ukládáno téměř 60 % odpadu a není jisté, zda se podaří naplnit cíl směrnice o odpadech odklonit alespoň polovinu odpadu mimo skládky do roku 2013.

Ochrana území je stejně jako u ostatních aktivit na vzestupu, což je nezbytné opatření k alespoň zpomalení negativního vývoje biodiverzity. Zřízení prvních chráněných území umožnil zákon o národních parcích a přístupu do krajiny z roku 1949, v současnosti existuje 14 národních parků rozmístěných ve všech částech státu, jejich celková rozloha přesahuje 20000 km² (8,3 % území země). Dalším stupněm ochrany jsou území význačné přírodní krásy, těch je 49 s rozlohou přes 23000 km² a zaměřují se na ochranu venkovské krajiny včetně vesnic a měst. Mají stejnou právní ochranu jako národní parky, na rozdíl od nich ale nemají vlastní správu, tu vykonávají místní orgány. Spojené království se samozřejmě zapojilo do vytváření evropské sítě ochrany území Natura 2000. Celkem bylo doposud navrženo zřízení 630 evropsky významných lokalit (SACs) a 260 ptačích oblastí (SPAs), kde se ale nejedná o konečný počet. Celkem má síť pokrývat 45000 km² (18 % území země). Kromě těchto rozsáhlejších celků je vymezena řada dalších menších chráněných míst (JNCC nedatováno). Od poloviny 90. let bylo vydáno několik plánů k ochraně biodiverzity, celkové vládní výdaje na tuto problematiku se mezi lety 2000 a 2008 zdvojnásobily, dosavadní zhodnocení však naznačuje, že oproti stavům v roce 1970 vymizelo množství živočišných druhů a stavy těch ostatních ve většině případů klesají. Podobně neradostné jsou výsledky evaluace celých biotopů (BBC 2007b).

3.4.2 Dlouhodobé cíle

Od počátku 90. let Spojené království výrazně změnilo svůj přístup k ochraně životního prostředí, investováno bylo do zlepšení kvality ovzduší a vod, byly zřizovány nové instituce, zaváděny finanční nástroje motivující soukromý sektor ke snížení znečištění a implementovány strategie jako integrovaná kontrola znečištění či prosazování nejlepších dostupných technologií. Přes tento vývoj je v mnoha ohledech zachován tradiční britský přístup, který před přísnou státní regulací upřednostňuje dobrovolné dohody s průmyslem a jinými relevantními aktéry. Obecně je preferována strategie tzv. relativního oddělení hospodářského rozvoje a zatížení životního prostředí, podle které má být růst znečištění nižší než růst HDP. Absolutní strategie oddělení prosazuje snížení znečištění bez ohledu na vývoj ekonomiky (obecně Flynn 2007a: 746-747).

Původně velmi skeptický přístup k implementaci environmentální politiky ES, který zařazoval Spojené království mezi „zpátečníky“, se od 90. let měnil na neutrální přístup, kdy nebylo cílem země posunout politiku kupředu, ale ani ji brzdit, prioritou bylo co nejméně bolestivé provádění evropské legislativy v rámci již přijaté legislativy britské. V posledních letech a zvláště v určitých oblastech lze dokonce vysledovat aktivní roli Spojeného království (Börzel 2005: 168-169). Pozitivnější přístup k evropské politice životního prostředí však neznamená, že by implementace legislativy EU v sektoru byla bezchybná. Mezi příklady nejvíce diskutovaných kauz v minulosti lze zmínit skandály kolem recyklace starých lednic, likvidace odpadu nebo dodržování nitrátové směrnice (Nugent a Mather 2006: 135-140). Na konci roku 2009 vedla Komise vůči Spojenému království v oblasti životního prostředí 28 řízení pro porušení Smlouvy, což byl čtvrtý nejhorší výsledek v EU. Naštěstí se většina řízení vyřeší smírně ještě v prvních fázích a jen u velmi mála z nich je započato nové řízení, jehož cílem je uvalení sankcí, ke konci roku 2009 zde byly čtyři takové spory. Výsledky Spojeného království se s časem mírně zlepšují (European Commission 2010).

Životní prostředí je komplexní oblastí, na kterou má vliv mnoho aktivit vládní administrativy, například energetická a dopravní politika. Hlavní prioritou vlády je v poslední době snižování emisí skleníkových plynů, tato problematika je diskutována v podkapitole o energetice. Pro otázky spojené s dopravou lze rovněž odkázat na příslušnou podkapitulu. V těchto případech má ministerstvo životního prostředí pouze poradní hlas (viz dále). Z jádra environmentální politiky lze snad zmínit plány na odvrácení trendu zhoršující se biodiverzity. V roce 2007 vydaný Akční plán pro biodiverzitu určil 1149 druhů a 65 biotopů za hodných zvláštní ochrany, což je dvojnásobný počet oproti dokumentu z roku 1997. Nástroji k dosažení cílů má být rozšiřování územní ochrany přírody, cílenější ochrana jednotlivých druhů a naopak boj proti druhům nepůvodním, širší zapojení veřejnosti a užší spolupráce úřadů na všech úrovních státní správy a samosprávy (DEFRA 2007).

3.43 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo životního prostředí, potravin a venkovských záležitostí (DEFRA): Úřad vznikl v roce 2001, kdy došlo k transformaci ministerstva zemědělství (viz podkapitola o zemědělství) a jeho spojení s částí ministerstva životního prostředí, dopravy a regionů. V roce 2008 pravomoci DEFRA v oblasti životního prostředí oslabily, neboť jeho část zabývající se klimatickými změnami byla převedena pod nové ministerstvo (viz podkapitola o energetice). Přes široký záběr aktivit DEFRA nepatří k silným ministerstvům, v environmentálních otázkách mají hlavní slovo specializované agentury (viz dále) a ostatní ministerstva, která zodpovídají za sektory s hlavním podílem na znečištění (energetika: DECC, doprava: DfT, průmysl: BIS, viz relevantní podkapitoly).

Agentura pro životní prostředí: Vznikla v roce 1996 z několika specializovaných samostatných subjektů, jejím úkolem je jednotným postupem chránit životní prostředí. Činnost agentury je rozdělena do dvou hlavních směrů, v prvním se orientuje na opatření snižující hrozby povodní a spravuje protipovodňové instalace. Druhá priorita je zodpovědnost za čistotu vzduchu, vody a půdy. Úřad vydává povolení znečišťovatelům a vykonává kontrolu nad jejich dodržováním, v případě porušení pravidel navrhuje sankce. To se také často děje, celkový objem vybraných pokut ale není vysoký (Flynn 2007: 751). Rozpočet ve výši £1,2 miliardy pokrývá ze dvou třetin vláda, zbytek je získán z různých poplatků. Počet zaměstnanců dosahuje 12 tisíc (Environment Agency 2009). Agentura působí v Anglii a Walesu, ve Skotsku její funkci vykonává skotské vládě podléhající Skotská agentura pro ochranu životního prostředí (SEPA).

Natural England: Dříve fungovalo ve Spojeném království zvláštní uspořádání, kdy za územní ochranu přírody odpovídala agentura English Nature, zatímco za rozvoj venkovské krajiny Countryside Agency. Pravomoci obou subjektů se často střetávaly a vznikaly konflikty, které oslabovaly ochranu území jako celku. Řešení bylo kritizováno odborníky i zainteresovanou veřejností, proto vláda přistoupila v roce 2006 ke spojení obou agentur a vytvoření agentury Natural England, která spojuje všechny aktivity směřující k péči o území a krajinu. Formálně jde o úřad nezávislý na vládě, ve skutečnosti ale může být úkolován DEFRA. Natural England zaměstnává 2200 zaměstnanců a operuje s rozpočtem £250 milionů (Natural England 2009).

Nevládní organizace: Spojené království má „nejstarší, nejvlivnější, nejlépe organizovanou a nejsilněji podporovanou environmentální lobby na světě“ (McCormick 1991: 34). Nejpočetnější organizací je National Trust s více než třemi miliony členů, Královská společnost pro ochranu ptactva jich má přes milión, další ve stovkách tisíc. Ačkoliv je organizací velké množství, neexistuje nějaká jednotná politika nebo zastřešující organizace. Skupiny jsou velmi činné, pořádají množství aktivit od celostátních kampaní po místní akce. Některé protesty jsou radikální a dlouhodobé, příkladem mohou být ty zaměřené proti vybraným dopravním stavbám (například kauza Twyford Down). Používány jsou rovněž právní nástroje, v roce 2006 Greenpeace podala žalobu proti záměru vlády rozvíjet jadernou energetiku, vyšší soud v rozhodnutí informace vlády označil za zavádějící, což administrativu přinutilo zahájit nový konzultační proces a vydat následně pozměněnou zprávu o jaderné energii. Enviromentální organizace však odmítají i tu. Vůbec vztahy mezi administrativou a nevládními skupinami fungují spíše na základě konkurence než spolupráce, vláda obviňuje organizace, že také ony mají odpovědnost za oblast životního prostředí a místo neustálých protestů by se měly více zapojit do komunikace s veřejností a zvýšit informovanost o environmentálních problémech (Flynn 2007a: 757-761).

3.5 Věda, výzkum, vzdělávání

3.5.1 Analýza situace

Školství ve Spojeném království má mnohasetletou tradici, univerzity jako Cambridge a Oxford byly vždy považovány za centra vzdělanosti. Zároveň ale bylo vzdělání považováno za elitní záležitost, do které se stát nemá příliš vměšovat. Nejlepší střední školství bylo soukromé a jen jeho absolvování zajišťovalo vstup na již zmíněné univerzity. Teprve zákon o vzdělávání přijatý v roce 1944 zakotvil plnou zodpovědnost státu za široce dostupné vzdělání v primárním a sekundárním stupni. Implementace legislativy nebyla snadná, zvláště rozdílná kvalita středních škol vedla ke sporům a následným reformám, které šly mnohokrát proti sobě (obecně ke vzdělávacímu systému a jeho vývoji Budge a kol. 2007: 601-604). Vzdělávací systém je přesto na velmi vysoké úrovni a těší se státní finanční podpoře, v roce 2006 na něj šlo 5,8 % HDP, což je nad průměrem EU (veškeré statistiky, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z OECD 2007). Vzdělání patří k devolvovaným pravomocím, takže jednotlivé části Spojeného království, zvláště Skotsko, mají často velmi odlišné systémy řízené vlastní institucionální strukturou. Dále se podkapitola zaměřuje na celý stát, případně situaci v Anglii.

Britské školství se podobně jako v ostatních státech EU dělí do tří stupňů. Stát nabízí zdarma i předškolní výchovu, o kterou je díky tomu značný zájem. Školní docházka je povinná mezi 5-16 rokem života dítěte. Primární stupeň končí zhruba v 11 letech a je zakončen standardním zhodnocovacím testem (SAT), který rozhoduje o zařazení dítěte v další fázi. Střední škola se ukončuje v 16 letech zkouškou nazvanou obecné potvrzení o sekundárním vzdělávání (GCSE). Dle jejích výsledků a podle svých priorit se mohou studenti rozhodnout, zda své vzdělání ukončit, jít na specializovaný obor nebo pokračovat po další dva roky na obecné střední škole a

projít dalšími, tzv. A zkouškami. Přijetí na univerzitu je podmíněno dobrými výsledky u A zkoušek a částečně GCSE.

Systém primárního a sekundárního státního školství podléhá národnímu kurikulu, které je předvídáno zákonem. Curriculum vymezuje jednotlivé stupně vzdělání včetně obsahu výuky a zařazení jednotlivých zkoušek. Všechny školy na obou stupních také musí zachovávat základní skladbu předmětů, po celou dobu studia je povinná výuka angličtiny, matematiky a vědy, v určité fázi musí být zařazeno dalších devět předmětů. Cílem jednotného kurikula je nastavení základních standardů, snadnější je rovněž srovnávání jednotlivých škol, na druhou stranu je kritizováno jako příliš svazující.

Jak již bylo řečeno, dlouhou tradici mají soukromé střední školy nazývané paradoxně veřejné školy, jejichž podíl je dnes zhruba 7%. Funguje jich kolem 1250 s více než půl milionem žáků, často jsou spojeny s internáty. I když už je tento přístup na ústupu, mnoho z nich vytrvá v nabízení programu pouze pro jedno pohlaví. Průměrné roční školné na veřejných školách přesahuje £4 tisíce, výjimkou nejsou částky dosahující £30 tisíc. Jedná se tedy stále o elitní záležitost, investice však přináší výsledky, neboť 93 % absolventů veřejných škol pokračuje ve studiu na univerzitách (ISC 2009). Na soukromé školy se nevztahuje národní curriculum.

Terciární vzdělávání je vysoce rozvinuté a poskytuje ho množství univerzit a vysokých škol. Kvalita těch nejlepších je vynikající, vybrané britské univerzity jsou jediné schopné konkurovat v žebříčcích americkým protějškům. Studium se dělí do bakalářského (tři roky) a magisterského stupně (jeden rok navazující či čtyři roky celkově). Terciární vzdělání získává nadprůměrných 39 % osob v dané věkové skupině, růst počtu studentů je však menší než ve většině vyspělých zemí, a tak se nárůst Spojeného království postupně zmenšuje. Země je velmi úspěšná v lákání zahraničních studentů, atraktivita nabídky a anglického jazyka způsobují, že téměř 14 % všech přijatých je mimobritského původu, u doktorátů je podíl až třetinový.

Všechny univerzity s jedinou výjimkou (University of Buckingham) jsou veřejné a financovány ze 70 % ze státního rozpočtu. Veřejné výdaje však za posledních deset let stoupaly jen mírně, naopak soukromé financování narostlo o 85 %. Příčinou rozdílu je školné, které labouristická vláda zavedla po svém nástupu. Původní systém spočívající v odvození výše školného od příjmu rodičů byl v roce 2007 změněn po komplikovaném procesu, který byl příčinou velkých sporů mezi labouristy. V současnosti si výši školného určují univerzity samy, strop je pro školní rok 2009/2010 stanoven na £3225 ročně, v praxi však téměř všechny vysoké školy požadují plnou částku. Studenti získávají na zaplacení poplatku půjčku od státu, kterou splácejí po absolvování a dosažení ročního příjmu nad £15 tisíc. Studentům z nečlenských států EU jsou účtovány daleko vyšší částky pokrývající plnou cenu studia a zisk (BBC 2009a). Přes zavedení školného je nárůst celkového objemu financí nižší než počtu studentů, takže v absolutním měřítku výdaje na studenta klesají.

V oblasti vědy a výzkumu je postavení Spojeného království ambivalentní. Věda se díky výbornému vysokému školství provozuje na světové úrovni, země má po Spojených státech druhý největší počet článků v impaktovaných časopisech, jak již bylo řečeno, výrazný je podíl zahraničních doktorských studentů a odborníků. Na druhou stranu výdaje na výzkum dosahují pouze 1,78 % HDP, což je značně pod průměrem vyspělých států, investice soukromého sektoru do výzkumu dokonce klesají a firmy nejsou schopné efektivně spolupracovat s akademickou sférou. Jedním z vysvětlení je dominance služeb v ekonomice, vláda se snaží trend zvrátit zaváděním štedrých daňových úlev pro investice do inovací (OECD 2008b: 160). V roce 2004 byla přijata strategie rozvoje sektoru na dalších deset let, jejímž hlavním cílem je zvýšit investice do vědy a výzkumu na 2,5 % HDP, z toho 1,7% HDP má poskytovat soukromý sektor. Dokument vymezuje množství opatření k podpoře inovací, například nezávislý organ složený ze zástupců firem, který má vybírat k podpoření slibné budoucí technologie (HM Treasury 2004: 7-8).

3.5.2 Dlouhodobé cíle

Britské vzdělání se dlouhodobě potýká s rozdílnou kvalitou, když na jedné straně zde existují vynikající soukromé střední školy a výborné univerzity, na druhé je úroveň mnoha státních škol slabá. Výsledkem je tak situace, kdy kvalita vzdělání žáka není dána ani tak jeho nadáním a pílí, ale sociálním původem. Zvláště po nástupu labouristů v roce 1997 byla oblast vzdělávání určena jako prvořadá priorita a veřejné výdaje do sektoru prudce rostly, přičemž největší nárůst prostředků směřoval právě do znevýhodněných škol a oblastí.

Hlavní záměry vlády pokračují v nastoleném trendu snižování rozdílů a byly představeny v bílé knize *Nové příležitosti* v roce 2009. Dále rozvinuto má být předškolní vzdělávání, zvláště pomocí dětských center *Sure Start*, ve kterých rodiče z nižších tříd mohou získat nejen rady, jak pečovat o dítě, ale také pomoc s hlídáním a vzděláváním. Zaveden byl jednorázový příplatek £10 tisíc pro učitele, kteří se zavážou působit v 500 nejhorsších školách (HM Government 2009a). Dalším záměrem je udržet děti déle ve vzdělávacím procesu, neboť statistiky naznačují, že osoby opouštějící systém brzy mají daleko větší problémy najít práci. Zákon o vzdělávání a dovednostech z roku 2008 proto zvýšil hranici pro ukončení povinné školní docházky na 18 let, změna bude postupně implementována až do roku 2015. Mimo nezůstávají ani plány v terciárním stupni, dlouhodobým záměrem je navýšit podíl absolventů tohoto stupně na 50 % v daném věkovém ročníku, k čemuž má dopomoci zvýšená pomoc sociálně slabším studentům, ale také další vzdělávání dospělých osob. Strategie rozvoje univerzit byla nastíněna v dokumentu *Vyšší ambice* (BIS 2009a).

Investice do výzkumu a inovací jsou jednoznačným zájmem britské vlády. Cíl předestlaný v dlouhodobé strategii na léta 2004-2014 se ale nedařilo plnit. Reakcí bylo zřízení Ministerstva pro inovace, univerzity a dovednosti (DIUS) v roce 2007. To vydalo Bílou knihu nazvanou *Inovativní národ*, ve které byly navrženy kroky ke zrychlení inovací, zvláště s účastí veřejného sektoru a služeb (OECD 2008b: 160). Samotné DIUS však nemělo dlouhého trvání, již v červnu 2009 bylo spojeno s Ministerstvem obchodu, podnikání a regulační reformy (BERR) do nového Ministerstva obchodu, inovací a dovedností (BIS). Nový subjekt by měl propojit zkušenosti obou předchozích ministerstev a mimo jiné komplexně přistoupit ke zlepšení spolupráce akademické sféry a soukromých firem.

3.5.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo pro děti, školy a rodinu (DCSF): Úřad vznikl v roce 2007 rozdělením Ministerstva pro vzdělávání a dovednosti (druhým nástupcem bylo DIUS). Působnosti DCSF podléhá celý systém primárního a sekundárního státního školství, při své činnosti úzce spolupracuje s místními orgány, které školy přímo řídí. Celkem pod DCSF spadá přes 33 tisíc škol, na nichž působí 9 milionů žáků a 520 tisíc učitelů (DCSF 2009a: 7). Z hlediska rozpočtu jde o jedno z nejvýznamnějších ministerstev, v roce 2009 disponovalo £63 miliardami a zaměstnávalo 2700 úředníků (DCSF 2009b: 214-220).

Ministerstvo obchodu, inovací a dovedností: Vznik ministerstva i jeho hlavní cíl již byly komentovány výše. Z v podkapitole diskutovaných oblastí BIS zodpovídá za terciární stupeň vzdělávání a rozvoj vědy a výzkumu. V současnosti je většina zdrojů ministerstva orientována na propojení jednotlivých částí, z důvodu krátké historie působení úřadu nelze zhodnotit efektivitu propojení, předchozí DIUS i BERR ale většinu nastavených cílů plnily podle provedené analýzy uspokojivě (BIS 2009b).

3.6 Daně

3.6.1 Analýza situace

Výběr daní je bezpodmínečnou součástí existence každého státu a nejinak je tomu ve Spojeném království. Zde je navíc daňová povinnost historicky přímo spojena s politickým vývojem, když pravomoc panovníka vyhlášovat daně byla brzy omezena nutností získat souhlas parlamentu. Industriální revoluce nepřinesla stejně výrazný zásah do daňové povinnosti, ta byla stále nízká, až světové války znamenaly nutnost získat prostředky k pokrytí nákladů na zbrojení a následných splátek vysokého státního dluhu. Další daňový zlom přinesla vláda Margaret Thatcherové, která zvýšila nepřímé daně na úkor daní přímých. V současnosti je daňový režim Spojeného království ovlivňován propojením evropské a světové ekonomiky a konkurencí ostatních zemí.

Daňové příjmy ve Spojeném království tvořily v roce 2008 37,3 % HDP, což je o něco méně než činí průměr zemí EU (všechny statistiky a data v této podkapitole, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z Adam a Browne 2009, European Commission 2009a: 116-118). I přes relativně nízkou daňovou kvótu patřila země k fiskálně uvážlivějším, zejména co se týče sociálních výdajů, a proto její veřejný dluh dlouhodobě stagnoval. Finanční a hospodářská krize trend zvrátila, současné deficity státního rozpočtu přesahující 10 % ročně výrazně zvyšují veřejný dluh.

Ze souhrnného daňového inkasa tvoří přímé daně 46 %, nepřímé 35 % a sociální pojištění 18 %. Tyto poměry jsou odlišné od většiny ostatních států EU, ve kterých je podíl jednotlivých složek zhruba třetinový. Daňový systém Spojeného království se spoléhá významnou měrou na přímé daně, jejichž podíl je pátý největší v EU, naopak u výběru sociálního pojištění se země nachází na posledních příčkách. Výjimečná je rovněž centralizace zdanění, 95 % všech daní je vybíráno na centrální úrovni, což je spolu s Maltou nejvíce v EU, místní správa ve skutečnosti téměř žádné vlastní daně nemá a veškeré její příjmy jsou poskytovány centrální vládou. Omezenou možnost ovlivňovat výši daní má skotská administrativa. Tabulka 5 přináší přehled procentuálního podílu jednotlivých druhů daní a pojištění.

Tabulka 5: Struktura daňových příjmů v UK v % HDP a absolutně (2007)

	v % HDP	v miliardách eur
Přímé daně	16,8	344,5
Daň z příjmu fyzických osob	10,5	215,2
Daň z příjmu právnických osob	3,2	65,6
Ostatní	3,1	63,7
Nepřímé daně	12,9	263,4
DPH	6,6	134,4
Spotřební daně	3,2	65,9
Jiné daně na spotřebu	1,5	31,6
Jiné daně na produkci	1,5	31,5
Sociální pojištění	6,7	137
Zaměstnavatelé	3,7	75,4
Zaměstnanci	2,8	57,3
Osoby samostatně výdělečně činné	0,2	4,4

Zdroj: European Commission 2009b: 115.

Daně z příjmu fyzických osob se dlouhodobě snižovaly, v 70. letech existovalo množství pásem, z nichž to nejvyšší dosahovalo až 83 %, konzervativní vlády se snažily sazby sjednocovat. Zdaněny jsou tradičně veškeré příjmy, včetně například důchodů. V současnosti se stále uplatňuje progresivní daň, a to v jednoduchém systému dvou pásem. Základní sazba ve výši 20 % je aplikována pro roční příjem do £37400, nad tuto hranici se daní 40 %. Osobní odpočet je stanoven na £6475 ročně. Ze zhruba 50 milionů praceschopných osob daň z příjmu nyní platí zhruba 30 milionů lidí, 27 milionů je zdaněno v nižším pásmu. Počet osob ve vyšším pásmu se v posledních letech rychle zvyšoval a tito lidé jsou také hlavním zdrojem příjmů, neboť z horního pásma pochází 56 % příjmů u této daně, 1 % nejbohatších poskytuje 23 % příjmů.

Labouristická vláda zavedla v roce 2003 tzv. daňové kredity. První z nich ve výši £2540 je na dítě bez ohledu na počet osob, které ho vychovávají, podmínkou je, aby se dítě aktivně vzdělávalo. Tento kredit není podmíněn zaměstnáním rodičů. Druhý kredit je určen pro nízkopříjmové pracovníky vydávající méně než £5225 ročně a činí £1800 s možností dalších dodatečných plateb. Oba kredity jsou vypláceny přímo příslušným osobám a v praxi nahrazují sociální dávky, nedostávají je naopak vysokopříjmové skupiny obyvatel. V roce 2009 kredity zatížily rozpočet £20,3 miliardami. Oproti tomu zrušena byla již na počátku tisíciletí možnost odpočtů úroků z hypoték nebo společného zdanění manželů.

U daně z příjmů právnických osob každá země nejvíce čelí mezinárodní daňové konkurenci, v případě Spojeného království například velmi nízké úrovni této daně v sousedním Irsku, proto i britská administrativa dlouhodobě sazby snižovala z původních až 52 %. Přes pokles sazeb výnosy z ní v době hospodářského růstu stoupaly. V současné době je daň vybírána v několika pásmech, pro prvních £300 tisíc je stanovena na 21 %, nad £1,5 milionu na 28 %, pro částky mezi oběma hranicemi existuje progresivní sazba v rozmezí 21-28 %. Firmy samozřejmě mohou využívat širokou škálu odpočtů a odpisů, zvláště štědré jsou odpočty na výzkum a vývoj. Zvláštní daňový režim platí pro firmy těžící ropu a zemní plyn v Severním moři, zisky z aktivit zde vždy musí být zdaněny zvlášť, uplatňuje se vyšší daň z příjmu (30 %) spolu s dodatečnou sazbou ve výši 20 %.

Nepřímým daním dominuje DPH, jejíž základní sazba za konzervativních vlád stoupala, aby bylo vyrovnáno snížení daní z příjmu. Od roku 1991 je základní sazba stanovena na 17,5 %. Spojené království má však poměrně složitý systém dalších sazeb, snížená 5% je uplatňovaná na domácí paliva a energie a některé státem „podporované“ zboží (například dětské autosedačky), nulová sazba platí pro jídlo, stavbu nových domů, veřejnou dopravu či dětské oblečení. Konečně poslední kategorií jsou zboží a služby vyjmuté z daně představované hlavně nájmem a finančními službami, v těchto případech ale firmy nemohou požadovat vrácení DPH zaplacené v nákladech. Plátcí DPH jsou pouze firmy s příjmy nad £67 tisíc, u firem pod £187,500 je možné využití zjednodušeného paušálu.

Spotřební daně jsou vybírány klasicky z tabáku, paliv a alkoholu. Jsou vyměřovány na základě pevné sazby za určitou jednotku, tudíž musí být každoročně valorizovány. V roce 2008 například byly zvýšeny daně z alkoholu o 6 % výše než inflace. Balíček cigaret je zatížen navíc dodatečnou daní ve výši 24 % z celé ceny včetně všech ostatních daní, takže spotřební daň tvoří téměř 65 % z ceny každé krabičky. Obecně jsou spotřební daně dosti vysoké, stoupaly ale hlavně do konce 90. let, od té doby buď stagnují (cigarety, víno, pivo), nebo mírně klesají (motorová paliva, tvrdý alkohol).

Dědická daň se vybírá až u dědictví s hodnotou vyšší než £325 tisíc a činí vysokých 40 %, manželé a partneři jsou ale vyjmuti. Vysoký práh a výluky znamenají, že jen každá třicátá smrt podléhá zaplacení daně. Daň z převodu nemovitostí je odstupňována od 0 % u nemovitostí s cenou pod £125 tisíc až po 4 % v pásmu nad £500 tisíc. Je zajímavé, že pásma nejsou daněna postupně, ale v celé míře podle výsledné ceny, takže daň do určité míry ovlivňuje ceny a trh. Na místní úrovni existuje jediná daň, a to z nemovitostí, byť i zde je její výše ovlivňována z centra. Sazba je rozdělena do osmi pásem a formálně vychází z tržní ceny, poslední ohodnocení

nemovitostí pro daň však pochází již z roku 1991 (datum uvedení daně), takže většina majitelů domů spadá do nízkých pásem, přestože reálná cena nemovitostí je zcela jiná.

Labouristická vláda klade velký důraz na ekologické daně, proto jsou ve Spojeném království rozvinuty více než v jiných zemích EU. Mezi tyto daně lze počítat i spotřební daň z paliv, jak již ale bylo řečeno, v tomto případě docházelo v posledních letech k jejímu relativnímu poklesu. Trend se ovšem obrací, zvýrazňovány jsou i rozdíly mezi palivy dle škodlivosti. Další daně jsou již ryze proekologického rázu. Silniční daň je vybírána podle výše emisí daného vozidla, zatímco auta s emisemi pod 100g CO₂ /km neplatí žádnou daň, auta nad 223g CO₂ /km £400, do budoucna se mají rozdíly dále prohlubovat. Letecká doprava je zdaněna pomocí pevných odletových poplatků, původně byly jen dvě kategorie (EU a zbytek světa), od listopadu 2009 jsou rozdíly závislé na délce letu dle čtyř vzdálenostních pásem a pohybují se v turistické třídě od £11 do £55 za osobu, v jiných třídách je to dvojnásobek. Zvláštní poplatky jsou vybírány ze skladování odpadu. V roce 2001 byla zavedena daň na ochranu klimatu, uvalovaná na komerční a průmyslovou spotřebu energií, její výše je odstupňována podle ekologického dopadu používaného paliva. V dopravě ani výrobě elektřiny není daň aplikována. Obecně je nutné podotknout, že přes široký okruh ekologických daní je jejich podíl na celkových příjmech rozpočtu s výjimkou spotřební daně na paliva malý, a proto stěží dokáží reálně ovlivnit chování výrobců a spotřebitelů.

Posledním druhem daně, samozřejmě svého druhu, je sociální pojištění, zmíněno již bylo, že jeho výše je oproti jiným evropským státům velmi nízká. Systém sazeb je velmi složitý a vychází ze tří pásem vymezených dvěma hranicemi: dolním (plat £105 týdně) a horním limitem (£770 týdně). Osoby vydávající pod dolní limit neplatí žádné pojištění a nic za ně neodvádí ani zaměstnavatelé. V pásmu mezi dolním a horním limitem podléhají zaměstnanci 11% pojištění, nad horní limit 1 %. Zaměstnavatelé odvádí z platu nad dolní limit vždy 12,8 % bez limitu. Ti zaměstnanci, kteří se vyváží ze státního systému důchodů a spoří si sami, platí snížené pojištění. Strukturované jsou i odvody pro osoby samostatně výdělečně činné, obecně jsou o něco nižší než pro zaměstnance.

3.6.2 Dlouhodobé cíle

Konzervativní vlády velmi proměnily britský daňový systém a snažily se snížit podíl přímých daní ve prospěch daní nepřímých. Přes částečný úspěch jsou přímé daně, zejména ty z příjmu fyzických osob, stále významnějším zdrojem rozpočtu než v jiných zemích, byť je to vyváženo nízkými sazbami pojistného, které vlastně není ničím jiným než druhem přímé daně. V Blairově období se již složení jednotlivých daní příliš neměnilo s výjimkou výrazného snižování daně z příjmu právnických osob. Politikou vlády bylo upravovat systém tak, aby motivoval občany k získání zaměstnání, příkladem je zavedení daňových kreditů místo přímého vyplácení sociálních dávek. Zavedeny byly nové ekologické daně, jejich reálný vliv je však omezený.

Hospodářská krize přinutila britskou vládu ke změnám daňového systému, které se vymykají poměrně klidnému vývoji v posledních dekadách. Změny mají dva hlavní cíle: podpořit růst, ale také zvýšit příjmy do státního rozpočtu, který momentálně bojuje s velkými deficity. Dosáhnout druhé priority lze zejména prostřednictvím zvýšení daní. Vláda od roku 2008 zcela zrušila nejnižší sazbu daně z příjmu ve výši 10 %, kterou však byla stejně využívána pouze omezeným počtem osob. Významnějším krokem bude navýšení daně z příjmu pro pásmo nad £150 tisíc ročně na 50 % od dubna 2010. Sníženy naopak byly některé odpočty, osoby vydávající nad £100 tisíc ročně nemohou uplatňovat žádné osobní odpočty. Od roku 2011 by se měly o 0,5 % zvýšit odvody na sociální pojištění. Daň z příjmu právnických osob stoupne od roku 2010 v nejnižší sazbě na 22 %. Úpravy byly provedeny u ekologického zdanění, zvláště mají stoupnout spotřební daně z motorových paliv. Spotřební daně u alkoholu mají být každoročně zvyšovány o 2 % více než

inflace. Odletový poplatek od října 2010 významně naroste zvláště ve vyšších dálkových pásmech.

Vláda na druhou stranu přijala i opatření, jejichž cílem bylo pomocí daňových úlev podpořit domácí poptávku a tím krizi zpomalit. Nejvýznamnějším krokem bylo v prosinci 2008 na jeden rok zavedené snížení základní sazby DPH na 15 %. Pro stejné období byla pro nemovitosti v ceně do £175 tisíc prominuta daň z převodu. V oblasti přímých daní došlo k již zmíněnému snížení základní daně z příjmu z 22 na 20 %. Firmy mohou využít zrychlených odpisů, zvýšeny byly odpočty na investice do vědy a výzkumu. Jak je zřejmé, zásahy směřující k většímu výběru daní jsou rozhodně významnější než úlevy, které k tomu byly většinou dočasného rázu. Prostor pro růst daní však existuje, ostatně objem výběru daní k HDP je v současné době stále nižší než za časů Margaret Thatcherové (Moran a Jones 2007: 708-709). Možnost zvýšení daňové zátěže jako cestu k řešení hrozivého deficitu veřejných financí připouštějí i mezinárodní organizace, další z variant je také zjednodušení daňového systému (OECD 2009e: 6).

3.6.3 Hlavní domácí aktéři

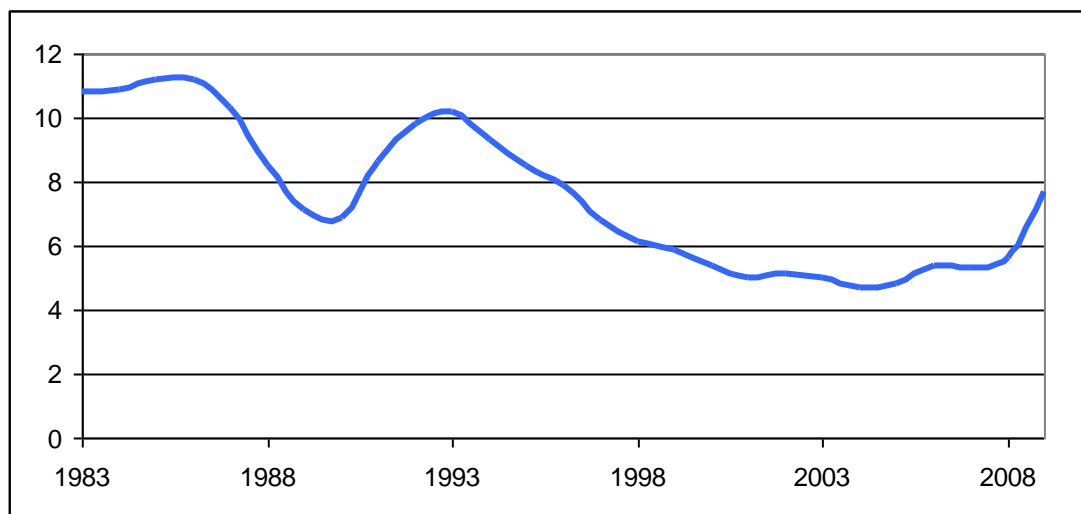
Ministerstvo financí: Jedná se o nejvýznamnější britské ministerstvo, které je zodpovědné za vedení finanční a hospodářské politiky země. Symbolicky je jeho důležitost zdůrazněna tím, že sídlo ministra financí je hned vedle premiéra. Úřad samotný má zhruba 1500 zaměstnanců (HM Treasury 2009: 88). Součástí ministerstva je oddělení příjmů a cel (HMRC), které je odpovědné za výběr veškerých daní. Vzniklo v roce 2005 spojením oddělení vnitřních příjmů s oddělením cel a nepřímých daní. HMRC je jedním z největších britských úřadů, zaměstnává 80 tisíc lidí, což je o 20 % méně než v době založení, čeká se další propouštění. Úspory mají na druhou stranu i svou stinnou stránku, podle nezávislého hodnocení nefunguje nový subjekt prozatím zcela uspokojivě (Cabinet Office 2009).

3.7 Zaměstnanost

3.7.1 Analýza situace

Velká Británie jako kolébka industrialismu byla jednou z prvních zemí, ve kterých se rozvinul trh práce. Zpočátku se vyvíjel poměrně živelně bez zásahů státu, což má v mnoha ohledech dopady dodnes. V druhé polovině 19. století byly přijaty mnohé zákony vylepšující pracovní podmínky dělníků, v čemž bylo pokračováno i později. Od konce druhé světové války do 70. let se udržovala nízká nezaměstnanost, ekonomické a ropné šoky však přinesly změnu a nezaměstnanost prudce narůstala. Ve stejné době se radikalizovaly vztahy mezi konzervativní vládou Margaret Thatcherové a odbory, které nesouhlasily s transformací ekonomiky a privatizací. Po další ekonomické krizi na počátku 90. let ale britské hospodářství zažilo trvalý růst spojený se stoupající zaměstnaností. Ta se zvedla z 25 milionů osob v roce 1992 na téměř 30 milionů v roce 2007 a se 71,5 % práceschopného byla jedna z nejvyšších v EU (databáze Eurostatu 2010). Nová pracovní místa zaplňovali nejen nezaměstnaní (viz graf 16), ale také pracovníci ze zahraničí, zejména po roce 2004 příchozí z nově přistoupivších členských států EU.

Graf 16: Vývoj nezaměstnanosti ve Spojeném království (v %, 1983-2009)

Zdroj: Autor, vytvořeno z databáze Eurostatu.

Jak již bylo řečeno, legislativa upravující vztahy zaměstnanců a zaměstnavatelů byla přijata již na konci 19. století, přesto je ale tradičně zasahování státu do vyjednávání mezi oběma skupinami nízké a spíše podporuje systém kolektivního vyjednávání, než by ho řídil. Zprvu byly kolektivní smlouvy vyjednávány pro celé sektory hospodářství, tento přístup byl v 80. letech většinou opuštěn pro malou efektivitu, v současnosti platí nejvíce na úrovni podniků nebo společností. V současnosti kolektivní smlouvy pokrývají necelých 35 % zaměstnanců, u soukromého sektoru je to pouhých 20 %, zatímco ve veřejném 72 % (Prosser 2009). Výsledné dohody nejsou právně závazné, jejich dodržení je pouze čestným závazkem stran, obecně jsou limitovány na výši platů a délku pracovní doby.

Zaměstnanci se těší podobnému okruhu práv jako ti v jiných vyspělých státech, k čemuž přispělo nikoliv nevýznamně členství v EU, kdy bylo do britské legislativy implementováno množství směrnic, zejména ty mířící k omezení diskriminace na pracovišti. Margaret Thatcherová měla s některými opatřeními z evropské úrovně velké problémy, což vyvrcholilo odmítnutím podepsat Chartu základních sociálních práv pracujících v roce 1989. Spojené království svůj postoj změnilo až s nástupem labouristické vlády, teprve poté mohla být sociální politika začleněna do primárního práva. Labouristé upřednostňují pro ochranu pracovníků taktiku garance individuálních práv, byla například uzákoněna minimální mzda (viz dále).

Netradiční je britský přístup k podpoře v nezaměstnanosti. Ten sice existuje již od roku 1911, vždy byl ale založen na jednotných platbách, které nezávisí na předchozím příjmu. Dávky jsou obecně velmi nízké, na konci roku 2009 je sazba určena na £64,3 týdně, pokud dotyčný předtím přispíval do systému alespoň dva roky, jinak je ještě nižší. Maximální doba pro vyplácení dávky je půl roku. Nízká úroveň podpory doprovázená dalšími opatřeními má všechny maximálně motivovat k hledání zaměstnání, tento přístup se projevuje též v symbolické rovině, podpora v nezaměstnanosti se například oficiálně jmenuje podpora uchazeči o zaměstnání.

Zmíněno již bylo zavedení minimální mzdy. Tu určuje nezávislá Komise o nízkých příjmech (LPC), skládající se ze zástupců odborů, zaměstnavatelů a odborníků na trh práce. Ta od 1. října 2009 určila minimální mzdu na £5,8 za hodinu pro pracovníky starší 22 let, učni mohou mít plat nižší. Některá zaměstnání jako *au pairs*, vojáci nebo vězni jsou ze schématu vyloučeni. Průměrná mzda je však značně vyšší a dosahovala v roce 2009 £12,3, zaměstnanci ve veřejném sektoru jsou placeni v průměru zhruba o 20% lépe, značné jsou rovněž regionální rozdíly, zvláště Londýn má vyšší platy než zbytek země. Ženy stále vydělávají o 12 % méně než opačné pohlaví, to je však způsobeno i vyšším využíváním částečných úvazků (ONS 2009a).

Spojené království má velké námitky proti snaze EU regulovat délku pracovní doby. V rámci implementace směrnice o pracovní době určilo maximální délku pracovního týdne na nejvyšších možných 48 hodin, k tomu ale umožnilo množství výjimek pro různé profese a zároveň dalo jednotlivcům právo se z povinnosti vyvázat. V praxi se ale pohybuje délka pracovního týdne na nižších hodnotách, v průměru je to 39 hodin, což je však stále jedna z nejdelsích pracovních dob v EU (ONS 2009a: 11).

Odbory jsou tradiční součástí britské kultury, první z nich byly zakládány téměř před 200 lety a již v roce 1868 byla založena zastřešující organizace Odborový kongres (TUC, viz dále). O tři roky později byl přijat zákon o odborech, který odbory oficiálně uznal, další legislativa následně rozšiřovala jejich práva, zejména právo zastavit práci k obhajobě svých zájmů. Členství v odborech bylo masivní po druhé světové válce a na konci 70. let dosahovalo téměř 50 %, pak se však hnutí zradikalizovalo a střety s konzervativní vládou oslabily jeho pozici, což zapříčinilo setrvalý pokles členství v absolutních i relativních číslech (viz tabulka 6). Nyní je v odborech zastoupeno jen 20 % zaměstnanců, hustota je velmi nerovnoměrně rozložená, zatímco ve veřejném sektoru dosahuje téměř 60 %, v soukromém je podíl zhruba 15% (Barrat 2009).

Role odborů byla ve Spojeném království významná, v politické rovině měly vždy přímý vliv na politiku Labour Party, jejímiž jsou největšími přispěvateli do rozpočtu. Naopak s ohledem na dobrovolnost a nevynutitelnost systému kolektivního vyjednávání nebylo možné institucionálně zajišťovat jednotnou obhajobu zájmů pro všechny zaměstnance, každé odbory postupovaly samostatně. Éra thatcherismu znamenala oslabení pozice odborů, následný hospodářský vzestup tento trend ještě prohloubil. Odbory se snaží nepříznivému vývoji čelit reorganizací a spojováním, nedá se však očekávat obnovení bývalého lesku.

Tabulka 6: Členství v odborech

Rok	Členů odborů (v tis.)	Podíl z pracujících v %
1980	12636	45,3
1985	10819	36,2
1990	9810	33,4
1995	8031	28,6
2000	7898	26,9
2005	7473	25,6
2007	7628	25

Zdroj: Barrat 2009.

3.7.2 Dlouhodobé cíle

Situace v oblasti zaměstnanosti je ve Spojeném království ovlivňována tradicí nezasahování státu do vyjednávání mezi zaměstnanci a zaměstnavateli. To vede k jisté neformálnosti celého procesu, který se v současnosti odehrává pouze v menší části pracovního trhu a vede k oslabování pozic odborů, které jsou nyní aktivní především ve veřejném sektoru. Naopak roste význam individuálních práv zaměstnanců zajišťovaných legislativou.

Probíhající recese má pro britský pracovní trh velmi negativní důsledky. Nezaměstnanost z předchozího dlouhodobého průměru kolem 6 % stoupla na téměř 8 % (viz graf 16), v absolutních číslech to znamená téměř 2,5 milionu nezaměstnaných, což je nejvyšší počet od roku 1995. Nejvíce se ztráta míst dotkla mladých lidí, ve skupině mezi 18 až 24 lety je nezaměstnanost přes 18 %. Výrazně postiženi jsou také nízkokvalifikovaní a zahraniční pracovníci. Volných míst bylo v prosinci 2009 pouze kolem 400 tisíc (ONS 2009b). Přes určité náznaky oživení ekonomiky se očekává, že nezaměstnanost bude do budoucna ještě stoupat až k 10 %, do předchozích hodnot se ani v dlouhodobém výhledu nevrátí (OECD 2009f).

Vláda si hrozbu dlouhodobé nezaměstnanosti velmi dobře uvědomuje a vytvořila množství programů, které mají situaci čelit. Svoji strategii načrtla v Bílé knize nazvané Dosažení plné zaměstnanosti. Cílem je co nejvíce motivovat osoby k hledání práce, například má být zaveden systém, který i pomocí dodatečných plateb zaručí každému vyšší příjmy ze zaměstnání než sociálních dávek. Zvláštní opatření existují pro znevýhodněné skupiny. Jedním z nich je Nový úděl pro mladé lidi, který zaručuje získání státem dotovaného místa každému člověku do 24 let, pokud je nezaměstnaný déle než 12 měsíců. Podobný „nový úděl“ funguje i pro osoby starší 50 let. Schéma Cesty k práci má usnadňovat získání zaměstnání lidem, pobírajícím dávky kvůli zdravotnímu postižení, kterých je stále větší počet. Celkem vláda vyčlenila na aktivní politiku zaměstnanosti v roce 2009 £5 miliard (DWP 2009a). Podle mezinárodních hodnocení jsou některé kroky úspěšné, i přes zvýšený objem vydávaných prostředků ale stále nejsou zdroje dostatečné a bylo by vhodné je dále rozšířit (OECD 2009e: 11). Ačkoliv vláda nesouhlasí s přijetím opatření, které by umožňovalo snížení pracovní doby s účastí státu (Kurzarbeit), v některých společnostech došlo k dohodě mezi vlastníky a zaměstnanci o nižší pracovní zátěži spojené s nižší mzdou při zachování pracovních míst (Carley 2008).

3.7.3 Hlavní domácí aktéři

Odbory: Odbory jsou organizovány různě, některé se formují pro určité profese, jiné pro průmyslová odvětví, menšina působí v konkrétních společnostech. Klíčovou zastřešující organizací je TUC, jehož členy je v současnosti kolem 170 svazů zastupujících téměř 6,5 milionu pracovníků. TUC však nemá žádné formální pravomoci uzavírat dohody ve jménu svých členů. V posledních letech proběhla ve Spojeném království z důvodu klesajícího členství konsolidace odborů, v roce 2007 se spojily svazy Amicus a Unie zaměstnanců v dopravě a dělníků a vytvořily největší odborovou organizaci Unite, která má kolem 1,9 milionů členů. Ve veřejné sféře má dominantní pozici organizace Unison čítající přes 1,3 milionu ze všech odvětví (Prosser 2009: 3-4).

Zaměstnavatelé: Protiváhou TUC je Konfederace britského průmyslu (CBI), která zastupuje 40 % všech soukromých subjektů, zejména zájmy velkých společností (zhruba tři tisíce) a obchodních asociací (asi 150). Ani CBI ale není oprávněna své členy jakkoliv zavazovat. Vláda názor CBI zohledňuje jako pohled soukromého sektoru a může být při jejím rozhodování pro ni důležitý, z hlediska dopadu na situaci v zaměstnanosti je ale její vliv omezený, neboť když už firmy s odbory o podmínkách vyjednávají, činí tak většinou na nižší úrovni (Prosser 2009: 4). Menší podnikatelé jsou zastoupeni ve Federaci malých obchodníků (FSB), obě zaměstnanecké organizace politicky inklinují ke konzervativcům.

Ministerstvo práce a důchodů: Ministerstvo je odpovědné za řízení i implementaci prakticky veškeré šíře sociálních programů, od podpory dětí, přes osoby v produktivním věku (nezaměstnaní, invalidé, chudí) až po důchodce. Na rozdíl od jiných zemí, kde vyplácení sociálních dávek zajišťují polonezávislé agentury, ve Spojeném království to je přímo ministerstvo. Logicky je proto zodpovědné za největší díl výdajů z rozpočtu, v roce 2009 rozdělilo přes £147 miliard, z toho na dávky a programy spojené s (ne)zaměstnaností se vydalo £25 miliard. Široký záběr ministerstva a na něj navázaných správních úřadů se odráží ve vysokém počtu zaměstnanců, který dosahuje 100 tisíc (DWS 2009b).

3.8 Zemědělství

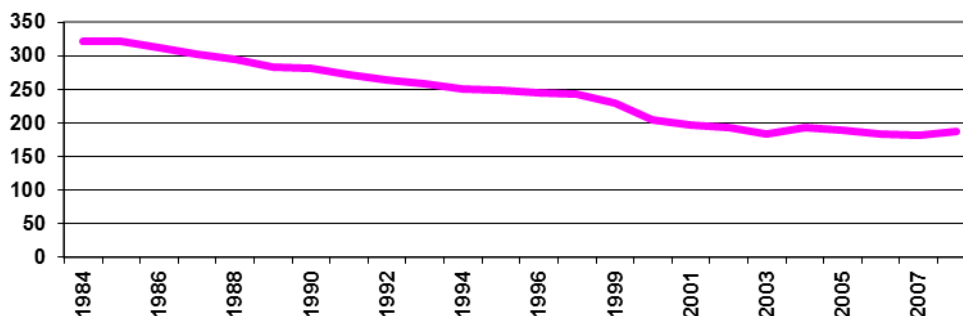
Spojené království v moderní historii nikdy nepatřilo ke státům, které by byly závislé na zemědělství. Nepříznivé přírodní podmínky, průmyslová revoluce a možnost dovozu levných potravin z kolonií vedly k tomu, že již na konci 19. století byl domácí zemědělský sektor

v hlubokém útlumu. Částečně se to změnilo v souvislosti s druhou světovou válkou, kdy bylo nutné zajistit vyšší soběstačnost, což pokračovalo i po konci války, neboť to zase země neměla dostatek prostředků na nákup potravin na zahraničních trzích. V té době došlo také k blízkému rozvoji vztahů mezi vládou a zemědělci, oba subjekty spolu pravidelně konzultovaly rozvoj zemědělské politiky. V následujících desetiletích dovozy opět postupně pronikaly na britský trh, vláda ale byla schopna zemědělce dostatečně podporovat formou přímého zajištění životní úrovně pomocí dotování příjmů. Ceny potravin byly díky konkurenci zahraničních producentů nízké.

Britská zemědělská politika tak byla zcela nekompatibilní se systémem SZP, zemědělství proto bylo jedním z klíčových sporných bodů v procesu přistoupení Spojeného království k ES. Země žádala dlouhé přechodné období, s čímž členové ES nesouhlasili (Goněc 2002: 85-86, 105). Nakonec museli vyjednávači ustoupit a vstup do ES v roce 1973 byl pro britské zemědělství zásadním zlomem. Sektor sice začal získávat dotace se SZP a dovozy ze zemí Commonwealthu díky ochraně trhu poklesly, s ohledem na přírodní podmínky a tradiční vývoj ale odvětví nebylo konkurenceschopné oproti zemědělcům z ostatních členských zemí. Do ještě větší krize upadlo zemědělství v souvislosti s výskytem BSE v polovině 90. let, kdy bylo nutné vybit celé chovy a platil zákaz vývozu britského hovězího do ostatních zemí. Podobně katastrofické následky znamenala epidemie slintavky a kulhavky na počátku tisíciletí. Není proto překvapením, že ačkoliv zemědělství nikdy nepatřilo k pilířům britského hospodářství, v posledních dekadách jeho význam dále klesá. Za posledních 25 let se snížil počet zemědělců o třetinu (viz graf 17) a jejich podíl na zaměstnanosti je nyní hluboko pod 1 %, zhruba stejným poměrem sektor přispívá k celkovému HDP.

Graf 17: Celkový počet osob zaměstnaných v zemědělství

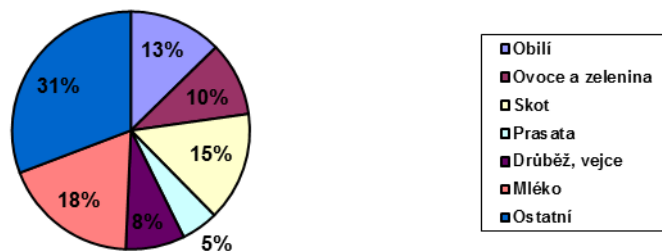

Zdroj: DEFRA 2009d.

Produkce britského zemědělství je diverzifikovaná, přírodní podmínky však upřednostňují živočišnou výrobu, zvláště silně je zastoupen chov skotu a produkce mléka (viz graf 18). Objem výroby jednotlivých produktů v minulosti velmi kolísal dle míry podpory v rámci SZP, zejména ale vlivem událostí jako byla BSE a slintavka. Například stavy skotu se ještě stále z krize spojené s BSE nevzpamatovaly, podobně prudce poklesly počty ovcí při epidemii slintavky a kulhavky. Země není soběstačná nejen v celkové spotřebě potravin, ale ani v produkci většiny domácích komodit, každoročně je nutné dovést potraviny za zhruba £26 miliard, naopak vývoz dosahuje £11 miliard, v obou případech včetně zpracovaných výrobků. Plocha využívána pro zemědělství pokrývá 65 % území státu, v posledních desetiletích je část zemědělské půdy transformována v lesy nebo využita pro komerční výstavbu (DEFRA 2009b). Průměrná velikost farmy dosahuje 53 hektarů a je jedna z nejvyšších v EU, přičemž 70 % půdy obhospodařují farmy s velikostí nad 100 hektarů (DEFRA 2009d). Příjmy zemědělců patří k nejnižším v celém Spojeném království, zatímco průměr hrubé mzdy všech zaměstnanců je £480 týdně, zemědělci vydělávají pouze £340

(ONS 2009c), podle jiných dat ale celkové příjmy zemědělských domácností nejsou odlišné od průměrné britské domácnosti, jsou zde však velké rozdíly mezi jednotlivými částmi země (DEFRA 2009e).

Graf 18: Podíl jednotlivých komodit na zemědělské produkci v roce 2008

Zdroj: European Commission 2009d.

Zemědělství má kvůli své intenzitě negativní vliv na životní prostředí, byť stav je v mnoha ohledech lepší než v jiných členských státech EU. Příznivá je situace u půdní eroze, naopak problémem je dopad nitrátů z hnojení na čistotu vod, emise některých plynů a ohrožování biodiverzity. Spojené království má dlouhou tradici snahy o udržitelné zemědělství, první programy byly implementovány již v 80. letech, ty byly dále rozšiřovány. V současnosti je nejvýznamnějším schématem Environmental Stewardship, zavedené v roce 2005. Skládá se ze tří částí, v první (úvodní) dostávají žadatelé dotaci £30 za hektar, jestliže plní dané podmínky, jako je údržba živých plotů, remízku nebo provádění jiných prospěšných úkonů. Druhá část (úvodní biozemědělská) funguje podobně jako první, ale pokrývá jen subjekty z biozemědělství. Dotace je určena na £60 liber za hektar. Poslední pilíř schématu (vyšší stupeň) je specializovanější a určený jen pro některé vybrané lokality, spíše se financují konkrétní projekty, jako je třeba rekonstrukce tradičních farem. Přes rozvoj udržitelného zemědělství je v jeho rámci obhospodařována jen zhruba 25 % zemědělské půdy, 4 % pak pokrývá biozemědělství (OECD 2008c: 527).

Důležitost udržitelného zemědělství pro Spojené království dokazuje systém jeho financování z fondů SZP. Zde země přikročila k ojedinělému kroku, když se souhlasem ostatních členských států dobrovolně přesunuje část prostředků určených na přímé platby (tzv. první pilíř SZP) do programů rozvoje venkova a udržitelného zemědělství (tzv. druhý pilíř SZP). Přesun prostředků (modulace) se liší podle regionů, v Anglii dosahuje 19 %, o které jsou samozřejmě sníženy přímé platby (DEFRA 2009a). Finanční výdaje na programy udržitelného zemědělství tak rychle stoupají a dosáhly v roce 2008 z rozpočtu národního i SZP téměř £0,5 miliardy (DEFRA 2009b: 46).

Britští zemědělci se v posledních dekádách netěší velké přízni státu. Objem národních dotací je velmi nízký a soustředí se v praxi jen na zmiňované programy udržitelného zemědělství, určité množství podpory směřuje do znevýhodněných oblastí (hory, pobřeží). Neexistuje schéma, které by usnadňovalo generační výměnu, nejsou zvýhodněny ani předčasné odchody do důchodu, ani příchod nových pracovníků do sektoru. Zemědělcům jsou poskytovány jisté daňové úlevy, u zemědělské půdy je nižší daň z nemovitosti a osvobození od dědické daně, u paliv využitých v zemědělství je výrazně snížena spotřební daň. Nejvýznamnější podporou je nulová DPH uplatňovaná na mnohé zemědělské produkty.

Spojené království mělo vždy velmi rozvinutý rybolov a na něj navázaný zpracovatelský průmysl. Zapojení do společné rybolovné politiky po vstupu do ES a především stále větší výlovy

vedoucí ke snižujícím se stavům přinesly postupné snižování jak počtu lodí, tak i počtu zaměstnaných. Největší změny proběhly v 80. letech, ale v poslední dekádě byl zachován sestupný trend. V současnosti má Spojené království flotilu 6,5 tisíce lodí, které využívá necelých 13 tisíc rybářů. Ti v roce 2008 ulovili 588 tisíc tun ryb v hodnotě £629 milionů, což řadí Spojené království na třetí místo v EU se zhruba 12% podílem (MAFA 2009: 3-8). Více než polovina výlovu v rámci státu připadá na Skotsko, ve kterém má rybolov největší tradici a i dnes jsou na něm některé oblasti závislé. Skotská vláda proto činí kroky k odvrácení nepříznivé situace v sektoru, samostatný postup ale je efektivní jen omezeně, většina opatření je totiž nedílně spojena s reformou společné rybolovné politiky (RSE 2004).

3.8.1 Dlouhodobé cíle

Britský zemědělský sektor nikdy nepatřil k prioritám státu. Poválečné klidnější období, ve kterém vláda pomocí přímých dotací příjmů zemědělcům byla schopna uchovat sociální smír v odvětví i nízké ceny potravin, byl nahrazen novou situací po vstupu do ES. Ten na rozdíl od většiny jiných přistoupivších zemí nevedl k rozvoji sektoru, ale naopak k ještě většímu útlumu. Britská vláda je dlouhodobě proti myšlence přímých plateb zemědělcům, raději by se vrátila k předchozímu systému přímé podpory, která by byla spojena nikoliv s produkcí, ale zejména péčí o krajinu a rozvojem venkova.

Snižující se intenzita zemědělské produkce a zavádění environmentálních prvků vedou k tomu, že ekologické dopady zemědělství nejsou tak výrazné jako v minulosti. Přes daný vývoj není důvod k předčasným oslavám, zemědělský sektor je původcem 90 % emisí amoniaku a zůstává výrazným znečišťovatelem vodních toků (hlavně nitráty), což s sebou nese náklady přesahující £500 milionů. Relativně nízký, ale v absolutních číslech nezanedbatelný, je podíl zemědělství na emisích skleníkových plynů, především u metanu a oxidu dusnatého (OECD 2008c). Cílem vlády je dále omezovat negativní dopady zemědělství na životní prostředí, k čemuž má sloužit prohlubování stávajících programů, zvláště Environmental Stewardship.

Rozhodujícím faktorem pro osud britského zemědělství je budoucnost SZP. Ve Spojeném království již debata o její podobě po roce 2013 probíhá. Zatímco zemědělci argumentují horšími podmínkami pro své působení a upřednostňovali by zachování současného stavu včetně udržení přímých plateb, vláda prosazuje zcela jiný přístup. Podle jejího postoje by oddělení produkce od dotací mělo proběhnout u všech komodit, měl by být zrušen systém intervencí u obilí kromě potravinářské pšenice a výhledově na léta 2015-2020 by ráda přímé platby zcela zrušila. O tom, že se nejedná o pouhou rétoriku, svědčí i skutečnost, že administrativa zcela odmítá národní spolufinancování. SZP v britském pojetí by tak zahrnovala pouze podporu venkova (druhý pilíř) (House of Lords 2008a). Na první pohled je zřejmé, že zastávaný přístup je pokračováním dlouhodobých zájmů co největšího omezení SZP a jejímu úplnému oddělení od produkce.

3.8.2 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo životního prostředí, potravin a venkovských záležitostí (DEFRA): Malá důležitost zemědělství se odráží rovněž v institucionální struktuře. Původně bylo subjektem zodpovědným za sektor ministerstvo zemědělství, rybolovu a potravin (MAFF), existoval zde tedy speciální úřad podobně jako v jiných státech EU. Je však pravdou, že toto ministerstvo bylo zachovávalo pouze k obhajobě zájmů země v rámci SZP. Po skandálech s BSE a slintavkou a kulhalkou se však stala pozice ministerstva neudržitelná, bylo obviňováno z příliš úzkého sepětí s producenty (NFU), a proto bylo v roce 2001 spojeno s ministerstvem životního prostředí do dnešní podoby (Geddes 2004: 134). DEFRA má široké pole působnosti, v mnoha jeho aktivitách spolupracuje s devolvovanými administrativami, což není jednoduchý proces, k tomuto účelu byly přijaty dohody upravující vzájemné vztahy a pravomoci (ke spolupráci Greer 2005: 42-44). Pod ministerstvo spadá množství agentur, celkový počet zaměstnanců přesahuje 10 tisíc, což je

významně méně než při vzniku úřadu (DEFRA 2009c: 228). Zemědělství má v rámci DEFRA vlastního nižšího ministra zodpovědného pouze za tento sektor, ani toto opatření ale nedokáže vyvážit malý vliv celého ministerstva v rámci britské státní správy.

Zemědělské nátlakové skupiny: Hlavní organizací zastupující zemědělce je Národní unie zemědělců (NFU), založená již v roce 1908. Dle zákona z roku 1947 měla vláda povinnost s NFU konzultovat svou zemědělskou politiku včetně výše výkupních cen, což učinilo z NFU jednu z nejvlivnějších nátlakových skupin v zemi. Jejím protějškem v administrativě byla MAFF, na kterou měla velmi úzké vazby. Vstup do ES oslabil pozici organizace, což jen pokračovalo s ústupem celého sektoru a nástupem Labour Party k moci. Zánik MAFF zbavil NFU přirozeného spojence, stále ale jde o subjekt, který má mezi nátlakovými organizacemi dominantní pozici. Ač zemědělci politicky tradičně inklinují ke Konzervativní straně, NFU se snaží zachovávat politickou neutralitu a například ve volbách nedoporučuje volit některou ze stran. Organizace na svých internetových stránkách nemá údaje o počtu členů, odhadem je členy třetina zemědělců.

Centrální pozice NFU dlouho znemožnila formulaci alternativních zemědělských zájmů, určitým zlomem byla krize kolem BSE a slintavky a kulhavky, která vyústila ve spory uvnitř organizace a založení menších sdružení, zvláště ve Skotsku a Walesu. Objevují se také pokusy o vytvoření společných struktur zemědělců například s ochránci životního prostředí s cílem prosazovat udržitelné zemědělství. Kromě obecných skupin existují také organizace zastupující zájmy konkrétních částí sektoru. Jako příklady lze zmínit Asociaci držitelů venkovské půdy a obchodu (CLA), v níž se sdružují majitelé pozemků, nebo Asociaci zemědělských nájemců (TFA), jejímiž členy jsou osoby hospodařící na pronajaté půdě. Svě sdružení mají producenti skotu či drůbeže (Greer 2005: 48-59).

Ostatní nátlakové skupiny: Do diskuze o podobě zemědělské politiky se ve Spojeném království zapojují i aktéři mimo samotný sektor. Vlivné jsou spotřebitelské organizace, například Britská asociace spotřebitelů požaduje zrušení SZP a plnou konkurenci na trhu. Podobně vystupují velké maloobchodní řetězce, jako je Tesco nebo Asda. Z jiného úhlu kritizují SZP charitativní neziskové organizace typu Oxfam, ty tvrdí, že zrušení SZP a otevření trhu pomůže obyvatelům rozvojových zemí.

3.9 Doprava

3.9.1 Aktuální situace

Situace v dopravě ve Spojeném království je určována jeho poměrně nevýhodnou geografickou polohou. Ostrovní umístění znamená, že s výjimkou hranice mezi Severním Irskem a Irskem bylo spojení s ostatními státy závislé na lodní a letecké dopravě. To se změnilo s otevřením železničního tunelu pod kanálem La Manche, jeho podíl na dopravě s kontinentem ale není nijak zásadní. Historicky země patřila k hlavním motorům rozvoje dopravy, po mnoho staletí měla nejmohutnější loďstvo, vybudovala první funkční železniční síť. Tento náskok byl ale v mnoha ohledech v pozdější době překážkou růstu, protože zatímco jiné státy mohly stavět novou infrastrukturu dle nejnovějších technologií, Spojené království zůstávalo u zastaralých řešení. Po devoluci je velké množství záležitostí v sektoru přenášeno na devolvovanou administrativu, následující diskuse je dále zaměřena na celé Spojené království, případně situaci v Anglii.

Silniční doprava je stejně jako v jiných vyspělých zemích dominantním druhem přepravy. Ve Spojeném království se tradičně jezdí vlevo, silniční síť je bohatě rozvinutá a v posledních dekádách se nijak významně nerozšiřuje. K dispozici je 12 tisíc kilometrů dálnkových silnic (z toho

3,5 tisíce kilometrů dálnic), 38 tisíc kilometrů hlavních silnic a 350 tisíc kilometrů ostatních komunikací. Ačkoliv dálnice tvoří pouze necelé procento z celkové délky silnic, nesou 20 % veškeré zátěže (veškeré statistiky, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z DfT 2009a a DfT 2009b). Hustota dálniční sítě je v mnoha ohledech nižší než v podobně bohatých zemích EU, což je častým terčem kritiky. Investice do silniční infrastruktury se pohybují stabilně kolem £5 miliard ročně. Všechny silnice jsou bezplatné, mýto se platí na některých mostech, poplatek za vjezd do centra města je vybírán v Londýně. V roce 2005 vláda navrhla možnost zavedení satelitního mýtného, které by umožňovalo variabilní účtování dle zátěže silnice, což by mělo přispět ke snížení zácp. Ačkoliv mýto mělo být kompenzováno snížením silniční daně a spotřebních daní ve stejném objemu, zvedla se proti návrhu vlna odporu, protestní petici podepsalo více než 1,8 milionu osob a plány byly proto prozatím odloženy (BBC 2007a).

Objemy silniční dopravy v posledních desetiletích prudce narůstají, celkově se jedná od roku 1980 o 87 %, největší přírůstky se odehrávaly v 80. letech. Rozvoj osobní dopravy odpovídá trendu, počet registrovaných vozidel vzrostl z 19,2 na 34 milionů, v současnosti auta drží zhruba 80% podíl na veškeré osobní přepravě. Rozvinutá je veřejná autobusová doprava, na dálkových linkách počet zákazníků stagnuje, podobné je to ve velkých městech s výjimkou Londýna, kde naopak počet přepravovaných významně roste. Velká závislost na silniční dopravě je i u přepravy zboží, která vzrostla od roku 1980 o 86 %, což jí nyní zajišťuje 68% podíl na celkovém objemu. Na druhou stranu je pravda, že intenzita silniční dopravy vzhledem k HDP od počátku 90. let neustále klesá.

V roce 1825 byla ve Spojeném království otevřena první železniční trať na světě a postupně se rozvinula velmi hustá síť železnic. Původně byly soukromé, v roce 1948 vláda všechny společnosti spojila a znárodnila, ani tak ale nedokázala konkurovat rozmáhající se silniční dopravě, počet cestujících a objem nákladu prudce klesal a státní Britské železnice vykazovaly ztrátu. Margaret Thatcherová se podobně jako u jiných odvětví rozhodla pro privatizaci železnic, samotný proces proběhl v letech 1994-1997. Osobní a nákladní dopravu zajišťují od té doby soukromé společnosti, kterým licence propůjčuje vláda a poskytuje jim i dotace, nákladní doprava funguje na zcela komerční bázi. Vlastnictví kolejí a infrastruktury bylo zprvu také převedeno na akciovou společnost Railtrack, ta ale po sérii železničních neštěstí fakticky zkrachovala a byla v roce 2003 transformována na státem vlastněnou Network Rail.

Původních téměř 32 tisíc kilometrů železnic bylo zredukováno na současnou polovinu, hlavních je pět tras, které paprskovitě vyřázejí z Londýna do jednotlivých částí země. Dlouholetý pokles osobní přepravy po železnici se podařilo po privatizaci zvrátit a od roku 1996 se zvýšil počet cestujících skoro o dvě třetiny. Většina obyvatel využívá vlak k dojíždění do práce, husté síť a časté spoje fungují zvláště v okolí velkých měst. Podobně úspěšná je i nákladní doprava, jejíž objem od roku 1994 stoupl o 63 % a dosahuje nyní 8% podílu na trhu, zvláště se využívá pro delší trasy, konkrétně přepravu uhlí. Kolejová doprava se rozmáhá rovněž ve městech, největší podíl zde tradičně má extrémně vytížené londýnské metro, nové linky lehké železnice nebo tramvají se ale stále více prosazují i v dalších aglomeracích.

Do vybudování tunelu pod kanálem La Manche byla loďná doprava jediným spojením země s pevninou pro těžší náklady a i nyní má klíčovou roli, po moři proudí 95 % objemu britského exportu a importu, v absolutních číslech jde v roce 2008 o 560 milionů tun (dovoz 346, vývoz 215 milionů tun). Rozmach obchodní výměny znamenal oproti roku 1980 navýšení o 82 %. Loď se používají také pro vnitrostátní přepravu zboží, jejich podíl sice klesá, ale stále dosahuje významných 20 %. I vnitrostátní vodní doprava probíhá zvláště po moři, země nemá příliš mnoho využitelných vodních cest, v minulosti byla sice vybudována hustá síť kanálů, ta má ale nyní pouze turistické zaměření. Logicky se loďná doprava uplatňuje především na dlouhé vzdálenosti. Své místo si uchovává loďná doprava i při přepravě osob, trajekty k příjezdu či odjezdu ze země využije 12 % cestujících.

Ostrovní umístění země přispívá k tomu, že Spojené království je považováno za centrum letecké dopravy, například londýnské letiště Heathrow patří k největším na světě. Osobní přeprava narostla za poslední dvě dekády více než čtyřikrát, zejména díky rozmachu nízkonákladových společností a turistickým cestám Britů do zahraničí. Letecká nákladní doprava rovněž stoupá, především v kategoriích rychle se kazícího a cenného zboží, její podíl na celkovém objemu přepravovaného zboží je však velmi malý.

3.9.2 Dlouhodobé cíle

Dopravní sektor je pro Spojené království klíčovým odvětvím hospodářství, sektor za poslední desetiletí prošel zásadní proměnou. Rostla zvláště silniční doprava, stejným tempem bohužel nenásledovaly investice do infrastruktury. Výsledkem je stále větší zatížení silniční sítě a s ním spojené zdržení a zácpy. Vláda sice v roce 2006 nechala vypracovat lordem Eddingtonem zprávu, podle které jsou zácpy skutečnou hrozbou pro ekonomiku, jestliže nebudou učiněny příslušné kroky, tak v roce 2025 by roční náklady na zácpy z hlediska ušlého zisku dosahovaly £22 miliard. Zpráva nevidí cestu v budování nových dopravních tras, jež jsou údajně dostatečné, ale ve zlepšení kvality těch současných. Hlavním doporučeným opatřením je zavedení mýta, které by motivovalo obyvatele a dopravce k rozumnému užívání infrastruktury. Ekonomický přínos mýta, sestávající především z jeho příznivého vlivu na efektivitu dopravy, by činil až £28 miliard ročně (Eddington 2006). Rostoucí doprava má samozřejmě negativní důsledky také pro životní prostředí a výši emisí (viz podkapitola 1.4).

Vláda si hrozby související s dopravou uvědomuje a připravila množství programů, jak jim čelit. Nejvyšší prioritou zůstává rozvoj železniční dopravy, v roce 2007 představená Bílá kniha se věnuje budoucnosti sektoru na dalších 30 let. Opatření zahrnují zvýšení bezpečnosti, nákup nových lokomotiv a vagónů či modernizaci hlavních stanic. Celkem má být na rozšíření kapacit železnice investováno v letech 2009-2014 £10 miliard (DfT 2007). V oblasti silniční dopravy je záměrem boj proti zácpám, k čemuž má přispět rozšiřování stávajících silnic, ale také zavádění nových systémů řízení dopravy. Státní investice na tyto kroky byly navýšeny jako součást balíčku pro pomoc ekonomice a do roku 2015 mají dosáhnout £9 miliard (DfT 2009d). Velká pozornost je věnována snižování emisí v dopravě, aby bylo možno splnit ambiciózní plány na redukci emisí pro roky 2020 a 2050. Plány vláda představila na podzim 2009, cílů má být dosaženo podporou veřejné dopravy včetně rozšíření okruhu lidí cestujících zdarma nebo větší koordinací jednotlivých druhů přepravování, například zlepšení dostupnosti nádraží pro cyklisty. Významnou roli hrají fiskální opatření (viz také podkapitola o daních). Celkem má plán přinést úspory až 20 milionů tun CO₂ ročně (DfT 2009c).

Své záměry v této oblasti zveřejnila také Konzervativní strana, byť prozatím pouze rámcově. Primární pozornost věnuje stejně jako labouristé zejména železniční dopravě, jedním z opatření je posílení pravomocí regulátorů, aby mohli přímo zasahovat i do činnosti soukromých společností. Mimořádným závazkem je vybudování vysokorychlostní dráhy spojující Londýn, Birmingham, Manchester, Leeds a kontinentální Evropu, tento projekt již byl přitom několikrát v minulosti odmítnut jako nerealistický. Konzervativci nepodporují zavádění místních mýtných systémů a vybudování další přistávací dráhy v Heathrow (Conservatives nedatováno).

Probíhající hospodářská krize si vybrala svou daň též v dopravním sektoru. Podle předběžných statistik srovnávajících roky 2007 a 2008 (ve kterém krize ještě plně nepropukla) došlo k mírnému poklesu osobní automobilové, letecké i železniční přepravy s tím, jak menší množství lidí dojíždí do zaměstnání nebo na obchodní cesty. O něco výraznější je pokles u námořní nákladní dopravy s ohledem na snižující se import a export zboží. V roce 2009 se očekává rychlejší propad všech druhů dopravy, v absolutním poměru ale nebude nijak zásadní. Naopak veškeré projekce dlouhodobého trendu vývoje dopravy naznačují výrazný růst, například

u letecké přepravy má počet pasažérů stoupnout z dnešních 260 milionů do roku 2030 na 455 milionů.

3.9.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo dopravy: Úřad po dlouhou dobu existoval samostatně, po nástupu Tonyho Blaira byl propojen se životním prostředím nebo místními záležitostmi, tyto experimenty se ale příliš neosvědčily a od roku 2002 se znovu zabývá pouze problematikou dopravy. Subjekt je zodpovědný za veškeré řízení a implementaci dopravní politiky na celostátní úrovni, pokud se nejedná o devolvované pravomoci. Ministerstvu formálně podléhá množství agentur a dalších (polo)nezávislých subjektů. V celé této struktuře působí přes 18 tisíc zaměstnanců, dva tisíce z nich na samotném ministerstvu. Roční rozpočet úřadu se pohybuje kolem £6 miliard (DfT 2009e: 216, 228).

3.10 Vnitro a justice

3.10.1 Analýza situace

Obsah kategorie vnitra a justice je vzhledem k zaměření této monografie obsahově určen spíše svou evropskou dimenzí než domácí, můžeme sem počítat záležitosti spojené s azylovou politikou, přechodem vnějších hranic států, imigrací, soudní spoluprací v civilních a trestních záležitostech a celní a policejní spoluprací. Jak je zřejmé, jedná se o velmi roztržštěnou a různorodě zaměřenou oblast, která je na evropské úrovni zajištěna mnoha legislativními akty rozdílné právní síly, byť Lisabonská smlouva učinila velký pokrok v sjednocení legislativní základny.

Pozice Spojeného království v uvedených věcech je ovlivněna jeho zvláštní výchozí situací. Primární roli hraje ostrovní poloha země, která byla dlouhodobě využívána k prosazování politiky upřednostňující velmi přísné kontroly při vstupu do země s volnějším režimem ve vnitrozemí, který se například projevuje neexistencí povinných průkazů totožnosti (Geddes 2004: 157). Dalším faktorem je působení common law, které má k mnoha otázkám tradičně jiný přístup než kontinentální právo. Daný přístup byl hlavním důvodem, proč se země rozhodla nezapojit do Schengenských dohod a v protokolu k Amsterdamské smlouvě si vyjednala příslušnou výjimku. Podobně byla vyjednána výjimka z hlavy IV Smlouvy o založení Evropského společenství týkající se víz, imigrace a azylu. V obou případech je zde ale možnost oznámit úmysl účastnit se jednotlivých opatření v daných záležitostech. Pozice Spojeného království je sdílena Irskem, s kterým ostatně země tvoří od 50. let Společný cestovní prostor.

V praxi britská vláda obratně vyvažuje možnost výjimek a práva připojit se ke konkrétním projektům. Otevřená je azylové legislativě a té týkající se nelegální migrace. Naopak u víz, hraničních kontrol a legální migrace uplatňuje výjimky z účasti, důvodem je nekompatibilita těchto opatření s prioritou zachovat přísnou ochranu svých hranic. U soudní spolupráce v civilních věcech je zvolen jiný přístup, britští zástupci se podílí na vyjednávání a teprve podle výsledku se rozhodnou, zda se k dané aktivitě Spojené království připojí (House of Lords 2008b: 168-170). Například k nařízení Řím I o právu rozhodném pro závazkové vztahy se po delší diskuzi země připojila, u jiných opatření (Řím III o rozvodech) tuto vůli nemá (Buono 2008).

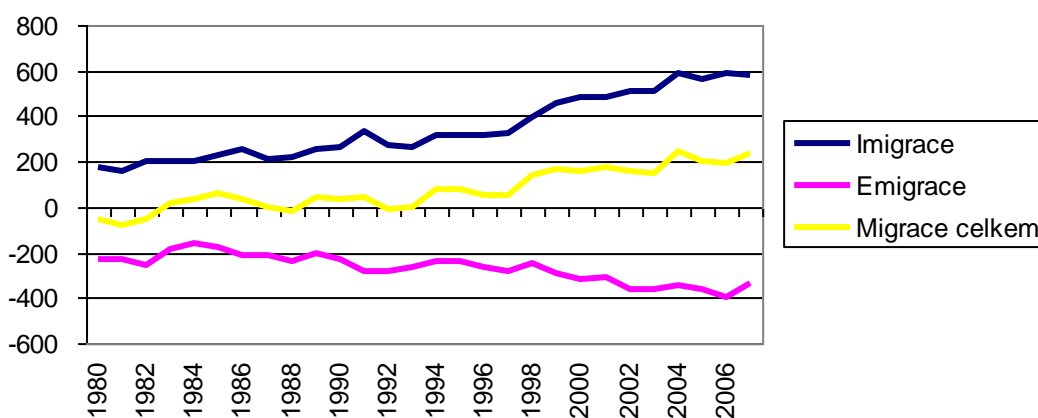
Spojené království vždy mělo velkorysý přístup k emigraci a imigraci, což souviselo s jeho rolí světové koloniální velmoci. Historicky převládala emigrace s tím, jak velká část zvláště chudších obyvatel hledala štěstí v zámořských územích. V roce 1948 byl přijat zákon, podle kterého se každý občan země Commonwealthu mohl v zemi svobodně usadit, tento přístup byl ale již v 60.

letech opuštěn a podmínky se zpříšňovaly, až v roce 1981 bylo odebráno právo na získání občanství i těm osobám, které se narodily na britském území, pokud nespĺňovaly určité podmínky. Téma imigrace začalo postupně patřit k nejdiskutovanějším politickým otázkám (Drewry 2004: 201-203).

Labouristé se po získání moci stali otevřenější k imigraci, příznivě se stavěli především k lákání osob potřebných pro ekonomiku, zatímco u nelegální migrace chtěli postupovat velice přísně, což se jen prohloubilo v souvislosti s důsledky událostí v New Yorku 11. září 2001. V roce 2002 bylo zavedeno opatření, které vysoce kvalifikovaným pracovníkům dovolovalo usazení v zemi, aniž by měli dopředu sjednané pracovní místo. Naopak zpřísněna byla vízová politika a ochrana hranic, v institucionální rovině došlo ke zřízení agentury zodpovědné za ochranu hranic a kontrolu imigrace (viz dále).

Hospodářský růst a zmíněná politika Labour Party způsobily, že od druhé poloviny 90. let výrazně převyšoval počet imigrantů emigranty a v letech 1997-2007 byl výsledkem čisté migrace přírůstek 1,8 milionu osob (viz graf 19). Největší nárůst byl spojen s rozšířením EU v roce 2004, Spojené království neuplatnilo omezení volného pohybu pracovních sil, což vedlo k přílivu 1,3 milionů pracovníků z nových členských států (veškeré další údaje v podkapitole, pokud není uvedeno jinak, pocházejí ze Somerville 2009). V roce 2008 bylo v zemi usazených 4,4 milionu zahraničních občanů (7 % populace), nejpočetnějšími skupinami byli Poláci (522 tisíc), Irové (355 tisíc), Indové (307 tisíc) a Pákistánci (202 tisíc). Národnostní diverzita by byla ještě vyšší, pokud bychom započítali i v zahraničí narozené osoby, které mezitím získaly britské občanství.

Graf 19: Migrace ve Spojeném království (1981-2007)

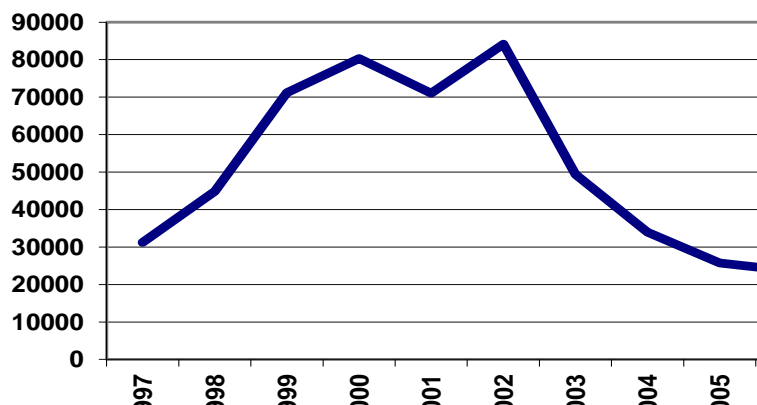
Zdroj: Autor, založeno na datech z Office for National Statistics.

Země byla díky jazykovým a kulturním vazbám na bývalé kolonie atraktivním cílem pro azylanty z mnoha států. V první polovině 90. let se pohyboval počet žádostí o azyl mezi 20 až 40 tisíci ročně. To se zdálo labouristům po získání vlády příliš mnoho, kritizovali i složitý systém řešení žádostí, proto byl již v roce 1999 přijat nový zákon o imigraci a azylu zavádějící schéma 3F, které mělo proces posouzení azylu učinit spravedlivějším (fairer), rychlejším (faster) a přísnějším (firmer). V plánu bylo, aby vyřízení 60 % žádostí o azyl netrvalo déle než dva měsíce (Lloys a kol. 2006: 72). Opatření se však minula účinkem a počet azylantů dále rostl (viz graf 20), spolu s ním také protesty veřejnosti. Vrcholem byly události v letech 2001 a 2002, kdy se řada osob snažila dostat všemožnými způsoby z uprchlických táborů ve Francii přes kanál La Manche do Velké Británie. To bralo veřejné mínění jako potvrzení skutečnosti, že britská azylová politika je příliš velkorysá.

Vláda reagovala rozmístěním vojáků na frekventovaných hraničních přechodech (například Dover), zavedením sankcí pro dopravce přivážející azylanty, zpřísněním vízových povinností a byl rozšířen seznam tzv. bezpečných zemí, jejichž občanům není automaticky azyl udělován. Opatření byla přijata také k tomu, aby motivace pro žádosti byla nižší. Žadatelé o azyl od roku 2002 nově nemohou pracovat, dostávají pouze minimální finanční podporu či jsou přemístováni z Londýna do odlehlých oblastí. Výsledkem nového přístupu, spolu s obecným poklesem zájemců o azyl ve světě, bylo prudké snížení počtu žádostí, které se od roku 2004 pohybuje těsně nad 20 tisíci ročně, což řadí Spojené království na druhé místo v EU po Francii. Nejvíce žadatelů pochází z Afghánistánu, Zimbabwe, Eritrey a Iráku. Statistiky ukazují, že počet úspěšných žadatelů se pohybuje pouze kolem 20 % (Home Office 2009a).

Graf 20: Počet žádosti o azyl ve Spojeném království

Zdroj: Autor, založeno na datech z Home Office 2009a.

3.10.2 Dlouhodobé cíle

Oblast justice a vnitra bude do budoucna stále hlouběji ovlivňována unijní legislativou, neboť převažující mínění členských států poukazuje na to, že dosažení cílů v tomto sektoru je možné pouze v případě společného postupu. Spojené království tento pohled nesdílí a trvá na volnosti vlastního řešení, v čemž ho následuje geograficky, kulturně a historicky blízké Irsko. Potvrzení daného stavu obsahuje Lisabonská smlouva. Ta sice zjednodušuje právní rámec pro justiční a policejní spolupráci komunitarizací třetího pilíře, zvláštní postavení Spojeného království je však zachováno. Příslušná výjimka je dokonce ještě širší než předtím a země může pokračovat v politice dobrovolného přistupování k vybraným aktivitám. Ačkoliv výjimka odráží politickou realitu, začíná se objevovat také její kritika, podle některých odborníků systém kombinující účast na určitých aktivitách s neúčastí v jiných zvyšuje právní nejistotu britských občanů a odnímá jim důležitá práva. Obecně lze však očekávat stejně výběrový přístup Spojeného království jako doposud (House of Lords 2008b: 161-167).

Spojené království patří v současnosti k národnostně i etnicky nejpestřejším zemím Evropy, v mnohých oblastech velkých měst a Londýna zvláště obyvatelé zahraničního původu zcela převažují. Většinové obyvatelstvo spojuje tento stav s pocíťovaným rozmachem zneužívání sociálních dávek, zločinnosti a terorismu, příkladem jsou bombové útoky na londýnské metro v červenci 2005. Vláda je proto veřejným míněním nucena ke stále ostřejším opatřením majícím za cíl bojovat s uvedenými problémy, včetně řešení otázek výchovy a vzdělávání lidí, kteří jsou britskými občany, ale se zemí se neztotožňují. Vlna ekonomických imigrantů z nových členských

zemí také není většinou občanů přijímána příznivě, zde však je kulturní střet menší a příliv těchto osob je pravděpodobně jen dočasný.

Imigranti tvoří až 13 % pracovní síly Spojeného království, není proto překvapením, že v době krize a zvyšující se nezaměstnanosti byla zavedena opatření, která mají příliv dalších zájemců o práci omezit. Hlavním krokem je implementace tzv. bodového systému, který žadatele ze států mimo Evropský hospodářský prostor (a také Rumunsko a Bulharsko) rozděluje do pěti kategorií a pak jim podle stanovených kritérií přiděluje body. Pouze zájemci ze stupně 1 (vysoce kvalifikovaní) a stupně 2 (zaměstnání s nedostatkem domácích pracovníků a potvrzeným místem) mohou získat povolení k trvalému pobytu. Krize se samozřejmě dotkla i pracovníků z nových členských států, přestože se jich žádná formální omezení netýkají. Počet nových žádostí o zaměstnání z této skupiny mezi lety 2007 a 2009 klesl téměř o dvě třetiny a mnoho imigrantů se vrátilo do domovských států, tento trend bude nejspíše dále pokračovat.

V letech 2008 až 2009 byla kompletně přepracována základní legislativa související s ochranou hranic a usazováním, jejím vyjádřením je v červenci přijatý zákon o hranicích, občanství a imigraci. Mimo jiné zavádí posílení ochrany hranic a zvýšení pravomocí pro orgán odpovídající za tuto činnost. Ten se nově nazývá Agentura pro hranice Spojeného království (UKBA, viz dále) a spojuje některé dříve oddělené instituce. K získání občanství bude nezbytné projít mnoha zkouškami a následnými „obřady“, vyjadřujícími sounáležitost s novou vlastí. Zavedeno je nově roční občanství na zkoušku, ve kterém má žadatel dokázat, že se osvědčil.

Velmi diskutovaným tématem je v posledních letech návrh na zavedení průkazů totožnosti pro všechny obyvatele Spojeného království, představený po volbách v roce 2005. Projekt má odhadovaný rozpočet přes £5 miliard, ale jeho implementace se potýká s množstvím překážek, včetně odporu části veřejného mínění a konzervativců, kteří poukazují na zbytečnost průkazů a hrozbu shromažďování přílišného množství osobních údajů. V červnu 2009 vláda ustoupila a slíbila, že pro občany budou průkazy totožnosti dobrovolné, snaží se je propagovat jako levnější alternativu pasů pro cestování v rámci EU, původní plán je však prozatím opuštěn. Jiná je situace u občanů z nečlenských států EU usazených ve Spojeném království, ti při obnovení pobytu musí o průkazy žádat, do roku 2015 má mít průkazy 90 % osob z této skupiny (BBC 2009b).

3.10.3 Hlavní domácí aktéři

Soudní soustava: viz podkapitola o politickém systému Spojeného království.

Ministerstvo spravedlnosti: Původně se jednalo o ministerstvo pro ústavní záležitosti, v roce 2007 převzalo z pravomocí ministerstva vnitra kontrolu nad vězeními, probační službou a prevencí kriminality a bylo přejmenováno na dnešní název. Stejně jako jeho předchůdce dále odpovídá za administrativní podporu soudů a trestní politiku, zde ale pouze pro Anglii a Wales. Právě z důvodu rozdílných právních úprav ve Skotsku a devolvovaných pravomocí spolupracuje s příslušnými úřady v ostatních částech Spojeného království. Na celostátní úrovni má kromě výše uvedených úkolů aktivitu v oblastech lidských práv a volební reformy. Rozpočet ministerstva přesahuje £9 miliard a zaměstnává včetně navázaných organizací přes 75 tisíc pracovníků, z toho většina je zaměstnána ve vězeňské službě (MoJ 2009: 93, 109).

Ministerstvo vnitra (Home Office): Jde o jedno z tradičních ministerstev, založené již roku 1782, jehož cílem je udržení vnitřní bezpečnosti země. Úřad nebyl schopen reagovat na rozšiřující se okruh výzev v této oblasti, a proto byla v roce 2006 vyhlášena jeho celková reorganizace mající zvýšit efektivitu práce, proces změn má být implementován dlouhodobě (Home Office 2006). Již zmíněn byl přesun vězeňských a probačních záležitostí na ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra má však neustále velmi širokou a různorodou agendu. Je zodpovědné za policii, včetně boje proti drogám, protiteroristickou politiku, tajné služby, imigraci či evidenci

obyvatel. Samotné ministerstvo disponuje rozpočtem ve výši £9 miliard, ministerstvo samotné má asi tři tisíce zaměstnanců. Součástí ministerstva je množství agentur a veřejných subjektů, největším je v roce 2008 vzniklá UKBA, která spojuje veškeré činnosti související s vnější ochranou hranic: pasové a celní kontroly, azylové otázky, vydávání víz včetně obsazení oddělení na velvyslanectvích v zahraničí. UKBA má přes 18 tisíc pracovníků. V britské policii, která formálně není součástí ministerstva, slouží 235 tisíc příslušníků (Home Office 2009b).

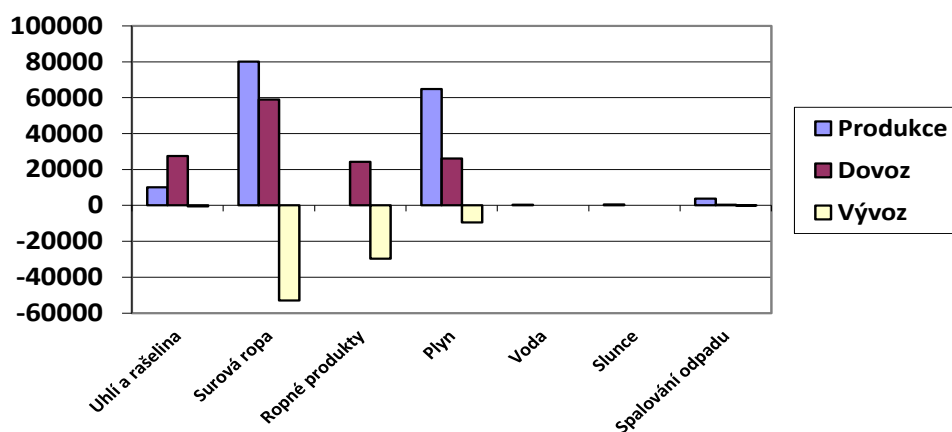
3.11 Energetika

3.11.1 Analýza situace

Průmyslový rozmach přiměl Spojené království, jako možná první stát na světě, řešit otázku dostupnosti energií. Poptávku nejdříve zajišťovalo dobývání uhlí, kterého se až do 50. let těžilo přes 200 milionů tun ročně (veškeré údaje v podkapitole, pokud není uvedeno jinak, pocházejí z IEA 2006, Wicks 2009 a MacLeay 2009). Poté produkce prudce poklesla a uhlí bylo nahrazováno ropou, což vedlo k přechodné závislosti země na dovozu. V 70. letech byla objevena v Severním moři ložiska ropy a plynu a Spojené království se brzy stalo nejen soběstačným, ale dokonce exportérem energií. Éra Margaret Thatcherové přinesla revoluci rovněž do energetické politiky, neboť byla prosazována cesta liberalizace a privatizace. Britský trh s energiemi tak v současnosti patří k nejvíce soutěživým v EU.

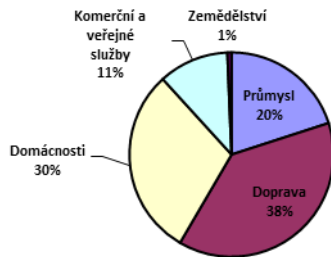
Země stále disponuje významnými domácími zdroji energií, které jsou plně využívány, přesto kvůli rostoucí spotřebě zdaleka není soběstačná (viz graf 21). Uhlí se v současnosti těží minimálně a naprostá většina je dovážena, zejména z Ruska. Těžba ropy a plynu v Severním moři pokračuje a země exportuje značnou část produkce, ložiska se však postupně vyčerpávají, vrcholu v těžbě bylo dosaženo v roce 1999 a očekává se, že do 50 let se produkce zcela zastaví. Ropa a plyn se nyní i dováží, nejvíce z Norska. Spotřeba energií dlouhodobě stoupá, největší podíl připadá na dopravu, která je také nejrychleji rostoucím odvětvím, následují domácnosti a průmysl (viz graf 22).

Graf 21: Produkce, import a export energií (v tisících tun ekvivalentu ropy- ktoe, 2007)

Zdroj: IEA 2007b.

Graf 22: Spotřeba energie dle sektoru (v %, 2008)

Zdroj: MacLeay 2009: 27.

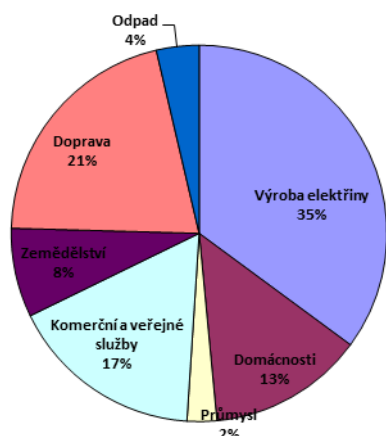
Trh s elektřinou je po privatizaci vysoce konkurenční a od roku 2005 pokrývá celou Velkou Británii včetně Skotska v rámci velkoobchodního schématu pro nákup elektřiny (BETTA). Přenosovou soustavu provozuje nezávisle na výrobcích společnost National Grid. Instalovaná výrobní kapacita elektráren je 82000 MW, největší část produkce pochází ze zemního plynu (46 %), uhlí (31 %) a jádra (13 %). V posledních dekadách prudce narůstá využití plynu na úkor uhlí (1990: uhlí 67 %, plyn 0 %). Všichni producenti jsou soukromí, na trhu působí množství společností, největší podíl mají EDF (viz dále), E.On, Scottish and Southern Energy a RWE, významnou část produkce tedy vlastní zahraniční kapitál. Ačkoliv je Velká Británie propojena podmořskými přivaděči s ostrovem Irsko a kontinentální sítí, export a import elektřiny je v absolutním podílu na výrobě zanedbatelný, byť zejména dovoz z Francie rychle stoupá. Dodávky pro spotřebitele obstarává šest společností, většinou jsou propojení s výrobcí. Mezi dodavateli mohou spotřebitelé volně přecházet, což také často činí. Výsledkem konkurence jsou poměrně nízké ceny, na nichž se ale podílí nízké zdanění elektřiny.

Obnovitelné zdroje energie prozatím nejsou masivně rozšířeny, přes jejich mohutný rozvoj v posledních letech pokrývají pouze 2,5 % spotřeby energie. V současnosti mají největší zastoupení biomasa a vítr, naopak existenci vodních elektráren omezuje charakter území s nedostatkem vhodných toků. Spojené království ovšem patří ke státům s obecně vysokým potenciálem obnovitelné energie. Platí to zvláště o větru, optimistické odhady předpokládají, že při započtení elektráren budovaných v pobřežních vodách by vítr mohl přispívat ke spotřebě elektřiny 50 %. Nevídané možnosti slibuje přílivová energie, u britských břehů jsou jedny z největších rozdílů přílivu a odlivu na světě. Technologie je prozatím v počátcích, již se ale plánuje vybudování přílivové elektrárny v ústí řeky Severn s celkovým výkonem přes 8000 MW (NATTA nedatováno). V roce 2002 bylo uvedeno schéma (Renewables Obligation), které nařizuje dodavatelům elektřiny pokrýt určité množství prodané elektřiny (9,7 % pro léta 2009-2010) z obnovitelných zdrojů, její výrobci mají garantované vyšší ceny. Náklady na podporu výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů dodavatelé přenášejí na spotřebitele.

Spojené království se může pochlubit velmi nízkou energetickou spotřebou, na jednotku HDP mu patří třetí místo v EU, od roku 1973 činil relativní pokles spotřeby 46 %. Přes tento úspěch jsou činěny kroky k dalším úsporám. U průmyslu a dopravy jsou upřednostňovány finanční nástroje, které postihují energeticky náročné aktivity (viz podkapitola o daních). Velké rezervy má rezidenční sektor, proto v roce 2002 vláda zavedla schéma pro zavádění úspor v domácnosti (Energy Efficiency Commitment), v jeho rámci byly prováděny aktivity jako zateplování, propagace úsporných žárovek či výměna bojlerů. Výsledky programu byly velmi úspěšné a předčily očekávání, což bylo způsobeno také tím, že za implementaci byly zodpovědní nikoliv koneční spotřebitelé, ale dodavatelé energií.

Produkce a spotřeba energií mají významný dopad na životní prostředí, zvláště co se týče emisí skleníkových plynů. V roce 2008 země vypustila skleníkové plyny v objemu 623 MtCO₂ ekv, což je výrazný pokles oproti 773 MtCO₂ ekv z roku 1990. Spojené království je tak jedním z nemnoha států, u kterých současný stav (-20 %) vysoce překračuje jejich závazek plynoucí z Kjótského protokolu (-12,5 %). Reálně k úsporám nejvíce přispěl již zmíněný přechod od výroby elektřiny z uhlí k daleko ekologičtějšímu zemnímu plynu, i další redukce jsou spojeny především s průmyslem, ať již to byly diskutované finanční nástroje, nebo spuštění evropského systému obchodu s emisemi (EU-ETS). Nejvíce emisí se vyprodukuje při výrobě elektřiny a v dopravě (viz graf 23).

Graf 23: Emise skleníkových plynů dle sektoru (v %, 2008)

Zdroj: DECC 2010: 4.

3.11.2 Dlouhodobé cíle

Celková absolutní spotřeba energie ve Spojeném království stoupala až do roku 2000, od té doby mírně klesá. Tento trend by měl být udržen i do budoucna, do jaké míry to ale bude, není možné přesně určit. Existuje několik scénářů, ten základní počítá se snížením do roku 2050 o zhruba 15 %, neoptimističtější o více než polovinu. Úspěšnost závisí na míře energetických úspor a zapojení obnovitelných zdrojů energie (viz dále). Žádný ze scénářů se však neobejde bez fosilních paliv, a jelikož domácí zdroje budou postupně ubývat, má se zvyšovat závislost na dovozech. V nejpravděpodobnější variantě se odhaduje, že v roce 2050 budou fosilní paliva (zejména plyn) pokrývat 70 % spotřeby, přičemž veškeré toto množství bude třeba importovat. K tomu, aby situace nebyla daleko horší, vláda do budoucna připravila řadu opatření, která jsou dále diskutována.

Velmi ambiciózní cíle byly stanoveny v oblasti rozvoje obnovitelných zdrojů energie, rámec britského přístupu byl publikován v roce 2009. Hlavním záměrem je sedmkrát navýšit současný podíl obnovitelných zdrojů na celkových 15 % do roku 2020. Konkrétně by měl tento zdroj pokrývat 30 % výroby elektřiny (zvláště větrné elektrárny), 12 % tepla a 10 % energie pro dopravu. Vyžadované investice pro období 2010-2020 dosahují £100 miliard, z toho příspěvek z veřejných zdrojů má činit £30 miliard. Implementace má uspořit 750 milionů tun CO₂ a přispět k vytvoření více než půl milionu pracovních míst. Sama administrativní nicméně přiznává, že bude velmi obtížné stanovenou strategii naplnit (HM Government 2009b).

Zajímavý je postoj země k jaderné energetice. Vláda ji považuje za dostupný a bezpečný zdroj energie, který omezuje závislost země na dovozech ropy a plynu a navíc nezanechává žádnou uhlíkovou stopu. Z těchto důvodů má jádro zůstat pevnou součástí energetického mixu. Jelikož naprostá většina současných jaderných elektráren má být do roku 2025 z důvodu zastaralosti

uzavřena, je již nyní potřebné uvažovat o výstavbě nových bloků. Jejich financování zůstává na soukromých společnostech, vláda chce přispět usnadněním povolovacího procesu (BERR 2008). Plánům může pomoci, že v roce 2008 byl provozovatel osmi jaderných elektráren British Energy koupen francouzskou EdF, tedy společností s možná největšími světovými zkušenostmi s jadernou energií. EdF okamžitě oznámila, že zamýšlí ve Spojeném království v nejbližší budoucnosti výstavbu čtyř nových reaktorů (Madslien 2008).

Pokračovat má snaha o zvyšování energetických úspor. Zmíněný úspěšný program Energy Efficiency Commitment zaměřený na domácnosti nahradilo schéma Cíl k omezení emisí uhlíku (CERT), uzavřené na léta 2008-2011. To zavazuje dodavatele energií k investicím přesahujícím £2,8 miliardy a má ušetřit 154 milionů tun CO₂. Prioritní skupinou jsou nízkopříjmové domácnosti a důchodci. V roce 2009 byla spuštěna kampaň Great British Refurb, která si klade za cíl zaizolovat veškeré byty a domy pro osobní bydlení do roku 2015 a instalovat pokročilé měřiče spotřeby energií do roku 2020. Do 30 let by měla všechna obydlí produkovat nulové emise CO₂. Kampaň organizuje a financuje vláda, podílejí se na ní rovněž environmentální organizace a některé velké firmy.

Veškeré uvedené aktivity mají přispět k naplnění hlavního záměru, kterým je pokračování trendu výrazného snižování emisí skleníkových plynů. V roce 2008 vláda prosadila zákon o změnách klimatu, který poskytuje rámec pro legislativní určení konkrétních cílů. Ty byly vymezeny o rok později, vláda se zavázala, že Spojené království sníží své emise oproti roku 1990 o 34 % do roku 2020 a 80 % do roku 2050. Země se stala prvním státem na světě, ve kterém je cíl pro snížení emisí závazně stanoven v legislativě. Kroky k realizaci závazku byly představeny v Plánu na nízkouhlíkové Spojené království, většina z nich se dotýká úspor a obnovitelných zdrojů energie a již byla výše představena. Největších redukcí má být dosaženo ve výrobě elektřiny a těžkém průmyslu, následovaných dopravou. Labouristická vize o razantním snižování emisí je sdílena rovněž konzervativci, lze proto očekávat, že ve zvolené strategii by pokračovala i případná vláda vedená touto stranou.

3.11.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo energie a klimatických změn: Po privatizaci energetického sektoru bylo zrušeno ministerstvo energií a jeho zbývající aktivity byly převedeny pod jiné úřady. V roce 2008 ale vláda znovu přistoupila k založení samostatného subjektu, který převzal odpovědnost za energetické otázky od ministerstva obchodu, podnikání a regulativní reformy a klimatických změn od ministerstva životního prostředí, potravin a venkovských záležitostí. Nové ministerstvo (DECC) má institucionálně vyjádřit prioritní postavení energetiky a klimatických změn v programu Labour Party. S ohledem na krátkou historii působení DECC není jednoduché zhodnotit jeho činnost, prozatímni výsledky naznačují pouze pomalé plnění cílů, to ale není překvapením, většina úsilí byla doposud věnována budování struktury úřadu. DECC patří k menším ministerstvům, zaměstnává kolem 800 úředníků a disponuje rozpočtem přes £2 miliardy, objem dostupných prostředků by však měl do budoucna stoupat (DECC 2009).

Úřad pro trhy s plynem a elektřinou (Ofgem): Původ úřadu se nachází v druhé polovině 80. let, kdy si privatizace energetických trhů vyžadovala založení nezávislých orgánů, které by regulovaly působení soukromých společností v této specifické oblasti podnikání a de facto tak chránily konečné spotřebitele. Dříve oddělení regulátoři pro trh s plynem a elektřinou byly v roce 1999 spojeny do jednoho subjektu. Ofgem částečně reguluje ceny, kontroluje, zda firmy dostatečně investují do přenosových sítí a celkově dohlíží na zachování konkurenčního prostředí a volné soutěže. Ve své činnosti je nezávislý na vládě, zodpovídá se pouze Dolní sněmovně. Úřad je považován za jeden z nejlépe fungujících regulátorů trhu na světě, který do jisté míry určuje standard pro ostatní podobné instituce. Nezávislost je potvrzena také finančně, rozpočet Ofgemu

pokrývají pevně určené poplatky od společností působících na trhu, úřad zaměstnává přes 300 pracovníků (Ofgem 2009).

3.12 Závěr

Spojené království patří k nejvýznamnějším státům EU a pravděpodobně také, alespoň dle všeobecného pohledu z ostatních zemí, k členům nejproblematictější. Trnitý byl nejenom příběh jeho vstupu, nýbrž i období uvnitř organizace, takže si stát vysloužil přezdívku „obtížného partnera“ (George 1998). Soupis britských „hříchů“ je dlouhý, příkladů je kapitola plná, v obecné rovině lze poukázat na dlouhodobé upřednostňování mezivládní formy spolupráce, z konkrétních námitek je třeba vyzdvihnout odmítání společné měny či prosazování zvláštních vztahů se Spojenými státy i na úkor většinového názoru EU. Podle jiných názorů je příhodnější přezdívkou pro zemi označení „kritický přítel“ (Nugent a Mather 2006: 147), neboť zaprvé v mnoha případech slouží jako pojistka proti často nesmyslným projektům (negativní oponentura), zadruhé naopak podporuje objektivně užitečné aktivity, typickým příkladem je snaha o prohloubení liberalizace trhu, což je základní kámen evropské spolupráce.

Pověsti euroskeptického státu se mu dostává kvůli britské veřejnosti, která je vůči integraci nejkritičtější v EU. Odpor je z větší části způsoben neznalostí, svůj podíl má o unijních záležitostech tendenčně informující seriózní a bulvární tisk. Ale i kdyby se situace v obou směrech zlepšila, je více než sporné, zda by britští občané cítili větší sounáležitost s evropským projektem. Rozdělené ve vztahu k EU jsou totiž rovněž elity, včetně politických. Postoj k integraci je jednou z nejdůležitějších dělících linií v obou nejvýznamnějších politických stranách, především u konzervativců byl několikrát příčinou vážných sporů ovlivňujících (ne)úspěch strany ve všeobecných volbách.

Důležitost země a široký okruh jejích zájmů způsobují, že se Spojené království zapojuje do řešení téměř všech otázek projednávaných na evropské úrovni. To samozřejmě neznamená, že by vybrané záležitosti nebyly upřednostňovány a věnována jim zvýšená pozornost a zdroje. Jedná se typicky o reformu společné zemědělské politiky, výši a strukturu unijního rozpočtu, regulaci finančních služeb či opatření proti terorismu. V prosazování zájmů zemi napomáhá výkonná a velmi efektivně řízená administrativa, stejně jako dobře zvolený vnitrostátní mechanismus koordinace, jenž jednotlivé subjekty vyjednávání na půdě EU nutí ke zformování společné pozice a jejího následného obhajování. Na druhou stranu svým důsledným postupem a malou připraveností ke kompromisům se Spojené království neřadí k úspěšným mediátorům v jednáních, to se projevilo například i při posledním předsednictví v roce 2005, kdy zástupci země jen velmi obtížně zachovávali nestrannost při uzavírání dohody o rozpočtovém rámci na léta 2007–2013 (ke zhodnocení tohoto předsednictví Whitman 2006).

Jistý odstup Spojeného království od EU se projevuje také v tom, že země nemá žádné stálé přirozené spojení. Často se poukazuje na tzv. severskou (protestantskou) osu, tedy společném postupu Spojeného království se skandinávskými zeměmi a Nizozemím. V určitých oblastech, jako je liberalizace obchodu nebo v podpoře reformy společné zemědělské politiky, je názorové souznění viditelné, v jiných (role sociálního státu) je naopak problematické. Empirické výzkumy koaličních vazeb země poskytují rozporuplné informace. Zatímco výsledky průzkumu spolupráce zástupců členských států v pracovních skupinách Rady uzavírají, že vyjednávači Spojeného království mají nejužší vazby na své kolegy z Nizozemí, Švédska a (překvapivě) Německa, což by potvrzovalo severské vazby (Naurin a Lindahl 2008: 74), jiná studia orientující se na vazby států podle chování při závěrečném schvalování legislativy v Radě umísťuje zemi do blízkosti zcela jiných států (Hagemann 2008: 48). Lze to vysvětlit tak, že sice zástupci Spojeného království při jednáních spolupracují s osobami z kulturně blízkých států, v momentě rozhodování o dané věci již ale především obhajují své národní zájmy a spojují se ad-hoc s názorově stejně smýšlejícími zeměmi podle konkrétních projednávaných témat.

Téměř 40 let členství proměnilo Spojené království, které se v tomto období posunulo od upadající mocnosti se zastaralým hospodářstvím v moderní stát s jednou z nejvýkonnějších evropských ekonomik. Europeizace země je však méně výrazná než u kontinentálních zemí, Spojené království si zachovává svá četná specifika. Období vlády labouristů přineslo jistou stabilizaci vztahů s EU a jejími nejdůležitějšími členy, v praktické rovině ale nedošlo k zásadnímu obratu britské unijní politiky. Je otázkou, jaký dopad budou mít v tomto směru volby do Dolní sněmovny v první polovině roku 2010. Prozatím očekávané vítězství euroskeptické Konzervativní strany by mohlo předznamenat komplikace, na druhou stranu priority strany vycházejí z národních zájmů Spojeného království, představených v jednotlivých podkapitolách, které doposud obhajovali labouristé. K tomu konzervativci nijak nezpochybují realitu a současná pravidla členství, ke kterému nemá země alternativu. Za těchto okolností nelze předpokládat budoucí zvrát v přístupu k EU ani v pozitivním, ani v negativním směru.

4 DÁNSKÉ KRÁLOVSTVÍ

4.1 Základní charakteristika státu

Dánské království má s 5,5 milionu obyvatel a rozlohou 43 098 km² zdaleka nejvyšší hustotu zalidnění mezi severskými zeměmi, 126,4 obyvatel na km². K Dánsku patří i dvě autonomní oblasti, Faerské ostrovy a Grónsko,ⁱ které mají autonomii v otázkách vzdělávání, sociálního systému, daní, životního prostředí, atd. Hlavní město je Kodaň, mezi další významná centra se řadí Århus, Odense a Aalborg. Dánsko je konstituční monarchie, v jejímž čele stojí od roku 1972 královna Margareta II. Kolem devíti procent obyvatel tvoří přistěhovalci a jejich potomci. Dominantním náboženstvím je státní evangelická luteránská církev (přibl. 85 %), ale objevuje se i katolické, židovské a jiná protestantská vyznání, asi dvě procenta obyvatel jsou Muslimy (denmark.net 2010). Dánsko je členem mnoha mezinárodních organizací jako je OSN, OECD, NATO, OBSE, MMF, WTO, atd. Dánsko je unitární stát, administrativními jednotkami je 5 regionů a 98 samosprávných obcí.ⁱⁱ

V přibližně dnešních hranicích Dánské království existuje od napolenských válek, kdy definitivně ztratilo status evropské mocnosti. Tím se rozpadl zbytek tzv. Kalmárské unie, která byla ustavena v roce 1397 mezi Dánskem, Norskem a Švédskem. Švédsko unii opustilo v roce 1523, Norsko až v roce 1814. Svě kolonie v Indii a Africe prodalo v roce 1845 a 1850. Konstituční monarchie byla zavedena králem Frederikem VII., který v červnu 1849 podepsal novou, tzv. červenou ústavu, jež garantovala občanská práva, a zavedla dvoukomorový parlament *Rigsdag*, všichni muži dostali právo volit, i když pro horní komoru existovala určitá omezení (Bjørn nedatováno). V roce 1864 Dánsko po dlouhém konfliktu ztratilo území Schleswigu, Holsteinu a Lauenburgu. V roce 1901 proběhla ústavní reforma zavádějící parlamentní hlasování o nedůvěře vládě. Další reforma v roce 1915 zrušila omezené právo volit do horní sněmovny, dala ženám a sloužícím plné hlasovací právo a zavedla proporční volební systém (Rerup nedatováno). V roce 1944 získal po sedmi stech letech na Dánsku nezávislost Island. Poslední velká ústavní reforma proběhla v roce 1953. Byla zrušena horní komora parlamentu, zavedena vládní odpovědnost, ústava umožnila částečné omezení státní suverenity, usnadnila pořádání referend a ustavila úřad ombudsmana. Byl také přijat zákon, který umožnil ženě stát se následníkem trůnu, i když ne plnou rovnost – žena se stane královnou, jen pokud není žádný mužský přímý následník.

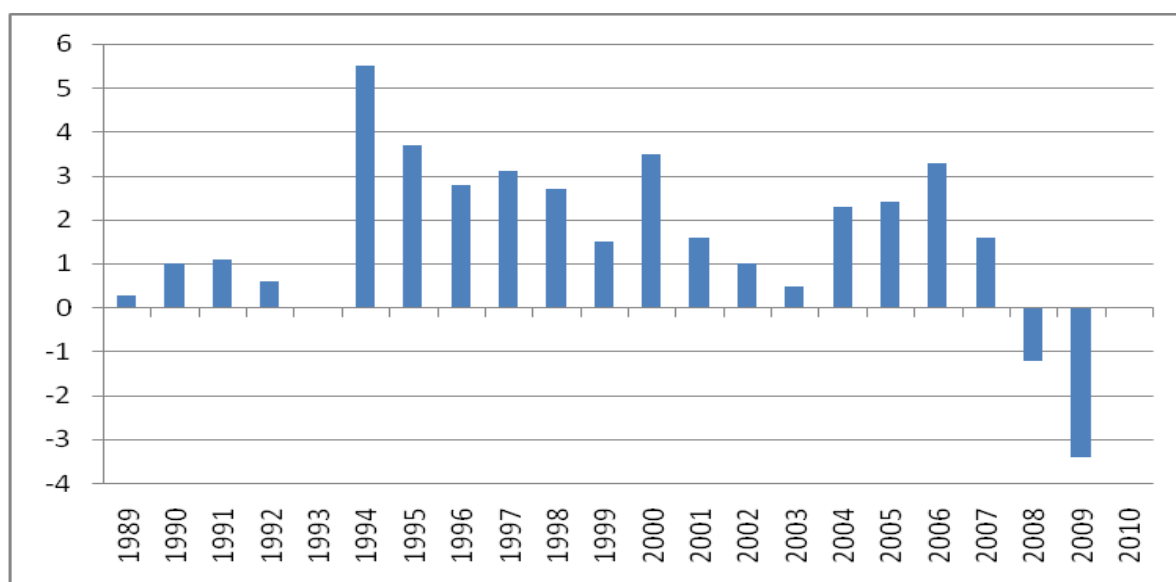
Poválečné období bylo svědkem rozsáhlé reformy sociálního státu, který byl zaveden hlavně v 50. a 60. letech. Od roku 1956 byl v platnosti národní penzijní plán, od roku 1960 nemocenské pojištění, od roku 1965 invalidní důchod a v roce 1970 byla výrazně navýšena podpora v nezaměstnanosti. Velkými reformami prošlo také školství, vláda se začala silně angažovat v otázkách kultury a volného času – v první polovině 60. let byla zavedena řada programů na státní podporu divadel a knihoven a vznikla filmová nadace a Dánská umělecká nadace (*Statens Kunstfond*) (Rerup a Christiansen nedatováno).

Po konci druhé světové války Dánsko upustilo od své téměř stoleté strategie izolované neutrality a stalo se zakládajícím členem NATO. Kvůli obavám veřejnosti a některých politiků z umístění jaderných zbraní na dánském území a ze znovuvyzbrojení západního Německa a jeho následného vstupu do NATO bylo ale prvních několik let „spojencem s výhradami.“ Dánsko se také stalo aktivním členem řady peacekeepingových operací OSN, například v letech 1956-1957 v Suez, 1960-1964 v Kongu, a v roce 1964 na Kypru. Od 60. let patří k předním poskytovatelům rozvojové pomoci na světě. Po druhé světové válce dánská ekonomika těžila z členství

v mezinárodních organizacích, nejprve v OEEC (později OECD) a EFTA, od roku 1973 v ES (Rerup a Christiansen nedatováno).

Multilaterální spolupráce se i dnes řadí mezi priority dánské zahraniční politiky. Mimo mezinárodní fóra a Evropskou unii hraje velkou roli jeho aktivita v rámci severské spolupráce a od konce studené války kooperace okolo regionu Baltského moře. Dánsko se aktivně podílí na činnosti OSN. V letech 2004 až 2006 bylo nestálým členem Rady bezpečnosti. Pro toto období si jako priority vytyčilo boj s terorismem, řešení konfliktů a posílení mezinárodního práva. Jako oblast zvláštního významu označilo Afriku, kam také směřuje největší část dánské rozvojové pomoci. V rámci vnějších vztahů Evropské unie se Dánsko soustředí na klimatické změny a ochranu životního prostředí, energetickou bezpečnost, terorismus a migraci. Z otázek, které nepatří do sféry Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, vyzvihuje Evropskou sousedskou politiku a další rozšíření. V otázkách bezpečnosti je základem dánské obranné politiky i nadále členství v NATO. Mezi dánským obyvatelstvem má velkou podporu severská spolupráce.

Graf 24: Změny HDP v % (1989-2010).

Zdroj: Danmarks Nationalbank 2000, Grumstrup 2008.

Dánsko je otevřenou ekonomikou, obchod tvoří asi třetinu HDP, dvě třetiny zahraničního obchodu jsou se zeměmi EU. Hlavním vývozním partnerem je Německo, následuje Švédsko, UK, Nizozemí a Francie. Mimo EU jsou to USA a Norsko. Dovozu jednoznačně dominuje západní Evropa, s velkým odstupem následuje Asie a severní Amerika (Danish Exporters 2008). Přestože od 60. let již není zemědělství dominantní složkou ekonomiky (jeho podíl na HDP je 1,3 % v porovnání s průmyslem 26,1 % a službami 72,6 %), jeho význam je stále velký, z čehož plyne i velký podíl potravinářského zpracovatelského průmyslu na HDP. Největší podíl pracovní síly zaměstnávají služby (72,7 %), následuje průmysl (23,8) a zemědělství (2,9 %). Klíčovými přírodními zdroji jsou ropa a zemní plyn, ryby, sůl, vápenec, křída, kámen, šterk a písek. Dominantní průmyslová odvětví tvoří železo a ocel, barevné kovy, chemický průmysl, zpracování potravin, výroba dopravních a strojírenských strojů, textilní a oděvní průmysl, elektronika, stavebnictví, nábytkářství a dřezpracující průmysl, stavba a oprava lodí, a výroba větrných mlýnů. Mezi nejdůležitější vývozní artikly ale patří i farmaceutické výrobky, lékařské přístroje, enzymy na produkci potravin, čisticí prostředky a bio-ethanol, atd. (Dimireva 2009).

Probíhající finanční krize zasáhla Dánsko o něco dříve než ostatní evropské země a to již v létě 2008. Zpomalení hospodářského růstu se dokonce projevilo již počátkem roku 2007, kdy

skončil boom trhu s realitami. Finanční krize urychlila cyklické zpomalení, řada nekvalifikovaných dělníků hlavně v průmyslových odvětvích, která závisí na vývozu, ztratila zaměstnání. Nezaměstnanost obecně prudce stoupla z 3,8 % v listopadu 2008 na 7,2 % v listopadu 2009. V lednu 2010 proto začalo kolektivní vyjednávání se soukromým sektorem, jehož důležitou složkou byla tentokrát ne výše platů, ale právě s ohledem na nárůst nezaměstnanosti zajištění dostatečného počtu pracovních míst a v některých sektorech jako doprava a stavebnictví omezení nábory pracovní síly ze zahraničí, především z Polska (Jørgensen 2010). Přes negativní dopady krize má Dánsko i dnes jeden z nejlepších fiskálních výsledků mezi členskými zeměmi EU.

4.2 Politický a stranický systém

Dánsko je parlamentní konstituční monarchií. Dánskou politickou kulturu definuje politika konsenzu a kompromisu. Tradičně je velká část obyvatel aktivní v politickém životě - v roce 2006 bylo kolem 5 % voličů členy politických stran a 75 % pracujících v odborech (Bille 2006). V čele legislativy je jednokomorový parlament. Ústava z roku 1953 zrušila horní komoru, Landsting, a zůstala jen dolní sněmovna, Folketing. Celkem má parlament 179 poslanců volených na čtyři roky, ale premiér může kdykoliv vypsát volby. Pokud Folketing odhlasuje vládě nedůvěru, musí vláda rezignovat nebo vypsát nové volby. Volby probíhají na základě proporčního systému, kdy 135 křesel je alokováno v 17-ti mnohočlenných volebních okrscích na základě distribuce hlasů s jistým zvýhodněním málo osídlených volebních obvodů a 40 doplňujících křesel má zajistit, že se do parlamentu dostanou i strany, které mají více rozptýlenou podporu. Grónsko a Faerské ostrovy jmenují do parlamentu každý dva poslance. Volební práh je 2 % a právo volit má každý dánský občan s trvalým pobytem v Dánsku. Volební účast je dosti vysoká, v posledních dvaceti letech se pohybovala mezi 82 a 88 %. Volby se konají většinou před vypršením volebního mandátu, protože vláda prohraje hlasování o důvěře nebo premiér vypíše volby dříve.

Hlavní rolí parlamentu je přijímat zákony a kontrolovat vládu a státní správu. Zákony mohou navrhnout ministři nebo poslanci a každý návrh musí projít třemi čteními v plenárním zasedání. Mezi každým čtením je návrh diskutován v jednom z 24 parlamentních výborů. Po přijetí zákona jej podepisuje královna a daný ministr, který tak za něj přebírá odpovědnost. Každý rok je přijato kolem 200 zákonů. Po přijetí zákona ale před jeho podpisem může být předložen k lidovému hlasování, pokud takový krok podpoří třetina poslanců. Změny ústavy musí vždy projít referendem, podobně jako vzdání se části suverenity. Referendum není nutné jen pokud zřeknutí se suverenity v dané oblasti získalo podporu 5/6 všech poslanců. Minimální volební účast pro odmítnutí legislativy je 30 %, v případě ústavní změny 40 %. Většina dánských referend se konala ve spojitosti s ES/EU. Velkou podporu mají organizace a hnutí, která se staví negativně k EU - mezi nejvýznamnější patří Lidové hnutí proti EU (Folkebevægelsen mod EU) a Červnové hnutí (JuniBevægelsen). Ta ale nekandidují v národních volbách, pouze ve volbách do Evropského parlamentu (Bille 2006).

Dánský stranický systém byl formován po přijetí ústavy v roce 1849, ale plně se rozvinul s ustavením proporčního volebního systému v roce 1920. Jelikož v zemi neexistovaly větší jazykové, náboženské, etnické, regionální či jiné konflitní linie, politické strany byly založeny na základě ekonomických, ideologických a sociálních otázek. Tradiční stranický systém spočíval na čtyřech hlavních subjektech: Sociálně demokratická strana (Socialdemokratiet), založená v roce 1871 s podporou odborů a pracující třídy; Sociálně liberální strana (Det Radikale Venstre), založená v roce 1905 a hájící zájmy Sdružení maloročníků a městské inteligence; Dánská liberální strana (Venstre) založená v roce 1870 a zastupující zemědělské spolky a družstva; a Konzervativní lidová strana (Det Konservative Folkeparti), reprezentující sdružení zaměstnavatelů, podnikatelů a obchodu, velkoročníky a vyšší státní úředníky. Každá z těchto stran měla vlastní denní tisk (Bille 2006). Až do 70. let měly tyto čtyři subjekty volební podporu 83 až 97 %. Od 60. let rostla na síle i nová politická strana, Socialistická lidová strana (Socialistisk Folkeparti) založená v roce 1959.

Volby v roce 1973 otráslý stranickým systémem, neboť podpora tradičních čtyř stran klesla na 58 % a do parlamentu se dostaly tři nové strany, Křesťanská lidová strana (Kristeligt Folkeparti), která se v roce 2003 přejmenovala na Křesťansko demokratickou stranu (Kristendemokraterne), Strana pokroku (Fremskridtpartiet), z níž se v roce 1995 oddělila populistická, národně konzervativní Dánská lidová strana (Dansk Folkeparti), a Demokrati středu (Centrum-Demokraterne). Od těchto voleb se do parlamentu dostalo vždy nejméně sedm stran. Také volatilita výrazně narostla, od roku 1973 20 až 30 % Dánů hlasovalo ve volbách pro jinou stranu než v těch minulých. Navzdory tomuto vývoji zůstala distribuce křesel mezi levicí a pravicí v parlamentu relativně stabilní a i o stranickém systému můžeme tvrdit, že je ustálený. Od roku 2001 je u moci středo-pravá vláda Liberální strany (Venstre) a Konzervativní lidové strany (Det Konservative Folkeparti). Tato koalice vyhrála ve volbách v letech 2001, 2005 a 2007 a spoléhá na podporu Dánské lidové strany (Dansk Folkeparti).

Poslední volby v roce 2007 byly velkým vítězstvím pro Socialistickou lidovou stranu, která získala nejvíce hlasů od roku 1988 a Dánskou lidovou stranu, která opět získala dost křesel k tomu, aby vláda potřebovala její parlamentní podporu. Ztrátu naopak opakovaně zaznamenala Sociální demokracie, pro kterou to byl nejhorší výsledek od roku 1906, a Dánská sociálně liberální strana. Vládní strany kampaň postavily na potřebě pokračovat v trendech nastavených od roku 2001, tedy především v omezení imigrace a reformě sociálního státu. Dánská lidová strana si jako moto vybrala ochranu venkovského Dánska před „islámskou hrozbou“. Nová aliance, která vznikla v květnu 2007 spojením členů Sociálně liberální, Liberální a Konzervativní strany, měla tři hlavní témata – omezit vliv Dánské lidové strany, liberálnější imigrační a integrační politiku a daňovou reformu s výrazným snížením daní pro vyšší příjmy. Její výsledek byl ale velkým zklamáním. V čele všech koaličních vlád od voleb v roce 2001 stál do jara 2009 předseda Venstre Anders Fogh Rasmussen, který byl následně zvolen generálním tajemníkem NATO. Od dubna 2009 je v čele vlády Lars Røkke Rasmussen.

Tabulka 7: Výsledky voleb do Folketingu (listopad 2007)

Strana	Hlasů celkem	Hlasů v %	Změna v % (vůči 2005)	Křesla	Změna (vůči 2005)
Liberální strana	908,472	26,3	-2,7	46	-6
Sociální demokracie	881,037	25,5	-0,3	45	-2
Dánská lidová strana	479,532	13,9	0,6	25	1
Socialistická lidová strana	450,975	13	7	23	12
Konzervativní lidová strana	359,404	10,4	0,1	18	0
Dánská sociálně-liberální strana	177,161	5,1	-4,1	9	-8
Nová aliance	97,295	2,8	-	5	-
Seznam jednoty	74,982	2,2	-1,2	4	-2

Rudo-zelená aliance					
------------------------	--	--	--	--	--

Zdroj: Autorka, data získaná z databáze Election Resources on the Internet.

Hlavou státu je královna Margrethe II. Role panovníka je symbolická a reprezentativní – například jmenuje premiéra a podepisuje zákony. V čele výkonné moci je vláda vedená premiérem, který je odpovědný parlamentu. Předsedu vlády jmenuje královna na základě doporučení předsedů politických stran. Od roku 1909 nezískala žádná strana parlamentní většinu, takže vlády jsou buď koaliční nebo menšinové. Menšinové vlády umožňuje především fakt, že vláda nemusí mít oficiální většinovou podporu parlamentu. Premiér určuje počet ministrů a ministerstev. Jelikož v Dánsku nejsou náměstci ministra, ministr má za rezort plnou odpovědnost a je správním a politickou vedoucí postavou ministerstva. Ministři tvoří státní radu, které předsedá královna a jejich zasedání se účastní i následník trůnu, v této chvíli korunní princ Frederik. Rada projednává všechny parlamentní návrhy a důležitá vládní nařízení. Ve státní administrativě může pracovat jen dánský občan. Za kontrolu státní a místní administrativy odpovídá ombudsman, který dostává stížnosti od občanů, ale také může sám zahájit šetření, zda státní správa dodržuje zákony. Vybírá jej parlament po každých parlamentních volbách.

Dánský soudní systém se skládá z Nejvyššího soudu (Højesteret), dvou Vyšších soudů (Landsrett), Námořního a obchodního soudu (Sø- og Handelsretten), Katastrálního soudu (Tinglysningsretten), 24 okresních soudů (Byret), soudů pro Faerské ostrovy a Grónsko, Odvolací rady (Procesbevillingsnævnet), Zvláštního soudu pro stížnosti a přezkoumání (Den Særlige Klageret), Rady pro soudní jmenování (Dommerudnævnelserådet) a Správního soudu (Domstolsstyrelsen). Soudy první instance jsou okresní soudy, odvolání projednávají Vyšší soudy. Nejvyšší soud je poslední odvolací soud třetí instance a projednává případy občanského i trestního rázu, ale u trestního práva nerozhoduje o vině či nevině. Námořní a obchodní soud byl založen v roce 1862 a jeho kompetence zahrnují otázky mezinárodního obchodu nebo například zákon o dánské ochranné známce, zákon o hospodářské soutěži apod. Katastrální soud vznikl v roce 2007 a zabývá se přepisy majitelů půdy, hypotékami a dalšími poplatky, manželskými vyrovnáními, atd.

Zvláštní soud pro obžaloby a přezkoumání řeší přestupky soudců a dalších zaměstnanců soudů. Mimo to může také znovuotevřít trestní případ a v trestním řízení učinit nezpůsobilým právního zástupce obhajoby. Odvolací rady řeší případy odvolání, které již prošly druhou nebo i třetí instancí, ale mají potenciál sloužit jako precedent nebo je provází velký zájem veřejnosti. Přestože spadá do soudního systému, je Rada pro soudní jmenování nezávislá na soudnictví a státní správě. Od roku 1999 navrhuje ministru spravedlnosti všechna soudní jmenování kromě postu prezidenta Nejvyššího soudu. Rada může na každý post dát jen jeden návrh, který musí být podložen a zahrnovat všechny názory na danou osobu, tedy kladná i záporná vyjádření. Radě předsedá soudce Nejvyššího soudu, místopředsedou je soudce Vyššího soudu, dále je členem soudce okresního soudu a dva zástupci veřejnosti (Danmarks Domstole 2007).

Přestože je Dánsko unitární stát, reformy v posledních desetiletích zavedly relativně vysokou míru decentralizace. V čele pěti krajů stojí volená rada, podobně jako u 98 obcí. Hlavní kompetence obcí zahrnují výběr daní, pečovatelské služby, základní školy, péče o starší občany, kulturu, životní prostředí a správu cest. Volby do krajských a obecních rad se konají jednou za čtyři roky. Již v 19. století, ale nejvíce po první světové válce, došlo k procesu silné organizace obchodních, kulturních, pracovních a jiných zájmů. Na počátku 21. století byl každý Dán mezi 18-ti a 70-ti lety členem průměrně tří organizací. Mnohé z nich mají nárok na státní podporu (Bille 2006).

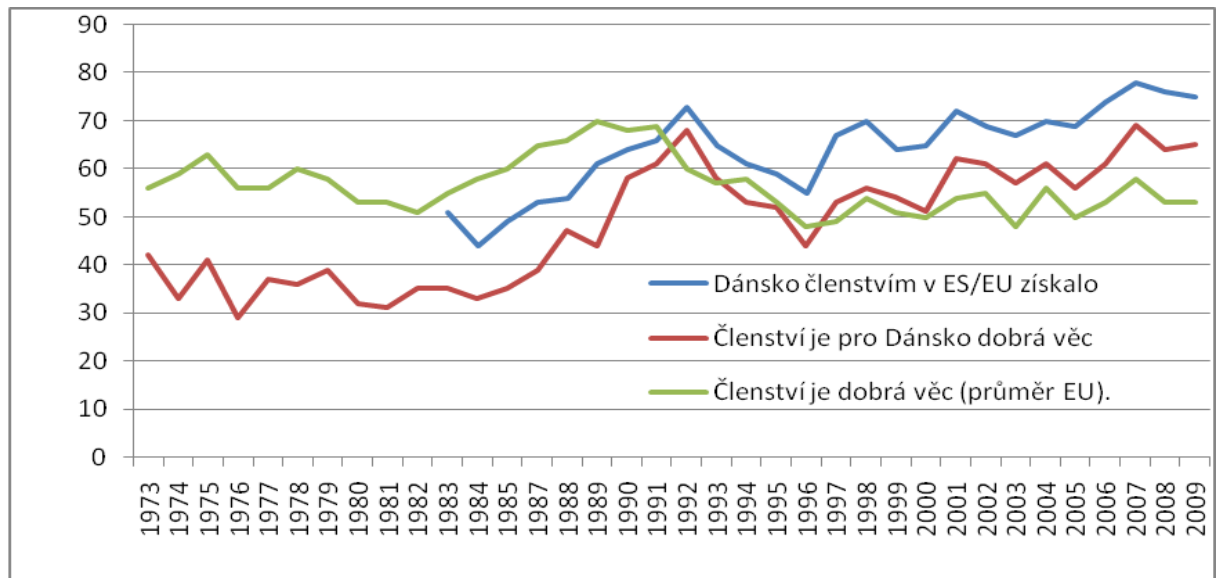
4.3 Dánsko v Evropské unii

4.3.1 Základní analýza vývoje vztahů a postojů veřejnosti k integraci

Dánské království se stalo členem EU v roce 1973 po referendu, kdy se pro vstup vyjádřilo 63,3 % obyvatel. Dánové jsou však tradičně negativně naladěni politické integraci a podporují především ekonomickou stránku EU. Rozhodnutí vstoupit to ES bylo do velké míry vázáno na postoj Spojeného království (UK), na kterém bylo podobně jako Norsko závislé ekonomicky i bezpečnostně. Dánská přihláška byla proto vždy podána v návaznosti na britskou a to jak na počátku 60. let tak i v roce 1967 a potom 1970. Dánsko mělo ze všech severských zemí ke kontinentu nejbližší geograficky i historicky. Hospodářská propojenost s UK a Německem by utrpěla, pokud by obě země patřily do ES a Dánsko ne. Navíc jeho vysoce konkurenceschopné hospodářství mohlo jen pozitivně těžit ze společné zemědělské politiky ES.

Jako jediná severská země v ES mělo od roku 1973 Dánsko dvojí roli – prezentovat postoje ES v severských zemích a postoje severských zemí v ES, neboť až do vstupu lavírovalo mezi severskou spoluprací a evropskou integrací. Z důvodu svého delšího členství je Dánsko i dnes nejvíce integrovanou severskou zemí v orgánech a politikách EU, přestože podobně jako UK patřilo od počátku k euroskeptickým zemím a podpora veřejnosti byla relativně nízká – do poloviny 80. let se vstupem souhlasilo jen 30-35 % lidí. V 90. letech vystoupala až na 60 % a na podzim roku 2009 dosáhla dokonce 65 % (EU-27 53 %) a 75 % lidí si myslelo, že členství v EU přineslo Dánsku užitek (EU-27 57 %) (European Commission 2009).

Graf 25: Podpora evropské integrace v Dánsku (v %, odpovědi ano)

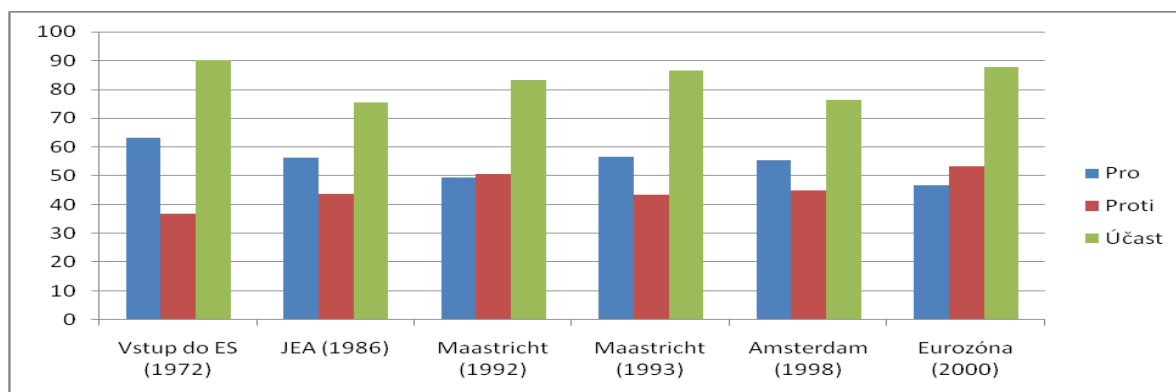

Zdroj: Autorka, data získána z archívu Eurobarometru.ⁱⁱⁱ

Po záporném výsledku referenda o Maastrichtské smlouvě v roce 1992 Dánsko smlouvu ratifikovalo až po přijetí čtyř trvalých výjimek – z Hospodářské a měnové unie, obranné politické spolupráce, rozšíření právní spolupráce a z evropského občanství. Zatím jediný pokus o zavedení eura neuspěl. Dánsko sice nejen dlouhodobě splňuje maastrichtská kritéria, jeho hospodářský cyklus je sladěn se zeměmi eurozóny a v době rozhodnutí o konání referenda za sociálně demokratické vlády Poula Nyrupa Rasmussena mělo euro i relativně vysokou podporu veřejnosti, přesto 53,2 % obyvatel hlasovalo proti. Celá debata se opírala spíše než o ekonomické faktory o argumenty o tom, jaký vliv bude mít euro na dánskou suverenitu, národní identitu a o spojitosti

mezi eurem a federalizací EU. Lze proto říci, že převážily politické otázky nad ekonomickými. Další referendum o euru mělo proběhnout v roce 2011, ale nový dánský premiér v říjnu 2009 oznámil, že „Dánsko nesplnilo politické ani hospodářské podmínky pro konání nového referenda“ (Matzen a Acher 2009).

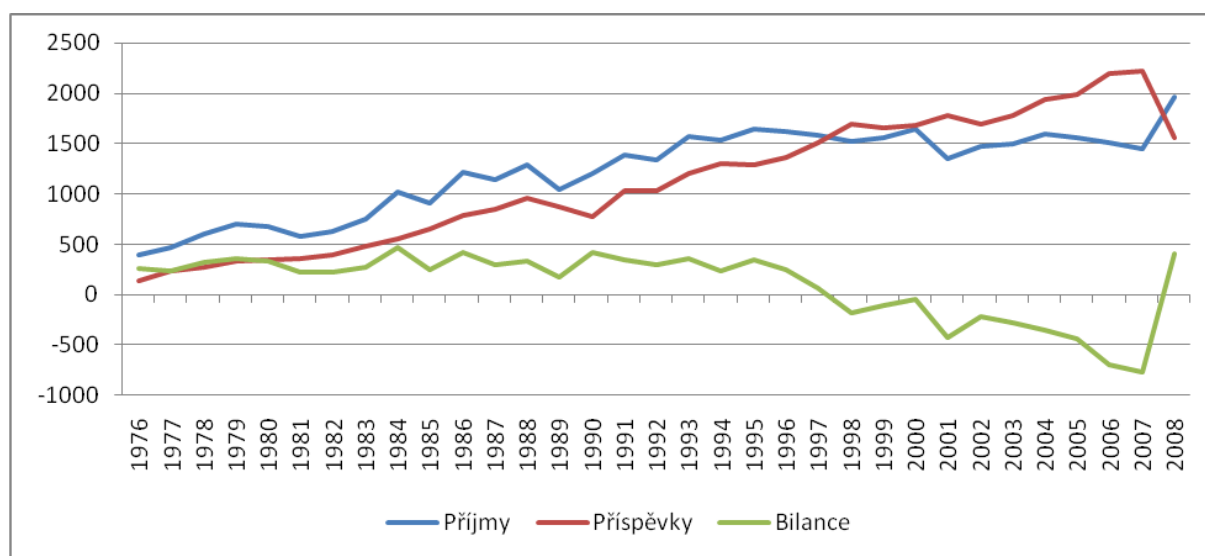
Graf 26: Výsledky dánských referend o evropských záležitostech

Zdroj: Folketinget 2008.

Přes hospodářskou vyspělost bylo na rozdíl od sousedního Švédska dlouho čistým příjemcem z evropského rozpočtu, což způsobila především zemědělská politika. Dánsko má nejen velký a vyspělý zemědělský sektor, ale skladba produkce odpovídá těm prvkům, které politika preferuje. V současné době je Dánsko mírným příjemcem z evropského rozpočtu.

Graf 27: Příjmy a příspěvky do rozpočtu ES/EU v miliónech eur (1976-2008)

Zdroj: European Commission 2009k: 93-105.

Pokud bychom měli zhodnotit Dánsko jako předsednickou zemi, Dánsko mělo ze všech severovýchodních zemí největší tendenci prosazovat své národní zájmy. Během posledního předsednictví v roce 2002^{iv} se na program podepsal nástup nové pravicové vlády v roce 2001 a nesl výrazně dánské prvky. Hlavní prioritou bylo dokončení jednání o rozšíření o deset nových zemí, jelikož politika rozšíření EU byla pro Dánsko důležitým tématem již od roku 1989. Další otázky zahrnovaly spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitra, udržitelného rozvoje, bezpečnosti

potravin a globální odpovědnost EU. Specificky se jednalo o efektivnější azylovou a imigrační politiku, vytváření pracovních míst skrze deregulaci a liberalizaci, silnější transatlantické vazby a větší transparentnost v evropském rozhodovacím procesu. Mimo úspěšné dokončení jednání o rozšíření, kdy strategie a taktika Dánska velmi přispěly k pozitivnímu výsledku jednání na summitu v Kodani v prosinci 2002,^v se během dánského předsednictví podařilo dokončit jednání o balíčku Dublin II a otevřít jednání Rady a vyvěšování dokumentů na stránkách předsednictví.

Dále se podařilo dokončit jednání o liberalizaci evropského trhu s elektřinou, o otevřeném evropském nebi, a o zpracování žádostí o azyl. Naopak se nepovedlo dovést do konce jednání o celoevropských patentech a o daňovém balíčku (Bengtsson, Elgström a Tallberg 2004: 312). V zahraniční politice se Dánsko mimo záběr dalších tří kandidátských zemí, Rumunska, Bulharska a Turecka, soustředilo na vztahy s Ruskem především v rámci severní dimenze, statutu Kaliningradu a situace v Čechách. Dánsko se také angažovalo v arabsko-izraelském konfliktu, kdy představilo mírový plán, který sice přijali ministři zahraničí EU, ale Izrael ne.

Jørgen Nehring identifikuje několik oblastí, které v současné době tvoří hlavní preference dánské reprezentace: sociální egalitarismus, rovné příležitosti pro muže a ženy, ochrana životního prostředí, ochrana spotřebitele a transparentnost veřejné politiky (Nehring 2001: 153). Přes pomalu rostoucí podporu EU má stále velkou podporu obyvatel severská dimenze dánské politiky - v Dánsku dává přednost zůstat v EU 47 %, naopak 44 % je pro užší severskou spolupráci. Na otázku, zda by dali přednost severské federaci, která by spolupracovala s EU před členstvím v EU, 51 % Dánů řeklo ano a 36 % dalo přednost současnému uspořádání (Norden This Week 2004).

4.3.2 Vnitrostátní institucionální rámec

Dánské ministerstvo zahraničí disponuje 78 velvyslanectvími a 7 zastoupeními při mezinárodních organizacích, například při EU či OSN. Do kompetencí ministerstva patří zahraniční a bezpečnostní politika, evropská politika a koordinace postojů v EU, rozvojová politika, globální spolupráce, vývozní a investiční politika a obchodní politika (Udenrigsministeriet 2009). Mimo půdu OSN a EU je Dánsko aktivní v NATO, WTO, a v platformách severské, baltické a arktické spolupráce. Dánsko sice není neutrální zemí a je členem NATO, ale v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky se účastní jen na jejich civilních aktivitách, v rámci kterých se například podílelo na misích v Kosovu, kde pomáhalo s posilováním právních institucí, a v Afghánistánu formou monitorování a poradenství ministerstva vnitra a policejních složek. V roce 2010 Dánsko předsedá Severské radě ministrů a neformální severské spolupráci v oblasti zahraniční a obranné politiky. Zároveň od dubna 2009 na dva roky předsedá Arktické radě (spolu s Grónskem a Faerskými ostrovy). Hlavní náplní je v současné době problematika udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí v Arktidě.

Dánské ministerstvo zahraničí odpovídá i za koordinaci evropských otázek. Jedná se zejména o tři základní typy vazeb – koordinace ministerstva zahraničí s jednotlivými sektorovými ministerstvy, dále s kanceláří premiéra a nakonec s parlamentem. Zatímco před vstupem do ES v roce 1973 se o zahraniční politiku staralo pouze ministerstvo zahraničí, po roce 1973 se postupně zvyšovala role sektorových ministerstev, která se samostatně začala zapojovat do jednání v ES a vytvořila si k tomu i administrativní jednotky. V roce 1988 tak sektorová ministerstva vydala na zahraniční aktivity více než samotné ministerstvo zahraničí. Knud Erik Jørgensen proto zmiňuje, že podle mnohých je vedoucí postavení ministerstva zahraničí především formální (Jørgensen 2002: 80). Ve vztahu mezi ministerstvem zahraničí a kanceláří premiéra bylo možné do roku 1993 koordinaci označit za velmi hladkou. Naproti tomu nástup Poula Nyrupa Rasmussena a jeho silný zájem o evropskou politiku jejich vzájemný vztah velmi změnil – Rasmussen reorganizoval kancelář premiéra a na koordinaci měl špatný vliv i negativní

osobní vztah premiéra a ministra zahraničí (Jørgensen 2002: 81). Koordinace mezi ministerstvem zahraničí a parlamentem je také často komplikovaná (více o parlamentu níže).

Dánská administrativa má ve vztahu k EU silně koncentrovanou odpovědnost, což zemi dává při jednáních silný hlas vycházející z celospolečenského národního konsenzu o cílech a zájmech Dánska v EU, který prochází i napříč stranickým spektrem. Dánské politické strany do velké míry souhlasí se základními cíly a podmínkami členství, což usnadňuje konzistentní prosazování klíčových zájmů a politik. Dánský parlament je, co se týče evropských otázek, mezi členskými zeměmi považován za nejvlivnější sněmovnu, neboť může vládě podávat závazná vyjádření. Jelikož jsou v Dánsku obvyklé menšinové vlády, musí spoléhat na dohodu s opozičními stranami, aby později získaly většinovou podporu pro implementaci evropské legislativy v parlamentu.

S každým ministerstvem jedná parlamentní výbor pro evropské záležitosti a tato jednání jsou tajná (Auel 2007: 492-493). Výbor se skládá ze 17-ti poslanců, posty jsou obsazeny podle stranické skladby v parlamentu. Před úterním jednáním v Radě EU se daný ministr obvykle v pátek sejde s Výborem, jehož členové mu mohou klást otázky. Výbor následně hlasuje, a pokud většina souhlasí, ministr může návrh prezentovat v Bruselu. Postupně se z evropského výboru stala nejvytíženější komise dánskému parlamentu, protože dostává nejvíce dokumentů k přezkoumání. Velké množství případů a dokumentů a relativně krátké časové období mezi jednotlivými zasedáními zavalují Výbor prací. Po návratu z jednání je dánský zástupce nejen povinen podat evropskému výboru zprávu, ale také může být požádán, aby vysvětlil, proč byl přehlasován.

V poslední době bylo navíc zavedeno další pravidlo, kdy Výbor konzultuje odpovídající specializovaný parlamentní výbor a ten mu má pomoci s vyhodnocením dopadu připravované evropské legislativy na Dánsko (Einhorn a Erfer 2006: 186). Právě známá síla dánskému parlamentu vedla řadu nových členských zemí ke zkoumání dánskému systému jako možného modelu. Objevuje se však kritika, že jak se oslabila role Rady v rozhodovacím procesu EU, tak daný systém není dostačující,^{vi} což se přidává ke kritice, že výbor je přetížen a že nedostává všechny potřebné informace, ale pro mnohé je tento systém i nadále „kritický pro vytvoření politické základny legitimizující dánské postoje a nutící dánskou vládu se přizpůsobit“ (Burgens 2002: 185).

Ministerstvo zahraničí také dohlíží na transpozici a aplikaci evropských politik a také odpovídá za v dánském případě řídké případy řízení pro porušení závazků z komunitárního práva. Dánsko má pro účely transpozice k dispozici řadu nástrojů, ale nejčastěji využívá výkonné a ne zákonodárné cesty, neboť silná účast parlamentu na přípravě dánské pozice umožňuje politický dohled v raném stádiu procesu a v tomto okamžiku již není tak potřebná. Transpozice je tak do velké míry v rukou státních úředníků. Účast politických stran a zájmových skupin na formování postoje vede k tomu, že v této fázi se cítí vázání evropským rozhodnutím a to i tehdy, kdy byla dánská pozice přehlasována (Burgens 2002). To vše přispívá k tomu, že Dánsko je v otázce transpozice a implementace evropského práva považováno za jednoho z „nejvzornějších“ členských států EU. Peter Bursens to přikládá i vysoké míře koordinace mezi ministerstvy a odděleními, spoluprací úředníků z řady ministerstev a zástupců zájmových skupin, které hrají klíčovou roli při formulaci a implementaci politik. Jejich účast na celém procesu od samého začátku usnadňuje pozdější implementaci. Bursens dokonce tvrdí, že navzdory svému euroskepticismu jsou dánští politici velmi dobře informováni o EU a vykazují velkou míru zájmu. Členové evropského parlamentního výboru jsou většinou zkušení poslanci s rozsáhlými vědomostmi a zkušenostmi o EU a evropských záležitostech (Burgens 2002: 190).

Dánsko je do jisté míry specifické s ohledem na volby do Evropského parlamentu, neboť relativně vysoká míra euroskepticismu vedla k ustavení odlišného stranického systému pro evropské volby, kterých se účastní dva antievropské subjekty, které nekandidují v parlamentních volbách. Jedná se o Lidové hnutí proti EU (Folkebevægelsen mod EU) a Červnové hnutí

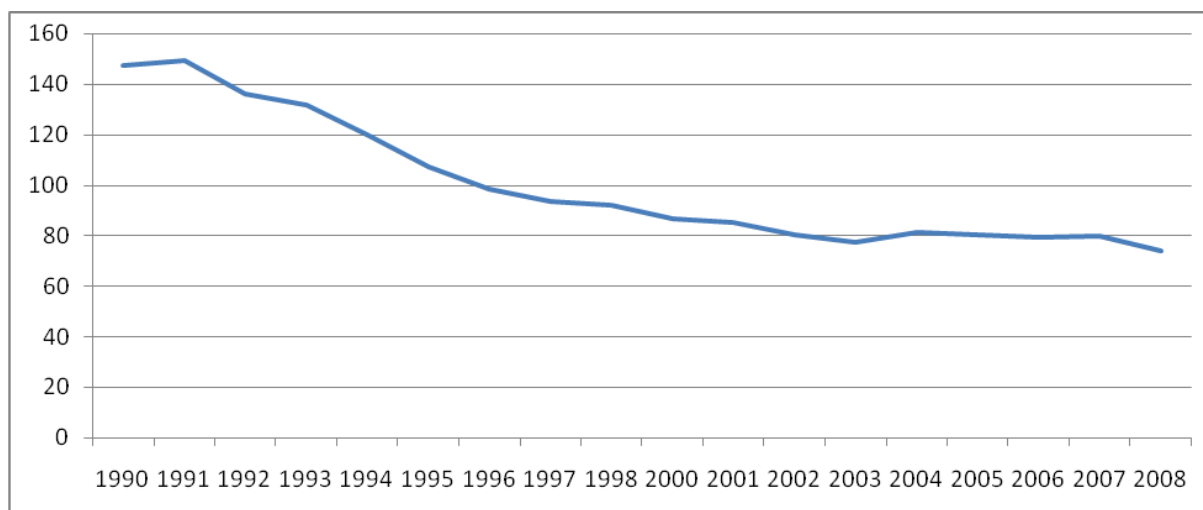
(Junibevegelsen). Kritická je také Rudo-zelená aliance (Enhedslisten). Přesto můžeme i zde volby do EP označit za volby druhého řádu, protože strany na kandidátky umísťují méně známé osobnosti a volby se vyznačují malou volební účastí. V roce 2009 se na kandidátkách objevovali nejčastěji lidé s proevropským postojem a mnoho mladých politiků a osobností. V posledních volbách se snížil rozkol mezi pro a antievropskými programem, což lze vnímat jako pozitivní vývoj (Christensen 2009). V posledních volbách do EP zvítězila Sociální demokracie s 21,5 %, druhá byla Liberální strana s 20,2 % a následovaly Socialistická lidová strana 15,9 %, Dánská lidová strana 15,3 %, Konzervativní lidová strana 12,7 % a Lidové hnutí proti EU 7,2 % za účasti 59,5 % voličů, což byla čtvrtá nejvyšší mezi členskými zeměmi EU, ale výrazně nižší než tomu bývá v parlamentních volbách.

4.4 Zemědělská politika

4.4.1 Analýza situace

Zemědělství tradičně tvořilo významnou část dánského hospodářství a na svém klíčovém významu začalo ztrácet až relativně nedávno. V roce 2002 byl podíl pracovní síly zaměstnané v zemědělství 4 % a podíl zemědělské půdy na celkové rozloze 62 % (2003). Průměrná velikost hospodářství byla výrazně vyšší než v EU-15, 54 ha, respektive 19 (2005). V EU-27 mají jen dvě země větší průměrnou rozlohu hospodářství, Česká republika a UK. Hlavní aktivitou je pěstování polních plodin, (57 %), následuje pěstování směsky a chov dobytka (15 %), a mlékárenství (11 % 2005). Hlavní zemědělské produkty jsou ječmen, pšenice, brambory, řepa cukrovka, vepřové, mléčné výrobky a ryby. Dánsko postupně zavádí - s menšími výjimkami - systém přímých plateb na plochu a plné odstranění vazby na objem výroby (*decoupling*). Dánsko se také soustředí na minimální řízení půdy. Národní legislativa podporuje stále pastviny, jako důvod je uváděna ochrana vodního prostředí. V rámci programu rozvoje venkova bylo v roce 2008 pro Dánsko vyčleněno 21 % fondů na konkurenceschopnost, 64 % na životní prostředí a řízení půdy, 5 % na venkovské hospodářství a 10 % na program LEADER. Rozpočet Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) na rozvoj venkova je v letech 2007 až 2013 pro Dánsko €444,7 milionů. V roce 2005 bylo vyčleněno 30 000 ha půdy jako znevýhodněné oblasti (LFA), což je 1,1 % celkové užití zemědělské půdy (U.S. Department of State 2009).

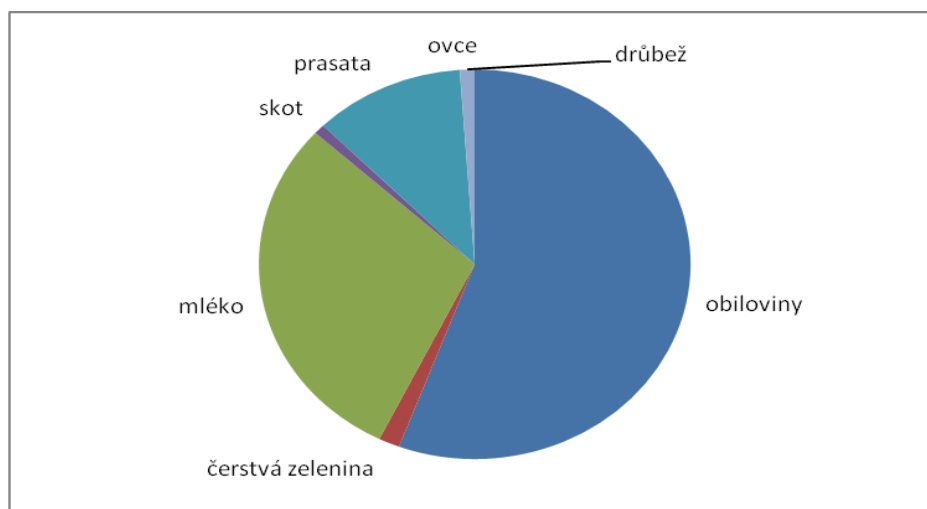
Graf 28: Celkový počet pracovníků v zemědělství (v tisících, 1990-2008)

Zdroj: autorka, data získaná z databáze ILO.

Zemědělství a zemědělská produkce stále tvoří významný podíl dánského vývozu. Až do 60. let bylo největším vývozním odvětvím s podílem přes 60 %. V roce 1992 jeho podíl klesl na 21 % a v roce 2002 byl 12 % (Daugbjerg 2005: 71). Od té doby zůstal v podstatě nezměněn - v roce 2008 tvořil 11,8 % (U.S. Department of State 2009). V roce 2002 bylo vyvezeno 68 % produkce zemědělského sektoru, z toho 58 % do EU a 42 % do třetích zemí (hlavně USA a Japonsko). Klíčovými exportními komoditami jsou především obiloviny, vepřové, máslo a sýry. V roce 2008 tvořilo největší podíl vepřové (4,3 %).

Graf 29: Podíl jednotlivých komodit na zemědělské produkci v roce 2006

Zdroj: European Commission Eurostat 2008.

Jelikož je dánské zemědělství orientováno hodně na vývoz, je vystaveno řadě tlaků globalizace, což vedlo zájmové skupiny k reorganizaci. V Dánsku zemědělci vlastní výrobní a zpracovatelská zařízení formou družstev. Tento systém je téměř 150 let starý a funguje na několika základních principech: členství je dobrovolné a otevřené, každý člen má jeden hlas, družstva fungují na demokratickém základě, členové mají právo a povinnost dodávat výrobky, a kapitál společnosti je chráněn. Přebytky náleží členům a jsou mezi ně rozděleny podle příspěvků člena do společnosti. Obrat všech družstev činí kolem 10 % celkového HDP Dánska (Christensen, Jensen a Christensen 2008).

Dánsko souhlasí s poskytováním zemědělské podpory v rámci CAP, ale požaduje, aby byla pro všechny členské země rovným dílem spojena s ochranou životního prostředí, bezpečností potravin, zdravím zvířat a rostlin, a blahobytem zvířat. V rámci veřejné diskuse o budoucnosti CAP po roce 2013, které se účastní v Dánsku celá řada zájmových a politických organizací, byli v roce 2006 dánští občané požádáni o identifikaci hlavních problémů priorit pro toto období. Nejčastěji byly zmíněny přílišná komplikovanost postupů EU, špatná kontrola toku peněz a nedostatečná reforma CAP (Council for the Rural Area nedatováno).

Zároveň je však v této debatě patrná podpora CAP, která má fungovat jako základní kámen evropského zemědělství, aby byla zajištěna konkurenceschopnost a rovná soutěž a aby prospívaly evropské venkovské oblasti. CAP by však měla být dále liberalizována a měl by se posílit její tržní prvek. Dlouhodobě by měla reforma CAP zajistit, že zemědělská politika bude naplňovat požadavky spotřebitelů a trhu. Dánsko také podporuje plné odstranění vazby na objem výroby, zrušení exportních dotací, kvót, opatření na podporu trhu a tržní intervence. Na světové úrovni žádá, aby byla CAP v souladu s tzv. zelenou krabicí^{viii} domácí podpory Světové obchodní organizace. Dánsko si také přeje zjednodušení denní administrativy CAP. V rámci financování

CAP se silně staví proti „znárodnění“ CAP, přestože v dlouhodobém výhledu si přeje výrazné snížení evropského i národního rozpočtu na zemědělskou politiku. V oblasti rozvoje venkova podporuje co největší omezení státní pomoci ale tak, aby to neohrozilo celkovou politiku rozvoje venkova, a pokračování přesunu financí z pilíře 1 do pilíře 2 (Council for the Rural Area nedatováno).

4.4.2 Dlouhodobé cíle

Do roku 2025 dánská vláda podporuje plné zrušení prvního pilíře CAP, což má většinovou podporu poslanců, zemědělských svazů a Dánské společnosti pro zachování přírody. Finanční podpora by měla směřovat k veřejným statkům jako je ochrana životního prostředí, zachování krajinného rázu, vysoký standard blahobytu zvířat a bezpečnost potravin. K návrhu Komise o „kontrolu stavu“ (tzv. health check), „který má zdokonalit, zmodernizovat, zjednodušit a zefektivnit zemědělskou politiku Unie na základě zkušeností získaných z předchozích let a přizpůsobit ji vyššímu počtu členských států Unie“ (Společná zemědělská politika po reformě 2009) se staví pozitivně, neboť je v souladu s dánskou prioritou liberalizace. Považuje za přijatelné, aby se postupně přesouvaly finanční prostředky z přímé podpory na opatření, která evropskému zemědělství zlepší pozici v globální soutěži a v otázkách spojených s klimatickými změnami, biodiverzitou a životním prostředím, ochranou vodních zdrojů a blahobytem zvířat.^{viii}

K budoucí podobě rozpočtu zaujala dánská vláda pozici, že využití fondů musí pro celou Unii a její občany vytvářet přidanou hodnotu. Jako nejlepší metodu postupného zrušení přímých plateb považuje postupně klesající strop na výdaje na CAP spolu s proporčním snižováním plateb. Dále navrhuje, aby byla podpora rozvoje venkova na určitou dobu zaměřena na důsledky postupného rušení přímých plateb a nutnou následnou restrukturalizaci sektoru. Budoucí podpora rozvoje venkova by se podle Dánska měla zaměřit na přeshraniční environmentální problémy a měla by klesnout na úroveň spolufinancování členských zemí. Soudobá podpora chudších venkovských regionů by se měla stát součástí politiky soudržnosti a mnohem větší podíl fondů by měl být alokován do chudších zemí. Požaduje ale reformu, racionalizaci a zjednodušení řízení strukturálních fondů (Kristensen a Andersen 2008).

4.4.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo potravin, zemědělství a rybolovu: Ministerstvo má ve své kompetenci zemědělskou politiku, politiku rybolovu, výživu, potravinovou a veterinární inspekci, a zdraví a blahobyt zvířat. Zaměstnává kolem 3 000 lidí. Zvláštním odborem je Agentura pro dánský potravinářský průmysl, která byla ustavena v roce 2000 spojením ředitelství pro rozvoj s ředitelstvím pro otázky EU. Agentura spravuje Evropskou zemědělskou politiku pro Dánsko a má na starosti i platby v rámci CAP včetně rybolovu. Soustředí se také na výzkum a vývoj a ochranu životního prostředí ve spojení se zemědělskou produkcí.

Nátlakové skupiny: Hlavní zemědělskou zájmovou skupinou v Dánsku je federace Dánské zemědělství vzniklá v roce 2003 spojením dvou velkých svazů, Dánského svazu zemědělců (De danske Landboforeninger)^{ix} a Sdružení rodinných zemědělců (Dansk Familielandbrug), které dříve existovalo pod názvem Svaz dánských maloročníků (Danske Husmandsforeninger). Jako hlavní důvod tohoto spojení můžeme považovat pokles počtu zemědělců v Dánsku a potřebu posílit jejich hlas vůči vládě a vnějším politickým tlakům (Daugbjerg 2005: 73). Na krajské a místní úrovni i nadále existují obě organizace samostatně.

Organizace Dánské zemědělství sdružuje téměř 90 % všech dánských zemědělců. Zemědělský sektor je považován za nejlépe organizovaný v Dánsku, neboť všechny typy zájmů jsou určitým způsobem spojeny pod hlavičkou Rady dánského zemědělství (Landbrugsraadet), která vznikla v roce 1919 a slouží jako hlavní koordinační fórum zemědělských zájmů na úrovni EU, dánské

vlády, dánského parlamentu, státní správy a národních i mezinárodních obchodních organizací. Mimo Dánské zemědělství jsou členy zemědělská družstva a některé skupiny specializovaných komodit nebo odvětví. Skupina Dánské zemědělství s těmito rozličnými skupinami koordinuje své pozice ve většině politických otázek. Nejdůležitějším faktorem, který spojuje všechny zemědělce na této úrovni, je poradenský servis s jedním národním centrem a 60-ti místními poradenskými středisky. Hlavní zájmová odvětví představuje chov prasat, obiloviny a mlékárenská výroba. První stupeň zpracovatelského průmyslu je organizován v družstvech, která vlastní a spravují zemědělci. V mlékárenství dnes existuje jen jedno velké družstvo, Arla Foods, které skupuje téměř veškeré mléko vyrobené v Dánsku, i když existuje i několik malých, lokálních mlékáren. V zemi jsou dvoje hlavní prasečí jatka, Danish Crown a mnohem menší Tican.

Metody snahy ovlivnit politická rozhodnutí vedou zejména skrze Ministerstvo zemědělství, kde mají dánské zájmové skupiny dlouhodobě vybudované kontakty, a skrze politické strany. V poslední době také častěji využívají vlivu médií. Významnou arénou je síť zemědělské politiky, kterou tvoří jádro složené ze Zemědělské rady a Ministerstva zemědělství. Dánské národní zájmy jsou pro dánskou vládu úzce spojeny s otázkou zemědělství a příbuzných oblastí a každá pozice v Radě je důsledně předjednána nejen se zemědělskými ale celou řadou příbuzných nátlakových skupin. Stát a zemědělci se na evropské úrovni považují za partnery při prosazování dánských národních zájmů – zástupci ministerstva a zemědělských svazů často jezdí na jednání společně, aby si zajistili co nejlepší výsledek jednání. Zemědělské zájmové skupiny od 90. let změnil svůj původně záporný či otažitý postoj v otázkách ochrany životního prostředí a bezpečnosti potravin a začaly v obou oblastech spolupracovat nejen s vládou ale i environmentálními zájmovými skupinami, které se v těchto otázkách angažují (Daugbjerg 2005: 79).

Politické strany: Mimo ministerstvo a státní správu mají zemědělci podporu především dvou tradičně se zemědělskými komunitami spojených stran – *Venstre*, jež byla úzce spojena se Svazem zemědělců, a *Det radikale Venstre*, která měla vazby na Sdružení maloročníků, ale postupně se její program změnil a dnes ji volí jen malý počet zemědělců. Hlavní „agrární“ stranou je dnes proto *Venstre* – volí ji mnoho zemědělců, kteří jsou často i jejími členy a mnoho poslanců za tuto stranu pochází z agrárního zázemí. V roce 2000 byla více než polovina zemědělců členy této strany. Změna programu strany směřující k větší reflexi městských zájmů ji však v posledních patnácti letech přeměnila v méně stabilního obhájce zemědělských zájmů, což vedlo ke zvýšenému počtu kontaktů zemědělských zájmových skupin s jinými politickými stranami (Daugbjerg 2005: 79-80).

4.5 Dopravní politika

4.5.1 Analýza situace

Dánsko má dobře rozvinutý dopravní sektor a to hlavně kvůli vysokým státním investicím. Podíl dopravy na HDP rostl od 80. let a dnes tvoří kolem 6,4 %, což je více než zemědělství. Je pátým největším poskytovatelem zaměstnání, dává práci 132 000 lidí (Economist Intelligence Unit 2006). Dánskou dopravní politiku dlouhodobě definuje snaha o udržení kvality infrastruktury, její rozšíření a zlepšení ale také její propojení s ochranou životního prostředí. V 90. letech byly realizovány rozsáhlé projekty jako výstavba Øresundského mostu mezi Švédskem a Dánskem, železničního spojení s ostrovy Zealand a Funen (*Storebæltsforbindelsen*) a dokončení dálnice H spojující celé Dánsko. Současná vize dopravní politiky se odvíjí od programu z počátku desetiletí. Nová pravicová vláda v roce 2002 připravila investiční plán pro silniční a železniční dopravu, který získal podporu u všech hlavních politických stran. Byl zveřejněn v roce 2003 a v dalších deseti letech počítal s investicemi ve výši €3,5 miliard (Economist Intelligence Unit 2006).

Hlavním letištěm v zemi je mezinárodní letiště Kastrup v Kodani, které IATA či Skytrax pravidelně řadí mezi deset nejlepších letišť na světě. V roce 2002 se v Kodani otevřela první linka metra (Economist Intelligence Unit 2006). Dánský trh s osobními vozy je na evropské poměry malý, na konci roku 2008 po dánských silnicích jezdilo 2,1 miliónu osobních vozů, což se rovná asi 380 vozům na 1000 obyvatel. Očekává se, že do roku 2013 tento počet stoupne na 391 z důvodu nárůstu počtu domácností o jedné osobě a rostoucímu trendu mít dva vozy v rodině. Důvody jednoho z nejmenších podílů v EU je vysoké zdanění osobních vozidel (Dánsko má nejdražší automobily v EU). Od 60. let země nemá vlastní automobilový průmysl, z naprosté většiny dováží hotové vozy (hlavně z Francie a Německa) a jen asi 5 400 lidí pracuje pro místní výrobce autodoplňků a autosoučástek.

Většina lidí si pořizuje malé vozy, což je opět způsobeno vysokým zdaněním – mimo DPH ve výši 25 % se na osobní vozy uvaluje daň z luxusu, která může dosáhnout až 180 %. Cena nového dovozeného automobilu je často třikrát vyšší než dovozní cena, i když před zdaněním je nejnižší v EU, protože dovozci si jsou vědomi vysokého zdanění a cenu proto sráží. Vysoká cena také způsobuje relativně vysoké stáří dánského vozového parku, průměrně 9,1 roku. Mnoho aut je koupeno v bazaru (80 %). Vysoké daně mají zemi usnadnit naplnit vládní cíle boje se změnami klimatu a podpořit prodej vozů, které jsou šetrnější k životnímu prostředí. V roce 2007 tak byla snížena daň na malé a zvýšena daň na velké automobily. Do roku 2020 se mají daně z environmentálně efektivních vozů dále snižovat, dnes je nejnižší pro elektrická auta. Obecný trend je zlevnit nákup vozu, ale zvýšit cenu jeho užívání (Economist Intelligence Unit 2009b). Přes nesporné environmentální výhody se nejvíce problémovým sektorem zdá být železnice. Dánsko sice dává na železniční dopravu vysoké subvence, ale navzdory tomu se podobně jako USA řadí mezi země s jejím velmi nízkým využitím pro veřejnou dopravu, která je většinou zajišťována autobusy (Ministry of Finance 2000). Budování nových tratí má tuto situaci změnit ve prospěch drah (viz níže).

V roce 2005 Dánsko představilo svůj postoj k Bílé knize o Evropské dopravní politice 2010, kde stanoví, že je nutno spojit nároky na ochranu životního prostředí, ekonomické podmínky a zvýšení efektivity. Požadovalo realistické zhodnocení přesunu od silniční k železniční a mořské dopravě, podpořilo liberalizaci železnic a uskutečnění Jednotného evropského nebe (*Single European Sky*, SES). S ohledem na životní prostředí požadovalo zejména snížení emisí oxidu uhličitého, boj proti hluku a znečištění ovzduší. Dánsko také podpořilo zvýšení bezpečnosti na silnicích, ale zdůraznilo, že to je především otázka národní kompetence, i když evropská spolupráce a legislativa je v některých oblastech možná – řadí sem kupříkladu společné bezpečnostní normy na bezpečnost vozidel, bezpečnost cestujících ve spacích vozech (obvykle nasazovaných na mezinárodní tratě), kde národní legislativa není dostačující. Dánsko také vyzvedlo potřebu nových iniciativ ve spojení s rozšířením EU.

4.5.2 Dlouhodobé cíle

Do roku 2012 by měla začít výstavba 60 km nové dálnice mezi Kodaní a Ringstedem. Dokončena by měla být v roce 2018. V roce 2009 také ministr dopravy navrhl rozšíření obvodu Kodaně o dalších 70 km na západě hlavního města, zvažuje se také vybudování tunelu pod přístavem. Oba plány mají ulevit dopravní situaci ve městě. Do 15-ti let by měla být dokončena nová dálnice ve středním Jutlandu. Další dopravní projekty počítají s rozšířením příměstských vlaků v Kodani, vybudováním dalších linek metra či rozšířením obvodu kolem Kodaně na šestiproudovou dálnici. Asi největším projektem je ale Fehrman most spojující Dánsko a Německo. V červnu 2009 německá vláda konečně dala svůj souhlas a může začít výstavba. Dánsko projekt financuje €4,5 miliardami, Německo €1 miliardou. Dánský podíl je vyšší, protože projekt je pro něj ekonomicky mnohem výhodnější než pro Německo. Most bude pro silniční i

železniční dopravu. Výstavba má začít v roce 2012 a trvat šest let (Economist Intelligence Unit 2009a).

Ve spojení s energetickou politikou podporuje Dánsko iniciativy na efektivizaci nákladů, které lze podle dánské vlády realizovat jen pod dohledem EU, neboť jednotný trh zemi neumožňuje ustavit vlastní normy a standard a jelikož Dánsko nemá vlastní automobilový průmysl, tak by jiné než evropské a mezinárodní standardy ani neměly význam. Dánsko v tomto směru požaduje, aby EU zpřísnila dohody o energetické efektivitě s automobilovým průmyslem. Dále podporuje využití biopaliva v dopravě a jeho zvýšení na 10 % do roku 2020 a daňovou výjimku pro automobily jezdící na vodík (Transport- og Energiministeriet 2007).

V roce 2008 byla přijata Evropská strategie pro region Baltského moře, která mimo jiné zmiňovala i otázku dopravy. Dánsko zdůraznilo ve svém vyjádření k této strategii význam mořské dopravy zboží pro ochranu životního prostředí a potřebu snížit emise skleníkových plynů u námořní dopravy. Především dalo podporu námořní dopravě na krátké vzdálenosti, čemuž měla dát základ Evropská dopravní strategie pro roky 2008-2018. EU by podle Dánska měla také usilovat o efektivní implementaci mezinárodních pravidel námořní dopravy a vytváření nových regulací, zejména s ohledem na rostoucí ruskou ekonomiku a vliv tohoto faktoru na námořní dopravu v Baltském moři – zde byla významná spolupráce s Mezinárodní námořní organizací (IMO). Dánsko vyžadovalo také co největší využití novinek v oblasti výpočetní techniky a komunikací se zvláštním důrazem na dostupnost a využití Automatického identifikačního systému (AIS) k monitorování námořní dopravy a ke sběru dat s účelem mapování současného dopravního ruchu, předpověď budoucího vývoje a identifikaci a předpověď rizik. V souvislosti s námořní dopravou Dánsko dává prioritu také zajištění návaznosti po zemi, tedy udržitelný rozvoj přístavů a přístavních operátorů a rovnou soutěž v kombinaci s další harmonizací poskytování státní pomoci evropským přístavům.

4.5.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo dopravy: je odpovědné za realizaci dopravní politiky, hromadnou dopravu, letiště, leteckou dopravu, železnice, cesty apod. ale i poštovní služby, pobřeží a výzkum. Od roku 2005 do roku 2007 byl jeho součástí i energetický sektor, který dříve spadal pod Ministerstvo životního prostředí. Na ministerstvu a v přidružených agenturách pracuje asi 40 000 zaměstnanců. Ministr, ředitelé oddělení a ředitelé největších institucí napojených na ministerstvo tvoří tzv. Toplederforum a řeší velké strategické otázky. Mezi největší instituce se řadí NAVIAIR, Agentura pro dopravu a bezpečnost silnic (Færdselsstyrelsen), Rada pro vyšetřování nehod v civilním letectví a na železnici (Havarikommissionen for Civil Luftfart og Jernbane), Pobřežní úřad (Kystdirektoratet), Správa letecké civilní dopravy (Statens Luftfartsvæsen), ředitelství silnic (Vejdirektoratet) a Úřad pro hromadnou dopravu (Trafikstyrelsen).

Nátlakové skupiny: Po sloučení Konfederace dánského průmyslu (Organisation for erhvervslivet, DI) s Konfederací dánského komerčního dopravního a obsluženého průmyslu (Handel, Transport og Service, HTS) v roce 2008 se doprava stala náplní práce DI. HTS byla ustavena v roce 2002 a měla dvě složky, zájmové sdružení a organizace zaměstnavatelů, a byla jedinou organizací přímo zastupující dopravní sektor.

4.6 Životní prostředí

4.6.1 Analýza situace

Dánsko se tradičně řadí k „zeleným“ státům EU - Andrew Jordan a Andrea Lenshow jej označují za „nejzelenější“ stát EU, neboť kupříkladu prosazovalo zavedení tzv. zelené daně. „Zelené“ zdanění má v zemi tradici od 80. let. V letech 1987-1989 byly zavedeny daně

z ozónových plynů, odpadu a obalových materiálů. V roce 1992 potom bylo první zemí na světě, která zavedla daň z CO₂ u domácností i průmyslu. Reforma z roku 1993 následně zvýšila cenu energií pro domácnosti, daně z odpadu, zavedla novou daň z vody, ropy a plastových tašek, což mělo kompenzovat snížení daně z příjmu. Stejná pravidla byla zavedena pro průmysl o dva roky později, v roce 1995, a ještě se k tomu přidala daň z SO₂. Tyto příjmy byly použity na snížení odpočtů na sociální pojištění u zaměstnavatelů a na granty na zvýšení energetické výkonnosti. V roce 1998 byly zelené daně pro domácnosti opět zvýšeny. Dánsko bylo také první zemí, která již v roce 1973 přijala legislativu zavádějící princip „znečišťovatel platí“ (Petras 2002).

Dánsko bylo tradičně zemí, která politiku ochrany životního prostředí stavěla na budování konsenzu mezi zástupci environmentálních skupin a průmyslu, a již do velké míry spravuje místní samospráva. Její brzké zavedení spočívalo v reakci na energetickou krizi na počátku 70. let, kdy bylo potřeba najít alternativní energetickou strategii vycházející hlavně z využití domácích zdrojů, ale její nástup na politickou agendu bylo možné zaznamenat již v 60. letech. V roce 1971 bylo ustaveno ministerstvo životního prostředí a v roce 1973 byly přijaty první zevrubné zákony na ochranu životního prostředí (Green-Pedersen a Wolfe 2009). V 80. letech se začal prosazovat postoj, že ekonomické nástroje mohou lépe přispět k ochraně životního prostředí než jen omezení a kontroly. Začala se proto hledat tržní řešení, až nakonec vláda zvolila výše zmíněné „zelené“ daně (Petras 2002).

Jakkoliv je veřejné mínění tradičně nakloněno ochraně životního prostředí, zemědělská lobby byla jejím největším odpůrcem, což se nejsilněji projevovalo právě v polovině 80. let, kdy se ale proti ní postavila i většina politických stran. V této době se otázka ochrany životního prostředí silně zpolitizovala, protože se k moci dostala středo-pravá koalice a opoziční sociální demokracie vnímala tuto otázku jako ideální zdroj kritiky pravicové vlády. V 80. letech se tak celá otázka stala rukojmím vyhraněného boje mezi levicí a pravicí, což v roce 1986 posílila debata o tom, zda intenzivní zemědělství způsobilo masivní úhyn ryb v dánských pobřežních vodách. Plná institucionalizace environmentální politiky na dánské politické scéně je spojována s rokem 1993, kdy Dánská sociálně liberální strana vytvořila koaliční vládu se sociální demokracií. Tato středo-levá vláda si vytvořila jasně „zelený“ profil a do rozhodovacího procesu zapojila nevládní organizace. Nástup pravicové vlády Liberální strany v roce 2001 sice znamenal omezení environmentálního zájmu, ale vláda si nemohla dovolit celou otázku ignorovat, protože sociální demokracie měla stále image dominantního obhájce ochrany životního prostředí a veřejné mínění je této pozici nakloněno – součástí strategie pravice jak omezit voličské vnímání sociální demokracie jako „zelené strany“ bylo i uspořádání světového summitu o globálním klimatu v prosinci 2009 (Green-Pedersen a Wolfe 2009).

V rámci EU má Dánsko, jak jsme již uvedli, profil předního obhájce - například v době jednání o JEA byla politika životního prostředí jednou z klíčových preferencí Dánska. Také zavedení hlasování kvalifikovanou většinou pro politiku životního prostředí Maastrichtskou smlouvou je považováno za vítězství Dánska. V současné době se soustředí především na implementaci Agendy 2000 a zvýšení integrace na poli ochrany životního prostředí v rámci podpory regionálního rozvoje a takové ekologické reformy daňových systémů, jež by proběhla skrze plně závazná nařízení a ne formou dobrovolných závazků.^x Peter Bursens tvrdí, že Dánsku se úspěšně podařilo dostat svou politiku životního prostředí na evropskou úroveň – chopilo se na tomto poli role vůdce a EU plně nebo částečně „vnutilo“ svá pravidla (Burgens 2002). V rámci kohezní politiky je v období 2007-2013 na ochranu životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje vymezeno €38 milionů (European Commission nedatováno).^{xi}

4.62 Dlouhodobé cíle

Dánské předsednictví v roce 2002 jako dříve to švédské žádalo, aby byla ochrana životního prostředí navázána na ostatní politiky EU a vyzdvihlo potřebu většího zaměření na kvalitu

ovzduší, vod a půdy (Benetinová a Kaniok 2009: 211). Dánsko v roce 2008 přivítalo Evropskou strategii pro region Baltského moře, hlavně s ohledem na ochranu mořského prostředí. Zejména akcentovalo význam mořského územního plánování, jehož základem má být podle Dánska Směrnice pro vodní politiku 2008/32/ES a Rámcová *směrnice* o strategii pro mořské prostředí 2008/56/EC, přestože požaduje speciální ustavení řešící specifika Baltského moře. Jako zdroj inspirace navrhlo Akční plán HELCOM, který v roce 2007 přijali ministři zemí kolem Baltského moře s výhledem na zajištění dobrého stavu životního prostředí v Baltském moři do roku 2021 (Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2008).

4.6.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo pro klima a energetiku: Ministerstvo životního prostředí vzniklo v roce 1971 a odpovídá za správu a výzkum v oblasti ochrany životního prostředí a plánování. Na regionální a místní úrovni je většina správy ochrany životního prostředí v kompetenci obcí. Přidružené agentury tvoří Úřad pro lesy a přírodu (Skov- og Naturstyrelsen), Úřad pro územní a environmentální plánování (By- og Landskabsstyrelsen), Národní kartografie a katastr (Kort & Matrikelstyrelsen) a Úřad pro ochranu životního prostředí (Miljøstyrelsen). Ministerstvo zaměstnává kolem 2 500 lidí. Ministerstvo pro klima a energetiku vzniklo v listopadu 2007 za účelem lepší koordinace podpory vládní politiky ochrany klima a udržitelného rozvoje. V jeho kompetenci byla například příprava summitu OSN v Kodani v prosinci 2009. Celkem má kolem 1 000 zaměstnanců a disponuje také pěti „klimatickými atašé“ při velvyslanectvích ve Washingtonu, New Delhi, v Moskvě, Brazílii a Pretorii. Tito atašé mají podávat informace o svých regionech, identifikovat klíčové hráče, sbírat informace a vytvářet partnerství (pro informace o energetické sekci ministerstva viz podkapitola energetická politika).

Nevládní organizace: Jelikož ochrana životního prostředí je v porovnání s oblastmi jako zemědělství nebo průmysl relativně novým odvětvím, je také historie zájmových skupin v tomto oboru docela krátká. O ochranu životního prostředí se tradičně zajímají organizace ekonomických zájmů, tedy sdružení zaměstnavatelů a odbory, a skupiny na ochranu životního prostředí jako Dánská společnost pro zachování přírody a Greenpeace. V 70. letech vláda konzultovala hlavně první skupiny, ale to se změnilo v dalších dvou desetiletích, kdy byly do procesu formování politiky zahrnuty i skupiny druhého typu. Získaly právo se odvolat proti rozhodnutím veřejných úřadů a právní nárok konzultovat s Ministerstvem životního prostředí přípravu administrativních nařízení. Tento vliv se ale týká hlavně samotné implementace, jejich možnost zasáhnout do vytváření politiky je stále dosti limitovaná. Přestože si časem vybudovaly kontakty na poslance, vládu i státní správu, nejedná se o více institucionalizovanou spolupráci, která by odpovídala dánskému modelu neokorporatismu v jiných sektorech. Nevládní organizace tak mají podobu hlavně nátlakových skupin a závisí na neformálních kontaktech (Blom-Hansen 2001).

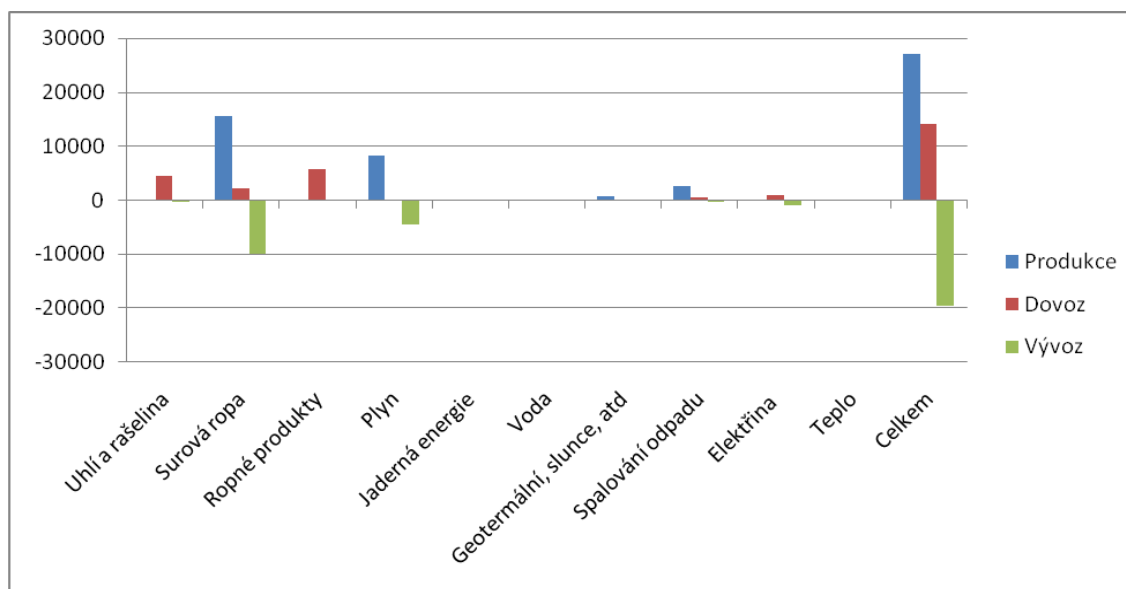
4.7 Energetická politika

4.7.1 Analýza situace

Dánsko je od roku 1999 samozásobitelem energie, což mimo jiné umožnily značné zdroje ropy a zemního plynu v Severním moři, a elektřinu také vyváží. Je druhým největším producentem energie v EU. Významnou složkou energetického využití je ropa. Zemní plyn a obnovitelné zdroje postupně nahrazují pevná paliva a ropu. Pro výrobu elektřiny je však stále klíčové importované uhlí, zejména z Ruska, Polska, Jižní Afriky a Kolumbie. V roce 2004 se uhlí podílelo na zdrojích elektřiny 46-ti %. Podíl obnovitelných zdrojů je nad průměrem EU a Dánsko má nejmenší intenzitu energie v EU, přestože produkce CO₂ na osobu je významně vyšší než je

průměr EU (European Commission 2007d). Přestože od roku 1980 ekonomika vzrostla o 78 %, spotřeba energie zůstala v podstatě nezměněna a emise CO₂ byly sníženy. Země se tak řadí mezi ty s nejlepšími výsledky v EU a OECD při hodnocení intenzity spotřeby energie a CO₂ (Ministry of Climate and Energy 2008).

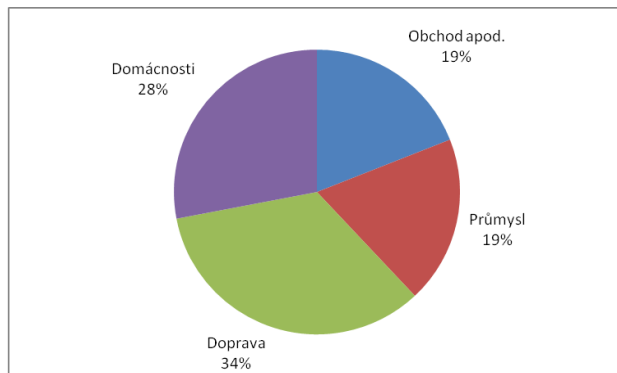
Graf 30: Produkce, import a export energií (v tisících tun ekvivalentu ropy- ktoe, 2007)

Zdroj: International Energy Agency nedatováno.

Jako jeden ze způsobů omezení spotřeby energie bylo postupně zaváděno dálkové vytápění – v roce 2007 zásobovalo 61 % dánských domácností. Je tak umožněno využít nejen přebytky energie z elektráren ale také zavádět kombinovanou výrobu tepla a elektrické energie, která se dnes na dálkovém vytápění podílí 80-ti % (od roku 1980 se zdvojnásobilo) a je zde aplikováno několik zdrojů využití obnovitelné energie jako dřevo, odpad a sláma. Kombinovanou výrobu Dánsko považuje za extrémně důležitou pro dosažení výše uvedených kladných výsledků. Obnovitelná energie dnes představuje kolem 19-ti % konečné spotřeby energie, u elektřiny je to dokonce 28 %, což umožnilo zejména zapojení větrné energie. K zajištění úspor energie byla zahájena i řada iniciativ jako označení úsporných elektrických spotřebičů, veřejné kampaně podporující úspory energie, dohody s průmyslem, atd. Dánsko také hodně investuje do vývoje nových technologií. Export energetických technologií činil v roce 2008 Dkr 64 miliard a představoval 11 % veškerého dánského vývozu (Danish Energy Agency nedatováno). K existující dani z CO₂ v roce 2010 přibyla nová daň z uhlíkatů dusíku (NO_x). V roce 2008 se vláda dohodla s většinou parlamentních politických stran na energetické politice pro roky 2008 až 2011.^{xii} V jejím rámci se má spotřeba energie snížit do roku 2011 o 2 % v porovnání s rokem 2006 (o 4 % do roku 2020) a do stejného roku má obnovitelná energie zajistit 20 % veškeré potřeby energie v zemi (Government of Denmark 2010). K dosažení těchto cílů mají sloužit i veřejné vzdělávací kampaně.

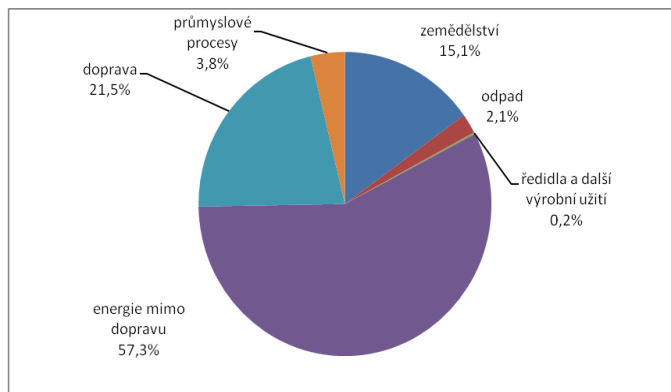
Graf 31: Spotřeba energie dle sektoru (v %, 2004)

Zdroj: European Commission 2007.

Dánsko je propagátorem větrné energie, jejíž historie se v této zemi datuje až do 90. let 19. století, kdy Dán Poul la Cour vyvinul větrné turbíny na výrobu elektřiny, což poskytlo základ elektrifikace Dánska ve 20. století. Od 70. let 20. století rozvoj větrných elektráren podporovala dánská Akademie technických věd a další vládní programy. V roce 1985 bylo rozhodnuto o zrušení jaderné elektřiny a podporu získal výzkum využití větru, sluneční energie a biomasy. Od roku 1990 vláda podporuje obnovitelné zdroje a snížení emisí skleníkových plynů (Meyer 2007). Plán na roky 2008 až 2011 počítal s výstavbou dvou větrných farem, které by měly začít produkovat energii v roce 2012 (Ministry of Foreign Affairs 2008).

Graf 32: Emise skleníkových plynů dle sektoru (v %, 2007)

Zdroj: Pedersen 2009.

4.7.2 Dlouhodobé cíle

Spolupráce na půdě Evropské unie podle oficiální linie dánské vlády napomáhá realizaci cílů dánské energetické politiky a to například v otázce snižování závislosti na pevných palivech. Podobně vyzvihuje možnost snížení negativních dopadů těchto iniciativ na konkurenceschopnost. Návrh strategického energetického plánu pro Evropu připravený Komisí vláda zhodnotila jako „rozumný a na budoucnost orientovaný základ pro další diskusi o silnější evropské energetické politice v EU (Transport- og Energiministeriet 2007). Dánsko si klade za cíl úplnou nezávislost na pevných palivech, k tomuto účelu byla v roce 2007 ustavena komise, která má zjistit, jak toho dosáhnout. Do roku 2025 by se měl zdvojnásobit podíl obnovitelné energie, zajistit efektivnější využití energie a zdvojnásobit veřejně financovaný výzkum na energetické technologii (Ministry of Climate and Energy 2009). Vláda počítá s tím, že do budoucna bude země na pevných palivech plně nezávislá, do roku 2020 bude podíl obnovitelných zdrojů na konečné spotřebě elektřiny 30 % a na dopravě 10 %, emise skleníkových plynů se mezi roky 2008

a 2012 (v porovnání s rokem 1990) sníží o 21 % a emise skleníkových plynů do roku 2020 (mimo povolenky) o 20 % (Danish Energy Agency nedatováno).

Evropská energetická politika má podle Dánska přispět ke snížení emisí CO₂ a dalších substancí nebezpečných pro životní prostředí, ale má také respektovat pravidla trhu a podporovat konkurenci, kdy bude nastaven efektivní vztah mezi energetickou efektivitou a výběrem zdroje energie a technologií. Členské státy však měly mít možnost volby kombinace zdrojů energie. Evropská energetická infrastruktura by měla zajistit bezpečnost dodávek energie, což vyžaduje další investice zejména v oblasti přeshraničních spojení. Podle Dánska by se evropská politika snižování závislosti na pevných palivech měla aplikovat skrze závazná zvýšení úspory energie (ročně o 1,15 % pro EU jako celek i jednotlivé členské státy) a to až do roku 2017. Členské státy by své plány představily v národních energetických akčních plánech. EU by dále měla ustavit závazné minimální standardy pro energetickou efektivitu u nových osobních vozidel a lehkých nákladních vozů a to formou dohody s automobilovým průmyslem i skrze přímou regulaci. EU měla také přijmout cíl 15% podílu obnovitelné energie na spotřebě energie do roku 2015 a před vypršením tohoto limitu měl být dohodnut nový, tentokrát do roku 2025 a do výše 25 %. Členskými státy ale měla zůstat plná pravomoc v rozhodnutí, jak tyto cíle naplnit, a jejich individuální závazky měly být projednávány s každou zemí zvlášť.

Měly by také vzniknout efektivní a koordinované evropské hospodářské nástroje, například Dánsko navrhlo certifikáty pro obnovitelnou energii v elektrárenském sektoru. Také měl být posílen vnitřní trh s elektřinou a plynem ve smyslu zlepšení konkurence a infrastruktury, posílení solidarity v dodávkách zemního plynu, předložení návrhu Komise o rozvoji evropských elektrických a plynových sítí, a návrh, aby Komise dodala akční plán na rozvoj pobřežních větrných farem v teritoriálních vodách EU a plán na sdruženou elektrickou infrastrukturu. EU by se měla podle Dánska věnovat také rozvoji a vývoji v této oblasti se zvláštním zaměřením na obnovitelnou energii a výkonnost energie. Fondy na vědu a výzkum by měly být nabízeny v otevřené soutěži, která podníká výzkumná centra a přispěje k tomu, aby EU přejala vedoucí roli ve světovém rozvoji nových energetických technologií (Transport- og Energiministeriet 2007).

V rámci regionu Baltského moře ale i obecně Dánsko podporuje takové politiky, která zajistí bezpečné zásoby energie, ale zároveň budou bojovat se změnami klimatu. V tomto směru kladlo důraz na lepší propojení existující infrastruktury plynu a elektřiny a diverzifikaci zásob elektřiny, lepší využití obnovitelných zdrojů na místo pevných paliv, lepší efektivitu využití elektřiny a společné snahy ve výzkumu a vývoji nových technologií. Konkrétně zmínilo využití biomasy, pro což jsou podmínkou dálkové vytápění a kombinovaná výroba tepla a elektrické energie (*combined heat and power*, CHP). V roce 1997 dánská Energetická agentura (*Energi Styrelsen*) započala desetiletý plán na přebudování ostrova Samsø v „obnovitelný“ ostrov, kde by elektřina i topení pocházely výhradně z obnovitelných zdrojů. V roce 2009 bylo obnovitelnými zdroji pokryto 70 % topení a 100 elektrické energie. EU přispěla na ustavení Energetické akademie na Samsø (*Energiakademiet*) €400 000 (Transport- og Energiministeriet 2007).

4.7.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo pro klima a energetiku: vzniklo v listopadu 2007 za účelem lepší koordinace podpory vládní politiky ochrany klíma a udržitelného rozvoje. Pod ministerstvo spadá několik specializovaných agentur: Geologický průzkum Dánska a Grónska, Meteorologický institut, Dánský energetický úřad, Výbor pro energetická odvolání, Správa úspor energie, Energinet.dk, Fond Severního moře, Program pro rozvoj a demonstraci energetických technologií, a Společný výbor pro minerální zdroje v Grónsku. Dánský energetický úřad (*Energistyrelsen*) provádí na národní i mezinárodní úrovni úkoly spojené s výrobou, zásobováním, dopravou a spotřebou energie. V případě spotřeby energie se jedná zejména o zvýšení efektivity a snížení spotřeby. V její náplni je naplnění dánských met pro snížení emisí oxidu uhličitého a naplnění národní

strategie ochrany klima. Geologický průzkum Dánska a Grónska (De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland - GEUS) je nezávislou výzkumnou a poradenskou institucí v oblasti geologie, vodních zdrojů, energie a nerostných zdrojů. Odpovídá za ochranu přírodních geologických zdrojů v Dánsku, Grónsku a na Faerských ostrovech. Fond Severního moře (Nordsøfonden) je státní ropná společnost vzniklá v roce 2005. Fond spravuje státní organizaci Partner Severního moře, která existuje od 70. let a má korigovat výzkum a těžbu v dánských výsostných vodách. Správa úspor energie (Sparefonden) má za cíl snížit spotřebu energie dánských domácností a veřejných institucí a tak redukovat emise oxidu uhličitého. Spolupracuje s dodavateli elektřiny i konečnými spotřebiteli. Výbor pro energetická odvolání (Energiklagenævnet) přijímá stížnosti ohledně úředních rozhodnutí týkajících se např. vytápění, dodávek energie a subvencí na výrobu energie. Energinet.dk je nezávislá společnost ve státním majetku, která vlastní elektrickou síť a síť zemního plynu. Zajišťuje také dodávky zemního plynu. Její hlavní náplní je kontrola a údržba celonárodní sítě elektrické transmise a distribuce plynu (Ministry of Climate and Energy nedatováno).

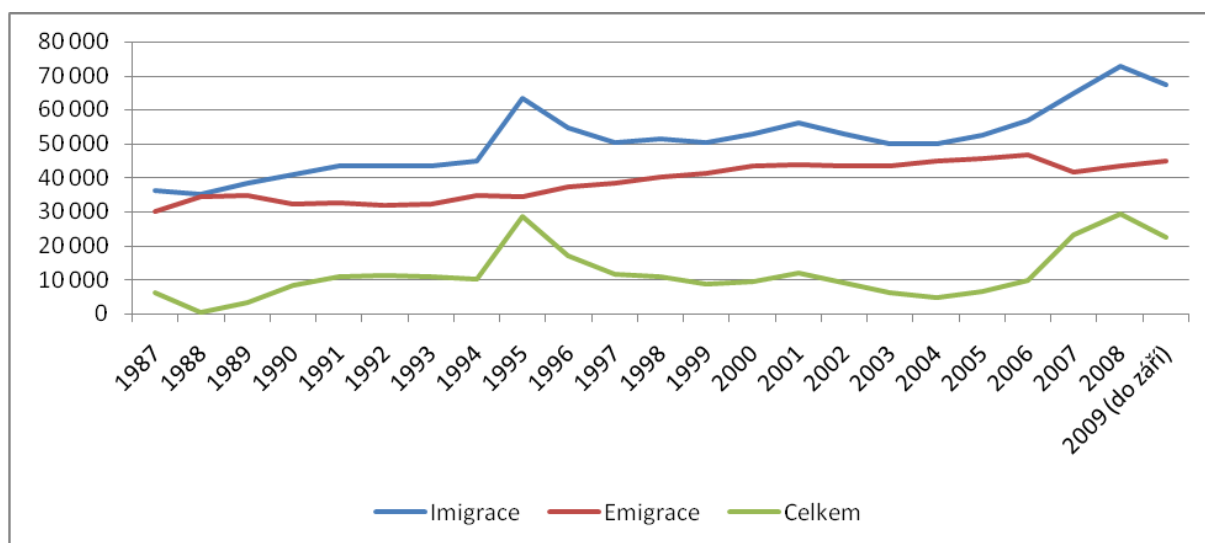
4.8 Vnitro a justice

4.8.1 Analýza situace

Přestože bylo Dánsko po dlouhou dobu vnímáno jako země, která je velmi otevřená uprchlíkům a uchazečům o azyl, v podstatě nikdy nebylo mezi imigranty žádanou zemí. V poválečném období přicházeli většinou obyvatelé z okolních severských zemí, jen mezi roky 1960 a 1974 Dánsko rekrutovalo pracovní sílu v zemích jako Jugoslávie, Turecko a Pakistán. Imigrace byla výrazně omezena již v roce 1973, kdy se přistěhovalecká politika zaměřila do velké míry jen na spojování rodin, příjem uprchlíků a žadatelů o azyl. Většinu dnešních asi 8 % přistěhovalců v zemi tvoří uprchlíci a žadatelé o azyl, kteří přišli po roce 1985, a jejich potomci. Snahy o integraci přistěhovalců byly velmi omezené a pomalé, slovo multikulturalismus ve veřejné debatě v podstatě neexistovalo. Zemi chyběla skutečná imigrační politika až do konce 90. let.

Chybějící mechanismy integrace vedly ke značné nehostinnosti většinové společnosti k přistěhovalcům, které bulvární tisk, Dánská lidová strana (DF) a původně i *Venstre* nazývali jen termínem „cizinci“ (*udlændinger*). I dánská imigrační agentura nese toto slovo ve svém názvu, *Udlændingestyrelsen*. V roce 2001 se právě otázka imigrace dostala na jedno z čelních míst volební kampaně. Negativní kampaň proti imigraci se zdála měnit (ne zcela opodstatněnou) pověst Dánska jako země, která je otevřená potřebným a velmi aktivně se účastní mezinárodních aktivit včetně pomoci uprchlíků. Extrémně pravicová DF požadovala, aby Dánsko zůstalo zemí jednoho etnika a aby celá společnost žila podle dánské kultury (Lawler 2007: 112). Přistěhovalci se měli stát v rámci této argumentace „plnými Dány“ a jen potom mohou být dánskými občany. Ředitel Akademie pro studium migrace při Aalborgské univerzitě označil předvolební kampaň v roce 2001 za „zatrpklou, hraníčící s mstivostí; imigrace byla prezentována jako nejbezprostřednější a nejvážnější hrozba historii, kultuře, identitě a homogenitě ‘malého Dánska’“ (citován v Lawler 2007: 113). Většina těchto obav se soustředila na muslimskou menšinu, která podle dnešních odhadů tvoří přibližně 3,8 % obyvatel (Lawler 2007), i když oficiální statistiky hovoří o 2 %. Podobně jako celá debata o členství v EU či přijetí euro byla a je i tato diskuse postavena především na kulturních faktorech a soustředí se na výzvy zpochybnění dánské identity skrze vnějšího druhého (Lawler 2007).

Graf 33: Migrace v Dánsku (1987-2009).

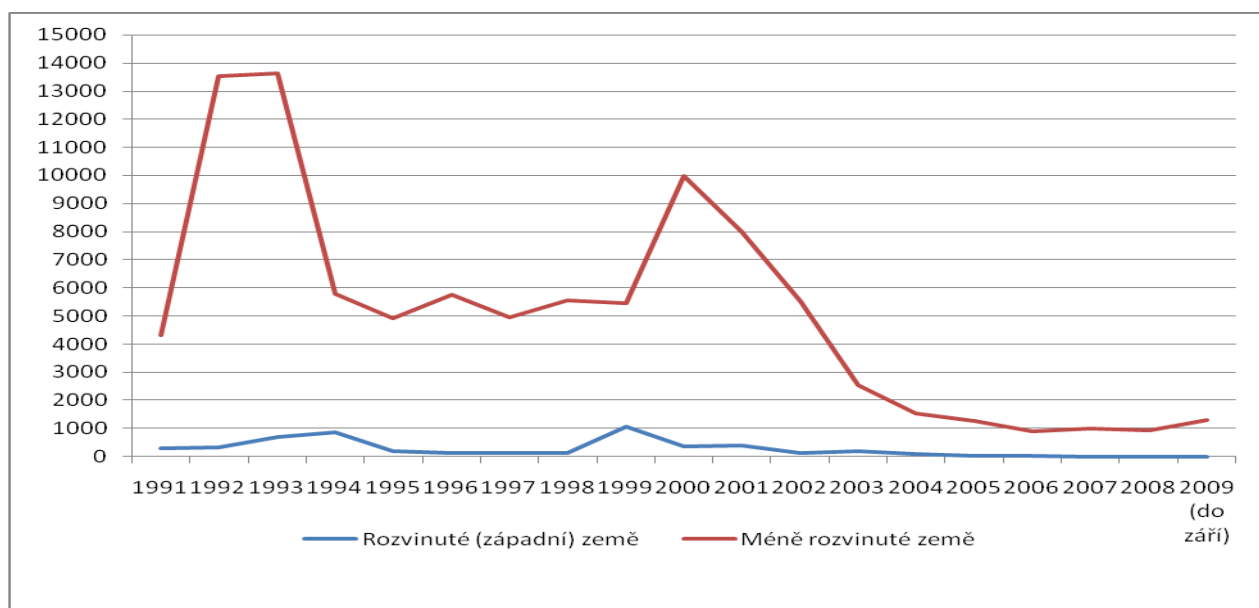

Zdroj: Autorka, vytvořeno z databáze Statistics Denmark.

Záhy po volebním vítězství Venstre v roce 2001 představila program se silně antipřistěhovaleckým obsahem, k čemuž přispělo i to, že spoléhala na parlamentní podporu extrémně pravicové Dánské lidové strany, která měla za jedno z hlavních volebních hesel „ne“ imigraci a „ne“ EU. Následně byla brzy zavedena skritní omezení vstupu přistěhovalců a příchod uprchlíků, přestože Dánsko bylo i nadále jedním z nejštědrějších přispěvovatelů na zahraniční rozvojovou pomoc. Nově zřízené Ministerstvo pro uprchlíky, imigraci a integraci vydalo publikaci *Nová politika pro cizince* (En Ny Udlændingepolitik), která byla následně přeměněna na zákon. Mimo omezení příchodu imigrantů bylo prodlouženo období, po kterém může cizinec získat trvalé povolení k pobytu ze tří na sedm let, byl zrušen nárok na spojení rodin se vzdálenými příbuznými a pravidla na sňatek s cizincem/cizinkou byla výrazně zpřísněna.

Dánsko teď má jednu z nejrestriktivnějších imigračních politik v Evropě (Østergaard-Nielsen, citován v Lawler 2007). Tato nová imigrační politika byla silně kritizována řadou zemí a mezinárodních organizací včetně UNHCR, Rady Evropy či v otevřeném dopise ministrů práce a imigrace Belgie, Francie a Švédska. Podle zprávy OECD z roku 2004 Dánsko mezi členskými zeměmi OECD vykazuje nejhorší míru integrace imigrantů do společnosti. Nová imigrační politika se však setkala s úspěchem u voličů, neboť v roce 2005 se ve volbách *Venstre* opět stala nejsilnější a DF třetí nejsilnější stranou v parlamentu a předsedkyně DF, Pia Kjaersgaard, druhou nejpopulárnější političkou v zemi, což lze do jisté míry připsat právě anti-imigrační rétorice a politice. Zveřejnění karikatur proroka Mohameda v roce 2005 a následná krize dále vyhrotily vztahy mezi rodilými Dány a muslimským menšinovým obyvatelstvem. Krize také negativně ovlivnila vztahy Dánska s arabským světem a do jisté míry poškodila jeho pověst „zprátelené“ skandinávské země, kterou pro mnoho muslimů nahradila nová image země reprezentující „zlý Západ“ (Lawler 2007). *Venstre* vyhrála volby i v roce 2007 a mnoho pozorovatelů označilo antiimigrační kroky opět za jeden z hlavních důvodů volebního úspěchu.

Graf 34: Počet žádosti o azyl v Dánsku (1991-2009)

Zdroj: Autorka, vytvořeno z databáze Statistics Denmark.

Na mezinárodní scéně je Dánsko zastáncem principu „region původu“, který vychází z názoru, že uprchlíci by měli najít útočiště v zemi, která je co neblíže hranicím jejich vlasti a tak usnadnit jejich návrat po nápravě podmínek v jejich státě. Zastánci principu „region původu“ se domnívají, že se tak nejen usnadní návrat do vlasti, ale uprchlíci budou také ušetřeni často velmi nebezpečným cestám do nové vlasti, kdy jsou mnohdy odkázáni na praktiky obchodníků s lidmi, a že nebudou vystaveni zcela cizím a odlišným kulturám. V závěru také argumentují, že by se tak snížil výskyt obchodu s lidmi, klesla by zátěž kladená na sociální politiku přijímajících bohatých zemí a tak by se i snížil dosah xenofobie, která se začala v mnoha částech vyspělého světa šířit.^{xiii} V souladu s touto politikou Dánsko vytváří jako součást zahraniční politiky rozvojovou pomoc pro země, které by se na základě tohoto principu staly příjemci uprchlíků.

Dánsko se částečně nepodílí na spolupráci v oblasti vnitra a justice, která se týká azylové politiky, přistěhovalecké politiky, hraniční kontroly, občanského práva a částečně i vízové spolupráce. Plně se ale účastní schengenské kooperace. Jeho účast na JHA závisí na způsobu rozhodování – pokud je aplikována mezivládní metoda, participuje, pokud je aplikována nadnárodní metoda a má zájem o spolupráci, je mezi Společenstvím a Dánskem podepsána bilaterální dohoda. Jako předsednická země v roce 2002 se politika integrace imigrantů stala jedním z důležitých témat předsednictví, především v rámci zajištění stejných práv a povinností jako mají občané EU a podporu debaty o vztahu mezi migrací a chudobou. Přes svou omezenou spolupráci v tomto sektoru chtělo posílit spolupráci policie a soudnictví členských zemí, spolupráci v trestních věcech a rozvoj společné azylové a imigrační politiky (Benetínová a Kaniok 2009: 211).

4.8.2 Dlouhodobé cíle

Stárnoucí společnost vyžaduje, aby Dánsko rekrutovalo pracovní sílu v zahraničí, což je často uváděno jako hlavní důvod pro podporu imigrace. Cílem politiky přistěhovalectví má být integrace cizinců do většinové společnosti pro zachování vnitřní soudržnosti – cizinec by se měl naučit dánsky, najít si práci a podílet se na fungování demokratického systému. K boji proti rasismu a xenofobii bylo při ministerstvu v roce 2008 ustaveno oddělení pro soudržnost a prevenci radikalismu, které by mělo podpořit práci místních iniciativ pracujících na integraci cizinců do společnosti. Ministerstvo by mělo v následujících letech podporovat právě různé

dobrovolnické organizace a iniciativy. Zvláštní pozornost by se měla věnovat dětem, ženám, bydlení a možnostem zaměstnání (Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs 2008).

4.8.3 Hlavní domácí aktéři

Soudní soustava: viz výše podkapitola o politickém systému Dánska.

Ministerstvo pro uprchlíky, přistěhovalce a integraci: tvoří odbor přistěhovalců, integrace, administrativy a e-vlády. Poradním orgánem ministerstva je Rada pro etnické menšiny (Rådet for Etniske Minoriteter) fungující v současné podobě od roku 1999 a zabývající se problémy uprchlíků a přistěhovalců. Tvoří ji 14 osob z různých zemí, jež jsou členy místních integračních výborů a jmenování výborem delegátů. Volby do Rady se konají každé čtyři roky, poslední proběhly v květnu 2009. Spolupracuje například s Radou pro dobrovolnou sociální práci, zajišťuje zdarma vzdělávací kurzy pro cizince, snaží se změnit negativní image cizinců v médiích, apod. Pod ministerstvo spadá o Imigrační úřad (Udlændingetjenest). Spravuje imigrační nařízení a zákony, vyřizuje žádosti o azyl, o sloučení rodin, víza, povolení k pobytu atd. V případě záporného vyřízení žádosti o azyl si daná osoba může stěžovat u Imigračního výboru (Flygtningenævnet). Úřad má dvě hlavní větve, jedna řeší žádosti o azyl a sloučení rodiny (patří sem i kompetence v rámci evropské Dublinské deklarace) a druhá pracovní záležitosti a krátké pobyty. Úřad také řídí azylová centra a koordinuje mezinárodní spolupráci. Imigrační výbor (Flygtningenævnet) je orgán nezávislý na vládě a parlamentu podobající se soudu, který řeší odvolání po odmítnutí přiznání azylu Imigračním úřadem. Předseda a místopředseda jsou soudci, dalšími členy jsou advokáti a zástupci Ministerstva pro uprchlíky, přistěhovalce a integraci jmenování na čtyři roky.

4.9 Věda, výzkum a vzdělání

4.9.1 Analýza situace

Dánsko má dlouhou historii poskytování veřejného vzdělávání, i když od roku 1849 je povinné vzdělání ale ne školní docházka, což umožnilo vzdělávání doma nebo v soukromých školách. Dnes je povinných devět let vzdělání od sedmi do šestnácti let věku. V roce 2002 bylo v Dánsku 1 096 státních a 256 soukromých základních škol, kdy trend směřoval k nárůstu dětí v soukromých školách. V roce 2002 to bylo přibližně 12 %. Výuku doma podstupuje jen velmi malý počet dětí, takže zbytek je vzdělán téměř výhradně ve státních školách. Jelikož i soukromé školy dostávají od státu 75 % nákladů na vzdělání, je soukromé školství dostupné velkému množství rodin. Státní školy jsou financovány skrze místní daně. Dánské školy jsou relativně malé, žádná nemá více než 1 000 studentů, v roce 2003 byl národní průměr 343 studentů na školu (Calmar 2008: 49-50).

Dánsko má jednu z nejvyšších měr vzdělanosti. V roce 1997 mělo 80 % populace jako nejnižší stupeň vzdělání maturitu. V roce 2002 bylo cílem vlády toto číslo zvýšit na 95 % všech mladých lidí a na 50 % u vysokého školství (Cort 2002). Provoz školek a jeslí zajišťují obce a více než 80 % tří až šestiletých dětí navštěvovalo v roce 1999 školky, což je dáno i velmi vysokou zaměstnaností žen, v roce 1999 to bylo 76 %. Přestože povinných je devět let, děti mohou dobrovolně pokračovat v desáté třídě, což je docela časté. V deváté nebo desáté třídě mohou podstoupit přijímací zkoušku na střední školu, kde si volí tři směry – obecný, který je má připravit na vysokou školu; programy směřující k odborné kvalifikaci a přímému vstupu na pracovní trh (jedinou podmínkou vstupu do těchto programů je úspěšné dokončení základního vzdělání); a individuální vzdělávací programy. Vysoké školství je rozděleno na čtyři úrovně – krátké programy (dvouleté kurzy na odborných školách), středně dlouhé programy (tři až čtyřleté kurzy jako učitel, policista, knihovník, a bakalářské programy na univerzitách), dlouhé programy (pět až šest let,

tříleté bakalářské studium a dvouleté magisterské studium), a tři až čtyřleté výzkumné programy po dokončení dlouhého programu a vedoucí k získání titulu PhD.

Příjímácká zkouška na vysokou školu tvoří vysvědčení ze střední školy. Absolventi odborných škol mohou nastoupit do krátkých programů nebo si doplnit vzdělání a nastoupit na středně nebo dlouhodobé programy vysokého školství. Všechny úrovně vzdělávání jsou bez poplatku a studenti nad 18 let mohou požádat o stipendia ze státního vzdělávacího grantového a půjčkového schématu (*Statens Uddannelsesstøtte*). Dánsko má také rozvinutý systém vzdělávání dospělých a školení pracujících. V listopadu 2009 jej Evropská komise zařadila mezi členské země s nejlepšími výsledky v oblasti účasti dospělých na celoživotním vzdělávání – spolu se Švédskem a Finskem (European Commission 2009i).

Přes relativně značné výdaje na vzdělání jako % HDP OECD od 90. let upozorňovala na to, že dánští žáci a studenti vykazují podprůměrné výsledky. Následná veřejná debata vedla k reformě systému, která měla posílit výkon škol a studentů. Byl přijat zákon o otevřenosti, podle kterého musí školy zveřejňovat průměrné známky na internetu, školy musí zveřejnit hodnotové stanovisko, filozofii výuky a až na některé výjimky hodnocení výuky. Následně byl zákon v roce 2005 upraven a školy byly povinny zveřejnit i podíl studentů, kteří školu dokončí, podíl vyloučených studentů a míru přechodu do vyššího vzdělávání nebo do zaměstnání. Tato nařízení měla sloužit několika účelům – učit se z dobrých příkladů, povzbudit učitele a rodiče, aby spolupracovali na dosažení lepších výsledků, posílit soutěživost mezi školami a umožnit občanům kvalifikovanější výběr mezi školami (Andersen 2007).

Dánsko neustále zvyšuje výdaje na vědu a výzkum, od druhé poloviny 90. let především u soukromého financování, veřejné zaznamenalo jen nízký nárůst. V poměru k HDP dnes tyto výdaje tvoří 2,44 % (OECD a Unesco, citován dle Global Finance 2010), což je stále pod limitem Barcelonské dohody EU, podle níž mají do roku 2010 členské země na vědu a výzkum vydávat alespoň 3 %. Přes 80 % veřejného financování jde z domácích zdrojů a je distribuováno skrze jednotlivá ministerstva, z toho nejvíce ministerstvo vědy, technologie a inovací, pod které patří dánské univerzity, zbytek z mezinárodních příspěvků (Danish National Research Foundation 2005). V roce 2007 bylo nejvíce veřejných výdajů vynaloženo na zdravotnictví, následovaly přírodní vědy, sociální vědy, technické obory, zemědělství a veterinářství a nejméně získaly humanitní vědy. Naproti tomu soukromé financování vynaložilo nejvíce prostředků na průmysl a znalostní služby, s velkým odstupem následuje finanční sektor a obchod. Ve stejném roce věda a výzkum ve veřejném sektoru zaměstnávala 27 814 lidí, z toho nejvíce opět ve zdravotnictví, v soukromém 40 564, nejvíce z nich v informatice. V roce 2008 bylo Dánsko s 1 391 podanými patenty na osmém místě mezi zeměmi OECD (s ohledem na počet obyvatel). S ohledem na univerzity, dvě až tři se řadí mezi sto nejlepších škol na světě (podle typu měření). Dánští vědci mají dosti vysokou míru citací včetně prominentních odborných periodik. Také v uplatnění výsledků výzkumu v praxi má Dánsko dobré výsledky (Ministry of Science, Technology and Innovation 2009).

V rámci kohezní politiky je na období 2007-13 vyčleněno na vědu a výzkum v Dánsku €353 milionů, které mají být použity hlavně na posílení spojení mezi univerzitami, vládou a podnikatelským sektorem a na stimulaci inovací v podnikání. Dalších €143 milionů je vyčleněno na investice do zlepšení vzdělání a dovedností u zaměstnaných i nezaměstnaných se speciálním zaměřením na nejméně kvalifikované pracovníky a na malé a střední podniky. Evropské fondy také spolufinancují tzv. Øresundský vědecký region (ØSR), dánsko-švédský přeshraniční region, jehož velkým úspěchem je spolupráce biotechnologického a lékařského odvětví (tzv. Medicon Valley) v největším konglomerátě velkých farmaceutických společností v Evropě, který dnes drží první místo na světě ve výzkumu cukrovky, imunologie, neurovědy a rakoviny. Na celkové náklady €3,95 milionu přispěl Evropský fond regionálního rozvoje €1,98 miliony (European Commission nedatováno).

4.9.2 Dlouhodobé cíle

I v této politice se Dánsko angažuje i na regionální úrovni v rámci oblasti Baltského moře, kterou považuje za region s potenciálem se dále rozvíjet jako celek, kde by růst hospodářství vycházel ze znalostní ekonomiky, k čemuž má přispívat zajištění tzv. páté svobody, tedy mobility vědců, akademiků, studentů a odborné pracovní síly, posílení trojúhelníku mezi vzděláváním, výzkumem a průmyslem, a podpory výzkumu v oblastech, ve kterých má region Baltského moře komparativní výhodu. Zvláštní pozornost měla být věnována obzvláště energetické efektivitě, snížení emisí uhlíku, boji s klimatickými změnami a znečištěním a úpravami biogeochemie v Baltském moři (Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2008).

4.9.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo školství: patří k nejstarším ministerstvům, bylo založeno již v roce 1848 a dnes zaměstnává přibližně 550 lidí. Má tři základní divize: agenturu pro hodnocení a kvalitu základního a nižšího stupně středního vzdělávání, UNI-C (odpovídá za kombinovaná technologická řešení vhodná pro vzdělávání) a agenturu na podporu vzdělávání, která nese odpovědnost za správu a vyplácení plateb podpory ve vzdělávání a dalších podpor určených pro studenty. Přimo pod kontrolu stálého tajemníka ministerstvo spadá útvar pro vyšší vzdělávání a mezinárodní spolupráci. Mimo dohled ministerstva školství je jen školení pracujících, jenž spadá pod Národní radu pro zaměstnanost. Mezi hlavní sociální partnery ministerstva se řadí Rada pro odborné vzdělávání (Erhvervsuddannelsesrådet – EUR), která poskytuje ministerstvu rady o cílech, strukturách, požadavcích na přijetí, kvalifikačních potřebách, certifikacích a otázkách kvality. Dále sem patří národní obchodní výbory (de faglige udvalg), které poskytují sektorové připomínky k obsahu, struktuře, trvání a hodnocení programů a kurzů. Poslední skupinu tvoří místní výbory vzdělávání (de lokale uddannelsesudvalg), které pomáhají školám s plánováním obsahu programů, radí ve všech otázkách vzdělávání a pomáhají posílit kontakt mezi školami a místním pracovním trhem. V porovnání s ostatními členskými zeměmi EU je relativně velká část dánského vzdělávacího sektoru financována veřejnými zdroji. V roce 1998 to bylo 8,3 % HDP, 97,1 % výdajů šlo z veřejných a 2,1 % ze soukromých zdrojů. Ve stejném roce vzdělávání tvořilo 14,8 % všech veřejných výdajů (Cort 2002). Na zasedáních Rady Dánsko zastupuje mimo ministerstvo školství i ministerstvo kultury, jež se v rámci školství soustředí na vzdělání v oblasti umění a kultury.

Ministerstvo vědy, technologií a inovací: má na starosti vědu, informatiku, inovace, telekomunikace, univerzitní vzdělávání a internacionalizaci vzdělávání a výuky v zemi. Spadají pod něj Dánská agentura mezinárodního vzdělávání, Dánská agentura pro vědu, technologie a inovace, Dánská univerzitní agentura a Národní úřad pro výpočetní techniku a telekomunikace (Ministry of Science, Technology and Innovation 2010).

4.10 Daňová politika

4.10.1 Analýza situace

V posledních asi dvaceti letech se dánský podíl daní na HDP v podstatě nezměnil a pohybuje se kolem 48 až 50 %. V EU má obdobně vysokou daňovou zátěž jen Švédsko. Také struktura složení daně je od EU odlišná. Více než polovina všech daňových příjmů jde z daně z příjmu osob, sociální připojištění není velmi obvyklé. V roce 2003 daň z příjmu osob činila 51,3 % všech daňových příjmů, daň z příjmů právnických osob 5,9 %, sociální připojištění 2,9 %, daň z nemovitosti 3,8 % a daň ze zboží a služeb 33 %. V roce 2005 mělo Dánsko nejvyšší daň z příjmu osob v OECD (horní hranice 63 %, střední 49 % a spodní 44 %), i když v předchozích letech docházelo k postupnému snížení (v roce 1986 byla horní hranice 73 %, střední 62 % a

spodní 48 %). Průměrná daňová zátěž daně z příjmu osob mezi roky 1986 a 2002 vzrostla, zejména kvůli zvýšení místní daňové sazby. Pro osoby v hlavním pracovním poměru se daň z příjmu osob zvýšila o téměř 4 %. V roce 2003 téměř 90 % zaměstnanců na plný úvazek platilo střední nebo horní daň z příjmu osob, ale po snížení daní v roce 2004 se počet lidí spadajících do střední skupiny snížil o asi 40 %. Naopak sociální pojištění je nejnižší v EU, v roce 2008 činilo pouze 1,2 %, neboť sociální systém je financován téměř výhradně skrze daně (European Parliament 2008).

Daň z příjmů právnických osob byla tradičně velmi vysoká – až do 90. let to bylo 50 %. Tlaky globalizace si ale vynutily změny. V roce 1990 byla snížena na 40 % a v roce 1991 na 38 %, což doprovázela další snížení a rozšíření daňového základu v následujících letech. V roce 2001 byla snížena na 30 %, aby se dostala na úroveň severských zemí. Dále byla snížena odpisová sazba z 30 na 25 %. V roce 2005 byla daň z příjmů právnických osob opět snížena a to na 28 %. Dánský systém také umožňuje společné zdanění dánských firem s dánskými a zahraničními pobočkami, což zpráva OECD označila na nejliberálnější režim mezi zeměmi, které takové společné zdanění umožňují (OECD nedatováno).

Tabulka 8: Struktura daňových příjmů v Dánsku v % HDP a absolutně (2007)

	v % HDP	v miliardách eur
Přímé daně	29,8	67,5
Daň z příjmu fyzických osob	25,2	57,1
Daň z příjmu právnických osob	3,6	8,2
Ostatní	1	2,2
Nepřímé daně	18	40,9
DPH	10,4	23,6
Spotřební daně	3,2	7,3
Jiné daně na spotřebu	2,6	5,8
Jiné daně na produkci	1,8	4
Sociální pojištění	1	2,3
Zaměstnavatelé	0	0
Zaměstnanci	1	2,2
Osoby samostatně výdělečně činné	0	0

Zdroj: European Commission 2009k: 25.

Nepřímé daně byly v posledních letech reformovány z důvodu harmonizace s daňovými pravidly EU. Od roku 1993 jsou s EU harmonizovány spotřební daně z alkoholu, tabáku a minerálních olejů pro silniční dopravu. Dánská spotřební daň z alkoholu a tabáku byla mnohem vyšší než jinde v EU. Sazba z piva a vína byla v roce 1992 snížena o 45 %, sazba z tvrdého alkoholu byla v polovině 90. let snížena průměrně o 6 % a v roce 2003 o 45 %, daň z cigaret byla snížena asi o šestinu. V 90. letech byla výrazně zvýšena daň ze životního prostředí.

V roce 2003 byl přijat reformní balíček, který rozšířil skupinu středních příjmů na téměř Dkr 50 000 (přibližně €6 700) a zavedl daňovou výhodu, kdy si každý daňový poplatník mohl v roce 2005 při výpočtu zdanitelného příjmu odpočítat 2,5 % výdělečného příjmu do maximální výše Dkr 7 200 (€965). Do roku 2010 mělo Dánsko snížit veřejný dluh na 20 až 25 % HDP. Po nástupu pravicové vlády v roce 2001 bylo aplikováno zmražení daní, které se týká přímých i nepřímých daní. V roce 2005 také proběhla reforma daňové administrativy, kterou má v kompetenci ministerstvo daní, kdy státní daňová správa podléhá pod regionální a obecní daňové úřady. Celkem jich je 30 (OECD nedatováno).

4.10.2 Dlouhodobé cíle

Cílem nedávných reforem bylo do roku 2010 dosáhnout konsolidace veřejného rozpočtu a snížení veřejného dluhu na 20-25 % HDP, aby se tak zabránilo nutnosti zvyšovat daně nebo snižovat veřejné výdaje. Světová finanční krize však naplnění těchto cílů odsouvá na pozdější roky. Daňová politika by také měla přispět k naplnění cílů politiky životního prostředí a energetické politiky do roku 2020/2030. Dalšími dlouhodobými cíly je posílit zaměstnanost a vzdělanost obyvatel, přilákat investice, stimulovat inovaci a podporovat podnikání. Ve většině těchto oblastí však nelze očekávat další výrazné daňové reformy, spíše ty implementované v posledních patnácti letech mají postupně přinést žádané výsledky (OECD nedatováno).

4.10.3 Hlavní domácí aktéři

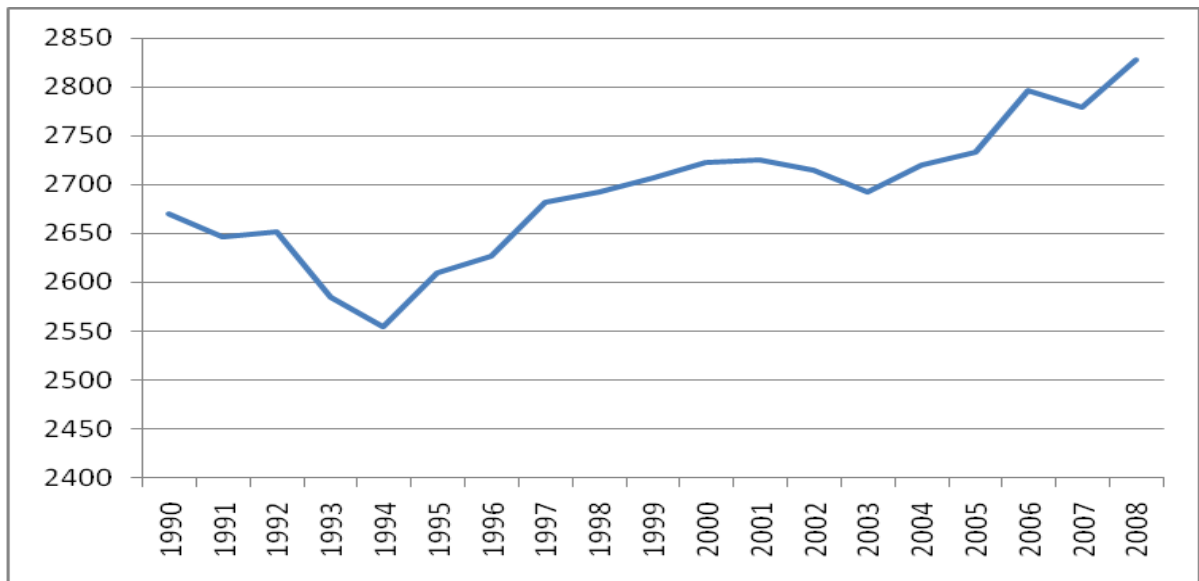
Ministerstvo daní: Ministerstvo daní existuje jako nezávislé ministerstvo od roku 1975. Skládá se z právního a daňového útvaru, Státního daňového tribunálu (Landsskatteretten), který odpovídá za odvolání, a Ústřední správy cel a daní a regionálních daňových a celních úřadů (SKAT), které mají na starosti cla, administrativu a výběr přímých daní, DPH a dalších typů nepřímých daní. SKAT připravuje rostoucí počet nařízení v rámci mezinárodní spolupráce, hlavně v souladu s evropským právem. Právní a daňový úvar zaměstnává kolem 150 lidí, tribunál 90, SKAT 5 200, z čehož 800 jich pracuje přímo na Ústřední správě cel a daní.

4.11 Zaměstnanost

4.11.1 Analýza situace

Pro dánský model pracovního trhu, který kombinuje pružnost pracovní síly, relativně nízkou regulaci a ochranu jednotlivého pracujícího se často užívá termín „flexicurity“ vycházející z anglických slov „flexibility“ (pružnost) a „security“ (bezpečnost) nebo je také znám jako hybridní systém zaměstnanosti (Hendeliowitz a Bastlund 2007: 121). Jestliže ochrana zaměstnanosti je v tomto modelu relativně nízká, sociální jistoty a podpora v nezaměstnanosti jsou naopak štědré. Z celkového počtu 5,4 milionů obyvatel tvoří pracovní sílu 2,9 milionů. Zaměstnanost dosahuje úrovně 78-80 %, z toho 73 % u žen a 80 % u mužů, 81 % u pracujících mezi 50. a 59. rokem života a 28 % u lidí mezi 60. a 66. rokem života. V únoru 2007 byla míra nezaměstnanosti 3,9 %, z toho u žen 4,7 %, u mužů 3,2 %, u lidí pod 25 roků věku 2,6 % a mezi 50 a 66 roky věku 4,3 %. Věk pro odchod do důchodu je 65 let, i když průměrný věk při odchodu do penze je 62 let. Hlavní problémy představují stárnoucí obyvatelstvo, malá zaměstnanost přistěhovalců první, druhé i třetí generace, velký počet příjemců dávek (u lidí mezi 16 a 66 roky věku je to 22 %) a velký počet lidí na nemocenské (Hansen 2007).^{xiv}

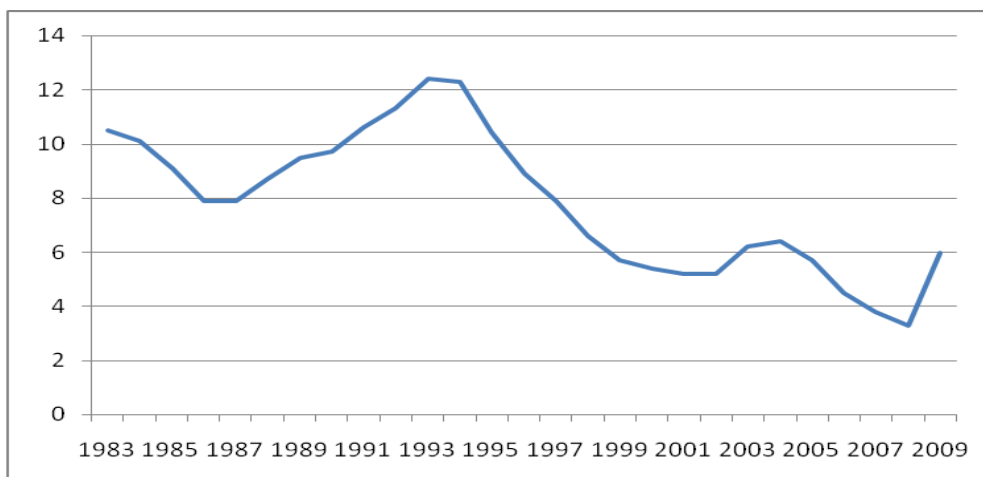
Graf 35: Vývoj zaměstnanosti v Dánsku (v tisících osob, 1990-2008)

Zdroj: Autorka, vytvořeno z databáze ILO.

Reforma dánského pracovního trhu byla zahájena v 90. letech za vlády sociální demokracie a Sociálně liberální strany v době, kdy zemi sužovala vysoká nezaměstnanost (v roce 1994 12 %). Do roku 2001 se jí podařilo snížit na 4,3 % a zaměstnanost zvýšit na 76,2 % pracovní síly (lisabonský proces požaduje 70 %). Provázela ji hlavně decentralizace implementace politiky z národní na regionální rovinu, aby tak bylo možné reagovat na lokální potřeby, obsáhlé množství podniknutých kroků na zvýšení přístupu k pracovnímu trhu, zlepšení a usnadnění získání dovedností potřebných pro výkon povolání, stimulace tvorby pracovních míst a obecná podpora fungování a kapacity pracovního trhu (Hendeliowitz a Bastlund 2007).

Graf 36: Vývoj nezaměstnanosti v Dánsku (v %, 1983-2009)

Zdroj: Autorka, vytvořeno z databáze Statbank Denmark.

Pro dánské zaměstnance je obvyklé měnit místo častěji než jejich evropské protějšci – průměrně pracují v jednom zaměstnání 8 let (UK 6 let, Švédsko 11 let, Řecko 13 let) (Hansen 2007). Asi 30 % pracovní síly mění zaměstnání každý rok (Hendeliowitz a Bastlund 2007). Podle údajů OECD je dánský pracovní trh málo regulovaný, kdy v EU jen Irsko a UK měly méně regulace, i když se dánští pracující necítí méně zabezpečeni než jejich švédští, němečtí a

francouzští kolegové, kteří mají více formální ochrany. Podpora v nezaměstnanosti tvoří v Dánsku 90 % posledního platu, ale nezaměstnaná osoba se musí podílet na pracovní „aktivaci“, což je forma profesního vzdělávání nebo politika pořádání kurzů skrze dotovaná pracovní místa aplikovaná relativně záhy po ztrátě zaměstnání – v roce 2005-2006 se na těchto schématech podílelo kolem 55 000 lidí, tedy asi 1,9 % pracovní síly. U skupin s nejnižšími příjmy je podpora v nezaměstnanosti doplněna o další sociální příspěvky. Veřejné výdaje na programy spojené s pracovním trhem tvoří přibližně 4,6 % HDP, z toho 1,6 % jde na aktivní a 3,8 % na pasivní prvky jako je podpora v nezaměstnanosti a 90 % těchto pasivních výdajů hradí stát. Ročně se programů pracovního trhu účastní 42 % pracovní síly, z toho 21 % na aktivních a 21 % na pasivních prvcích.

Pojištění proti nezaměstnanosti je dobrovolné a přispívá na něj asi 77 % pracovní síly. Fondy jsou nezávislé na Ministerstvu zaměstnanosti a jejich strategie často odráží politiky odborových svazů, se kterými jsou spojeny. Aby se pracující kvalifikoval k vyplacení podpory v nezaměstnanosti, musí mít trvalé zaměstnání po dobu alespoň 52 týdnů během posledních tří let a platit poplatky do fondu. Podporu lze dostávat po dobu 4 let. Během prvních 6-ti až 12-ti měsíců je nezaměstnaný nucen hledat stále nepodporované zaměstnání. Pokud si v tomto období práci nenajde, je povinen vstoupit do období aktivace. Mezi členskými zeměmi EU vydává Dánsko nejvíce na politiku pracovního trhu, 4,1 % HDP (průměr EU-27 2,1 %) (CESifo 2008).

Summit Evropské rady v Kodani v roce 1993, jemuž předsedal dánský sociálně-demokratický premiér, Poul Nyrup Rasmussen, označil politiku zaměstnanosti za velkou prioritu EU a Evropská komise byla pověřena vypracovat Bílou knihu o růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti (*White Book on Growth, Competitiveness and Employment*). Při jednání o Amsterdamské smlouvě se Dánsko postavilo na stranu švédské delegace, která nejvíce podporovala vznik samostatné kapitoly Zaměstnanost. V debatě o podobě sociální politiky Dánsko zastávalo názor, že Smlouva by měla definovat politický nástroj na podporu rovného zacházení s postiženými. Navrhlo ustavení Evropské rady postižených (*European Disability Council*), ve které by se sešli zástupci evropských organizací reprezentující postižené a představitelé jednotlivých generálních ředitelství Komise. Rada by měla v rámci evropského rozhodovacího procesu poradní funkci. Dánsko dále navrhovalo vytvoření centra rovných příležitostí pro postižené, které mělo sloužit jako sekretariát Rady a jako dokumentační a informační centrum na evropské úrovni. Bylo to právě Dánsko, které nejvíce přispělo k začlenění rovnoprávného postavení postižených do politiky zaměstnanosti EU.

Během svého předsednictví EU v druhé polovině roku 2002 se podobně jako před tím Švédsko zaměřilo na plnou zaměstnanost, kdy žádalo, aby se strategie EU zaměřila na zaměstnání co největšího počtu obyvatel. V roce 2004 dánské ministerstvo financí připravilo hodnotící zprávu o výkonnosti pracovních trhů v EU-15, která modely jednotlivých členských zemí rozdělila do čtyř skupin na severoevropský, anglosaský, středoevropský a jihoevropský režim. Dánsko spolu se Švédskem a Nizozemím zpráva zařadila do severoevropského režimu, který také spolu s anglosaským (UK, USA a Irsko) vyhodnotila jako nejúspěšnější (Hendeliowitz a Bastlund 2007). Dánsko se stalo zdrojem inspirace EU v mnoha otázkách. V posledních letech je to celý model pracovního trhu, o který se zajímá nejen Evropská komise ale i například Francie, jejíž navrhovaná reforma francouzského pracovního trhu je do velké míry inspirována právě dánským modelem. Peder Munch Hansen označuje za hlavní důvody tohoto zájmu vysokou zaměstnanost, nízkou inflaci, zdravé veřejné finance a nízký počet lidí žijících pod hranicí chudoby v Dánsku (Munch nedatováno).

4.11.2 Dlouhodobé cíle

Jedním z hlavních problémů dánské pracovního trhu je stárnoucí obyvatelstvo. Pokud si má Dánsko zachovat současnou úroveň veřejných služeb, bude do desetiletí 2020 až 2030

potřeba navýšit pracovní sílu o asi 300 000 lidí. Nábory pracovníků z jiných zemí nemá mezi Dány velkou podporu a vláda proto přistupuje k jiným řešením, například podpůrným opatřením proti předčasnému odchodu do důchodu, tedy před 65. rokem života, či zvyšování kvalifikace u nezaměstnaných osob. Byl přijat akční plán „Více lidí do práce“, který má odstranit byrokratické překážky pro vytváření nových míst a ukázat, že „pracovat se vyplatí“. Jelikož i ženy mají relativně vysokou účast na pracovním trhu, jsou největší rezervy v zaměstnanosti přistěhovalců a uprchlíků (Pedersen 2006). V rámci kohezní politiky je v období 2007-2013 určeno €53 milionů na odstranění bariér v přístupu na pracovní trh, především u starších pracovníků, přistěhovalců a postižených, a dalších €120 milionů na podporu podnikání (European Commission nedatováno).

4.11.3 Hlavní domácí aktéři

Ministerstvo práce: Od roku 2007 je pracovní trh organizován následujícím způsobem. Na vrcholu hierarchie stojí ministerstvo práce, pod které spadá i národní rada zaměstnanosti. Ministerstvu je podřízen Úřad pro pracovní trh, jenž spravuje čtyři regiony dovedností a čtyři regiony zaměstnanosti. Na této úrovni také fungují regionální rady zaměstnanosti. Celkem potom funguje 91 integrovaných pracovních center, z toho 14 pilotních a 77 normálních. V každé obci je úřad sociálních služeb a místní rada zaměstnanosti. Tyto rady odpovídají za definici iniciativ pracovního trhu, které mají být implementovány na národní, regionální a místní úrovni – podle stupně, kde se nachází. Fondů na pojištění proti nezaměstnanosti funguje celkem 31 (Hansen 2007).

Odbory: Dánský pracovní trh je do velké míry formován kolektivním vyjednáváním. Jednání probíhají mezi zástupci zaměstnavatelů, zaměstnanců a odpovídajících úřadů. Toto tripartitní uspořádání považují Hendeliowitz a Bastlund za „významný faktor pro ustavení a zachování flexibilního a dobře vyjednaného pracovního trhu v Dánsku“ (Hendeliowitz a Bastlund 2007: 127). Až 80 % osob výdělečně činných a kolem 50 % soukromých zaměstnavatelů je organizováno, především v Dánské konfederaci odborových svazů (Landsorganisationen i Danmark, LO) a v Dánské konfederaci zaměstnavatelů (Dansk Arbejdsgiverforening, DA). Dalšími odborovými svazy jsou například Konfederace profesionálů (FTF^{sv}), Konfederace profesních sdružení (Akademikernes Centralorganisation, AC), a Sdružení manažerů a výkonných pracovníků (Ledernes Hovedorganisation, LH).

Tabulka 9: Členství v odborech

	1993	1998	2003	Rozdíl 1993-2003 %
LO	1,471,000	1,478,000	1,433,000	-2,6
FTF	338,000	347,000	356,000	5,3
AC	117,000	146,000	161,000	13,8
LH	65,000	79,000	76,000	6,9
Další	125,000	120,000	125,000	0
Celkem	2,116,000	2,170,000	2,151,000	1,7

Zdroj: Carley 2004.

Od konce 80. let jsou mzdy vyjednávány na místní úrovni a hlavní organizace se mimo otázky, například jednání o hranici minimální mzdy, zabývají obecnějšími problémy, jako jsou bezpečnost práce, dovolené a důchody. Tripartitní dohody jsou uzavírány vždy na tři roky (Pedersen 2006). Podíl členství v odborech činí 80-85 % a kolektivními smlouvami je pokryto 70-75 % pracovní síly (Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2008). Odbory mají regionální i

národní zastoupení a na národní úrovni jsou spojeny do tří národních konfederací. Organizace zaměstnavatelů mají paralelní struktury s celonárodními centrály a regionálními zastoupeními. V tomto kontextu jsou odbory i organizace zaměstnavatelů označovány za sociální partnery. Konzultace s nimi je „základním kamenem formulace politiky a jednání o pracovním trhu v Dánsku“ (Hendeliowitz a Bastlund 2007: 128).

4.12 Závěr

Dánsko má ze všech severských zemí nejdelsí historii členství v Evropské unii a jako takové je ve svých pozicích výrazně asertivnější než Švédsko a Finsko. Skrze své členství v EU a v Severské radě po dvě desetiletí zprostředkovávalo kontakt mezi oběma typy regionální spolupráce a umně je využívalo k prosazení svých národních zájmů. Jako relativně malá, ale bohatá země Dánsko prosazuje jisté specifické cíle, které jsou určeny v úzké kooperaci mezi vládou, parlamentem, zájmovými skupinami a občany. Specifickou je zde role národního parlamentu, který má ze všech členských zemí EU největší vliv na to, jaké pozice vláda hájí na jednáních EU. Přes relativně vysokou míru euroskepticismu v dánské společnosti, která ve spojitosti s potřebou pořádat referenda při každém předání národní suverenity na evropskou úroveň vedla Dánsko k neúčasti na vybraných oblastech evropské integrace, je považováno za spolehlivého partnera, což dokazuje i minimální počet řízení pro porušení závazků z komunitárního práva vedených proti Dánsku.

Přes podporu ekonomické integraci nelze počítat s tím, že by se v dohledné době opět pokusilo vstoupit do eurozóny a to i pokud by EU v současné době nečelila hospodářským problémům a dopadům řecké krize. Samotné Dánsko v současné situaci světové finanční krize asi poprvé nesplní konvergenční kritéria. Jelikož se v tomto případě ale jedná spíše o politické než ekonomické rozhodnutí, ani pozitivní výsledky eurozóny a dánské ekonomiky by nezaručily kladný výsledek lidového hlasování. Dánská veřejnost je velmi citlivá na otázky národní suverenity, což se projevuje i v mezinárodně nejvíce kritizované problematice imigrační politiky. Že se nejedná o krátkodobý trend, ukazuje i fakt, že již v roce 1997 Eurobarometr 47.1 ukázal, že 43 % obyvatel Dánska vyjádřilo vysokou nebo zvýšenou míru rasismu (průměr EU-15 33 %) a jen 17 % se označilo za zcela nerasistické, což bylo nejméně v celé EU-15 (průměr 34 %). 37 % Dánů požadovalo, aby se menšiny asimilovaly (EU-15 25 %), a 55 % aby se integrovaly (EU-15 36 %). Vyšší počet občanů požadujících asimilaci bylo možné zaznamenat jen v Belgii (44 %). Pouhých 8 % nesouhlasilo ani s integrací ani s asimilací (EU-15 39 %). Přesto 85 % souhlasilo s tvrzením, že příslušníci menšin jsou diskriminováni na pracovním trhu, což bylo těsně pod průměrem EU-15 v počtu kladných odpovědí na otázku, zda jejich země již dosáhla svého limitu v počtu příslušníků menšin, protože jejich další nárůst by vedl k problémům (Dánsko 64 %, EU15 65 %) (Eurobarometer 47.1 1997).

Mimo politiku životního prostředí, jednotný trh a transparentnost se dnes řadí mezi hlavní priority země v EU otázka rozšíření. Přivítalo islandskou přihlášku a ve vztahu k ostatním zemím požaduje, aby jednání probíhala podle pokroku kandidátské země a aby se striktně lpělo na pravidlech přistoupení. Má velký zájem na západním Balkánu. Celý proces rozšíření vidí jako systém budování zóny demokracie a míru, kdy bezpečnost vnímá v jejím co nejširším významu. Nepopírá ale i ekonomické výhody rozšíření pro EU a Dánsko jako takové. Dánsko je sice podle populace malou zemí, ale jako členský stát EU ve vybraných politikách výrazně ovlivnilo jejich podobu a směřování a to přesto, že se některých z nich neúčastní. Vysoká míra regulace na domácí úrovni z něj dělá spolehlivého partnera, který si je vědom svých klíčových národních zájmů, jež mají širokou podporu mezi obyvateli i politickými a ekonomickými elitami.

5 ZÁVĚR

Hlavním záměrem projektu je představit evropskou dimenzi národních zájmů u všech 27 členských států. Výhodou tohoto přístupu je shromáždění širokého spektra dat, kterých je ovšem zároveň tolik, že je z objektivních důvodů nemožné je včlenit do jedné publikace. Potvrzuje to ostatně i tato kniha, která přes svou značnou délku pokrývá pouze tři státy. Proto bylo zvoleno řešení rozdělování zemí do v úvodu definovaných skupin, jimž budou věnovány zvláštní monografie. Kritérií pro rozdělení se nabízelo několik, upřednostněna byla dělicí linie postupného rozšiřování ES/EU. Volba je to poněkud arbitrární a v některých případech méně vhodná než v jiných, neboť určité státy spolu přes shodné datum vstupu nemusí mít v zásadě jinak nic společného. Vzájemná komparace pak není příliš nosná. Hlavní poznatek z této publikace zní, že Spojené království, Dánsko a Irsko patří k těmto nestejnorodým skupinám. To může být pro leckoho překvapivý závěr, neboť v době vstupu byly pojmány jako jeden blok se společnými zájmy, mnoho osob je tam řadí dodnes (v rámci širší „seversko-protestantské osy“). Jak však (snad) plyne z textu, pohled je to zavádějící. Východisku bude odpovídat rovněž délka této kapitoly, která nemá ambici dojít k nějakým objektivním závěrům, ale spíše poukázat na rozdílnost států prvního rozšíření.

Už na první pohled jsou patrné objektivní odlišnosti mezi rozebíranými státy: Spojené království je jednou z nejlidnatějších a ekonomicky nejsilnějších zemí EU, zatímco zbylé dva patří mezi středně malé členy. Není třeba zdůrazňovat, že tato skutečnost má svůj dopad na mocenské postavení v unijní vyjednávací aréně (Zbiral 2008). Britové se aktivně zapojují do většiny záležitostí řešených na úrovni EU, Dánsko a Irsko si musí pečlivě vybírat, na které priority věnují své omezené zdroje. Geograficky jsou Irsko a Spojené království sousedy nacházejícími se na periferii EU, naopak od obou států dosti vzdálené Dánsko má zeměpisně blízko k Německu a severským státům. S těmi jej váže i velmi úzká spolupráce v minulosti, která přetrvává dodnes, v mnoha otázkách skandinávští členové jsou schopni zastávat společné postoje. Přes stejnou zeměpisnou a historicko-kulturní blízkost nelze podobný závěr učinit u Spojeného království s Irskem, snad s výjimkou postoje k Schengenskému systému a na něj navazujících otázkách.

Opět jiný je obecný vztah tří zemí k integračnímu procesu. Irská veřejnost se postupem doby vypracovala na jeden z nejvíce eurooptimistických národů v EU, který se však (pro mnoho osob překvapivě) dokázal negativně vyjádřit ve dvou referendech ke změnám primárního práva (a poté složit reparát). Stejnou zkušenost má EU s Dánskem, kde to ovšem můžeme vysvětlit malým nadšením tamější veřejnosti. Ještě skeptičtější jsou v tomto směru Britové. Opatrný přístup k EU je reflektován v hlavních uzlových bodech evropské politiky obou zemí, Dánsko a Spojené království jako jediní mají trvalou výjimku z účasti na měnové unii (Irsko euro bere jako realitu), smutek v nich jistě nepanoval ani z krachu Smlouvy o ústavě. Jak již indikoval příklad měnové unie, země aktivně využívají možnosti diferenciované integrace, ani zde nepanuje žádná shoda, ať se to týká společné bezpečnostní a obranné politiky (Dánsko úplná výjimka; Spojené království podíl na aktivním rozvoji; neutrální Irsko je na okraji), Schengenu (Dánsko uvnitř, zbylé dvě vně) nebo spolupráce v civilním právu (Dánsko zcela mimo, Spojené království částečně mimo, Irsko většinová účast).

Formování vnitrostátních postojů odpovídá charakteristice národních politických systémů a již zdůrazněné velikosti států. Irská a dánská politická scéna, pravděpodobně i díky vědomí významu své pozice v EU, zastávají poměrně konzistentní postoje k evropským záležitostem a je zde úsilí dosáhnout v hlavních národních zájmech kompromisu napříč politickým spektrem (s výjimkou extrémních stran). Oproti tomu ve Spojeném království patří EU k hlavním dělicím liniím politického boje, a to nejen mezi stranami navzájem, nýbrž také uvnitř nich. Naštěstí díky efektivní administrativě a možnosti jednostranických vlád se to projevuje při prosazování zájmů v

EU jen občas a spíše v dlouhodobém časovém horizontu. Dobře jsou hodnoceny také dánská a irská administrativa, samozřejmě se zcela odlišnými podmínkami. V Irsku je tvorba jednotné pozice usnadněna malou velikostí aparátu a z toho plynoucím takřka rodinným prostředím diskuzí, Dánsko je specifické ústřední kontrolní rolí parlamentu v evropských záležitostech, sahající až k možnosti přijetí závazného mandátu pro (často menšinovou) exekutivu.

Z předchozích odstavců i nepozorný čtenář odvodí, že jakýkoliv pokus o propojení nebo nalezení styčných bodů národních zájmů v osmi rozebíraných politikách je Sisyfovským úkolem. Snad nejvíce mají tři země společného v oblasti prosazování pravidel co nejliberálnějšího vnitřního trhu, poté, co Irsko přestalo být významným příjemcem pomoci ze strukturálních fondů, všechny tři státy požadují co nejnižší vlastní příspěvky do rozpočtu EU, prim v tom samozřejmě hrají Britové. Tradičně proaktivní dánský vztah k životnímu prostředí převzalo v posledních letech také Spojené království, zejména v oblasti boje s klimatickými změnami. Naopak diametrálně odlišné jsou zájmy ve společné zemědělské politice, ve které Irsko a Dánsko trvají na zachování stávajících podpor, Spojené království je nejhlasitějším zastáncem radikálních reforem. V ostatních sektorech jsou výchozí podmínky jednotlivých států natolik odlišné, že nemá smysl je dále rozebírat.

Stávající situace je logicky výrazně ovlivněna vývojem ve světě a EU, jmenovitě hospodářskou a finanční krizí. Irsko patří k nejvážněji zasaženým zemím, u kterých je do značné míry v sázce jejich ekonomické přežití, pouze o málo lépe na tom je Spojené království. Je velmi obtížné odhadovat, kam se události vyvinou. Předpokládat lze pokračování záměru stabilizovat veřejné finance, skládající se ze snahy zvýšit příjmy (zvyšování daní) a snížit výdaje. To samozřejmě bude mít dopad i na politickou situaci, dosavadní dlouholeté vlády mohou být pravděpodobně ve volbách vyměněny, iminentní to je v britských všeobecných volbách na jaře 2010. Na druhou stranu ani případné nové, ideologicky jinak orientované vlády nemohou s ohledem na současnou realitu provádět výrazně odlišnou politiku od předchozích exekutiv v letech 2008-2009. V Dánsku, zemi zasažené krizí jen málo, také nelze čekat výrazné posuny, zde ovšem právě proto, že dosavadní politika přináší výsledky. Ačkoliv tedy z jiných důvodů, můžeme odhadnout, že v této publikaci popsaný stav a cíle v jednotlivých politikách se přinejmenším ve střednědobém výhledu nebudou výrazně proměňovat, to platí i vzhledem k EU. Nakonec tedy alespoň tento prvek mají Spojené království, Dánsko a Irsko společný.

6 CITOVANÁ LITERATURA

- ADSHEAD, Maura, TONGE, Jonathan. *Politics in Ireland: Convergence and Divergence in a Two-Polity Island*. Houndmills: Palgrave, 2009.
- ADSHEAD, Maura. Beyond clientelism: Agricultural network in Ireland and the EU. *West European Politics*, 1996, roč. 19, č. 3, s. 583-608.
- ALLEN, David. The Foreign and Commonwealth Office: Adapting to Change Within a Transformed World. IN: HOCKING, Brian, SPENCE, David (eds). *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Houndmills: Palgrave, 2003, s. 250-272.
- ALLEN, David. The UK: A Europeanized Government in a Non-Europeanized Polity. IN: BULMER, Simon, LEQUESNE, Christian (eds). *The Member States of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 119-141.
- ALLEN, Kieran. *The Celtic Tiger. The Myth of Social Partnership in Ireland*. Manchester: Manchester University Press, 2000.
- ALLEN, Paddy a kol. *UK voting intentions* [online] The Guardian, 28. prosince 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.guardian.co.uk/politics/interactive/2009/jan/26/icm-polls-uk-voting-intention>.
- ANDERSEN, Vibeke Normann. Transparency and Openness: A Reform or Education Policy? *Scandinavian Political Studies*, 2007, roč. 30, č. 1, s. 38-60.
- ASPINWALL, Mark. Understanding British MP attitudes to European integration. *EI Working Paper 2003/4*. London: London School of Economics, 2003.
- AUEL, Katrin. Democratic Accountability and National Parliaments: Redefining the Impact of Parliamentary Scrutiny in EU Affairs. *European Law Journal*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 487 – 504.
- BAGEHOT, Walter. *The English Constitution* [online] Walter Bagehot, nedatováno (1873) [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bagehot/constitution.pdf>.
- BAILER, Stefanie. Bargaining Success in the European Union: The Impact of Exogenous and Endogenous Power Resources. *European Union Politics*, 2004, roč. 5, č. 1, s. 99-123.
- BAIMBRIDGE, Mark, WHYMAN, Philip. *Britain, the Euro and Beyond*. London: Ashgate, 2009.
- BAINES, Priscilla. Parliamentary Scrutiny of Policy and Legislation: The Procedures of the Lords and Commons. IN: GIDDINGS, Philips, DREWRY, Gavin (eds). *Britain in the European Union: Law, Policy and Parliament*. Houndmills: Palgrave, 2004, s. 60-96.
- BAKER, Alex, HAWKSWORTH, John. *UK Economic Outlook November 2009*. London: Pricewaterhouse Coopers, 2009.
- BAL, Jan. Member States Operating in the EU Council of Ministers: Inside Impressions. IN: MEERTS, Paul, CEDE, Franz (eds). *Negotiating European Union*. Houndmills: Palgrave, 2004, s. 127-142.
- BARRAT, Craig. *Trade Union Membership 2008*. London: Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform, 2009.

- BBC. *Bank shares fall despite bail-out* [online] BBC, 13. října 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7658596.stm> (BBC 2008b).
- BBC. *In full: Brown on constitution* [online] BBC, 3. července 2007 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6266526.stm. (BBC 2007)
- BBC. *Labour slumps to historic defeat* [online] BBC, 8. června 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8088133.stm (BBC 2009c).
- BBC. *PM denies road toll stealth tax* [online] BBC, 7. února 2007 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6381153.stm (BBC 2007a).
- BBC. *Q&A: Identity Cards* [online] BBC, 2. července 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/3127696.stm (BBC 2009b).
- BBC. *Q&A: Nationalised Northern Rock - What next?* [online] BBC, 18. února 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7249655.stm> (BBC 2008a).
- BBC. *Q&A: Student Fees* [online] BBC, 9. července 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/3013272.stm (BBC 2009a).
- BBC. *'Twice as many' species at risk* [online] BBC, 7. června 2007 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6729535.stm (BBC 2007b).
- BENETINOVÁ, Tíbor, KANIOK, Petr. Severský model v Evropské unii: analýza priorit severských předsednictví Rady EU. *Politologický časopis*, 2009, roč. 16, č. 3, s. 200 – 226.
- BENGTSSON, Rikard, ELGSTRÖM, Ole, TALLBERG, Jonas. Silencer or Amplifier? The European Union Presidency and the Nordic Countries. *Scandinavian Political Studies*, 2004, roč. 27, č. 3, s. 311 – 333.
- BERR (Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform). *A White Paper on Nuclear Power*. London: The Stationery Office, 2008.
- BILLE, Lars. *Factsheet Denmark. The Political System* [online]. Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 8. srpna 2006 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://www.netpublikationer.dk/um/6724/pdf/1_The_Political_System.pdf.
- BIS (Department for Business, Innovation and Skills). *Autumn Performance Report 2009*. London: Department for Business, Innovation and Skills, 2009b.
- BIS (Department for Business, Innovation and Skills). *Higher Ambitions*. London: Department for Business, Innovation and Skills, 2009a.
- BJØRN, Klaus. *Denmark - History - Consultative Assemblies and Constitution, 1814-49* [online]. Udenrigsministeriet, nedatováno [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/Publikationer/UM/English/Denmark/kap6/6-6.asp>.
- BLACK, Ian. *How the Sun cast a two-faced shadow on the eurozone* [online] The Guardian, 8. ledna 2002 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/jan/08/pressandpublishing.euro>.
- BLOM-HANSEN, Jens. Organized Interests and the State: A Disintegrating Relationship? Evidence from Denmark. *European Journal of Political Research*, 2001, roč. 39, č. 3 s. 391 – 416.
- BÖRZEL, Tanja. *Environmental Leaders and Laggards in Europe. Why There is (not) a Southern Problem*. Aldershot: Ashgate, 2003.

- BÖRZEL, Tanja. Pace-setting, Foot-dragging and Fence-sitting: Member State Responses to Europeanization. IN: JORDAN, Andrew (eds). *Environmental Policy in the European Union*. London: Earthscan, 2005, s. 162-180.
- BRADLEY, Anthony, EWING, Keith. *Constitutional and Administrative Law*. London: Pearson Longman, 2006.
- BROAD, Roger. *Labour's European Dilemmas Since 1945: From Bevin to Blair*. Houndmills: Palgrave, 2001.
- BUDGE, Ian a kol. *The New British Politics*. London: Pearson Longman, 2007.
- BUONO, Giorgio. *The Results of the JHA Council (24-25 July 2008): UK to Opt into Rome I Reg. – Enhanced Cooperation on Rome III Reg.?* [online] Conflict of Laws, 27. července 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://conflictoflaws.net/2008/the-results-of-the-jha-council-24-25-july-2008-uk-to-opt-into-rome-i-reg-enhanced-cooperation-on-rome-iii-reg/>.
- BURSENS, Peter. Why Denmark and Belgium Have Different Implementation Records: On Transposition Laggards and Leaders in the EU. *Scandinavian Political Studies*. 2002, roč. 25, č. 2, s. 173 – 195.
- Cabinet Office. *HM Revenue & Customs: Progress and next steps*. London: Cabinet Office, 2009.
- CALMAR, Simon Andersen. Private Schools and the Parents that Choose Them: Empirical Evidence from the Danish School Voucher System. *Scandinavian Political Studies*, 2008, roč. 31, č. 1, s. 44 – 68.
- CAREY, Sean. Undivided Loyalties. *European Union Politics*, 2002, roč. 3, č. 4, s. 387-413.
- CARLEY, Mark. *Trade Union Membership 1993-2003* [online]. EIROOnline, 21. květen 2004 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2004/03/update/TN0403105U.htm>.
- CARLEY, Mark. *Workers at major manufacturing company agree to cut hours and pay to save jobs* [online] Euronline, 2. prosince 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/11/articles/UK0811029I.htm>.
- CESifo. Expenditure on Labour Market Policies [online]. DICE Report, 2008 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na www.ifo.de/DocCIDL/dicereport308-db3.pdf.
- CHRISTENSEN, Finn, JENSEN, Kirsten Lund, CHRISTENSEN, Tine Skøtt (eds). *Agriculture in Denmark. Facts and Figures 2008* [online]. Landbrugsraadet, březen 2008 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na http://www.landbrug.dk/smmedia/F_F_2007_net_pdf?mb_GUID=8688B265-EBA6-40C0-AC64-867F00E257A5.pdf.
- CHRISTENSEN, Mette Buskjær. *The Choice of Candidates for the European Parliament Elections 2009* [online]. DIIS Report 2009 [cit. 14. února 2010]. Dostupné na http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2009/DIIS_Report_2009_17_Choise_of_candidates_web1.pdf.
- CIE (Córás Iompair Éireann). *Annual Report and Financial Statements 2008*. Dublin: CIE, 2009.
- CIF (Costruction Industry Federation). *Annual Report 2009*. Dublin, CIF, 2010.

- COLLINS, Stephen. *Latest opinion poll shows FF support at record low of 17%* [online] Irish Times, 2. září 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.irishtimes.com/newspaper/breaking/2009/0902/breaking64.htm>.
- Commission on Taxation. *Report 2009*. Dublin: The Stationery Office, 2009.
- CONCAGH, Geraldine. Republic of Ireland Economic Outlook. *First Trust Bank Economic Outlook and Business Review*, 2009, roč. 24, č. 4, s. 4-9.
- CONNAUGHTON, Bernadette. EU Environmental policy and Ireland. IN: HOLMES, Michael (ed). *Ireland and the European Union: Nice, enlargement and the future of Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2005, s. 36-54.
- Conservatives. *Where We Stand: Transport* [online] Conservatives, nedatováno [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.conservatives.com/Policy/Where_we_stand/Transport.aspx.
- CONWAY, Andy. Agricultural Policy. IN: KEATINGE, Patrick (ed). *Ireland and EC Membership Evaluated*. London: Pinter, 1991, s. 42-59.
- COPUS, Colin. Local Government. IN: JONES, Bill a kol. (eds). *Politics UK*. London: Pearson Longman, 2007, s. 563-594.
- CORT, Pia. *Vocational Education and Training in Denmark* [online]. CEDEFOP, 2002 [cit. 14. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5130_en.pdf.
- Council for the Rural Area. *Denmark Implementation and Vision of Common Agricultural Policy. CAP in 27 EU Member States* [online]. Nedatováno [cit. 14. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.rlg.nl/cap/denmark.html>.
- CSO (Central Statistics Office). *Census 2006: Non-Irish Nationals Living in Ireland*. Dublin: CSO, 2009d.
- CSO (Central Statistics Office). *Earnings and Labour Costs 2008-2009*. Dublin: Central Statistics Office, 2009a.
- CSO (Central Statistics Office). *Measuring Ireland's Progress: 2007*. Dublin: The Stationery Office, 2008.
- CSO (Central Statistics Office). *Population and Migration Estimates: April 2009*. Dublin: CSO, 2009c.
- CSO (Central Statistics Office). *Recorder Crime: Quarter 4 2009*. Dublin: CSO, 2010.
- CSO (Central Statistics Office). *Transport 2008*. Dublin: The Stationery Office, 2009b.
- CROWSON, Nicholas. *The Conservative Party and European Integration since 1945: At the Heart of Europe?* London: Routledge, 2006.
- DAFF (Department of Agriculture, Fisheries and Food). *Agrivision 2015: Action Plan*. Dublin: DAFF, 2006.
- DAFF (Department of Agriculture, Fisheries and Food). *Annual Report 2008*. Dublin: DAFF, 2009b.
- DAFF (Department of Agriculture, Fisheries and Food). *Compendium of Irish Agricultural Statistics 2008*. Dublin: DAFF, 2009a.
- DAFF (Department of Agriculture, Fisheries and Food). *Fact Sheet on Irish Agriculture- December 2009*. Dublin: DAFF, 2009d.

- DAFF (Department of Agriculture, Fisheries and Food). The future shape of the Common Agricultural Policy: Information Note on Current State of the Debate. Dublin: DAFF, 2009c.
- Danish Energy Agency. *Danish Energy Policy 1970-2009. Vision: 100% Independence of Fossil Fuels* [online]. Nedaťováno [cit. 14. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.ens.dk/en-US/Info/news/Factsheet/Documents/DKEpol.pdf%20engelsk%20til%20web.pdf>.
- Danish Exporters. *Export and Import* [online]. 2008 [cit. 12. února 2010]. Dostupné na <http://www.danishexporters.dk/scripts/danishexporters/export.asp>.
- Danish National Research Foundation. *Research and Development in Denmark* [online]. Working Paper, 2005 [cit. 16. dubna 2010]. Dostupné na <http://www.dg.dk/PDF-dokumenter/Research%20and%20Development%20in%20DK%202005.pdf>.
- Danmarks Domstole. *Om Danmarks Domstole* [online]. 24. ledna 2007 [cit. 12. února 2010]. Dostupné na <http://www.domstol.dk/om/Pages/default.aspx>.
- Danmarks Nationalbank. *The Danish Economy* [online]. 2000 [cit. 12. února 2010]. Dostupné na [http://www.nationalbanken.dk/C1256BE9004F6416/side/Report_and_Accounts_1999/\\$file/nb02.htm](http://www.nationalbanken.dk/C1256BE9004F6416/side/Report_and_Accounts_1999/$file/nb02.htm).
- DAUGBJERG, Carsten. Uniting to Meet Challenges: Danish Farm Interest Groups in the 21st Century. In HALPIN, Darren (ed) *Surviving Global Change? Agricultural Interest Groups in Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate, 2005, s. 71 – 90.
- DCENR (Department of Communications, Energy and Natural Resources). *Delivering a Sustainable Energy Future for Ireland*. Dublin: DCENR, 2007.
- DCSF (Department of Children, Schools and Families). *Departmental Report 2009*. London: Department of Children, Schools and Families, 2009b.
- DCSF (Department of Children, Schools and Families). *Education and Training Statistics for the United Kingdom: 2009*. London: Department of Children, Schools and Families, 2009a.
- DEACON, Russell, SANDRY, Alan. *Devolution in the United Kingdom*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.
- DECC (Department of Energy and Climate Change). *Annual Report and Resource Accounts 2008-2009*. London: The Stationery Office, 2009.
- DECC (Department of Energy and Climate Change). UK Climate Change Sustainable Development Indicator: 2008 Greenhouse Gas Emissions. London: DECC, 2010.
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *Agricultural Statistics in your Pocket 2008*. London: Department for Environment, Food and Rural Affairs, 2009b.
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *Conserving Biodiversity – The UK Approach*. London: Department for Environment, Food and Rural Affairs, 2007.
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *Departmental Report 2009*. London: The Stationery Office, 2009c.
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *Household Income and Household Composition: Results from the Farm Business Survey: England 2007/08*. London: Department for Environment, Food and Rural Affairs, 2009e.
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *Modulation question & answers* [online]. DEFRA, 30. června 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na

- <http://www.defra.gov.uk/foodfarm/farmmanage/singlepay/furtherinfo/modulation.htm> (DEFRA 2009a).
- DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs). *The environment in your pocket 2009*. London: Department for Environment, Food and Rural Affairs, 2009f.
- DEFRA. *Agriculture in the UK 2008: Table and Charts answers* [online] DEFRA, 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <https://statistics.defra.gov.uk/esg/publications/auk/2008/excel.asp> (2009d).
- DEHLG (Department of the Environment, Heritage and Local Government). *National Climate Change Strategy 2007 - 2012*. Dublin: DEHLG, 2007.
- DEHLG (Department of the Environment, Heritage and Local Government). Interim Review of the Implementation of the National Biodiversity Plan 2002-2006 (November 2005). Dublin: DEHLG, 2005.
- DEHLG (Department of the Environment, Heritage and Local Government). *Department of the Environment, Heritage and Local Government: Statement of Strategy 2008-2010*. Dublin: DEHLG, 2008a.
- DEHLG (Department of the Environment, Heritage and Local Government). *Annual Report 2007 and Annual Output Statement*. Dublin: DEHLG, 2008b.
- Denmark.net. *Religion in Denmark* [online]. 2010 [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.denmark.net/denmark-guide/religion-denmark.html>.
- Department of Finance. *How the Department works* [online]. Department of Finance, nedatováno [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.finance.gov.ie/ViewDoc.asp?fn=/documents/department/main2.htm&CatID=24&m=a>.
- Department of Transport. *A Sustainable Transport Future: A New Transport Policy for Ireland 2009-2020*. Dublin: Department of Transport, 2009a.
- Department of Transport. *Annual Report 2008*. Dublin: Department of Transport, 2009b.
- DES (Department of Education and Science). *Annual Output Statement 2009*. Dublin: DES, 2009.
- DETE (Department of Enterprise, Trade and Employment). *About the Department of Enterprise, Trade and Employment* [online]. DETE, 17. června 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.entemp.ie/aboutus.htm>.
- DfT (Department for Transport). *Annual Report and Resource Accounts 2008-09*. London: The Stationery Office, 2009e.
- DfT (Department for Transport). *Britain's Transport Infrastructure: Motorways and Major Trunk Roads*. London: The Stationery Office, 2009d.
- DfT (Department for Transport). *Delivering a Sustainable Railway*. London: The Stationery Office, 2007.
- DfT (Department for Transport). *Low Carbon Transport: A Greener Future*. London: The Stationery Office, 2009c.
- DfT (Department for Transport). *Transport Statistics Great Britain 2009*. London: The Stationery Office, 2009a.

- DfT (Department for Transport). *Transport Trends 2008 Edition*. London: The Stationery Office, 2009b.
- DIMIREVA, Ina. *Denmark: Economy Review* [online]. EUBusiness, 23. října 2009 [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.eubusiness.com/europe/denmark/53217/econ>.
- DJELR (Department of Justice, Equality and Law Reform). *About Us* [online] DJELR, 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/About_us.
- DOBBINS, Tony. *Ireland: Industrial Relations Profile*. Dublin: Eiroonline, 2009.
- DOBBINS, Tony. *The state of trade unionism* [online] Eironline, 28. února 2001 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2001/02/feature/ie0102164f.htm>.
- DREWRY, Gavin. Immigration and Asylum: Law and Policy in Action. IN: GIDDINGS, Philips, DREWRY, Gavin (eds). *Britain in the European Union: Law, Policy and Parliament*. Houndmills: Palgrave, 2004, s. 199-217.
- DWP (Department for Work and Pensions). *Building Britain's Recovery: Achieving Full Employment*. London: The Stationery Office, 2009a.
- DWP (Department for Work and Pensions). *Departmental Report 2009*. London: The Stationery Office, 2009b.
- Economist Intelligence Unit. *Country Profile. Denmark* [online]. 2006 [cit. 14. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.eiu.com>.
- Economist Intelligence Unit. *Country Report. Denmark* [online]. 2009a [cit. 19. dubna 2010]. Dostupné na <http://www.eiu.com>.
- Economist Intelligence Unit. *Industry Report: Automotive* [online]. 2009b [cit. 19. dubna 2010]. Dostupné na <http://www.eiu.com/viewswire>.
- EDDINGTON, Rod. *The Eddington Transport Study*. London: Department for Transport, 2006.
- EINHORN, Eric, ERFER, Jessica. Denmark: Euro-Pragmatism in Practice. In ZEFF, Eleanor, PIRRO, Ellen (eds) *The European Union and the Member States*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2006, s. 173 – 192.
- Election Resources on the Internet. *February 8, 2005 Folketing Election Results* [online]. Nedatováno [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://electionresources.org/dk/folketing.php?election=2005>.
- Election Resources on the Internet. *November 13, 2007 Folketing Election Final Results* [online]. Nedatovánob [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://electionresources.org/dk/2007.php>.
- Electionsireland.org (2010a). *General Election of Thursday 24 May 2007* [online] Electionsireland, 12. ledna 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://electionsireland.org/results/general/30dail.cfm>.
- Electionsireland.org (2010b). *Summary of Referendum 1937-2008* [online] Electionsireland, 12. ledna 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://electionsireland.org/results/referendum/>.
- Environment Agency. *Annual report and accounts 2008-2009*. London: The Stationery Office, 2009.

- EPA (Environmental Protection Agency). *A guide to the structure and functions of the EPA*. Dublin: EPA, 2008.
- EPA (Environmental Protection Agency). *The EPA and Climate Change*. Dublin: EPA, 2010.
- Epractice.eu. *eGovernment Factsheet - Denmark - Country Profile* [online]. 19. ledna 2010 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.epractice.eu/en/document/288204>.
- Euractiv. *The Irish EU Treaty Referendum* [online] Euractiv, 9. června 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.euractiv.com/en/future-eu/irish-eu-treaty-referendum/article-172508>.
- European Commission. *Agriculture in the European Union - Statistical and economic information 2008*. Brussels: DG for Agriculture and Rural Development, 2009d.
- European Commission. *Denmark – Energy Mix Fact Sheet* [online]. Leden 2007c. [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/mix/mix_dk_en.pdf.
- European Commission. *EU Budget 2008: Financial Report*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009c.
- European Commission. *EU Budget 2008 Financial Report* [online]. 2009h [cit. 19. března 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_08_en.pdf.
- European Commission. *Eurobarometer 47.1* [online]. 18. a 19. prosince 1997 [cit. 2. listopadu 2009]. Dostupné na http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_113_en.pdf.
- European Commission. *Eurobarometer 71: National Report Ireland*. Brussels: European Commission, 2009b.
- European Commission. *Eurobarometer 71. National Report: United Kingdom (Executive Summary)*. Brussels: European Commission, 2009e.
- European Commission. *Eurobarometer 71. Public Opinion in the European Union*. Brussels: European Commission, 2009f.
- European Commission. *Eurobarometer Interactive Search System* [online] European Commission, 21. listopadu 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/subquestion_en.cfm.
- European Commission. *Euromyths: Keyword Index* [online] European Commission: The EU in the United Kingdom, 12. prosince 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/euromyths/index_en.htm (European Commission 2009g).
- European Commission. *European Cohesion Policy in Denmark* [online]. Nedatováno [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/da_en.pdf.
- European Commission. *Legal Enforcement: Statistics on environmental infringements* [online]. Europa, 27. ledna 2010 [navštíveno 29. ledna 2010]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm>.
- European Commission. *Monitoring Process* [online]. 25. listopadu 2009i [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc34_en.htm.

- European Commission. *Standard Eurobarometer 72 Autumn 2009* [online].2009j [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_fact_dk_en.pdf
- European Commission. *Taxation Trends in the European Union: 2009*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009a.
- European Commission. *Taxation Trends in the European Union* [online]. 2009k [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2009/country/DK.pdf.
- European Parliament. *Results of the 2009 European Elections: Ireland* [online] European Parliament, 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/en/ireland_en_txt.html#ancre3
- European Parliament. *Tax Policy* [online]. Červenec 2008 [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.18.1.html.
- Eurostat. *Food: From Farm to Fork Statistics* [online]. 2008 [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-30-08-339/EN/KS-30-08-339-EN.PDF.
- Eurostat. *Theme 7: Sustainable Transport* [online]. Eurostat, 6. ledna 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators/theme7>.
- FAHEY, a kol. (eds). *Best of Times? The Social Impact of Celtic Tiger*. Institute for Public Administration, 2007.
- FERRER, Jorge. *The EU Budget: The UK Rebate and the CAP- Phasing them both out?* Brussels: CEPS, 2007.
- FINNEGAN, Richard. *Ireland: Brussels and the Celtic Tiger*. IN: ZEFF, Eleanor, PIRRO, Ellen (eds). *The European Union and the Member States*. Boulder: Lynne Rienner, 2006.
- FLYNN, Andrew. *Environmental Policy*. IN: JONES, Bill a kol. (eds). *Politics UK*. London: Pearson Longman, 2007a, s. 735-766.
- FLYNN, Brendan. *The Blame Game. Rethinking Ireland's Sustainable Development and Environmental Performance*. Dublin: Irish Academy Press, 2007.
- Folketinget. *Danske EU-folkeafstemninger* [online]. 17. dubna 2008 [cit. 11. února 2010]. Dostupné na <http://www.eu-oplysningen.dk/dkeu/dk/afstemninger/afstemning/>.
- GARRY, John a kol. 'Second-order' versus 'Issue-voting' Effects in EU Referendums: Evidence from the Irish Nice Treaty Referendums. *European Union Politics*, 2005, roč. 6, č. 2, s. 202-221.
- GARVIN, Tom. *Preventing the Future: Why Was Ireland so Poor for so Long?* Dublin: Gill and Maxmillan, 2004.
- GAVIN, Neil. *British Journalists in the Spotlight: Europe and Media Research*. *Journalism*, 2001, roč. 2, č. 3, s. 299-314.
- GEDDES, Andrew. *The European Union and British Politics*. Houndmills: Palgrave, 2004.

- GEORGE, Stephen. *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Global Finance. *Denmark Country Report* [online]. 2010 [cit. 11. května 2010]. Dostupné na <http://www.gfmag.com/gdp-data-country-reports/285-denmark-gdp-country-report.html>.
- GONĚC, Vladimír. *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“: 1. díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- Government of Denmark. *Denmark Commits to Overall Energy Reduction* [online]. 18. března 2010 [cit. 11. února 2010]. Dostupné na <http://www.denmark.dk/en/menu/Climate-Energy/Denmarks-Energy-Policy-2008-2011/>.
- Government of Ireland. *National Development Plan 2007-2013*. Dublin: The Stationery Office, 2006a.
- Government of Ireland. *Strategy for Science, Technology and Innovation 2006 - 2013*. Dublin: The Stationery Office, 2006c.
- Government of Ireland. *Towards 2016 Ten-Year Framework Social Partnership Agreement 2006-2015*. Dublin: The Stationery Office, 2006b.
- Government of Ireland. *Towards 2016: Review and Transitional Agreement 2008-2009*. Dublin: The Stationery Office, 2008.
- GOWLAND, David a kol. *Britain and European Integration Since 1945: On the sidelines*. London: Routledge, 2009.
- GRANT, Wym. *Economic Policy in Britain*. Houndmills: Palgrave, 2002.
- GREEN-PEDERSEN, Christoffer, WOLFE, Michelle. The Institutionalization of Environmental Attention in the United States and Denmark: Multiple- Versus Single-Venue Systems. *Governance*, 2009, roč. 22, č. 4, s. 625 – 646.
- GREER, Alan. *Agricultural policy in Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2005.
- GRUMSTRUP, Ethan. *Country Study 3: Denmark* [online]. College of Business, University of Nevada, 23. dubna 2008 [cit. 12. února 2010]. Dostupné na <http://www.business.unr.edu/faculty/parker/econ463/Grumstrup3.pdf>.
- HAGEMANN, Sara. Voting, Statements and Coalition-Building in the Council before and after Enlargement. IN: NAURIN, Daniel, WALLACE, Helen (eds). *Unveiling the Council of the European Union: Games Governments Play in Brussels*. Houndmills: Palgrave, 2008, s. 36-65.
- HANSEN, Leif Christian. *The Welfare Agreement and Other Activation Measures – Or Where Are the Options for More People at Work* [online]. Arbejdsmarkedsstyrelsen, března 2007 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/Trscontent/16/Denmark_present_TRSE.pdf.
- HANSEN, Peder Munch. *Danish Employment Policy – A Model for the EU?* [online]. Landsorganisationen, nedatováno [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.lo.dk/Englishversion/Flexicurity/DanishemploymentpolicyamodelfortheEU.aspx>.
- HENDELLOWITZ, Jan, WOOLLHEAD, Carina Bastlund. Employment Policy in Denmark - High Levels of Employment, Flexibility and Welfare Security [online]. In GIGUERE, Sylvain, HIGUCHI, Yoshio (eds). *Local Governance for Promoting Employment..* The Japan

- Institute for Labour Policy and Training, s. 121-138, 2007 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://www.jil.go.jp/english/events_and_information/050209_report.htm.
- HM Government. *Securing the future: delivering UK sustainable development strategy*. London: The Stationery Office, 2005.
- HM Government. *New Opportunities: Fair Chances for the Future*. London: The Stationery Office, 2009a.
- HM Government. *The UK Renewable Energy Strategy*. London: The Stationery Office, 2009b.
- HM Treasury. *Annual Report and Accounts 2008-09*. London: The Stationery Office, 2009.
- HM Treasury. *Science & innovation investment framework 2004 – 2014*. London: The Stationery Office, 2004.
- HOBOLT, Sara. *Europe in Question: Referendum on European Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Home Office. *2009 Departmental Report*. London: Home Office, 2009b.
- Home Office. *Control of Immigration: Statistics United Kingdom 2008*. London: Home Office, 2009a.
- Home Office. *From Improvement to Transformation*. London: Home Office, 2006.
- HOUSE, John, MCGRATH, Kyla. Innovative Governance and Development in the New Ireland: Social Partnership and the Integrated Approach. *Governance*, 2004, roč. 17, č. 1, s. 29-57.
- House of Lords. *Lisbon: an impact assessment*. HL Paper 62-I. London: The Stationery Office, 2008b.
- House of Lords. *The Future of the Common Agricultural Policy- Volume I: Report*. HL Paper 54-1. London: The Stationery Office, 2008a.
- Houses of the Oireachtas (Joint Committee on European Scrutiny). *Sixth Annual Report on the Operation of the European Union (Scrutiny) Act 2002*. Dublin: Houses of the Oireachtas, 2009.
- HOWLEY, Martin a kol. *Energy in Ireland 1990-2008*. Dublin: Sustainable Energy Ireland, 2009.
- CHUBB, Basil. *The Government and Politics of Ireland*. New York: Longmann, 1992.
- IBEC (Irish Business and Employers Confederation). *Our structure* [online] IBEC, 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.ibec.ie/IBEC/IBEC.nsf/vPages/About_Us~our-structure?OpenDocument.
- IEA (International Energy Agency). *2007 Energy Balance for Ireland*. [online]. IEA, 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.iea.org/stats/balancetable.asp?COUNTRY_CODE=IE.
- IEA (International Energy Agency). *2007 Energy Balance for United Kingdom* [online] International Energy Agency, 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na http://www.iea.org/stats/balancetable.asp?COUNTRY_CODE=GB. (IEA 2007b)
- IEA (International Energy Agency). *Ireland 2007 Review*. Paris: IEA, 2007a.
- IEA (International Energy Agency). *The United Kingdom: 2006 Review*. Paris: International Energy Agency, 2006.

- IFA (Ireland's Farmers Association). The Shape of the Common Agricultural Policy after 2013: IFA Submission to the Department of Agriculture. Dublin: IFA, 2009.
- International Energy Agency. *2007 Energy Balance for Denmark* [online]. Nedatováno [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://www.iea.org/stats/balancetable.asp?COUNTRY_CODE=DK.
- Irish Congress of Trade Union (ICTU). *Affiliated Unions and Trades Councils* [online] ICTU, 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.ictu.ie/about/affiliates.html>.
- Irish Times. University fees are back on agenda says O'Keefe. *Irish Times*, 17. srpna 2008, s. 1.
- IRVING, Robert. The United Kingdom Referendum, June 1975. *European Law Review*, 1976, roč. 1, č. 1, s. 3-12.
- ISC (Independent Schools Council). *ISC Census 2009*. London: Independent Schools Council, 2009.
- JNCC (Joint Nature Conservation Committee). *Protected Sites* [online] Joint Nature Conservation Committee, nedatováno [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.jncc.gov.uk/page-1527>.
- JOLLY, Seth. The Europhile Fringe? *European Union Politics*, 2007, roč. 8, č. 1, s. 109-130.
- JONES, Bill a kol. (eds). *Politics UK*. London: Pearson Longman, 2007.
- JORDAN, Andrew, LENSCHOW, Andrea. 'Greening' the European Union: What Can Be Learned from the 'Leaders' of EU Environmental Policy. *European Environment*, 2000, roč. 10, č. 3, s. 109 – 120.
- JØRGENSEN, Carsten. *Difficult Collective Bargaining in Light of Economic Crisis* [online]. Eironline, 3. února 2010 [cit. 11. února 2010]. Dostupné na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2010/01/articles/dk1001019i.htm>.
- JØRGENSEN, Knud, Erik. Denmark. In HOCKING Brian, SPENCE, David (eds). *Foreign Ministeries in the European Union. Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002, s. 75-94.
- KAISER, Wolfram, ELVERT, Jürgen. What alternatives are open to us?: Britain. IN: KAISER, Wolfram, ELVERT, Jürgen (eds). *European Union Enlargement: A Comparative History*. London: Routledge, 2004, s. 9-30.
- KASSIM, Hussein. Representing the United Kingdom in Brussels: The Fine Art of Positive Co-ordination. IN: KASSIM, Hussein a kol. (eds). *The National Co-ordination of EU Policy The EU Level*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 47-74.
- KASSIM, Hussein. The United Kingdom. IN: KASSIM, Hussein a kol. (eds). *The National Co-ordination of EU Policy The Domestic Level*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 22-53.
- KAVANAGH, Dennis. Political Parties. IN: JONES, Bill a kol. (eds). *Politics UK*. London: Pearson Longman, 2007, s. 281-304.
- KENNEDY, Fiachra, SINNOTT, Richard. Irish Public Opinion toward European Integration. *Irish Political Studies*, 2007, roč. 22, č. 1, s. 61-80.
- KRISTENSEN, Lone, ANDERSEN, Erling. *CAP Reform Profile – Denmark* [online]. CAP2020 Debating the Future of the Common Agricultural Policy, 31. říjen 2008 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://cap2020.ieep.eu/member-states/denmark>.
- LAFFAN, Brigid, O'MAHONY, Jane. *Ireland and the European Union*. Houndmills: Palgrave, 2008.

- LAFFAN, Brigid, O'MAHONY, Jane. Managing Europe from an Irish Perspective: Critical Junctures and the Increasing Formalisation of the Core Executive in Ireland. *Public Administration*, 2007, roč. 85, č. 1, s. 167-188.
- LAFFAN, Brigid. Ireland's management of EU business: the impact of Nice. IN: HOLMES, Michael (ed). *Ireland and the European Union: Nice, enlargement and the future of Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2005, s. 171-188.
- LAFFAN, Brigid. National Co-ordination in Brussels: The Role of Ireland's Permanent Representation. IN: KASSIM, Hussein a kol. (eds). *The National Co-ordination of EU Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 277-296.
- LARSEN, Gry. Nordiske og internasjonale relasjoner. In JACOBSSON, Bengt, PEDERSEN, Ove Kai (eds) *Europaveje: EU i de nordiske centralforvaltninger*. København, 2001, s. 159 – 189.
- LAWLER, Peter. Janus-Faced Solidarity: Danish Internationalism Reconsidered. *Cooperation and Conflict*, 2007, roč. 42, č. 1, s. 101 – 126.
- LLOYDS, Catherine a kol. Immigration. IN: COMPSTON, Hugh (ed). *Handbook of Public Policy in Europe: Britain, France, Germany*. Houndmills: Palgrave, 2004.
- MACLEAY, Iain a kol. Digest of United Kingdom Energy Statistics 2009. London: DECC, 2009.
- MADSLIEN, Jorn. *EDF completes UK nuclear line-up* [online] BBC, 24. září 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7532542.stm>.
- MAER, Lucinda. *House of Lords Reform: the 2008 White Paper and recent developments*. Standard Note SN/PC/02135. London: House of Commons Library, 2009.
- MAFA (Marine and Fisheries Agency). *United Kingdom Sea Fisheries Statistics 2008*. London: Marine and Fisheries Agency, 2009.
- MATZEN, Erik, ACHER, John. *Danish PM Says No Basis for Euro Referendum* [online]. Reuters.com, 6. října 2009 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://uk.reuters.com/article/idUKTRE5954PH20091006?pageNumber=2&virtualBrandChannel=->
- MELLOWS-FACER, Adam. *General Election 2005*. Research Paper 05/33. London: House of Commons Library, 2005.
- MEYER, Niels I. Learning from Wind Energy Policy in the EU: Lessons from Denmark, Sweden and Spain. *European Environment*, 2007, roč. 17, s. 347 – 362.
- Ministry of Climate and Energy. *Denmark's Climate and Energy Policy* [online]. 11. listopadu 2009 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na http://www.kemin.dk/denmark's_climate_and_energy_policy_danish_ministry_government.htm.
- Ministry of Climate and Energy. *Energy Policy Agreement* [online]. 21. února 2008 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na http://193.88.185.141/Graphics/UK_Energy_Policy/Danish_energy_policy/Political_agreements/21Feb2008%20Agreement/Factsheet_PSO_UK_210208.pdf.
- Ministry of Climate and Energy. *Organisation* [online]. Nedatováno [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.kemin.dk/EN-US/THEMINISTRY/ORGANISATION/Sider/Forside.aspx>.

- Ministry of Finance. Transport Policy. In *Structural Monitoring – International Benchmarking of Denmark* [online]. Srpen 2000 [cit. 16. ledna 2010]. Dostupné na <http://uk.fm.dk/Publications/2000/Structural%20Monitoring%20-%20International%20Benchmarking%20of%20Denmark/9%20Transport%20policy.asp>.
- Ministry of Foreign Affairs. *Denmark's Energy Policy 2008-2011* [online]. 2008 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.denmark.dk/en/menu/Climate-Energy/Denmarks-Energy-Policy-2008-2011/Denmarks-Energy-Policy.htm>.
- Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs. *Integration 2009. Nine Focus Areas* [online]. 2008 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na http://www.nyidanmark.dk/NR/ronlyres/B3D6D658-B4D2-4879-B63B-D61B58CB2131/0/Integration_2009_UK_web.pdf.
- Ministry of Science, Technology and Innovation. *Research Barometer 2009* [online]. 2009 [cit. 23. června 2010]. Dostupné na <http://www.fi.dk/forskning/evalueringer-og-analyser/forskningsbarometer-2009/researchbarometer2009.pdf>.
- Ministry of Science, Technology and Innovation. *The Ministry* [online]. 26. května 2010 [cit. 23. června 2010]. Dostupné na <http://en.vtu.dk/the-ministry>.
- Moj (Ministry of Justice). *The Ministry of Justice Departmental Annual Report 2008/2009*. London: The Stationery Office, 2009.
- MOODY, Theodore, MARTIN, Francis. *Dějiny Irska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- MORAN, Michael, JONES, Bill. Economic Policy. IN: JONES, Bill a kol. (eds). *Politics UK*. London: Pearson Longman, 2007, s. 695-712.
- MORGAN, Kenneth. *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- MURPHY, Mary. *Reframing the Irish Activation Debate: Accomodating Care and Safe-guarding Social Rights and Choices*. Dublin: Trinity College, 2008.
- NATTA (Network for Alternative Technology and Technology Assessment). *UK Renewable Energy Options: A Brief Overview* [online] Network for Alternative Technology and Technology Assessment, nedatováno [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://eeru.open.ac.uk/natta/natta-guide.html#options>.
- Natural England. *Annual Report and Accounts, 1 April 2008 to 31 March 2009*. London: The Stationery Office, 2009.
- NAURIN, Daniel, LINDAHL, Rutger. East-North-South: Coalition-Building in the Council efore and after Enlargement. IN: NAURIN, Daniel, WALLACE, Helen (eds). *Unveiling the Council of the European Union: Games Governments Play in Brussels*. Houndmills: Palgrave, 2008, s. 64-78.
- NEHRING, Niels-Jørgen. The Special Case of Denmark. In PIJPERS, Alfred (ed). *On Cores and Coalitions in the European Union. The Position of Some Smaller Member States*. The Hague: Clingendael Institute, 2001, s. 153-168.
- NOLAN, Brian a kol. (eds). *Bust to Boom: the Irish Experience of Growth and Inequality*. Dublin: Institute for Public Administration, 2000.
- Norden This Week. *Majority prefers Nordic co-operation* [online]. 1 června 2004 [cit. 7. února 2006]. Dostupné na <http://norden.ee/indexen.php?ID=28>.

- NPWS (National Parks and Wildlife Service). *Natura 2000 Sites for Nature Conservation*. Dublin: Irsko, nedatováno.
- NPWS (National Parks and Wildlife Service). *Natural Heritage Areas (NHAs)* [online] NPWS, 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.npws.ie/en/ProtectedSites/NaturalHeritageAreasNHAs/>.
- NUGENT, Neill, MATHER, Janet. The United Kingdom: Critical Friend and Awkward Partner? IN: ZEFF, Eleanor, PIRRO, Ellen (eds). *The European Union and the Member States*. London: Lynne Rienner, 2006, s. 129-150.
- O'BRENNAN, John. Ireland's European discourse and the National Forum on Europe. IN: HOLMES, Michael (ed). *Ireland and the European Union: Nice, enlargement and the future of Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2005, s. 114-132.
- O'DONELL, Rory. Ireland's Economic Transformation: Industrial Policy, European Integration and Social Partnership. *University of Pittsburgh Working Paper*, 1998, č. 2.
- O'MAHONY, Jane. Ireland's EU Referendum Experience. *Irish Political Studies*, 2009, roč. 24, č. 4, s. 429-446.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Economic Survey of Ireland 2009 (November)*. Paris: OECD, 2009b.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Economic Survey of the United Kingdom, 2009*. Paris: OECD, 2009e.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Employment Outlook 2009 – How does Ireland compare?* Paris: OECD, 2009c.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Employment Outlook 2009: How does the United Kingdom compare?* Paris: OECD, 2009f.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Environmental Performance of Agriculture in OECD Countries Since 1990*. Paris: OECD, 2008c.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *Environmental Review of the United Kingdom: Conclusions and Recommendations*. Paris: OECD, 2002.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *OECD Briefing Note For the United Kingdom: Education ad a Glance 2007*. Paris: OECD, 2009g.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *OECD Environmental Performance Reviews: Ireland (Conclusions and Recommendations)*. Paris: OECD, 2009a.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *OECD Science, Technology and Industry Outlook 2008*. Paris: OECD, 2008b.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). *SOPEMI Country Notes 2009: Ireland*. Paris: OECD, 2009d.
- OECD. (Organization for Economic Cooperation and Development). *Tax Policy Reforms in Denmark* [online]. Nedatováno [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.oecd.org/dataoecd/49/28/37154664.pdf>.
- Ofgem (Office for Gas and Electricity Markets). *Protecting energy consumer interests now and for the future*. London: The Stationery Office, 2009.

- ONS (Office for National Statistics). *2009 Annual Survey of Hours and Earnings (Statistical Bulletin)*. London: Office for National Statistics, 2009a.
- ONS (Office for National Statistics). *Annual Survey of Hours and Earnings: 2009 Results jobs* [online]. Office for National Statistics, 11. listopadu 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.statistics.gov.uk/StatBase/Product.asp?vlnk=15313&More=Y> (ONS 2009c).
- ONS (Office for National Statistics). *Labour market statistics: December 2009*. London: Office for National Statistics, 2009b.
- PEDERSEN, Helge. *Factsheet Denmark. Economy*. [online]. Ministry of Foreign Affairs of Denmark, červen 2006 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.netpublikationer.dk/UM/7473/pdf/Economy.pdf>.
- PEDERSEN, Jens Christian. *Denmark's Total Greenhouse Gas Emission Fell in 2007* [online]. National Environmental Research Institute, 4. června 2009 [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.dmu.dk/International/News/Archive/2009/ghgemissions.htm?WBCMODE=p%252>.
- Petras Background Report for Denmark* [online]. Policies for Ecological Tax Reform: Assessment of Social Responses, 2002 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.soc.surrey.ac.uk/petras/reports/denmark.html>.
- PROSSER, Thomas. *United Kingdom: Industrial Relations Profile*. Brussels: Eironline, 2009.
- QUAGLIA, Lucia, MOXON-BROWNE, Edward. What Makes a Good EU Presidency? Italy and Ireland Compared. *Journal of Common Market Studies*, 2006, roč. 44, č. 3, s. 349-368.
- QUINLAN, Stehen. The Lisbon Treaty Referendum 2008. *Irish Political Studies*, 2009, roč. 24, č. 1, s. 107-121.
- REES, Nicholas. The Irish Presidency: A Diplomatic Triumph. *Journal of Common Market Studies*, 2005a, roč. 43, č. 1, s. 55-58.
- REES, Nicholas. Europe and Ireland's changing security policy. IN: HOLMES, Michael (ed). *Ireland and the European Union: Nice, enlargement and the future of Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2005b, s. 55-74.
- RERUP, Lorenz. *Denmark - History - Constitutional Amendments and Reforms, 1901-13* [online]. Udenrigsministeriet, nedatováno [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/Publikationer/UM/English/Denmark/kap6/6-11.asp>.
- RERUP, Lorenz, CHRISTIANSEN, Niels Finn. *Denmark - History - Denmark in the International Community, 1945-72* [online]. Udenrigsministeriet, nedatováno [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/Publikationer/UM/English/Denmark/kap6/6-16.asp>.
- RERUP, Lorenz, CHRISTIANSEN, Niels Finn. *Denmark - History - The Developing Welfare State* [online]. Udenrigsministeriet, nedatováno [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/Publikationer/UM/English/Denmark/kap6/6-17.asp>.
- RIA (Reception and Integration Agency). *RIA Report November 2009*. Dublin: RIA, 2009.
- RSE (The Royal Society of Edinburgh). *Inquiry into The Future of the Scottish Fishing Industry*. Edinburgh: The Royal Society of Edinburgh, 2004.

- RUHS, Martin. *Ireland: From Rapid Immigration to Recession*. [online] MPI, září 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=740>.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku: devoluce, tradice, změna. IN: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kol. *Základní modely demokratických systémů*. Praha: VŠE, 2008, s. 95-153.
- Scottish Government. *Action Plan on European Engagement*. Edinburgh: Scottish Government, 2009.
- SHEEHAN, Brian. *Supreme Court ruling will affect 'right to bargain' law* [online] Eironline, 2. dubna 2007 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/02/articles/ie0702019i.htm>.
- SMITH, Nicola. *Showcasing Globalisation?: The Political Economy of the Irish Republic*. Manchester: Manchester University Press, 2006.
- SOMERVILLE, Will. *United Kingdom: A Reluctant Country of Immigration* [online] Migration Policy Institute, červenec 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=736>.
- SOUSA, Maja Møller. Learning in Denmark? The Case of Danish Parliamentary Control over European Union Policy. *Scandinavian Political Studies*, 2008, roč. 31, č. 4, s. 428 – 447.
- Statistics Denmark* [online]. nedatováno [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>
- SWEENEY, Paul. *The Celtic Tiger: Ireland's continuing economic miracle*. Dublin: Oak Tree Press, 1999.
- ŠLOSARČÍK, Ivo. Irská republika, soudní moc a evropská integrace. *Jurisprudence*, 2009, roč. 18, č. 1, s. 40-43.
- ŠLOSARČÍK, Ivo. *Politický systém Irska*. Praha: SLON, 2007.
- TONRA, Ben. The 2009 Irish Referendum on the Lisbon Treaty. *Journal of Contemporary European Research*, 2009, roč. 5, č. 3, s. 472-479.
- Transport- og Energiministeriet. *A Visionary Danish Energy Policy 2025* [online]. Leden 2007 [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na http://193.88.185.141/Graphics/Publikationer/Energipolitik_UK/Engelsk_endelig_udgave_visionaer_energipolitikA4.pdf.
- Udenrigsministeriet. *Organisation* [online]. 1. června 2009 [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/da/menu/OmOs/Organisation/>.
- Udenrigsministeriet. *Regeringens udviklingspolitiske prioriteter* [online]. August 2008a [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/NR/rdonlyres/31091BA5-9AEA-4510-ACBB-25E0F8DD1EB8/0/PP20092013danskversion.pdf>.
- Udenrigsministeriet. *Udenrigsministeriets Opgaver* [online]. 24. června 2008b [cit. 23. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.um.dk/da/menu/OmOs/Organisation/UdenrigsministerietsOpgaver/>.
- Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. *Non Paper. Danish Thoughts on an EU Strategy for the Baltic Sea Region* [online]. 24. září 2008 [cit. 11. ledna 2010]. Dostupné na

- baltyk.ukie.gov.pl/WWW/baltyk.nsf/854DC7646CE8B4A4C12574EA00312939/\$FILE/Danish_Non_Paper.pdf?open.
- U.S. Department of State. *Background Note: Denmark* [online]. listopad 2009 [cit. 25. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3167.htm>.
- Úřad pro úřední tisky. *Représentation permanente de l'Irlande* [online] EU Whoiswho, 12. ledna 2010 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://europa.eu/whoiswho/public/index.cfm?fuseaction=idea.hierarchy&nodeID=4251&lang=cs>.
- WALSH, Brendan. Taxation and foreign direct investment in Ireland. In: GRUBEL, Herbert (ed). *Tax reform in Canada : our path to greater prosperity*. Vancouver: Fraser Institute, 2003, s. 207-230.
- WALSH, Jason. *Could Ireland join Schengen?* [online] Guardian, 5. března 2009 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/mar/04/immigration-eu>.
- WHITMAN, Richard. The UK Presidency: In the Hot Seat. *Journal of Common Market Studies*, 2006, roč. 44, č. 3, s. 57-62.
- WICKS, Malcolm. *Energy Security: A national challenge in a changing world*. London: Department of Energy & Climate Change, 2009.
- WILLIAMS, Paul. *British Foreign Policy Under New Labour*. Houndmills: Palgrave, 2006.
- WINNET, Robert. *Gordon Brown rules out joining euro despite sharp fall in value of pound* [online] Telegraph.co.uk, 11. prosince 2008 [navštíveno 12. ledna 2010]. Dostupné na <http://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/politics/labour/3706339/Gordon-Brown-rules-out-joining-euro-despite-sharp-fall-in-value-of-pound.html>.
- WRIGHT, Alex. Devolution, Westminster and the EU. IN: GIDDINGS, Philips, DREWRY, Gavin (eds). *Britain in the European Union: Law, Policy and Parliament*. Houndmills: Palgrave, 2004, s. 218-239.
- YOUNG, Hugo. *This Blessed Plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*. New York: The Overlook Press, 1999.
- ZBÍRAL, Robert. Zdroje moci členských států v Radě Evropské unie. Současný stav výzkumu. *Mezinárodní vztahy*, 2008, roč. 43, č. 4, s. 32–51.

(Tyto vysvětlivky patří celé přesunout za kapitolu č. 4 (Dánsko!!!))

ⁱ Grónsko získalo omezenou suverenitu v roce 1979. V červnu 2009 se po referendu změnila povaha autonomie Grónska. Grónská samospráva získala více pravomocí a kontrolu nad přírodními zdroji na ostrovech, které zahrnují zemní plyn, zlato a diamanty. Grónština se na ostrovech stala oficiálním jazykem. Tento text se zabývá jen samotným Dánskem.

ⁱⁱ Toto uspořádání je platné od reformy v roce 2007, kdy byl počet snížen z původních 14-ti regionů a 275-ti obcí. Obce byly touto reformou posíleny na úkor krajů, kterým zůstala odpovědnost za nemocniční péči a zdravotní pojištění, sociální otázky, regionální rozvoj a spolupráci s podnikateli, turistiku, dopravu, a životní prostředí (epractice.eu 2010).

ⁱⁱⁱ Před rokem 1983 nejsou data ohledně postoje evropského veřejného mínění k tomu, zda jejich země členstvím získala, k dispozici.

^{iv} Další předsednictví bude Dánsko držet v roce 2012 ve spolupráci s Polskem a Kypr.

^v Dánsko zaujalo postoj "teď nebo nikdy", neboť tvrdilo, že pokud se země nedohodnou v dané chvíli, bude rozšíření odloženo na neurčito. Dále mu vyšel risk se slibem určitého finančního navýšení pro kandidátské země, které tak byly ochotny ke kompromisu. Navíc jednání načasovalo tak, aby se více neochotné kandidátské země dostaly do většího tlaku.

^{vi} Pro kritiku toho, jak Folketing nebyl schopen pružně reagovat na změněnou situaci viz Møller Sousa.

^{vii} Taková podpora nesmí narušovat obchod nebo vykazovat jen minimální narušení. Musí být financována ze státního rozpočtu (tedy ne zvýšením cen pro spotřebitele) a nesmí zahrnovat podporu cen. Většinou se jedná o opatření, jako jsou přímé platby zemědělcům nevázané na ceny nebo produkci. Zahrnují programy na ochranu životního prostředí a rozvoj venkova.

^{viii} Pro specifické body dánského návrhu, viz Kristensen a Andersen 2008.

^{ix} Jejím členem se stalo i Sdružení komerčních zemědělců (*Erbvervsjordbrug*), dříve existující pod názvem Sdružení velkostatkářů (*Tolvmandsforeningerne*)

^x Dobrovolný přístup zastává například Nizozemí. Pro implementaci společné politiky životního prostředí na domácí úrovni ve všech těchto zemích viz Jordan a Lenschow 2000: 109, 115-6.

^{xi} Velká část dánské politiky ochrany životního prostředí se týká energetické politiky. Tomu se podrobněji věnuje podkapitola Energetická politika.

^{xii} Text celé dohody je dostupný na http://www.ens.dk/en-US/policy/danish-climate-and-energy-policy/Documents/Energy%20Policy%20Agreement%2021%20Feb%2008_final.pdf

^{xiii} Přehled debaty o principu „region původu“ lze najít například na <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=182>

^{xiv} Pokud není uvedeno jinak, jsou data z let 2005-2006.

^{xv} Do roku 2006 používala plný název *Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd*, ale dnes je označována jen pod zkratkou FTF.